

N° 4.

ADRESSEN

AAN

ZIJNE MAJESTEIT DEN KONING,

AANGEBODEN TER HANDHAVING

VAN CONSCIENTIE EN GODSDIENSTVRIJHEID,

OVEREENKOMSTIG DE

GRONDWET.

DOOR

DE BEDRUKTE EN DOLERENDE GEMEENTEN, WELKE ZICH OM DER CONSCIENTIE WILLE HEBBEN AFGESCHEIDEN VAN HET, SEDERT 1816 OPGERIGT KERKBESTUUR, EN HET GENOOTSCHAP HETWELK DOOR DAT BESTUUR WORDT GEREGEERD.

MET EENE VOORREDE

DOOR

H. P. Scholte,

BEDIENAAR DES GODDELIJKEN WOORDS.

TE 's Gravenhage, BIJ

J. VAN GOLVERDINGE.

1835.

Prijs 30 *cents.*

AAN

MIJNE LANDGENOOTEN.

NEDERLANDERS! die deze bladeren zult inzien, gij zult daaruit ontwaren, welke stappen er gedaan zijn bij Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, ten einde bescherming te erlangen, van onze openbare godsdienstoefeningen, die op velerlei wijze gestoord en belemmerd zijn geworden; tot deze openbaarmaking heb ik aanleiding gekregen doordien Ds. PAPE, te *Heusden*, een gedeelte der hier gegevene stukken heeft bekend gemaakt. Ik weet het, een gedeelte mijner landgenooten omhelst niet die waarheden, welke ik, in vereeniging met mijne geloofsgenooten, met het hart geloof en met den mond wensch te belijden, in het bijzonder en in het openbaar; ik weet het, velen uwer houden ons voor een hoop dweepers, die dolzinnig ijveren voor een hersenschim; voor een hoop duisterlingen, die, vijanden van verlichting en beschaving, de versletene gevoelens van vroegere dagen weder te voorschijn brengen; ik weet het, sommigen uwer houden ons zelfs voor een hoop oproermakers, die de godsdienst te baat nemen om twist en tweedragt in de huisgezinnen, in de familiën, in de maatschappij te zaaijen, en die daarom onverdragelijk zijn in een beschaafd en verlicht land als het onze is. Voor zoo verre gijlieden dit in opregtheid meent, nemen, wij ulieden dit niet kwalijk; wij weten, uit kracht van de waarheid, die wij op grond van Gods Woord gelooven en belijden, dat het niet anders kan zijn in een tijd

als wij beleven; het is ons aldus in dat Woord voorzegd, en wij wenschen ook, bij het ondervinden van uwe miskenning, bespotting of vervolging, nog voor ulieden te bidden: «*Heere »vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen.*» Minder gunstig kunnen en mogen wij denken over die enkelen, die, beter wetende, van den heerschenden geest gebruik maken om aller haat tegen ons op te wekken, om door allerlei middelen ons uitgeroeid te krijgen, opdat zij in ons geenen tegenstand mogten hebben in het verderfelijk doel om algemeene beginselloosheid en ongodsdienstigheid voort te planten; wij weten, op grond van Gods Woord, *dat het oordeel Gods over dezulken niet ledig is, dewijl zij de waarheid in ongeregtigheid onderhouden;* en wij zullen geene moeite doen om de zoodanigen te bewegen, dewijl dit onmogelijk is; het staat al te duidelijk in onzen bijbel geschreven: «*de booze menschen ende bedrie- »gers sullen tot erger voortgaen, verleijdende ende wordende ver- »leijd;*» als dat wij ten hunnen gevalle noodeloos werk zouden verrigten. Maar tot u, Nederlanders! van welke godsdienstige gezindheid gij ook moogt wezen, die in waarheid meent dat wij pesten zijn in de maatschappij, ondragelijke wezens in de 19de eeuw, tot ulieden wenschen wij, zoolang ons dit gegund wordt, een woord in opregtheid te spreken; en dan vragen wij u rondborstig: waaruit vloeijen uwe oordeelvellingen voort? waarop rusten zij; hebt gijlieden onpartijdig onderzocht, wat wij gelooven en belijden, hoe wij leven en wandelen; hebt gijlieden, voor zoo verre gij Christenen heet, alles in opregtheid aan den bijbel getoetst, met naauwkeurigheid vergeleken met de geschiedenis onzes Vaderlands; of gingt gijlieden meestal niet af op geruchten en vertelsels van anderen; hebt gijlieden, bij het oordeelen over ons, wel eens uwe conscientie geraadpleegd, of gij ook met vooroordeel tegen ons bezield waart, en of hetgeen gij over ons uitspreekt of tegen ons doet, wel overeenkomt met den gulden regel, *behandelt anderen zoo als gij wenscht behandeld te worden!* Wanneer b. v. de groote meerderheid in Nederland eens de gevoelens was

toegedaan die wij hebben, en die meerderheid wilde ulieden door allerlei middelen, geheime en openbare, tegenwerken, onderdrukken en mishandelen, wat zoudt gijl. dan over ons oordeelen? Nederlanders! met de maat waarmede gij meet zal u wedergemeten worden: wij bidden u, oordeelt niet ligtvaardiglijk, onderzoekt grondig, ziet ook deze bladeren in; wij zijn te allen tijde bereid ter verantwoording van de hope die in ons is; en wanneer gij onderzoekt zult gijl. wel ondervinden dat wij zulk eene redelooze hoop niet zijn als men ons wel uitkrijt; de onderscheidene pleidooijen voor de regtbanken hebben reeds menigeen, die voor het overige geheel van ons in godsdienstige denkbeelden verschillen, tot andere gedachten gebragt; wij schroomen niet ons goed regt te verdedigen tegen elk die het ons wil betwisten; maar wij wenschen dat niet met geweld, met den vleeschen arm, met de wereldlijke magt te doen; die zelfde bedaardheid, bescheidenheid, edelmoedigheid vragen wij van allen. Bedenkt het eens ernstig of dit geoorloofd is in Nederland, dat de getrouwe belijders van dat geloof, waarvoor onze voorvaderen 80 jaren goed en bloed hebben opgeofferd, nu na twee en eene halve eeuw aan de verguizing, versmading en vervolging moeten blootstaan, en dat in een tijd dat er in dat Nederland eene grondwet bestaat, welker liberalen geest, ook in den godsdienst, binnen en buiten 's lands geroemd wordt; ik weet wel dat er allerlei drogredenen worden bijgebragt, om aan die grondwet eenen geheel anderen zin te geven; doch leest slechts de artikels over de godsdienst, vergelijkt daarbij de ingeleverde adressen, en maakt dan onpartijdig de toepassing; er zal welligt spoedig nadere gelegenheid komen, om een volgend pleidooi door den druk algemeen verkrijgbaar te stellen.

Nederlanders! de formulieren van eenigheid onzer oud-gereformeerde kerk zijn bekend; wil men dat geloof met ons niet belijden, wij wenschen niemand te dwingen, al was er ook geene grondwet; maar integendeel verwijderd van allen dwang uwe conscientie te overreden door de kracht der waarheid,

en daartoe niet in het geheim, maar in het openbaar onze godsdienst uit te oefenen; wil men ons niet hooren, wij willen niemand dwingen onze godsdienstoefeningen bij te wonen, maar wij eischen hetzelfde regt als alle andersdenkende inwoners van Nederland, en zoolang men zegt dat er in dat land conscientie- en godsdienstvrijheid bestaat, en dit geen hersenschim maar waarheid is, zoolang wij zulk eene grondwet hebben, vorderen wij billijk bescherming tegen alles en allen die ons onze vrijheid zouden willen ontnemen; daartoe verhieven wij onze stem tot den troon des Konings, dewijl, volgens art. 196 der grondwet, aan Z. M. de zorg is opgedragen, *dat geene godsdienst gestoord wordt in de vrijheid van uitoefening, die de grondwet waarborgt.* Wij hebben nu alles aangewend wat in ons vermogen was; worden wij, niettegenstaande dit alles, miskend, verdrukt en vervolgd, ons geloof zal dan wel beproefd en gelouterd, maar nooit uitgeroeid kunnen worden; de geschiedenis van ons Vaderland is daarvan het krachtige bewijs; wij wenschen onder alles te blijven bidden voor het waarachtig en duurzaam geluk van Oranje en Nederland.

Geloofsgenooten in Nederland! hetzij gijl. u met ons reeds hebt afgescheiden van het sedert 1816 bestaand hervormd kerkbestuur, en van het genootschap hetwelk door dit bestuur geregeerd wordt; hetzij gijl. door menschenvrees of tijdelijk belang of door gemoedelijk bezwaar nog van dien openbaren stap zijt teruggehouden, gijl. zult in deze bladeren zien wat een gedeelte uwer geloofsgenooten in het werk gesteld heeft, tot handhaving der waarheid, die wij gelooven en belijden tot voor den troon des Konings: dit is uitwendig, maar hoe gij ook moogt gestemd zijn, gijlieden weet het uit kracht der erkende waarheid, dat alle pogingen van onze zijde niets zullen te weeg brengen, zoo de Koning der Koningen Zijnen zegen niet gebiedt over de werkzaamheden van Zijn volk; wij vragen van ulieden iets anders als van onze overige landgenooten; wij vragen ulieder gebed tot den getrouwen en onveranderlijken Verbondsgod van Zijne uitverkorene gemeente,

ulieder gebed tot den Almagtigen hartenbuiger, opdat Hij het harte van onzen geëerbiedigden Koning zoodanig mag neigen, besturen en regeren, dat Zijn raad in ons, over ons en door ons moge volbragt worden: wanneer wij in waarheid tot den troon der genade mogen naderen, wanneer het ons vergund wordt onze harten en handen op te heffen tot den Heere onzen God, dan is het niet onbepaald onze bede, dat de verzoeken, aan onzen aardschen Koning gedaan, mogen ingewilligd worden; hoewel wij als burgers en inwoners van Nederland van ons goed regt overtuigd zijn, hoewel wij als zoodanig billijk vragen dezelfde bescherming die alle anderen genieten; wij weten evenwel, dat het naar Gods vrijmagtigen raad goed kan zijn voor de kerk dat zij verdrukt wordt; wij weten, dat de kerk te allen tijde als zij door de onderdrukking werd beproefd en gelouterd, tot vastheid in Christus, het eenige en eeuwige fundament geraakt is; dat er ook nog veel schuim onder het goud is; dat wij nog zoo vast zijn aan de aarde en het aardsche; en derhalve is het als Christenen, als geloovigen, onze innige zielsbede: *niet onze, maar uwen wille geschiede, o Heere!* Wij weten, op grond van Gods Woord, dat het koningrijk Gods niet komt met uiterlijk gelaat, en dat de voortgang van dit koningrijk dus niet afhankelijk is van de bescherming eens aardschen konings; wij weten niet met zekerheid wat het voornemen des Heeren is met Nederland; dat Gods kerk algemeen vervolgd zal worden door het ongeloof, dit staat al te duidelijk in den Bijbel voorspeld, als dat wij ons door de droombeelden van een algemeen Christendom in slaap zouden wiegen, en alzoo moedwillig onze oogen sluiten voor de onfeilbare profecijen; geduchte tijden zijn aanstaande; gave God dat al Zijn volk dikwijls indachtig mogt zijn aan *Openb.* 22: 7: de kenteekenen der laatste tijden, door den Heere zelf gesteld, beginnen gezien te worden, en die ze door genade zien kan, mag ook naar 's Heeren Woord, *het hoofd omhoog heffen, wetende dat de verlossinge nabij is;* maar bij dit alles, ik herhaal het, wij weten niet met zekerheid

wat het voornemen des Heeren is met Nederland; dit is zeker, verdiend hebben wij niets anders dan in den algemeenen stroom te worden medegesleept; maar onze God is een vrijmagtig Heer, en onze ziele zal huppelen van vreugde wanneer het dien vrijmagtigen Heer behaagt, door Zijne almagtige en over alles heerschappij voerende genade zich over Oranje en Nederland te ontfermen, Zijnen H. Geest uit te storten, bekeering ten leven te schenken; en dan zal het ook zeker zijn, al spande de geheele wereld rondom ons te zamen, dat het geloof de overwinning behalen zal.

Het nederige Nederland was eertijds een land dat door den Heere verhoogd werd, nadat vorst en volk een verbond had gemaakt met den Koning der Koningen; Nederland was ontzagchelijk voor de wereld toen Neerlands volk den Heere vreesde; Nederland werd met aardsche goederen gezegend, toen de waarachtige godsdienst het fundament was, waarop de staat werd gebouwd; met de ondermijning der kerk waggelde de staat, en met de verwerping der kerk verloor Nederland voorspoed en vrijheid; o dat de geschiedenis der vroegere dagen niet te vergeefs daar staat als getuige van Gods genade, maar ook van Zijne regtvaardigheid; Geloofsgenooten! het zij onze hartebede, ook met het oog op de volgende bladeren,

Uw koningrijk koom toch, o Heer!
Ai! werp den troon des satans neêr;
Regeer ons door uw' Geest en Woord;
Uw lof word' eens alom gehoord,
En d' aarde met uw vreez' vervuld,
Tot dat G' uw rijk volmaken zult.

En hoe, en waar, en wanneer, en door welke middelen dit koningrijk dan kome, de kinderen des koningrijks zullen den lof des Heeren vermelden eeuwiglijk en altoos. Amen.

H. P. SCHOLTE,
Bedienaar des Goddelijken Woords.

26 *September* 1835.

BERIGT

VOOR DE VOLGENDE STUKKEN.

Na de indiening der drie eerste stukken, werd er aan de Kerkeraad der afgescheidene gemeente, eene ministeriëele dispositie gezonden, gedagteekend 27 November 1834, terwijl D°. H. P. SCHOLTE te Appingadam in de gevangenis zat; de kerkeraad maakte er dadelijk werk van om op deze dispositie, een nieuw adres aan Z. M. onzen geëerbiedigden Koning op te zenden; dit adres is het vierde stuk in deze verzameling; dit adres is geheel buiten medewerking of raadgeving of toezigt van D°. SCHOLTE opgemaakt. De Ministeriële dispositie is behalve in onderscheidene couranten van dien tijd, ook te vinden in het stukje getiteld: *Vervolg der liefdelooze handelingen* enz. door H. P. SCHOLTE, Bedienaar des Goddelijken Woords, te *'s Gravenhage*, bij J. VAN GOLVERDINGE, 1835, op pag. 77. Na het opzenden van het stuk, het zesde in deze verzameling, zijn er nog twee adressen uit de gemeente Gameren aan Z. M. ingediend; behalve de bewuste Ministeriëele dispositie, is er nog nimmer eenig antwoord op de ingediende stukken gekomen.

N°. 1. *Aan Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje, Groot-Hertog van Luxemburg, enz. enz. enz.*

SIRE!

Door de noodzakelijkheid gedrongen, nemen de ondergeteekenden, Ouderlingen en Diakenen der Gereformeerde Gemeente van Doveren, Genderen en Gansoijen, de vrijheid, om, op grond van art. 190, 191, 193, 196 der Grondwet, Uwe Majesteit dringend te verzoeken, om handhaving van de vrijheid om onze godsdienst te mogen uitoefenen. De stukken, betrekkelijk de afscheiding onzer gemeente van het Nederlandsch Hervormd Kerkbestuur, waarvan aan Uwe Majesteit de afschriften, met eenen begeleidenden brief, zijn opgezonden, waren aan de kerkelijke besturen ingeleverd; ook de Consulent had kennisgeving, dat wij, ten gevolge dier afscheiding, zijne dienst niet behoefden. Evenwel gaven de Burgemeesters van Doveren en Genderen bevel, om de kerken voor de predikanten van den ring van Heusden te openen, met verbod voor ons om die kerken voor onze dienst te gebruiken. Om allen schijn van oproer te vermijden, hebben wij ons onderworpen gedragen, en ons van het gebruik van onze kerken onthouden, niet twijfelende of Uwe Majesteit, deze handelingen vernemende, zal, ingevolge de Grondwet, onze gemeente bij derzelver wettig regt, als Gereformeerde onderdanen, handhaven. De gemeente en alle de van elders zamengevloeiden hebben zich, op aanmaning van onzen Herder en Leeraar, stil en rustig gedragen, en dit zal de gemeente van Doveren,

Genderen en Gansoijen verder ook wel doen, daar zij door onzen Herder en Leeraar in het vertrouwen bevestigd is, dat Uwe Majesteit hen, als zijne getrouwe onderdanen, in alle opzigten, zal beschermen; in dat vertrouwen staan ook wij, weshalve wij bij dezen dringend verzoeken, dat het Uwe Majesteit zal gelieven, onze Burgemeesters zoodanige aanschrijvingen te doen toekomen, dat wij op den volgenden rustdag vrij en ongehinderd onze godsdienstoefeningen in onze kerken mogen houden, en daarvan alle aanleiding tot onrust en verwarring geweerd worde. Onze Herder en Leeraar zal in persoon verder aan Uwe Majesteit onze belangen voordragen, en in de verwachting van eene gunstige dispositie, blijven wij

Uwer Majesteits

Getrouwe en gehoorzame onderdanen,
Ouderlingen en Diakenen der Geref. Gemeente van Doveren, Genderen en Gansoijen,

Doveren,
2 *November* 1834.

JOHs. BRANDERHORST.
CORNELIS VERDOORN.
GERRIT VAN ANDEL.
G. VAN DER BEEK.
JAN VAN MARSBERGEN.
JAN BOLL.
TEUNIS BOLL.
ARIE BAAIJENS.

No. 2. *Aan Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje, Groot-Hertog van Luxemburg, enz. enz. enz.*

SIRE!

Het nevensgaande request der Kerkeraad van Doveren, Genderen en Gansoijen, had ik gehoopt in persoon Uwe Majesteit aan te bieden; de afzegging der gewone audientie heeft mij hierin verhinderd. Ik wenschte Uwe Majesteit te betuigen, dat de daad der afscheiding onzer gemeente geen stap is geweest, veroorzaakt door opruijing van verhitte hoofden, maar dat integendeel de grootste bedaardheid en ernst bij alle handelingen openbaar is geworden. Het was meer dan openbaar voor het oog der gemeenten, dat mijn persoon ten doel stond aan verschillende valsche aantijgingen en lasteringen niet alleen, maar ook aan gedurige vervolgingen der kerkelijke bestuurders; daar ik ten allen tijde eenvoudig en opregt in de wereld geleefd heb, met wereldsche zaken mij niet inliet, en in het verborgen, zoowel als in het openbaar, de waarheid getrouw verkondigde, en verdedigde tegen allerlei leugenen en lasteringen, zoo kon het niet anders, of de gedurige zijdelingsche, of meer regtstreeksche vervolgingen, moesten opzien baren. De afkeer van hen, die, in plaats van, volgens hunne roeping, de gemeente op te zoeken en te regt te brengen, zoo zij waarlijk dwaalden, hunne gemeenten verwaarloozen en, zonder overtuiging uit het Woord, de klagende leden verstooten, veroordeelen en verdoemen, en daarbij in het openbaar en bijzonder die leeraars lasteren, die, van Gods wege gezonden, Zijne waarheid getrouw en zuiver verkondigen, de afkeer van de zoodanigen werd hoe langer hoe groo-

ter, en op onderscheidene plaatsen bestaat er daarom reeds werkelijk sedert lang eene scheiding van het bestuur der kerk. Worden nu de leeraren, welke in alles wenschen getrouw te zijn, door de kerkbesturen verhinderd in de prediking, dan kan het niet anders, of de harten moeten bewogen en ontrust worden; en daar het zulk eene teedere zaak geldt, de dienst van God, voor welker vrije uitoefening onze Voorvaderen alles hebben opgeofferd, is het niet vooruit te zien, welke gevolgen de verhindering dier vrije uitoefening kan hebben. Dit is zeker, wat er ook gebeure, de raad des Heeren zal bestaan. Gerust in de almagtige besturing van alle dingen door den Heer van Hemel en aarde, hebben de Opzieners der gemeente van Doveren, Genderen en Gansoijen den stap gedaan, waarvan Uwe Majesteit kennis gegeven is; gerust in het vertrouwen op de zorg van den Koning der Kerk, Jezus Christus, hebben wij ons den voorgaanden rustdag onderworpen gedragen, en is het nevensgaande request opgemaakt. Daar de geheele gemeente, op 8 personen na, zich eenparig heeft afgescheiden, kan er zelfs door de leeraars van den ring van Heusden, volgens de burgerlijke wetten, niet gepredikt worden, dewijl er voor hen geene gemeente bestaat; en daar de kerken bij ons, eigendom der gemeente zijn, heb ik ook niet kunnen nalaten de gemeente daarmede gerust te stellen, dat Uwe Majesteit, als de beschermer van de regten van allen, ook hen, als in alle opzigten getrouwe en gehoorzame onderdanen, die vrijheid zal bevestigen, welke de Grondwet aan alle godsdienstige gezindheden waarborgt. Ik voeg dan dringend mijn verzoek bij dat der gemeente, dat ons op den volgenden rustdag de vrijheid niet moge betwist worden, om onze kerken te gebruiken. Is er eenige aanmerking in mijne betrekking als predikant op mijn persoon, ik wensch mij aan het strengste onderzoek, van wie het ook zijn moge, over te geven, overtuigd dat, zoo er in opregtheid naar waarheid gezocht en geoordeeld wordt, het uit alles zal blijken, dat ik aan mijne roeping en verpligting, als burger van Nederland,

als leeraar in de Gereformeerde Kerk, en als belijder der waarheid, die uit God is, en die door onze Vaderen werd geloofd en beleden, getrouw ben geweest. In die overtuiging gerust, neem ik dan nogmaals de vrijheid om, in vereeniging met de Kerkeraad en gemeente, van uwe Majesteit bescherming te verzoeken van het dierbaarste, dat wij op aarde bezitten, de vrije uitoefening onzer voorvaderlijke godsdienst.

De Koning der Koningen schenke uit genade den overvloed Zijner zegeningen aan uwer Majesteits persoon en Huis, en make de regering van uwe Majesteit dienstbaar tot verheerlijking van Zijnen Naam, tot uitbreiding van Zijne Kerk op aarde en tot duurzaam welzijn van ons dierbaar Vaderland

Uwer Majesteits,

's Hage,
5 *November* 1835.

Getrouwe en gehoorzame Onderdaan,

H. P. SCHOLTE,
Bedienaar des Goddelijken Woords.

N°. 3. ***Aan Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Groot-Hertog van Luxemburg, enz. enz. enz.***

SIRE!

Al wederom zijn wij, ondergeteekende Kerkeraadsleden der Gereformeerde Gemeente van Doveren, Genderen en Gansoijen, gedrongen, om ons, met den verschuldigden eerbied, per request, tot Uwe Majesteit te wenden.

Sedert de afscheiding onzer gemeente van het Nederlandsch Hervormd *Kerkbestuur*, hebben wij ons, op bevel der burger-

lijke overheid, van het gebruik onzer kerken onthouden, in de zekere verwachting, dat Uwe Majesteit, volgens de Grondwet, ons, als getrouwe en in alle burgerlijke betrekkingen gehoorzame onderdanen, zult handhaven in de vrije uitoefening onzer aloude Gereformeerde Godsdienst in onze kerken, die sedert de dagen der Reformatie aan onze gemeenten hebben toebehoord, en wij hebben ons, in dien tusschentijd, in huizen en schuren beholpen. De ringpredikanten hebben intusschen gebruik van die kerken gemaakt, hoewel er volgens de wet niet eens een genoegzaam getal inwoners aanwezig is, om eene afzonderlijke gemeente te kunnen uitmaken; en ofschoon er reeds zijdelingsche pogingen zijn aangewend, om door beloften en bedreigingen vooral de armen van ons af te trekken, tot nog toe is niemand afgevallen, integendeel, de ijver en belangstelling neemt hoe langer hoe meer toe, naar mate de verdrukking duurt. Ook van elders vloeijen er meer en meer toe, die, zich houdende aan de oude Gereformeerde Kerk, zich afscheiden van het tegenwoordig Kerkbestuur. Van 27 onderscheidene plaatsen hebben zich reeds inwoners met ons vereenigd; dit zal zeker wel aan geene opruijing van den Herder en Leeraar onzer gemeente kunnen worden toegeschreven, daar hem de meesten dier menschen onbekend zijn. Ondertusschen werden wij gedurig gade geslagen door maréchausées; dit konden wij echter goed dragen, daar er bij en onder ons niets geschiedt, strijdig met de burgerlijke wetten. Zaturdag hebben onze burgemeesters onzen Herder en Leeraar aangezegd, dat zij van hooger hand gelast waren, om onze onderlinge bijeenkomsten, des noods met gewapende magt, uit een te jagen, tevens werd de gemeente gedreigd met militaire inlegering. Uit dit een en ander wordt het meer en meer openbaar, dat men ons als een hoop muiters denkt te behandelen, waartoe wij nooit de minste aanleiding gegeven hebben. Daar onze Herder en Leeraar naar Groningerland moet vertrekken, om voor de Regtbank te verschijnen, ter zake van het gebeurde te Ulrum; en daar hij derhalve welligt te lang moet afwezig

zijn, om zich hier weder dadelijk te kunnen verdedigen, hebben wij wederom besloten, om geene godsdienstoefening te houden: evenwel zijn wij weder den geheelen rustdag als kwaaddoeners bespied. Verdienen dit nu getrouwe en rustige onderdanen, die niets anders begeeren dan datgene, waarin onze voorouders het grootste en dierbaarste goed op aarde zochten en vonden, de vrije en ongehinderde uitoefening der aloude beproefde Gereformeerde Godsdienst. Wij leven in de vaste overtuiging, dat dit alles buiten de kennis en toestemming van Uwe Majesteit geschiedt, en vragen bij dezen dringend, dat het Uwe Majesteit zal gelieven, onze zaken ernstig en naauwkeurig te doen onderzoeken, en door uwe koninglijke magt te verhoeden, dat Uwer Majesteits oud gereformeerde onderdanen niet als oproermakers behandeld worden, en door geweld worden gehinderd in de waarachtige dienst van den God onzer vaderen, die zijne opregte vereerders nimmer zal begeven of verlaten. Dit werk Gods kan door aardsche magt wel verdrukt, maar toch nooit uitgeroeid worden: de geheele geschiedenis van Gods Woord en van ons Vaderland geven hiervan getuigenis. Wij betuigen voor God en de geheele wereld, dat het de opregte wensch onzes harten is, om de eere Gods te zoeken en der arme menschen zaligheid; en daarom brengen wij ook vrijmoedig onze wenschen voor Uwer Majesteits troon, om bescherming, volgens de Grondwet, van de vrije uitoefening onzer Gereformeerde Godsdienst, en, na toebidding van Gods dierbaarste zegeningen over Uwer Majesteits Persoon en Huis, blijven wij,

Uwer Majesteits,

Getrouwe en gehoorzame onderdanen,

November 1834.

De Kerkenraad, enz.

No. 4. *Aan Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje, Groot-Hertog van Luxemburg enz. enz. enz.*

SIRE!

Geven met den meesten eerbied te kennen, wij ondergeteekenden, Ouderlingen en Diakenen der Gereformeerde Gemeenten van Doveren, Genderen en Gansoijen, dat wij, ontvangen hebbende eene dispositie, door Z. Exc. den Minister van Staat, belast met de Generale Directie van de zaken der Hervormde Kerk. enz. namens Uwe Maj. op den 27 Nov. ll. (n°. 1) genomen op een door ons ondergeteekenden aan Uwe Maj. ingediend request, de vrijheid nemen, op die dispositie bij dezen terug te komen.

Dezelve toch rust (onder eerbied) op zoodanige verkeerde gronden, dat wij geen oogenblik twijfelen, of Uwe Maj. zal, om het belang der zaken, daarbij behandeld, het ons niet ten kwade duiden, dat wij, bij ons tegenwoordig request, de verkeerdheden dier gronden met vrijmoedigen eerbied aantoonende, ons vorig verzoek herhalen, en er, voor het geval dat Uwe Maj. zou meenen het niet te mogen toestaan, een ondergeschikt verzoek aan toevoegen.

Er zijn in de gemelde dispositie drie punten, welke ons betwist worden: 1) de gegrondheid en wettigheid onzer afscheiding van het bestaande Hervormd Kerkbestuur: 2) ons regt tot vrije godsdienstoefening: 3) onze aanspraak op de kerken en kerkelijke fondsen van Doveren en Genderen.

Tegen de gegrondheid en wettigheid onzer afscheiding wordt aangevoerd, dat wij daartoe met overijling zouden besloten hebben, ofschoon zij, ter bewaring onzer gewetensvrijheid, niet ware noodig geweest.

Dan, Sire! het is reeds lange, dat wij voor ons zelven bepaald zijn geworden bij de onwettigheid van het tegenwoordige Hervormd Kerkbestuur, hetwelk niet uit den boezem der kerk, maar uit dien der politieke overheid zijn aanwezen ontleent; op deszelfs strijdigheid met Gods woord, hetwelk niet krachtiger een alleenheerschend, pausselijk, dan een bestuur van weinige personen in de kerke Gods wraakt; maar wel, dat er gelijkheid van alle de Gemeenten en Dienaren des Woords bestaan zal; op de schandelijke wijze, waarop onze tegenwoordige kerkbestuurders de hun opgedragene magt uitoefenen, zoodat zij al hetgeen met Gods Woord en de leer der Gereformeerde Kerk in strijd is, straffeloos dulden en zelfs aanmoedigen, terwijl zij daarentegen die Leeraars, welke in de waarachtige beginselen staan, op allerlei wijze tegenwerken, in minachting brengen, moeite veroorzaken, en, bij eene ligte overtreding, met eene ongehoorde strengheid, als groote misdadigers behandelen. Wij hadden hiervan nog een versch voorbeeld in het gebeurde met den Eerw. *de Cock*, van Ulrum, die, terwijl de verguizers van Gods Woord en van de formulieren onzer kerk vrij gingen, geschorst en afgezet werd, omdat hij dat Woord en die formulieren met warmen ijver voorstond, en dien ten gevolge ook derzelver verguizers, en het feilbare, ja zeer feilende menschenwerk onzer kerkelijke gezangen, op eene vrijmoedige, misschien ten hoogste overmoedige wijze had berispt en tegengesproken. Ook onze eigen Leeraar *H. P. Scholte* zelve had reeds langen tijd, om zijnen ijverigen voorstand der Gereformeerde leer en zijne eenstemmigheid met *de Cock*, moeijelijkheden en dwarsdrijverijen van zijne kerkelijke opperhoofden, die hij niet genoeg naar hunnen zin ontzag en eerbiedigde, moeten verduren.

Dit alles nu heeft bij ons lang de bedenking doen ontstaan, of het ons wel, naar Gods Woord, geoorloofd ware, ons aan zoodanig een kerkbestuur te onderwerpen, en of eene afscheiding van hetzelve niet een ons door God bevolene pligt ware. Het is alleen onze veelgeliefde Herder en Leeraar, die ons

steeds van zulk eenen stap heeft afgehouden en de verpligting aangetoond om ons aan het bestaande kerkbestuur onderworpen te gedragen, tot zoolang hem niet de krachtige verkondiging der reine Evangelieleer zoude belet worden. Aan die vermaning hebben wij ons steeds gehouden, en zouden wij ons steeds gehouden hebben, ware het niet, dat het oogenblik was aangekomen, waarop eene afscheiding, naar bovenstaande met Gods Woord overeenkomstige vermaning, pligt werd. Onze Leeraar toch is thans provisioneel geschorst geworden, ten einde hem vervolgens geheel en al af te zetten. En dit is niet geschied, omdat hij zich (naar de vergrootte uitdrukking der dispositie van Z. Exc.) zou hebben schuldig gemaakt aan *inbreuk op de kerkelijke verordeningen en verzet tegen de kerkelijke besturen*, ook niet, omdat hij zich zou hebben schuldig gemaakt aan *eene misdaad van een' ergerlijken aard*, zooals het vonnis van schorsing zich gelieft uit te drukken; maar eenig en alleen omdat hij, gelijk hetzelfde vonnis vermeldt, te Ulrum, tegen den wil des Consulents aldaar, gepredikt hebbende, eene enkele bepaling van het tegenwoordig kerkreglement overtreden had. Gewisselijk, Sire! men had deze overtreding voor eene zeer prijzenswaardige daad gehouden, indien eene onregtzinnige Leeraar zich dezelve ten opzigte van een regtzinnigen Consulent veroorloofd had, gelijk zij ook nimmer onder die omstandigheden, waaronder SCHOLTE haar bedreven heeft, met eene hoogere straf dan eene loutere berisping had mogen bejegend worden, indien men er niet, blijkbaar genoeg, eene aanleiding uit had willen nemen, om, met eenigen schijn van regt, zich van onzen regtzinnigen, onverschrokkenen Leeraar te ontdoen. Hij had er toch geenszins gepredikt, dan op het dringend verzoek van den wettig geordenden Kerkeraad, ja van de gansche Gemeente zelve, terwijl de weigering van den Consulent alleronbillijkst, eigendunkelijk en willekeurig was. Zekerlijk dus zou men onze Leeraar nimmer eene dusdanige straf hebben opgelegd, indien men niet wat anders dan die enkele overtreding tegen hem gehad hadde:

en dit meerdere, dat men tegen hem had, was kennelijk genoeg in zijne onverschrokkene regtzinnigheid, gepaard met eene zucht van het Kerkbestuur om onze Gemeente van zulk eenen Leeraar te berooven, gelegen. Wij hadden dus niet noodig langer te verschuiven eene afscheiding, die nu onvermijdbaar geworden was; en wij rekenen hiermede genoeg gezegd te hebben, ten betooge van de ongegrondheid der berisping, dat wij in deze *met zooveel overijling* zouden zijn te werk gegaan, terwijl ook die afscheiding al aanstonds ter bewaring onzer gewetensvrijheid noodzakelijk was, omdat wij anders verpligt zouden geweest zijn, om in onze Gemeente toe te laten en te hooren verscheidene ringpredikanten, met wie wij ons, om hunnen meerderen of minderen afkeer van de zuivere leer onzer Kerk, geenszins vereenigen kunnen.

Onze afscheiding is dus gegrond; maar ook wettig, omdat de vereeniging met een kerkgenootschap en de onderwerping aan een kerkbestuur eene zaak des geloofs is, eene zaak tusschen God en ons zelven, waartegen geene wet, geen menschelijk gezag hoegenaamd, eenigen dwang plegen mag. In den geloove hebben wij deze zaak begonnen, en hopen haar ook, zoo God wil, met eene volle verzekerdheid des gemoeds vol te houden, vastelijk vertrouwende, dat U. M., die ons doet *vermanen van terug te keeren tot gehoorzaamheid aan het bestaand Hervormd Kerkbestuur*, ons ten deze in de vrijheid onzes gemoeds niet verkorten zal.

Wat ons regt tot vrije godsdienstoefening betreft, zoo werpt ons de bewuste dispositie tegen, dat, daar er in deze landen geen ander Hervormd Kerkgenootschap erkend wordt dan datgene, welks organisatie is geregeld door de reglementen en verordeningen, die door den Koning bekrachtigd zijn, wij alzoo door onze afscheiding eene *secte* willen vormen, welke geen aanspraak kan maken op de gelijke bescherming door de Grondwet aan alle de in ons land bestaande gezindheden verleend.

Het smart ons, Sire! dat onze Gemeente, die door hare

afscheiding terug gekeerd is tot den staat, waarin zich de Hervormde Kerk des lands en ook onze Gemeente, van den tijd der Reformatie af, tot de verschijning van het tegenwoordig Kerkbestuur in 1816 toe, bevonden heeft, met den naam van *secte* bestempeld wordt. Dan, hoe dit ook zij, die secte bestond er, toen U. M. in 1815 onze Grondwet bezworen heeft, en dus is, volgens die Grondwet, ook aan onze secte eene gelijke bescherming als aan alle de overige gezindheden verleend geworden. Hoe zou dus aan onze Gemeente een regt mogen ontzegd worden, hetwelk U. M. zelf toekent aan een kerkgenootschap, hetwelk zich eerst na de bezweering der Grondwet gevestigd heeft.

In alle gevallen, Sire! indien U. M. mogt blijven meenen dat wij geen regt uit onze Grondwet ontleenen kunnen, Hoogstdezelve vergunne ons dan vrijelijk te zamen te komen en onze Godsdienst te oefenen en te regelen, overeenkomstig de grondslagen, die wij in onze openbaar gemaakte acte van afscheiding vastgesteld hebben. Dit verzoek meenen wij dat ons billijkerwijze door U. M. niet ontzegd kan worden, daar zulke ontzegging alleen maar geschieden kan ten opzigte dier godsdienstoefeningen, welke op der zedelijkheid verderfelijke beginselen gebouwd zijn; en als zoodanig toch kan nimmer worden aangezien onze van het bestaande kerkbestuur afgescheidene Gemeente, welke door U. M^ts. Doorluchtige Voorvaderen in het land gebragt en steeds met alle magt is beschermd geworden. Verkeerd is dus de gevolgtrekking, dat, bij de erkenning onzer afgescheidene Gemeente, een iedere Gemeente zich verordeningen en bestuur naar willekeur zoude mogen verkiezen, daar toch U. M. geene Gemeente behoeft te erkennen, wier grondslagen op loutere willekeur berusten, en dit toch niet te zeggen valt van onze Gemeente, die zich op de aloude grondslagen van meer dan twee eeuwen herwaarts gevestigd heeft. Eene ontbinding van het tegenwoordig Herv. Kerkbestuur moge uit onze daad, indien zij ook door andere Gemeenten gevolgd wordt, te verwachten zijn: maar wat nood,

indien men daardoor terug keert tot de waarachtige beginselen van een Hervormd Kerkbestuur, waarvan men in 1816 is afgeweken?

Wat eindelijk de kerken en kerkelijke goederen te Doveren en Genderen aangaat, zoo zouden zij, volgens de bewuste dispositie behooren aan het bestaande Hervormd Kerkgenootschap, en wij dus, ons van dat Genootschap afscheurende, alle aanspraak daar op verloren hebben.

Zederlijk toch wil men met deze bewering geenszins te kennen geven, dat die kerken en goederen aan het Herv. Kerkgenootschap in het algemeen behooren, zoo als dit zich over het geheele land uitstrekt, maar aan dat Genootschap, hetwelk te Doveren en Genderen gevestigd is. Maar het is juist dit Genootschap, aldaar gevestigd, hetwelk zich van de algemeene Hervormde maatschappij des lands heeft afgescheiden: hoe zou dan daaruit volgen dat het ook deszelfs eigendommen verliezen zou? Of is het niet even zoo ook regtens met betrekking tot iedere maatschappij, die uit afdeelingen bestaat, dat eene afdeeling, zich van de overige afscheidende, evenwel de haar toekomende goederen en eigendommen behoudt? Iets anders ware het, indien er te Doveren en Genderen nog eene Gemeente ware overgebleven, welke in onze afscheiding niet mede deel had genomen: doch het is de gansche Gemeente aldaar, die zich van het algemeen Hervormd Kerkbestuur heeft afgezonderd, terwijl dat geringe getal Ledematen (tien op zijn hoogst) zelfs volgens het bestaande reglement geene Gemeente mag daarstellen. Om alle deze redenen verzoeken wij eerbiedigljk, dat het U. M. behagen moge:

Vooreerst: de Gereformeerde Gemeente van Doveren, Genderen en Gansoijen, die zich, bij openbare acte van 1 Nov. 1834, van het bestaand Hervormd Kerkbestuur heeft afgescheiden, overeenkomstig Art. 191 der Grondwet; te handhaven in haar regt op gelijke bescherming als alle de overige in het Koningrijk bestaande Kerkgenootschappen genieten, zoo wat hare godsdienstoefening en kerkinrigting betreft, als met

betrekking tot den eigendom, het bezit en gebruik der kerken en kerkelijke goederen, haar in eigendom toebehoorende.

Ten tweede: voor het geval dat U. M. zou meenen, dat eerste verzoek niet te mogen toestaan, alsdan voorn. Gemeente, even als een nieuw opgekomen, afzonderlijk bestaand Kerkgenootschap, onder den naam van *Oud-Gereformeerde Kerk*, zich in leer, dienst en bestuur regelende naar de bepalingen en verordeningen der Dordrechtsche Synode van 1618 en 1619, te willen erkennen, en, zoo al geene gelijke bescherming te verleenen, in alle gevallen toch niet toe te staan, dat er door U. M^ts^. Gouvernement eenige verhindering aan hare vrije Godsdienstoefening wordt toegebragt.

Doveren en Genderen, December 1834. — Ouderlingen en Diakenen voorn.

N°. 5. **Aan Zijne Majesteit den Koning** *der Nederlanden, Prins van Oranje, Groot-Hertog van Luxemburg, enz. enz. enz.*

SIRE!

Geven met den verschuldigden eerbied te kennen de ondergeteekenden, inwoners der gemeente Vuren, Distrikt Tiel, provincie Gelderland, dat wij, na rijp beraad, eindelijk, in de vreeze des Heere, gekomen zijn tot den hoogstgewigtigen stap, om ons af te scheiden van het sedert 1816 bestaande Hervormde Kerkgenootschap. Deze stap werd sedert lang voorbereid door den Predikant van ons vorig Kerkgenootschap, J. EVERWIJN, welke beginselen verkondigt, die met het onfeilbaar woord Gods en de daarop gegronde formulieren van eenigheid onzer

Gereformeerde Kerk in strijd zijn, en de leerstellingen verwerpt, die ten allen tijde de hechte steun van het Christendom zijn geweest. Sommigen onzer hebben den voornoemden Predikant meer dan eens vermaand, om niet af te wijken van dat Woord Gods, hetwelk eene lamp is voor onzen voet en een licht op ons pad; doch daar alles vruchteloos is bevonden, zijn wij eindelijk gedrongen geworden om, overeenkomstig onze Christelijke Gereformeerde Geloofsbelijdenis en verdere, op Gods Woord gegronde, formulieren van eenigheid, ons af te scheiden van een Genootschap, hetwelk de oude beproefde Christelijke Gereformeerde leer, onzer vaderen niet handhaaft, maar waaronder integendeel leeringen geleerd worden, die wij als goddeloos moeten verwerpen; en hebben ons dien ten gevolge bij eene schriftelijke acte, aan den Kerkenraad der Hervormden overgeleverd, afgescheiden van degenen, die, naar onze innige overtuiging, niet van de kerk zijn, en ons daarentegen hereenigd met alle ware gereformeerden, waar de Heere die ook gelieft te vergaderen, op grond van onze aloude erkende formulieren van eenigheid, bij vernieuwing vastgesteld in de algemeene Nationale Synode van Dordrecht, in de jaren 1618 en 1619; en dien ten gevolge wenschen wij, onder biddend inwachten van Gods getrouw makende genade, den Heere te dienen in eene reine conscientie, op de wijze van onze Godzalige voorvaderen, ons gaarne onderwerpende aan alle burgerlijke, zoowel lands als plaatselijke verordeningen, die niet met het onfeilbaar Woord Gods strijdig zijn: waarom wij ook gewillig alle lands en plaatselijke belastingen dragen en voldoen. Ten gevolge onzer afscheiding zijn uit het midden der gemeente verkozen geworden Ouderlingen, om toe te zien op de zuiverheid der belijdenis en van den wandel der herstelde Gereformeerde Gemeente, en Diakenen, om in die gemeente de vrijwillige gaven te ontvangen om verarmde huisgenooten des geloofs te ondersteunen. Wij hebben den met ons aan de ware Gereformeerde Godsdienst getrouw geblevenen D^o^. H. P. SCHOLTE verzocht, om voornoemde Ouderlingen en Diakenen in dat ambt

te bevestigen, welke dan ook den 12 Julij in ons midden het Woord Gods verkondigd heeft, predikende over *Galaten* 4 : 26. Daar er eene menigte, zoowel vijanden als vrienden van onze Godsdienst tegenwoordig waren en het gereed gemaakte huis de menigte niet kon bevatten, hebben wij ons begeven op de werf achter het huis. Zonder eenige storenis liep onze bijeenkomst af, alsmede die van 's namiddags, toen de Ouderlingen en Diakenen zijn bevestigd en de kinderen der afgescheidene gemeente gedoopt: zoodat daaruit ten duidelijkste is gebleken, dat onze opebare godsdienstoefening geene aanleiding geeft tot storenis van de openbare orde of veiligheid.

Nu zijn echter de Ouderlingen en Diakenen en de man, op wiens erf wij vergaderd waren, gedagvaard voor de Regtbank te Tiel, en af te nemen uit hetgeen in Groningerland en Drenthe gebeurd is, verwachten wij te Tiel eene geregtelijke vervolging, op grond van eenige artikels uit het Wetboek van Strafregt; hoewel wij ten volle overtuigd zijn dat die artikels niet op ons toepasselijk zijn, daar wij geene associatie vormen, en geen ander hoofd erkennen van onze Godsdienst dan den Heere Jezus Christus; geen andere bestuurder wenschen en begeeren dan den, aan de gemeente van Christus beloofden Heiligen Geest, en geene andere regelementen van geloof en wandel aannemen dan Gods Woord, en daarom ook alleen onze aloude formulieren van eenigheid vasthouden, dewijl die in alles op Gods Woord gegrond zijn, en daarom ook alleen Ouderlingen en Diakenen verkiezen uit ons midden, omdat de Heilige Geest in het Woord dit aan de gemeente voorschrijft.

Nu zijn er den 23 Julij ll., 13 Dragonders van het regiment n° 4, alhier gedetacheerd, zoo het heet om de rust te bewaren. Wanneer nu de bedoeling was, zoo als wij eerst dachten, om de vreedzame gereformeerde inwoners te Vuren te beschermen tegen alle pogingen van kwaadwilligen, om onze openbare Godsdienstoefening te storen, dan hadden wij daarin niets anders kunnen zien dan handhaving der Grondwet van het Koningrijk der Nederlanden. Gisteren echter zijn er twee van

die Dragonders in een onzer vreedzame woningen doorgedrongen; terwijl de man met zijne vrouw bezig waren met bidden, werd de man met de sabel geslagen en bedreigd met doodschieten, zoo hij rapport durfde maken. Op eene andere plaats werd het bidden, in hunne tegenwoordigheid, verboden: zoodat uit het een en ander schijnt, dat wij eene vervolging te gemoet gaan. Het is hierom, Sire! dat wij de vrijmoedigheid nemen, om, met gepasten eerbied, Uwe Majesteit te verzoeken, om handhaving van onze conscientievrijheid, om handhaving en bescherming van onze, tijdens de opmaking der Grondwet *bestaande*, Gereformeerde Godsdienst, om handhaving van onze openbare Godsdienstoefeningen, op grond van art. 190—193 en 196 der Grondwet. Wij zijn verzekerd dat dan de woelingen onzer tegenstanders zullen ophouden, wanneer zij de hoop verliezen, om door de wereldlijke magt ondersteund te worden; terwijl wij dan ongestoord kunnen voortgaan, om den God onzer vaderen, naar de overtuiging onzer conscientie, te dienen en te verheerlijken, even als onze voorouders.

't Welk doende, met den verschuldigden eerbied,

Vuren, Julij 1835.

Hier volgen de namen der onderteekenaren.

N°. 6. *Aan Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje, Groot-Hertog van Luxemburg, enz. enz. enz.*

SIRE!

Gedrongen door mijn geweten, ben ik verpligt Uwe Majesteit bekend te maken met hetgeen, waarvan ik oog- en oorgetuige geweest ben. Te Gameren, provincie Gelderland, gekomen, om het Woord Gods aan mijne geloofsgenooten aldaar te verkondigen, vergaderden wij Zondag, den 23 Augustus, op het erf van den Heer VAN DE WERKEN, in een' boomgaard, bezijden het huis. Na het doen van een kort gebed, het lezen van Gods Wet en het zingen van Psalm 68: ...., kwam de Burgemeester dier plaats en zeide, dat hij aan de menigte moest verklaren, dat deze vergadering onwettig was en dat hij, op last van den Gouverneur van Gelderland, verpligt was, om de vergadering uit een te doen gaan. Ik nam daarop het woord en zeide den Burgemeester, dat ik ook die aanschrijving van den Gouverneur gelezen, en in dit stuk had opgemerkt, dat de Gouverneur bepaaldelijk mijn persoon als schadelijk aanmerkte, dat hij daartoe geen regt of magt had, terwijl mij als burger niets te last gelegd kon worden, dat de Burgemeester dit ook zeer goed wist; dat hij ook wel overtuigd was, dat mijne geloofsgenooten te Gameren en elders volstrekt geene bedoeling hadden, om onrust en verwarring in den burgerstaat te maken; dat wij alleen verlangden, om God te mogen dienen, naar Zijn

woord en de daarop gegronde overtuiging onzer conscientie. De Burgemeester antwoordde, dat hij dit alles zeer goed wist, doch dat hij zijn last moest uitvoeren en dat het dus niet voor zijne rekening was. Ik merkte daarop aan dat hij, als hoofd van het Plaatselijk Bestuur, verantwoordelijk was voor hetgeen hij deed, en zich nooit met een bevel van den Gouverneur kon verontschuldigen, daar hij geene hierarchieke gehoorzaamheid verschuldigd was, gelijk de militairen; maar integendeel, indien hij de overtuiging had dat onze bedoeling niet kwaad maar goed was het zijn pligt was, om goede, rustige en vreedzame inwoners tegen alle geweld van vijandige menschen te beveiligen, en dat ik ook daarom van hem verzocht, dat hij met de gewapende magt, die op het dorp was, in ons midden wilde komen, en zoo hij dan vermeende dat er iets in ons midden gebeurde, dat strijdig was met de wetten des lands, daarvan een Proces-Verbaal op te maken, en mij en anderen geregtelijk te doen vervolgen. Na eenige verdere redewisseling over dit stuk, verwijderde zich de Burgemeester, en wij begonnen te zingen Psalm 119: 65. Onder het zingen kwamen, zonder eenige nadere waarschuwing, eene menigte Dragonders, met de blanke sabel, onder de menigte, sloegen geweldadig in het rond, tot dat zij den geheelen boomgaard hadden schoon geslagen. Verscheidene menschen zijn deerlijk mishandeld, onder den voet gereden, getrapt; ja zelfs de eigenaar van het erf is schandelijk geslagen en van eigen erf verdreven. Er zal zekerlijk van het een en ander, door onderscheidene mishandelden, wel nader rapport gedaan worden; doch ik rekende het mijn' pligt, om Uwe Majesteit hiermede bij voorraad bekend te maken, en dringend Uwe Majesteit te verzoeken, de zaak der vervolgde Oud-Gereformeerden in ernstige overweging te nemen. Sire! als zoodanige handelingen mogen en moeten voortgaan, dan ontbreekt er alleen nog het bloedvergieten, om uitwendig onze dagen gelijk te maken aan die tijden, waarin de bloedplakkaten den dood verkondigden aan hen, die aan God den Almagtige en zijne waarheid getrouw

wenschten te blijven. Sire! het bloed van Uwer Majesteits Voorvaderen heeft ook gestroomd voor de waarheid, die wij belijden en aanhangen. Nog roepen de openbaar gemaakte brieven, en andere gedenkstukken der Vorsten van het Huis van Oranje, om bescherming van de Godsdienst, die wij belijden. En is het den vijanden van die Godsdienst tot hiertoe gelukt, om door allerlei verkeerde voorstellingen de belijders van die Godsdienst bij Uwe Majesteit hatelijk te maken, als onruststokers en oproermakers, even als Haman dit deed bij den Koning Ahasueros, o dat dan ook de stem van uwe verdrukte onderdanen, die zich nog niet kunnen losscheuren van Oranje, tot het harte van Uwe Majesteit mogt doordringen, om, even als Ahasueros, regt te doen aan een gedeelte uwer onderdanen, die, even als de Joden van die dagen, zoo schandelijk gelasterd en miskend worden. De aanschrijvingen van een' Gouverneur of de raadgevingen van een Minister zijn toch in ons land niet onherroepelijk, even als de wetten der Persen en Meden; wij bezitten tot nog toe eene Grondwet, waarop wij met regt bescherming mogen verwachten. En bovendien heeft Uwe Majesteit, met de overige Vorsten van het Heilig Verbond, voor het aanzien der geheele wereld, verklaard, uwe onderdanen te willen regeren naar de beginselen van het heilig Evangelie: het is dan ook op grond van dat Evangelie, dat ik Uwe Majesteit, met de meeste opregtheid, mag vragen om bescherming van de personen en goederen van Uwer Majesteits onderdanen, die aan dat Evangelie wenschen getrouw te blijven tot den dood, en daarom ook alles verwerpen, wat dat Evangelie tegenstaat, en integendeel dat Evangelie, naar het bevel onzes Heeren en Zaligmakers allen creaturen te prediken. Dat bevel gaat boven alles, en Hij die het gegeven heeft, zal, als de Almagtige, zijne getrouwe dienaren en discipelen eenmaal volkomen regt doen. God de Heere schenke aan Uwe Majesteit genade, om zijnen wille te doen, en stelle het Huis van Oranje, even als in de dagen der vaderen, tot bescherming der Gereformeerde Chris-

telijke Kerk in Nederland. Na toebidding van Gods dierbaren zegen over Uwer Majesteits Persoon en Huis, blijve ik

Uwer Majesteits

getrouwe en gehoorzame onderdaan

Gorinchem, 24 *Augustus* 1835.

H. P. SCHOLTE,
Bedienaar des Goddelijken Woords.

No. 7. ***Aan Zijne Majesteit den Koning*** *der Nederlanden, Prins van Oranje, Groot-Hertog van Luxemburg, enz. enz. enz.*

SIRE!

Geven met den verschuldigden eerbied te kennen ondergeteekenden, afgevaardigden en opzieners der onderscheidene Gemeenten, welke zich, volgende onze op Gods Woord gegronde geloofsbelijdenis en verdere formulieren van eenigheid, hebben afgescheiden van het sedert 1816 bestaande Hervormde Genootschap: dat zij zich, uit naam dier onderscheidene Gemeenten, wenden tot Uwe Majesteit, om bescherming van onze openbare Godsdienstoefeningen.

De daad der afscheiding, Sire! sedert het laatste van het vorige jaar op onderscheidene plaatsen van ons Vaderland begonnen en verder voortgezet, is openbaar, en behoeft geen verder betoog; wij vermeenen echter, als getrouwe onderdanen, verpligt te zijn, Uwe Majesteit, aangaande die afscheiding, eenige nadere inlichting te moeten geven, opdat wij

daardoor de lasteringen eenigzins mogen tegenspreken, welke waarschijnlijk bij Uwe Majesteit aangebragt worden, om Uwer Majesteits harte voorintenemen tegen dat gedeelte Uwer Majesteits onderdanen, hetwelk getrouw wenscht te blijven aan de zuivere en onvervalschte belijdenis onzer Gereformeerde Kerk, waarvoor onze Voorvaderen, onder aanvoering en opwekking van Oranje, goed en bloed hebben veil gehad. Wij weten, Sire! dat onze tegenstanders, welke vooral onder de predikanten en derzelver onmiddellijke aanhangers gezocht moeten worden, die scheiding willen doen voorkomen als eene scheuring der Gereformeerde Kerk in Nederland; juist het tegendeel is waarheid, wanneer ten minste de eenigheid niet gezocht wordt in verwerping van al het kenmerkende onzer Kerk. De laatste tijden toch hebben ten allerduidelijkste bewezen, dat het ligchaam, hetwelk met den naam van Hervormd Kerkgenootschap bestempeld wordt, werkelijk juist het tegengestelde is van de Gereformeerde Kerk. Die Kerk toch kan en moet aan hare belijdenis des geloofs en verdere eenigheidsbanden gekend worden. Toetsen wij nu daaraan, in opregtheid des harten, het tegenwoordige Hervormde Genootschap in leer, in tucht en in wetgeving, dan is er niets te vinden van hetgeen in de formulieren van eenigheid, als kenmerken der Gereformeerde Kerk wordt aangewezen. In de leer heerscht zoo groote losbandigheid onder het Hervormde Genootschap, dat zelfs de grondleer des Christendoms, de leer der Heilige Drieëenheid, ja zelfs de volmaakt heilige en regtvaardige menschheid van onzen Heere Jezus Christus wordt aangetast; dat van de plaatsbekleedende borggeregtigheid van den eenigen en algenoegzamen Middelaar, Verlosser en Zaligmaker der uitverkorene Gemeente niet meer in de predikatiën wordt vernomen; dat de zaligheid van zondaren afhankelijk gemaakt wordt van het pogen en willen der zoodanigen, welke in Gods Woord genoemd worden *dood in zonden en misdaden*. En daar, naar het goddelijk getuigenis, de minste bijvoeging der menschelijke werken tot verkrijging der zaligheid, de Genade Gods

vernietigt, en de Apostel Paulus den vloek uitspreekt over een iegelijk, die een ander Evangelium verkondigt dan hetgene verkondigd is, zoo kunnen en mogen wij ook niet anders dan de dwalingen van het Hervormd Genootschap van harte te verwerpen en, in de mogendheid des Heeren, vast te houden aan onze, met het bloed onzer Voorvaderen bezegelde, geloofsbelijdenis der Gereformeerde Kerk. En deze daad kan en mag nimmer met den naam van scheuring der Kerk bestempeld worden, daar dezelve integendeel het eenigste en veiligste middel is om scheuring der Kerk te verhoeden, dewijl, volgens onze aloude belijdenis, alle diegenen verworpen moeten worden, door middel der kerkelijke tucht, die secten en muiterij in kerke en wereldlijke regimenten aanrigten; hetwelk in het Hervormde Genootschap onmogelijk is, daar in dat Genootschap de eene professor aan toekomstige predikanten kan leeren, dat de banden onzer Gereformeerde Kerk verscheurd zijn, zoo als HOFSTEDE DE GROOT, te Groningen, en een ander die banden nog eenigzins wil vasthouden, gelijk HERINGA, te Utrecht; daar een gedeelte predikanten aan het hoogste kerkelijk bestuur van het Hervormde Genootschap kan vragen handhaving van de formulieren, terwijl een ander gedeelte kan vragen afschaffing derzelve; terwijl dat hoogste bestuur beide kan dulden, en tevens zichzelven onbevoegd erkennen, om duidelijk en onbewimpeld voor de wereld te verklaren, hoedanig de verbintenis der predikanten moet opgevat worden; maar evenwel onderwerping blijft vorderen aan wetten en verordeningen, die, in vele opzigten, lijnregt strijdig zijn met Gods onfeilbaar getuigenis, hetwelk alle heerschappijvoering over het erfdeel des Heeren volstrektelijk verbiedt. Dit alzoo zamengesteld Genootschap kan niet gescheurd worden, want die scheuring bestaat reeds in der daad, dewijl er geene innerlijke eenigheid bestaat; daar integendeel zij, die zich van dat Genootschap openlijk afscheiden, in der daad innig vereenigd zijn door denzelfden band des gemeenschappelijken geloofs, te zamen den hals wenschen te buigen onder het jok

Jezu Christi, en van harte verwerpen alles wat scheuring en verwarring in het Koningrijk van onzen Heer en Meester kan te weeg brengen.

De andere hoofdbeschuldiging, welke tegen ons wordt ingebragt, is: dat wij oproer en muiterij verwekken in den burgerstaat, dat onze openbare Godsdienstoefeningen aanleiding geven tot storenis van de openbare orde en veiligheid, en dat wij daarom door Uwe Majesteit niet beschermd mogen worden. Was dit waarheid, dan moest men eerst aangetoond hebben, dat de grondslagen van onze Kerk de zaden tot zoodanige storenis bevatten; doch dan zou men ook tevens de, tijdens de bezweering der Grondwet nog bestaande, Gereformeerde Kerk van dezelfde zaak moeten beschuldigen; maar dan heeft ook het bloed onzer Voorvaderen gestroomd ter handhaving van beginselen, die nadeelig zijn voor de openbare orde en veiligheid; en welk oordeel moeten wij dan vellen over Oranje en Nederland, die zooveel in de vroegere tijden hebben gedaan en geleden, opdat die beginselen dieper wortel mogten schieten in de harten der bewoners van ons eertijds zoo bloeijend en voor de geheele wereld ontzagchelijk, Vaderland. Neen, Sire! de beginselen van onze Gereformeerde Godsdienst prediken in alle, niet tegen Gods Woord strijdende, dingen volkomene onderwerping aan de door God gestelde magten in de wereld, en nimmer kan aan hen, welke die beginselen van harte belijden en aanhangen, de minste oproerigheid worden te last gelegd, en de geschiedenis der laatste dagen heeft krachtiglijk bewezen dat de afgescheidene Gereformeerden, onder tegenstand, verguizing en vervolging, door Gods genade, geleerd hebben, om niet weder te schelden, als zij gescholden worden, niet te dreigen, als zij lijden; maar dat zij, de wrake overlatende aan den Almagtige, de verdrukking verdragen, de schande verachten, en Gode, hunnen Schepper, hunne zielen bevelen met weldoen. Onze openbare bijeenkomsten, waarin wij zingen, bidden, Gods Woord hooren verkondigen, worden belemmerd, geregtelijk vervolgd, beboet; terwijl de

wereld zelf meer en meer overtuigd wordt, dat wij geene burgerlijke wet overtreden. Onze eigenlijke tegenstanders nemen daardoor gelegenheid, om ons te kwellen, te bespotten, te vervolgen, daardoor wordt het zaad van burgerlijke oneenigheid ruimschoots gestrooid en gekoesterd, en de werkelijke vijanden van onze wezenlijke welvaart juichen in de toekomstige beroering van Nederland. Men zal welligt zeggen, dat wij dan moesten afstaan van onze vorderingen, dat wij onze onderlinge bijeenkomsten moesten nalaten; maar, Sire! moeten wij en wij alleen dan verstoken worden van eene bezworene vrijheid? Zijn wij dan geene onderdanen van Uwe Majesteit in dat land, waarin de *volkomene* vrijheid van godsdienstige begrippen aan *elk* gewaarborgd wordt, waarin aan *alle* godsdienstige gezindheden, in het koningrijk bestaande, *gelijke* bescherming verleend wordt, en waarin de belijders der onderscheidene godsdiensten *allen* dezelfde burgerlijke en politieke voorregten genieten, in dat land, waarin *geene openbare oefening van Godsdienst* kan worden *belemmerd*, dan in gevalle dezelve de openbare orde of veiligheid zou kunnen storen; in dat land, waarin aan Uwe Majesteit de zorg is opgedragen, dat *geen godsdienst* gestoord worde in de *vrijheid van uitoefening*, die de Grondwet waarborgt.

Nu worden wij gestoord in onze huizen en in de open lucht, en de hervormde predikanten worden gehandhaafd in het bezit der kerken, die op sommige plaatsen genoegzaam niet bezocht worden. Sire! wij mogen het ernstig en eerbiedig vragen, moeten onze conscientiën dan alleen gekluisterd worden? Is het dan voor ons alleen misdaad, om God te dienen naar de overtuiging onzer conscientie? Terwijl de nieuwmodische predikanten vrij uit mogen prediken en doen wat zij willen, en door het schelden op dweepers, scheurmakers en onruststokers, de ware gereformeerden nog meer hatelijk zoeken te maken: moeten wij dan alleen aan de bespotting en verguizing onzer andersdenkende landgenooten worden overgelaten, moeten wij alleen door militairen gestoord, voor regtbanken vervolgd en

beboet worden, op grond van eenige artikels, die kennelijk een geheel ander doel hebben, en nimmer vroeger zoodanig toegepast zijn in de geheele uitgestrektheid van het fransche keizerrijk, noch niet zoodanig toegepast werden in het anders geheel niet burgerlijk rustige fransche koningrijk? En aan dat alles kan Uwe Majesteit in eens een einde maken, door uw koninglijk woord te doen hooren, tot erkenning van grondwettige regten, tot schorsing der storenis en vervolging. Wij vragen geen geldelijke onderstand voor de onderscheidene bedienaren des woords in ons midden, wij vragen geen geld voor onze armen, wij vragen geene woningen voor onze herders en leeraars, wij vragen geen genade, wanneer iemand onzer burgerlijk kwaad doet; wij vragen alleen handhaving van regt en billijkheid, en ons vereenigende met het adres, door onze geloofsgenooten in Groningen en Drenthe onlangs aan Uwe Majesteit aangeboden, verzoeken wij dringend, dat het Uwe Majesteit zal gelieven, op grond van art. 190—193 en 196 onzer bezworene grondwet, te besluiten, dat onze onderscheidene gemeenten gehandhaafd worden in de vrijheid van geweten, in het regt om God in het openbaar te dienen, overeenkomstig onze van ouds erkende formulieren van eenigheid, opdat daardoor alle verdere storenis onzer rust moge geweerd worden, en wij alzoo, in alle godzaligheid en eerbaarheid, een stil en gerust leven mogen leiden; of dat anders openbaar moge verklaard worden, dat zulk eene godsdienst als wij belijden, in Nederland niet mag bestaan, opdat zij, dien de eere Gods zwaar op het harte weegt, en die, op grond van Gods woord, Gode gemeenschappelijk wenschen te dienen, zich in de kracht van onzen Drieëenigen verbonds God mogen voorbereiden voor de verdere vervolgingen, of in een ander oord der wereld eene veilige schuilplaats gaan zoeken, gelijk in vroegere dagen onze vervolgde geloofsgenooten uit Frankrijk en Schotland, ja zelfs de vervolgde Joden, uit Spanje en Portugal, zoodanig eene schuilplaats in het herbergzame Nederland mogten aantreffen.

God, de Almagtige, de Verbondsgod van Willem I en oud Nederland, beware genadiglijk ons tegenwoordig Vaderland voor de oordeelen, die in Zijn woord, dat niet liegen kan, gedreigd worden over elk, die Hem en Zijne dienst verlaat, en Zijn volk tegenstaat en vervolgt, omdat zij Hem, gemeenschappelijk en openbaar, met ligchaam en ziel, wenschen te dienen en te verheerlijken.

't Welk doende met den verschuldigden eerbied.

Hier volgen de namen der onderteekenaren.

N°. 8. ***Aan Zijne Majesteit den Koning*** *der Nederlanden, Prins van Oranje, Groot-Hertog van Luxemburg, enz. enz. enz.*

SIRE!

Wij ondergeteekenden, afgevaardigden der onderscheidene, van het sedert 1816 bestaande Hervormde Genootschap, afgescheidene Gereformeerde gemeenten, in de Provinciën Zuid-Holland, Gelderland en Noord-Braband, geven met den verschuldigden eerbied te kennen, dat zij, uit naam hunner onderscheidene gemeenten, zich tot Uwe Majesteit wenden, om de navolgende reden.

Sedert het opmaken en teekenen van ons nevensgaande request om bescherming van de vrijheid onzer conscientie en van onze openbare en gemeenschappelijke godsdienstoefeningen, is het ons voorgekomen, dat men welligt ook daardoor ons bij Uwe Majesteit zal trachten tegen te werken, door ons te beschuldigen, dat wij bijeenkomen op ongelegener tijd en plaats. Wij nemen bij deze de vrijheid om Uwe Majesteit eerbiedig te kennen te geven, dat wij bereid zijn om in onze onderscheidene

gemeenten, op eigen kosten, zonder bezwaar van 's lands schatkist, plaatsen in gereedheid te brengen, om aldaar onze godsdienst uit te oefenen, en die plaatsen aan de burgerlijke overheid onzer gemeenten op te geven, opdat daarover het behoorlijke toezigt genomen moge worden.

Het is daarom, dat wij bij dezen Uwe Majesteit ernstig en dringend verzoeken, dat het Uwe Majesteit moge behagen om, nevens bescherming van onze conscientie en Godsdienstvrijheid, ons tevens te vergunnen, zoodanige plaatsen, op onze eigene kosten, in gereedheid te brengen, opdat wij daarin, zonder iemands bezwaren, onze Godsdienst kunnen uitoefenen, overeenkomstig onze van ouds erkende en door de grondwet gewaarborgde formulieren van eenigheid der Gereformeerde Kerk in Nederland.

't Welk doende met den verschuldigden eerbied,

Hier volgen de namen der Onderteekenaren.

N°. 9.

Wij ondergeteekenden, afgevaardigden der onderscheidene, van het sedert 1816 bestaande Hervormde Genootschap afgescheidene, Gereformeerde Gemeenten in de Provincien Zuid-Holland, Gelderland en Noord-Braband, magtigen bij dezen de personen ISAAC OVERKAMP en JANUS DEN HARTOG, om aan Uwe Majesteit de requesten dier onderscheidene Gereformeerde Gemeenten te overhandigen, en tevens, in onze plaats en in ons belang, datgene mondeling aan Uwe Majesteit mede te deelen, wat zij in dezen dienstig zullen oordeelen. Wij hebben deze volmagt gegeven, opdat de veelheid der commissiën Uwe Majesteit niet hinderlijk mogt zijn.

Hier volgen de namen der Onderteekenaren.

14 *September* 1835.

Bij den Uitgever dezes is mede onlangs van de pers gekomen:

W. W. Smitt. Het zaad des geloofs, vrijmoedig gestrooid op den akker des Heeren tegen het onkruid onzer dagen. Opgedragen aan alle beminnaars der gereformeerde leer in Nederland . . . . *f* 00. 60.

——————— Is de verwerping van het Ned. Herv. Kerkbestuur *al* dan *niet* noodzakelijk geworden? . . . . - 00. 40.

D. van Dulst. Een woord tot opwekking aan mijne land- en geloofsgenooten, betrekkelijk mijne uitleiding uit het zoozeer vervallen en verbasterd kerkgenootschap . . . . . . - 00. 30.

H. P. Scholte. Stukken betrekkelijk de afscheiding der gereformeerde gemeente van Doveren, Genderen en Gansoijen. 00. 25.

——————— Merkwaardig voorbeeld van hedendaagsche verdraagzaamheid van het Ned. Herv. Kerkbestuur, ten opzigte der afgescheidene gemeente. . . . . - 00. 40.

——————— Vervolg der liefdelooze handelingen van het Ned. Herv. Kerkbestuur, enz. . . . . - 00. 90.

——————— Laatste Getuigenis tegen de liefdelooze handelingen van het Ned. Herv. Kerkbestuur . . . . . . - 00. 40.

Voorts is bij denzelven mede voorhanden:

Adres aan Z. M. den Koning wegens vrijheid en bescherming van de ware Gereformeerde Godsdienst, ingediend in Junij 1835 door de geloovigen uit Groningen en Drenthe . - 00. 10.

Overtuigende Opwekking aan de Nederlanders, en inzonderheid aan 's Heeren bondvolk, om in leer en leven, met hart en daden door den Heere, tot den God onzer vaderen terug te keeren; opdat het ons wederom welga als van ouds, in kerk en burgerstaat. Door J. W. Vijgenboom . . . . . - 1. 10.

J. Bunjan. Eens Christens reize naar de eeuwigheid. - 00. 25.

——————— Christinne reize . . . . - 00. 30.

Groenewegen. De Lofzangen Israëls. Twee deeltjes. - 00. 65.

De uitnemende kracht van Christus liefde, gebleken in den persoon van Hermanus Hermsen . . . . - 00 50.

ADRESSEN

INGEDIEND DOOR

DE GEMEENTE JESU CHRISTI

TE AMSTERDAM,

WELKE ZICH OM DER CONSCIENTIE WILLE HEEFT AFGESCHEIDEN VAN HET SEDERT 1816 BESTAAND HERVORMD KERKGENOOTSCHAP.

MET EENE VOORREDE

DOOR

H. P. Scholte,

BEDIENAAR DES GODDELIJKEN WOORDS.

TE 's Gravenhage, BIJ

J. VAN GOLVERDINGE.

1835.

Prijs 25 Cents.

VOORREDE.

Landgenooten! gij ontvangt hiermede openbare mededeeling van de stappen, die door de afgescheidene Gereformeerde Gemeente te *Amsterdam* gedaan zijn, bij de plaatselijke regering, en bij Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, ter handhaving van conscientie- en godsdienstvrijheid. Genoegzaam allen de afgescheidenen waren mij vroeger persoonlijk onbekend; gedurende het verblijf bij mijne familie in mijne vaderstad, kwam ik, zoo als ieder ligtelijk zal kunnen begrijpen, met hen in aanraking; en daar ik in de afgescheidenen niets anders vond dan opregte aanklevers van de oude beproefde leer onzer vaderen, heb ik ook niet geaarseld om de uit hun midden gekozene ouderlingen en diakenen te bevestigen, aan de kinderkens der geloovigen het bondzegel des H. Doops toe te dienen, en in hun midden het woord Gods te verkondigen. Ik kan ter geruststelling van iedereen verzekeren, dat het geenzins de bedoeling der Amsterdamsche Gemeente is, om elkeen die maar, om welke redenen dan ook, ontevreden is op het ligchaam der hervormde predikanten, onder eenen hoop te vergaderen, en door het groote getal ontzag in te boezemen; al te wel overtuigd dat de heerlijkheid der Kerke Gods niet bestaat, in de veelheid der uitwendige aanhangers, maar daarin, dat zij, die de waarheid, zoo als die in Christo is, belijden, ook door hunnen wandel toonen, dat die waarheid in

hun binnenste is ingeschreven door den H. Geest, om alzoo uit genade bekwaam gemaakt, aan de wereld te bewijzen dat die waarheid waarlijk vrij maakt van de zonde en de ongeregtigheid; wenscht die Gemeente ook niemand anders als met haar vereenigd te erkennen en aan te nemen, dan de zoodanigen die met de belijdenis der oude en beproefde leer onzer door God gereformeerde Kerk, tevens door hunne daden toonen, dat zij zich niet willen *vermengen met diegenen die naar verandering staan;* maar integendeel den hals wenschen te buigen onder het jok JESU CHRISTI, den éénigen wetgever en gebieder, het éénige *Hoofd* Zijner duurgekochte Kerk. Velerlei geruchten zijn reeds overal, ten opzigte der afgescheidene Gereformeerden verspreid geworden, en het heeft vooral niet ontbroken aan de zoodanigen, door wien zij werden gebrandmerkt als oproermakers en onruststokers in de burgerlijke maatschappij, die in verband stonden met zoodanige woelgeesten, die eigene grootheid en voordeel zoeken in de beroering en omkeering van alle gevestigde orde en rust; de daden der afgescheidenen logenstraffen diergelijke geruchten volkomen, en de toekomst zal het wel verder openbaar maken, dat de Staat nooit hechter steun kan vinden, dan in zoodanige onderdanen, die met onwankelbare naauwgezetheid vasthouden aan de leer en tucht onzer oud Gereformeerde Kerk. Er zullen er wel gevonden worden die veel in den mond, en weinig in de daad hebben, en die in voorkomende gevallen toonen, dat er geen waarheid in hun binnenste huisvest; dit was te allen tijde alzoo; de namen van *Ananias* en *Sapphira*, van *Simon* den toovenaar, van *Alexander* de kopersmit, van *Hymeneus* en *Philetus*, van *Demas*, van *Diotrephes*, en anderen, mogen tot de eerste Christenkerk behooren, de daden welke die personen kenmerkten, werden en worden nog wel gezien; te allen tijde hebben zich huichelaars bij de Gemeente gevoegd; doch zoolang zij huichelaars zijn, en zich dus uitwendig als ware geloovigen gedragen, kan en mag de Kerk de zoodanigen niet verwerpen, want de kennis des harten be-

hoort alleen den Alwetenden; en de Gereformeerde Kerk wenscht ook nog bewaard te blijven voor de dwaling der *Labadisten;* doch behaagt het den HEERE om de huichelaars openbaar te maken door ze over te geven aan het goeddunken hunnes harten, dan is het ook nog de roeping en verpligting der gemeente om de zoodanigen, welke zich door leer of wandel als goddeloozen kenmerken, overeenkomstig Gods woord, openbaar te teekenen en te bestraffen, en zoo zij zich tegen den tucht aan verharden, geheel uit te sluiten; gevende echter aan een ieder volkomene vrijheid, om met de gemeente bijeen te komen, de verkondiging des Woords te hooren en de bediening der bondzegelen te zien, of het den HEERE mogt behagen, tot de gemeente toe te doen die zalig zal worden. Het is waar dat eene getrouwe handhaving van het regt des HEEREN velen zal ergeren, die de christelijke vrijheid gaarne zouden misbruiken tot eene oorzaak des vleesches; of de genade zouden willen roemen, zonder door genade te leeren zich zelven te verloochenen, en het kruis van Christus op te nemen; of alleen uitwendig de waarheid voor te staan, om daardoor de vooraanzitting in de vergaderingen te verkrijgen; of de uitwendige schors te gebruiken tot een deksel voor de geopende conscientie en wat dies meer zij; de ware kerke Christi die weet dat zij dan het meeste vast wortelt en opgroeit wanneer God de HEERE in alles alleen geëerd en gediend wordt, schroomt diergelijke ergenissen niet, of de beproevingen die daaruit kunnen voortvloeijen; die kerk weet dat bij de eerste verkondiging van het Evangelie tevens het voor wereld en hel verschrikkelijke woord gehoord werd uit den mond des ALMACHTIGEN: »*Ik zal vijandschap zetten.*« Elke nieuwe beproeving des geloofs, door inwendigen of uitwendigen strijd, zal nieuwe loutering te weeg brengen, en hoeveel het vleesch er ook tegen mag inbrengen, het geloof ontvangt met blijdschap het Apostolische woord: »*acht het voor groote vreugde wanneer* »*gij in vele beproevingen geleid wordt; want de beproeving* »*uwes geloofs, welke veel kostelijker is als die des gouds, werkt*

»*eene onberouwelijke bekeering tot zaligheid.*» Gerust op het woord des HEEREN « *de poorten der helle zullen mijne gemeente* » *niet overweldigen*» ziet de Gemeente de in Gods getuigenis voorspelde worsteling en openbaarmaking van den mensch der zonde te gemoet; en wie of wat zich ook tegen den HEERE en Zijne gemeente wil stellen, wij hoopen ons, door genade bekwaam gemaakt, te stellen «*tegen al het ongoddelyk ydel roepen, te*» *gen de valschelyk genaamde wetenschap,* » doch tevens ook tegen hen, die « *eene gedaante van godzaligheid hebben, maar die* » *de kracht derzelve verloochenen.* » Het is waar, tot nog toe gaan wij gebukt onder de miskenning, verguizing, lastering en vervolging van velen; tot nog toe worden wij getrokken voor regtbanken; door leden van het publiek ministerie op eene vernederende wijze in de pleidooijen behandeld, (hoewel de procureur crimineel in Arnhem, DE RAPPARD, hierin eene lofwaardige uitzondering maakt), door regters veroordeeld in boete en kosten, als hadden wij eene misdaad gepleegd tegen de publieke rust, (*contre la paix publique*); het is waar, tot nog toe ontvangen wij geen antwoord op de menigvuldige adressen aan de hooge overigheid onzes lands ingediend, doch wij hebben ook met dankbaarheid vernomen, dat Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, in de afgeloopene maand, aan eenen afgevaardigde van de afgescheidene gemeenten uit Drenthe en Groningerland, betuigd heeft, dat de zaak der afgescheidenen onderzocht wordt; wij hebben met blijdschap van ter zijde vernomen, dat die onderzoeking op de plaatsen zelf is in het werk gesteld, want wij zijn zelfs gesteld op naauwkeurig toezigt; zij die ons om onze belijdenis tegenstaan kunnen niet te naauwkeurig op ons acht geven; wij wenschen elke gegronde aanmerking op onzen wandel ten onzen nutte en vooral ter eere Gods te gebruiken; en niets zal ons aangenamer zijn dan dat door zulk een toezigt diegenen openbaar gemaakt worden, die uit slechte bedoelingen zich bij en onder ons willen indringen; zoo doende zullen onze tegenstanders medewerken tot zuivering onzer gemeenten.

En ik moet deze gelegenheid tevens waarnemen tot ernstige waarschuwing van de onderscheidene gemeenten en derzelver opzieners, om naauwkeurig acht te geven op rondreizende vreemdelingen, die zich in de gemeenten willen indringen, en vooral te waken dat onbekende personen in de gemeenten geene oefeningen houden, zonder vooraf in alle deelen naauwkeurig onderzocht en getoetst te zijn; en zich niet te laten misleiden door een schoon voorkomen; er kan niet te naauw worden toegezien in deze dagen: waar geen geschikte en gezette voorganger aanwezig is, kan de gemeente in de onderlinge bijeenkomsten gesticht worden door de geschriften van die in den HEERE ontslapene leeraren, welke nog spreken na dat zij gestorven zijn; zoo als de predikatien van LODENSTEYN, VAN DER KEMP en VERMEER over de katechismus; de onderscheidene werken van COMRIE, SMYTEGELD *Christens heil en sieraad;* de predikatiën van R. en E. ERSKINE en meer anderen; en mogt het gebrek aan herders en leeraars meer innig gevoeld worden, dat het in de hand Gods een middel moge zijn tot aanhoudendheid in het gebed, dat de HEERE arbeiders in Zijnen oogst mag uitstooten; en dat bij het onderhouden der onderlinge bijeenkomsten naar het Apostolische bevel, ook deze dienstbaar gemaakt worden *tot opscherping der liefde en der goede werken;* het ware Godewelbehagelijke onderlinge verkeer der geloovigen vordert opregtheid, om uit liefde tot elkanders geestelijk welzijn, met zachtmoedigheid en bescheidenheid *elkander te vermanen zoolang het heden genaamd wordt;* opregtheid om bij elken misstap die wij in onzen broeder opmerken, tot ons zelven in te keeren, en met David den HEERE te vragen: *doorgrondt my, ô Godt, ende kent myn herte: beproeft my, ende kent myne gedachten, ende ziet of by my eene schadelyke weg zy: ende leydt my op den eeuwigen weg!* opdat wij alzoo meer en meer ontdekt aan onze algeheele verdorvenheid van nature, eenigzins mogen leeren verloochend te worden aan alles wat niet uit God is; dewijl wij daardoor alleen bereid en bekwaam kunnen zijn, « *om onze leden te dooden die*

» *op aarde zyn,* » de kracht te verstaan van het Apostolische woord: « *opdat ik Hem kenne, ende de kracht zyner opstandin-* » *ge, ende de gemeenschap zyns lydens, zynen dood gelykvormig* » *wordende,* » en alzoo een iegelijk lid van het ligchaam leere » *wandelen waardiglyk de roepinge met welke hy geroepen is,* » en in die bediening, waartoe de HEERE hem geroepen heeft dienstbaar te zijn « *tot opbouwing des lichaams Christi. Tot dat* » *wy allen zullen komen tot de eenigheid des geloofs ende der* » *kennisse des Zoons Gods, tot eenen volkomen man, tot de mate* » *der grootte der volheid Christi: opdat wy niet meer kinderen* » *zouden zyn, die als de vloed beweegd en omgevoerd worden* » *met alle wind der leere, door de bedriegerye der menschen,* » *door arglistigheid om listiglyk tot dwaling te brengen: Maar de* » *waarheid betrachtende in liefde allesints zouden opwassen in* » *hem die het* HOOFD *is, namelyk Christus.* »

Broeders en Zusters in den éénigen en algenoegzamen Borg en Middelaar! het zij dat gij, door almagtige genade levendig gemaakt, nog als bekommerden van wege uwe zonden hongert en dorst naar de geregtigheid, het zij gij met toeëigening voor u zelven bij aanvang of voortgang verzekerd moogt zijn van uw aandeel in die geregtigheid; er is en blijft maar eenen eenigen weg overig ter eeuwige behoudenis, en deze is om » *gevonden te worden in* HEM, *die met ééne offerhande in eeu-* » *wigheid volmaakt heeft degenen die geheiligd worden;* alles wat wij buiten Hem, in ons zelven of bij anderen zoeken, leidt ons af van dien eenigen troost in leven en in sterven; elke gemeenschap met de zonde en de ongeregtigheid, het zij deze zich openbaart in de belijdenis, of in den wandel, brengt nadeel toe aan den wasdom en den welstand van het geestelijk leven; en daarom is het de dringende en ernstige vermaning in het oude en nieuwe testament, door profeten en apostelen, « *scheidet* » *u af, raakt niet aan hetgeen onrein is, gy die de vaten des* » *Heeren draagt. Haat ook den rok die van het vleesch besmet is:* » *Gaat uit het midden van haar: Gaat uit van haar myn volk,* » *opdat gy aan hare zonden geen gemeenschap hebt, en opdat gy*

» van hare plagen niet ontvangt. Hebt geene gemeenschap met de » onvruchtbare werken der duisternis, maar bestraft ze ook veel- » eer.» De ware innige geestelijke opvolging van deze en zoovele andere roepstemmen is onmogelijk voor het vleesch; van daar zoovele redeneringen en overleggingen van het eigen verstand en van het bedriegelijke hart, des te gevaarlijker wanneer ze eenen schijn van gemoedelijkheid aannemen; er kan geen reden bestaan waarom wij gemeenschap met den leugen en met de zonde zouden mogen houden; en menen wij dat wij er inwendig afstand van gedaan hebben, dat wij met ons hart eenen scheidbrief gegeven hebben aan de vijanden van Gods Koningrijk, en ons aangezigt gerigt hebben naar het hemelsch Jerusalem, en vereenigd zijn met hen die God in geest en waarheid wenschen te dienen in het verborgen en in het openbaar; mogen en moeten wij dan ook niet ons geloof uit onze werken toonen; en zou men het dan kwalijk kunnen nemen aan hen die door genade de bewustheid hebben dat die vleeschelijke banden verscheurd zijn, en dat zij door Goddelijke liefdekoorden getrokken worden, wanneer zij hunne medereizigers naar de eeuwigheid toeroepen: *« Wy zullen in » 't huis des* HEEREN *gaan, onze voeten zyn staande in uwe poor- » ten, o Jerusalem.* Het is immers nog *« zoo goed en zoo lief- » lyk, dat broeders ook te zamen wonen? »* als de leden van het zelfde ligchaam te zamen naauw vereenigd zijn, dan vloeijen de zegeningen van het hoofd nederwaards tot op den zoom der kleederen; en de kracht van HEM die over Sion gezalfd is, en met vreugdenolie overgoten, doortrekt alle zamenbindingen en zamenvoegselen, en de liefelijke reuk Christi brengt verkwikking en verademing aan de vermoeiden van harte, en het lijden om Zijns naams wille wordt blijdschap, eere en zaligheid; och dat wij te zamen vereenigd mogten zingen, tot verheerlijking van den Drieëenigen Verbondsgod. *« Als de* HEERE *» de gevangene Sions wederbracht waren wy gelyk de genen die » droomen. Doe werdt onze mond vervuld met lachen, en onze » tong met gejuich; doe zeide men onder de Heidenen: De* HEERE

» *heeft groote dingen aan dezen gedaan. De* HEERE *heeft groote* » *dingen by ons gedaan, dies zyn wy verblyd* » enz. Daartoe bereidè de HEERE zelf den weg, daartoe klimmen onze gebeden en verzuchtingen op tot den troon der genade; en wanneer wij alzoo verwaardigd worden, om eerst het koningrijk Gods en deszelfs geregtigheid te zoeken, dan zullen alle andere dingen ons ook nog wel toegeworpen worden: en of de wereld dan dreigt of vleit, en de Satan zijne dienaars tegen ons in de wapenen brengt, ten spijt van wereld en duivel zullen wij eene veilige schuilplaats vinden in de almagtige bescherming en bewaring van onzen getrouwen God en Zaligmaker, die Zijne gemeente eenen vrede gegeven en gelaten heeft, welke de wereld niet kent; en ons zijnen H. Geest gegeven heeft, welke de wereld niet kan ontvangen; en die, hoe tot nog toe ook in Zijne ledematen vervolgd en onderdrukt, « *tot zyner tyd ver-* » *toonen zal de zaligen en alleen machtigen Heere, de Koning* » *der Koningen, ende de Heer der Heeren: Die alleen onsterf-* » *lykheid heeft, en een ontoegankelyk licht bewoont: den welken* » *geen mensche gezien heeft, noch zien kan: welken zy eere,* » *ende eeuwige kracht. Amen.* »

H. P. SCHOLTE,

12 November 1835. *Bedienaar des Goddelijken Woords.*

P. S. Tot narigt van mijne vrienden en bekenden dient dat mijne woonplaats gedurende de wintermaanden is ten huize van den Heer A. HASSELMAN te Gorcum.

H. P. SCHOLTE, *V. D. M.*

ADRES

DOOR DE GEMEENTE JESU CHRISTI TE AMSTERDAM,

WELKE ZICH HEEFT AFGESCHEIDEN VAN HET SEDERT 1816 BESTAAND HERVORMD KERKGENOOTSCHAP INGEDIEND.

Aan Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

SIRE!

Met verschuldigden eerbied nemen ondergeteekenden, ouderlingen en diakenen der, van het sedert 1816 bestaande Hervormde Kerkgenootschap, afgescheidene Gereformeerde Gemeente, de vrijheid zich in naam hunner medeleden, om navolgende redenen, te wenden tot Uwer Majesteits troon, als tot den door God over ons gestelde magt op aarde.

In onze stad bestaat sedert lang eene werkelijke verwijdering tusschen vele leden van het Hervormde Kerkgenootschap, en de in dat genootschap dienstdoende predikanten; eene verwijdering veroorzaakt door dat door de predikanten gedeeltelijk openbaar van de waarheden, die in de Gereformeerde Kerk verkondigd moeten worden, afgeweken wordt, gedeeltelijk die afwijkingen stilzwijgend worden aangezien en voorbijgegaan, en dus het ligchaam der predikanten van het Hervormde Kerkgenootschap, niet alleen volstrekt in openbaren strijd staat met de oude verbindtenis voor de bedienaren des Goddelijken Woords in de Gereformeerde Kerk; maar zelfs afwijkt van de verbindtenis, die in 1816 voor de predikanten

in het toen opgerigte en georganiseerde Hervormde Kerkgenootschap gemaakt is: daar de leer die overeenkomstig Gods Woord in de aangenomene formulieren van eenigheid vervat is, *niet getrouwelijk wordt* GELEERD *en* GEHANDHAAFD.

Het gevolg hiervan was dat velen zich onthielden van de openbare vergaderingen der meeste predikanten, en zich bepaalden tot het gehoor van enkelen, die nog gedeeltelijk waarheid verkondigden, en voor het overige voedsel voor hun hart zochten in afzonderlijke bijeenkomsten of oefeningen, welke in onze stad menigvuldig in getal zijn, en sedert jaren bestaan. Daar de gemeenteleden onbekend waren met de eigenlijke zamenstelling van het Hervormde Kerkgenootschap, en in de meening verkeerden dat het bederf alleen zat in de prediking der leeraren, en dat er alleen noodig was tot herstel, vernieuwde opwekking en handhaving der oude grondslagen onzer Gereformeerde Kerk, bleven de aan hunne aloude belijdenis verknochte ledematen biddend wachten op vernieuwde opwekking van leeraren en gemeenten, wachten naar terugkeering op de oude paden, en zagen daarom elke schriftelijke opwekking en vermaning daartoe, door middel van de drukpers openbaar gemaakt, met hartelijke blijdschap. De geschiedenis der laatste tijden leerde echter velen, dat hunne hoop en verwachting ijdel was, *langs dien weg*, waarop zij het verwacht hadden. De handelingen der Kerkbesturen tegen D°. DE COCK en D° SCHOLTE maakten het openbaar dat de onderscheidene Kerkbesturen geen voornemen hadden om eenigzins de hand te slaan aan de reformatie, maar integendeel, hen zochten te verwijderen, die de vrijmoedigheid ontvingen om openbaar op te treden, ter *handhaving* van de geschondene waarheid onzer Gereformeerde Kerk, en de synodale brief van 1834 toonde het maar al te duidelijk, hoe men die gemeenteleden beschouwde, welke door adressen aan de synode protesteerden tegen den leugen, en handhaving verzochten van de waarheden in de formulieren van eenigheid onzer Gereformeerde Kerk uitgedrukt.

Intusschen kwamen van alle kanten van de uiterste provinciën van ons Vaderland geruchten, dat zich menschen afscheidden van het sedert 1816 bestaande Hervormde Kerkgenootschap, en uit hun midden ouderlingen en diakenen verkozen, welke door de mede afgescheidene predikanten werden bevestigd in die bedieningen. Uit de uitgekomene geschriften wordt het meer en meer openbaar, dat die afgescheidene gemeenten op dezelfde gronden gevestigd waren als de van ouds bekende en erkende Gereformeerde Kerk in Nederland, welke Kerk in het Hervormde Genootschap onzigtbaar geworden was. Daarenboven bevestigde de handelwijs der synode in 1835 omtrent de adressen van eenige predikanten, die zeker niet met den naam van doordrijvers bestempeld kunnen worden, dat van dien kant alles is afgesneden.

Letten wij nu bij alles wat gebeurd is op het adres door de Amsterdamsche Classis, in 1816 tegen de invoering van de nieuwe organisatie der kerkelijke zaken, ingediend, op de bezwaren, welke daarin ontwikkeld worden tegen het nieuwe kerkbestuur, ten opzigte van *de leer en de tucht* onzer Gereformeerde Kerk; herdenken wij hetgeen D°. *Molenaar*, in het welbekend adres aan de gemeente bekend maakte, herinneren wij ons de voorspellingen door reeds in den HEERE ontslapene leeraren in geschriften nagelaten; merken wij op hetgeen de afgescheidene gemeenten, in onderscheidene adressen, aan Uwe Majesteit gezegd hebben, en op hetgeen tegen die gemeenten wordt uitgerigt; vergelijken wij daarmede onze geloofsbelijdenis en verdere formulieren van eenigheid, dan is er voor ons geen twijfel overig of de Gereformeerde Kerk is te vinden bij de afgescheidene gemeenten; en na rijp beraad zijn wij er eindelijk toe gekomen, om onze inwendige vereeniging en verbindtenis met hen, die wij als onze geloofsgenooten erkennen, openbaar bekend te maken door *vrijwillig* en *duidelijk* te verklaren, dat wij ons van het sedert 1816 bestaande Hervormde Kerkgenootschap afscheiden en ons hereenigen met alle ware Gereformeerden, waar de HEERE die ook

belieft te vergaderen, voldoende daarmede aan de in onze geloofsbelijdenis, art. 28 en 29 uitgedrukte verpligting. Wij behooren dus, volgens art. 2 van het algemeen reglement voor het Hervormde Kerkgenootschap, waarin tevens het regt van onze afscheiding door Uwe Majesteit gesanctionneerd is, niet meer tot dat genootschap. Daar wij in ons midden iemand hadden, die sedert 1787, onder allerlei staatswisselingen, onverhinderd in het openbaar voorganger geweest was in bijeenkomsten of oefeningen, waarin over de waarheid, die wij belijden, gehandeld werd, hebben wij ook dezen verzocht om ons in onze onderlinge godsdienstoefeningen, op den gewonen rustdag der Christenen, voor te gaan, en toen de met ons afgescheidene bedienaar des Goddelijken woords D°. H. P. SCHOLTE, in deze zijne vaderstad, bij zijne familie, zich bevond, hebben wij dezen verzocht om de uit ons midden gekozene ouderlingen en diakenen te bevestigen, opdat alle dingen eerlijk en met orde mogten geschieden, overeenkomstig onze op Gods woord gegronde geloofsbelijdenis, art. 31, en de tot hiertoe ongedoopte kinderen onzer gemeenteleden den H. Doop toe te dienen, hetgeen ook geschied is. Ook heeft deze door ons als Herder en Leeraar erkend wordende D°. H. P. SCHOLTE, gedurende zijn verblijf alhier, ons gesticht door de verkondiging des woords, in de bijeenkomsten ten huize van een onzer geloofsgenooten, van welke bijeenkomsten wij niemand geweerd hebben, voor zoo verre de plaats zulks toeliet: daar wij niets in het geheim wenschen te verrigten en ieder die onze godsdienstoefeningen niet stoort, gaarne in ons midden toelaten, even als dit bij andere godsdienstoefeningen geschiedt. Op zondag den 25 October ll. waren er meer toehoorders dan gewoonlijk tegenwoordig, en wij mogten te zamen gesticht worden door de zuivere en eenvoudige verkondiging der waarheid. Maandag middag werd de eigenaar van het huis, waar wij vergaderd waren, bij den heer Commissaris van Policie ontboden, en dezen aangezegd dat voormelden Heer Commissaris den volgenden rustdag door policiedienaars het huis zou doen bewaken, en zoo er

dan meer dan 20 personen ingingen, voormelde Heer Commissaris zou komen om den spreker het zwijgen op te leggen en de vergadering uit een te drijven. Daar wij deze bedreiging volstrekt strijdig oordeelden met de grondwet, ja zelfs met de bepalingen van het strafwetboek, heeft de eigenaar dier woning, N. OBBES, zich dadelijk, per missive, gewend tot de burgerlijke regering dezer stad, om van het gebeurde kennis te geven; van welke missive wij bij deze de vrijheid nemen copie over te zenden.

Wij kunnen niet anders dan deze bedreiging der policie aanmerken als strijdig met het strafwetboek, daar in de artikels die men elders heeft toegepast, niet gesproken wordt van *uiteendrijven van bijeenkomsten*, maar van *ontbinding van associatiën of genootschappen.* Om ons regtvaardig volgens die wetten te kunnen straffen, zou er aangetoond en bewezen moeten worden dat er onder ons eene associatie bestond, die onder het bereik van eene menschelijke wetgeving kan vallen, hetgeen bij ons en onze overige geloofsgenooten onmogelijk is; daar onze verbindtenis van eenen inwendigen en geestelijken aard is, *eene verbindtenis van geloof*, welke *inwendige* verbindtenis daarin *openbaar* wordt, dat zij, die belijden alzoo verbonden te zijn, verpligt zijn, om in alle godzaligheid en eerbaarheid een stil en gerust leven te leiden, den naasten behulpig te zijn in alles goeds, den overheden te gehoorzamen en Gode te dienen en te verheerlijken in het verborgen en in het openbaar, wenschende wij niemand als met ons vereenigd te erkennen, die zich niet als zoodanig gedraagt, om alzoo zelfs den schijn des kwaads te vermijden.

Niettegenstaande dit alles, hebben echter sommige regtbanken elders gemeend art. 291, 292 en 294 op de bijeenkomsten van onze geloofsgenooten ter openbare uitoefening onzer godsdienst te moeten toepassen, daar toch art. 291 en 292 niet de bijeenkomsten, maar de associatie strafbaar stelt, en dus *niet onze bijeenkomsten, maar onze verbindtenis* moest gestraft worden, indien men die artikelen wilde toepassen: doch

dit kunnen wij niet anders noemen dan conscientiedwang, dewijl onze verbindtenis niet eene uitwendige, maar eene inwendige zaak betreft, en onze bijeenkomsten geene bijeenkomsten zijn van geassocieerden, maar openbaren en voor ieder toegankelijk, en deze godsdienstoefeningen niet alleen niet mogen *gestoord*, maar zelfs niet *belemmerd* mogen worden, volgens art. 193 onzer grondwet, terwijl zelfs het woordje *bestaande* in art. 191 onzer grondwet, al wil men daaraan ook eene uitlegging geven van *op dien tijd bestaande*, op ons niet toepasselijk kan gemaakt worden, daar onze gereformeerde godsdienst, niet alleen wat deszelfs *belijdenis*, maar ook wat deszelfs *kerkelijke instellingen* betreft, bestond toen de grondwet bezworen is: terwijl de nieuwe orde van zaken op dien tijd niet bestond, maar integendeel naderhand noodig scheen te hebben de bijzondere sanctie van Uwe Majesteit. Evenwel kan uit die sanctie geen regt ontleend worden om hen te verdrukken, zonder wier toestemming, ja zelfs zonder wier voorkennis die nieuwe orde van zaken is ingevoerd, en wier kerkelijke verbindtenis toch door de bezworene grondwet gewaarborgd is: en het uit de handelingen der onderscheidene Hervormde Kerkelijke Besturen in de twee laatste jaren ten allerduidelijkste gebleken is, dat de regten der Gereformeerde ledematen, voortvloeijende uit onze oude kerkelijke instellingen, niets meer geteld worden; ja zelfs door de synode met een aantal predikanten zoo willekeurig den spot is gedreven, onder voorwendsel dat die synode ONBEKEND was met de noodzakelijkheid der geopperde vraag, ONWETEND hoe zij allen genoegen zou geven, en ONBEVOEGD om te verklaren wat de beteekenis is van het onderteekenings-formulier voor aankomende predikanten.

Wil men echter niet onze Godsdienstverbindtenis of vereeniging, maar alleen onze bijeenkomsten verhinderen, dan kunnen de bewuste artikels van het strafwetboek op ons niet toegepast worden, zonder zich aan verkeerde toepassing der wet schuldig te maken, daar die artikelen spreken van de strafbaarheid der verbindtenis of vereeniging: men zou dan

eerst eene nieuwe wet moeten hebben, waarbij onze Godsdienstige eenigheid of verbindtenis verboden werd in Nederland; dan alleen zou de regter ons regtvaardig kunnen veroordeelen, wanneer wij openbaar beleden dat wij met meer dan twintig personen door hetzelfde geloof verbonden waren, en ten gevolge daarvan bijeen kwamen om God te dienen; doch in zulk een geval zien wij niet hoe men dan in ons land nog zou kunnen spreken van conscientie- en godsdienstvrijheid. En zouden wij, inwoners van de hoofdstad van Nederland, dit kunnen verwachten van Uwe Majesteit, die niet alleen bezworen hebt om te zullen waken, *dat onder geenerlei voorwendsel van de grondwet zoude afgeweken worden*, maar ook door Gods woord vermaand wordt, om de boozen te straffen en de vromen te beschermen.

Wij vertrouwen dat de vervolgingen, tot hiertoe tegen onze geloofsgenooten elders ten uitvoer gebragt en aanvankelijk tegen ons bedreigd door den Heer Commissaris van Policie, voortgevloeid zijn uit miskenning van onze bedoelingen, hoewel geen regter kan en mag oordeelen over *bedoelingen*, maar alleen over *woorden* en *daden*, maar verblijdden ons ook, toen wij gehoord hebben dat Uwe Majesteit aan den afgevaardigde der afgescheidenen uit de provincien Groningen en Drenthe, verklaard heeft, dat de zaak der afgescheidenen onderzocht wordt, en wij vermeenden ons verzoek bij dat onzer geloofsgenooten te mogen voegen, en wij hebben gedacht provisioneel onze onderlinge bijeenkomsten te verdeelen, opdat wij zelfs den schijn van onruststokers in deze stad mogen vermijden, hoewel wij niet altoos zeker kunnen zijn, dat er niet meer dan 20 personen bijeen zullen zijn, in de billijke hoop en verwachting, dat Uwe Majesteit, door eene spoedige en gunstige dispositie, een einde zal maken aan de vervolgingen: en het is daarom dat wij met gepasten eerbied betuigen, dat wij, ons vereenigende met het adres, door onze geloofsgenooten uit Groningen en Drenthe in Julij, en uit Zuid-Hol-

land, Gelderland en Noord-Braband, in October aan Uwe Majesteit ingeleverd, met hen verzoeken:

SIRE!

Dat het Uwe Majesteit moge behagen, om op grond van art. 190—193 en 196 onzer bezworene Grondwet, onze afgescheidene Gereformeerde Gemeente te beschermen in de vrijheid onzer conscientie, in de vrijheid onzer openbare Godsdienstoefeningen, en ons tevens vrijheid te vergunnen ter in gereedheid brenging, op onze eigene kosten, van zoodanig gebouw, als geschikt zal zijn ter uitoefening van onzen godsdienst, met aanbieding om die plaats aan de burgerlijke overheid onzer stad aan te geven, opdat daarover het behoorlijke opzigt moge genomen worden.

't Welk doende met verschuldigden eerbied,

Ouderlingen en Diakenen der voornoemde Gemeente,

Amsterdam,
30 Oct. 1835.

COENRAAD DETELEFF, *Ouderling.*
HARM. HENDRIK MIDDEL, *Ouderling.*
NICOLAAS OBBES, Dds Zn. *Diaken.*
JAN DANIEL BRANDT, *Diaken.*

Den WelEdel Grootachtbare
Heeren Burgemeester en Wethouderen.

WEL-EDEL-GROOTACHTBARE HEEREN!

Sedert eenige jaren overtuigd in mijn gemoed dat de waarachtige en volkomene leer der zaligheid niet meer door de predikanten van het Hervormd Kerkgenootschap in deze stad geleerd werd, heb ik mij met mijn huisgezin van de openbare Godsdienstoefeningen van dat genootschap onthouden, en mijne door God mij geschonken kinderen van den waterdoop in dat genootschap onttrokken, omdat daarmede verbonden was eene belijdenis die ik in gemoede niet doen kon, de belijdenis namelijk « *dat de waarachtige en volkomen leer der zaligheid*, niet alleen vervat is in Gods woord en de daarop gegronde artikelen onzer Christelijke geloofsbelijdenis, *maar ook* ALDAAR *geleerd wordt*, en ik meende daardoor te protesteren tegen de alles overstroomd hebbende dwalingen, dragende daarom de miskenning en verkeerde beoordeeling, ja veroordeeling van velen.

In dit mijn gedrag werd ik meer en meer bevestigd door het meer en meer openbaar worden van de vijandschap der hervormd kerkelijken tegen die leeraars welke door prediking en

wandel de waarheid, zoo als die op grond van Gods woord vervat is in de erkende formulieren van eenigheid der Gereformeerde Kerk, *leerden* en *handhaafden*. Eindelijk door de kerkelijke bewegingen in ons vaderland opmerkzaam gemaakt, en gedrongen door mijne op Gods woord gegronde geloofsbelijdenis, heb ik mij van het door mij sedert eenige jaren inwendig verlaten Hervormd Kerkgenootschap openlijk afgescheiden, van welke afscheiding ik eene *vrijwillige* en *duidelijke* verklaring aan de Kerkeraad der Hervormden heb ingezonden; en heb mij ook weder hereenigd met allen die tot de ware Gereformeerde Kerk behoorende, zich als zoodanig openlijk hadden kenbaar gemaakt, waar de HEERE die dan ook vergaderde.

Dit zelfde was, is en wordt bij voortduring in deze stad door anderen gedaan; en de om deze redenen afgescheidenen, welke door hetzelfde geloof verbonden zijn, en overeenkomstig dat geloof wenschen te leven, zijn ook bij elkander gekomen, tot welke bijeenkomsten op den gewonen rustdag der Christenen ik gaarne mijn huis overhad; en daar er onder ons iemand was die sedert 1787 onder allerlei staatsbestuur openlijk over de waarheden die wij belijden oefeningen gehouden had, hebben wij ook dezen verzocht om ons in onze Godsdienstoefeningen voor te gaan, tot dat wij op 's HEEREN tijd een geordend Herder en Leeraar in ons midden mogten krijgen. Daar nu de met ons van het Hervormd Genootschap afgescheiden Bedienaar des Woords, Ds. H. P. SCHOLTE, in zijne vaderstad bij zijne familie zich bevond, heeft deze ons, op ons verzoek, in onze onderlinge bijeenkomst, op Zondag laatstleden, wel willen voorgaan en stichten door de verkondiging des Woords. Daar dit Zaturdag avond bekend was geworden, waren er op Zondag morgen een veel grooter aantal als gewoonlijk in onze bijeenkomst tegenwoordig; welke ik, hoewel zij niet uitwendig tot onze gemeente behoorden, evenwel het huis niet dorst verbieden, daar wij geen geheim genootschap vormen, waarvan alleen

de bepaalde leden toegang hebben tot de bijeenkomsten, maar onze Godsdienst openbaar voor ieder die ons niet stoort wenschen uit te oefenen; en ik heb daarin geen bezwaar gevonden, hoewel zoodanige bijeenkomsten elders vervolgd zijn geworden, dewijl in onze stad voortdurend dergelijke bijeenkomsten openbaar genoeg bestaan, en ik vertrouwde dat de Regering onzer stad geen onderscheid zoude maken tusschen inwoners en inwoners. Nu ben ik echter Maandag namiddag ontboden bij den Heer Commissaris van Policie DE LAST, welke mij heeft aangezegd, dat hij aanstaande Zondag mijn huis zou doen bewaken door dienaars, welke moesten tellen hoe veel personen er bij mij ingaan, en zoo dan het getal van 20 werd overschreden, voormelde Heer Commissaris met zijne dienaars zou komen om den spreker het zwijgen op te leggen en de vergadering uit een te drijven.

Daar zulk eene handeling strijdig is met de Grondwet en zelfs met het Strafwetboek, dewijl er bij ons geen genootschap of associatie te ontbinden is, omdat het niet bestaat, en onze geloofsvereeniging niet ontbonden kan worden omdat het eene inwendige geestelijke vereeniging is; en art. 294 niet spreekt van uiteenjagen, maar van boete voor den eigenaar van het huis, en dus zulk eene uiteenjaging strijdig is met de wet, terwijl de openbare rust door onze Godsdienstoefeningen niet gestoord is of kan worden, wanneer er goede policie uitgeoefend wordt op de publieke straat: derhalve neemt de ondergeteekende de vrijheid U Wel-Edel-Grootachtbaren bij dezen van het gebeurde te verwittigen, met de bekendmaking, dat waarschijnlijk nog in deze week door de afgescheidene Gereformeerde Gemeente aan Z. M. onzen geëerbiedigden Koning een adres zal worden aangeboden, om nevens bescherming van onze openbare Godsdienstoefeningen, tevens vrijheid te verzoeken tot het in gereedheid brengen op eigen kosten van zoodanig gebouw als geschikt zal zijn, om onze van ouds erkende en door de Grondwet gewaarborgde Godsdienst volgens onze

aloude evenzeer door de Grondwet gewaarborgde kerkelijke instellingen uit te oefenen; verzoekende tevens dat U Wel-Edel-Grootachtbaren gepaste bevelen aan den Heer Commissaris van Policie believen te geven, opdat onze rust door die policie niet moge gestoord worden, en wij integendeel vreedzaam onze Godsdienst mogen uitoefenen.

Amsterdam, 28 October 1835.

U Wel-Edel-Grootachtbaren

Dienstwillige Dienaar

NICOLAAS OBBES Dns Zn., Makelaar.

Bloemstraat, No. 29.

Het navolgende antwoord is door Heeren Burgemeester en Wethouderen der Stad Amsterdam aan N. OBBES gezonden.

Gezien het adres van N. OBBES, Makelaar, in dato 28 October 1835, geven hem te kennen, dat zijn adres in afschrift is opgezonden aan den Heer Staatsraad Gouverneur van Noord-Holland, en word hij zoo voor zich als anderen ten allerernstigste mits dezen aangemaand zich voor het bekomen van de vereischte authorisatie van alle bijeenkomsten te onthouden, en geene stappen te doen waardoor zij zich de straffen bij de Wet bepaald zouden op den hals halen.

Amsterdam, 29 October 1835.

(*was get.*) Burgemeesteren en Wethouderen,

F. VAN DE POLL.

Ter ordonnantie van dezelve,

W. J. BENTE.

Wij zullen ons van elke aanmerking op dit antwoord voor het tegenwoordige onthouden, in de verwachting dat de plaatselijke regering van Neêrlands hoofdstad, na gedaan onderzoek, een voorbeeld zal geven van ware verdraagzaamheid, en geene godsdienst- of conscientiedwang zal dulden in eene plaats, waarin zoovele onderscheidene secten rustig en vreedzaam te zamen wonen, en waarin de handhaving der Godsdienstvrijheid welligt krachtig zal medewerken tot handhaving der openbare rust; dewijl ook dit te allen tijde een kenmerk geweest is der oude Gereformeerde kerk, om, bij het geven van eere aan wien dezelve toekomt, ook tevens luide te prediken om schatting en tol te betalen wien dezelve toebehoort.

In dit jaar is bij den Uitgever dezes van de pers gekomen:

I. H. P. Scholte, Vervolgder liefdelooze handelingen van het zoogenaamd Hervormd Kerkbestuur, ten opzigte der Gereformeerde Gemeente van *Doveren*, *Genderen* en *Gansoijen*, en derzelver Herder en Leeraar, met onderscheidene belangrijke aanmerkingen, enz., enz. . . . . . *f* o. 90.

II. ———— Laatste getuigenis tegen de liefdelooze handelingen van het zoogenaamd Hervormd Kerkbestuur, ten opzigte der Gereformeerde Gemeente van *Doveren*, *Genderen* en *Gansoijen* en derzelver Herder en Leeraar, benevens eene opwekking aan de geloovigen tot afzondering van eenen dank-, vast- en bededag . . . . - o. 40.

III. J. Hoek, (in leven Pred. te Pijnacker). De Rotssteen des regtvaardigen, of Gods onveranderlijke verbondstrouw in de ure van verdrukking en vervolging, voorgesteld in eene Leerrede over Spreuken III: 25 en 26 . . . . . - o. 30.

IV. W. W. Smitt, Het zaad des geloofs vrijmoedig gestrooid op den akker des Heeren tegen het onkruid onzer dagen. Opgedragen aan alle beminnaars der Gereformeerde Leer in Nederland . . . . - o. 60.

V. ———— Is de verwerping van het Nederlandsch Hervormd Kerkbestuur *al* dan *niet* noodzakelijk geworden? . . . . - o. 40.

VI. H. van Heumen, Raad over de geschikte middelen om de Roomsche kerk staande te houden, door drie Bisschoppen, die zich te Bologna in den jare 1553 vereenigd hadden, aan den Paus Julius III voorgesteld. Uit het fransch vertaald, met eene inleiding, en vervolg . . . . - o. 90.

VII. D. van Dulst, te *Pouderoijen*, Een woord tot opwekking aan mijne land- en geloofsgenooten, betrekkelijk mijne uitleiding uit het zoozeer vervallen en verbasterd Kerkgenootschap . . . . - o. 30.

VIII. Historisch Verhaal der bekeering tot God; benevens de verdere voortleiding op den weg van geloof en godzaligheid, door licht en donker, zoet en bitter, van G. T. Beugel, op het Loo in Gelderland in 1834 in den Heere ontslapen. Doorvlochten met onderscheidene belangrijke en godvruchtige aanmerkingen, over den toestand van Vaderland en Kerk, en. voorafgegaan door eene overdenking over I Joh. 2:28; als laatste aanspraak en afscheid aan zijne vrienden op zijn gewoon wekelijksch gezelschap. Alles door hem zelven beschreven, en ten nutte van 's Heeren volk door den druk gemeen gemaakt, 1e. Stuk. Prijs . . . . - o. 75.

IX. Adressen aan Zijne Majesteit den Koning, aangeboden ter handhaving van conscientie en Godsdienstvrijheid, overeenkomstig de Grondwet, door de bedrukte en dolerende gemeenten, welke zich om der conscientie wille hebben afgescheiden van het, sedert 1816 opgerigt Kerkbestuur, en het genootschap hetwelk door dat bestuur wordt geregeerd. Met eene Voorrede door H. P. Scholte, Bedienaar des Goddelijken Woords. Tweede Druk . . . - o. 30.

VERDEDIGING

VAN

CONSCIENTIE-

EN

GODSDIENSTVRIJHEID,

PLEITREDE

VAN

H. P. Scholte,

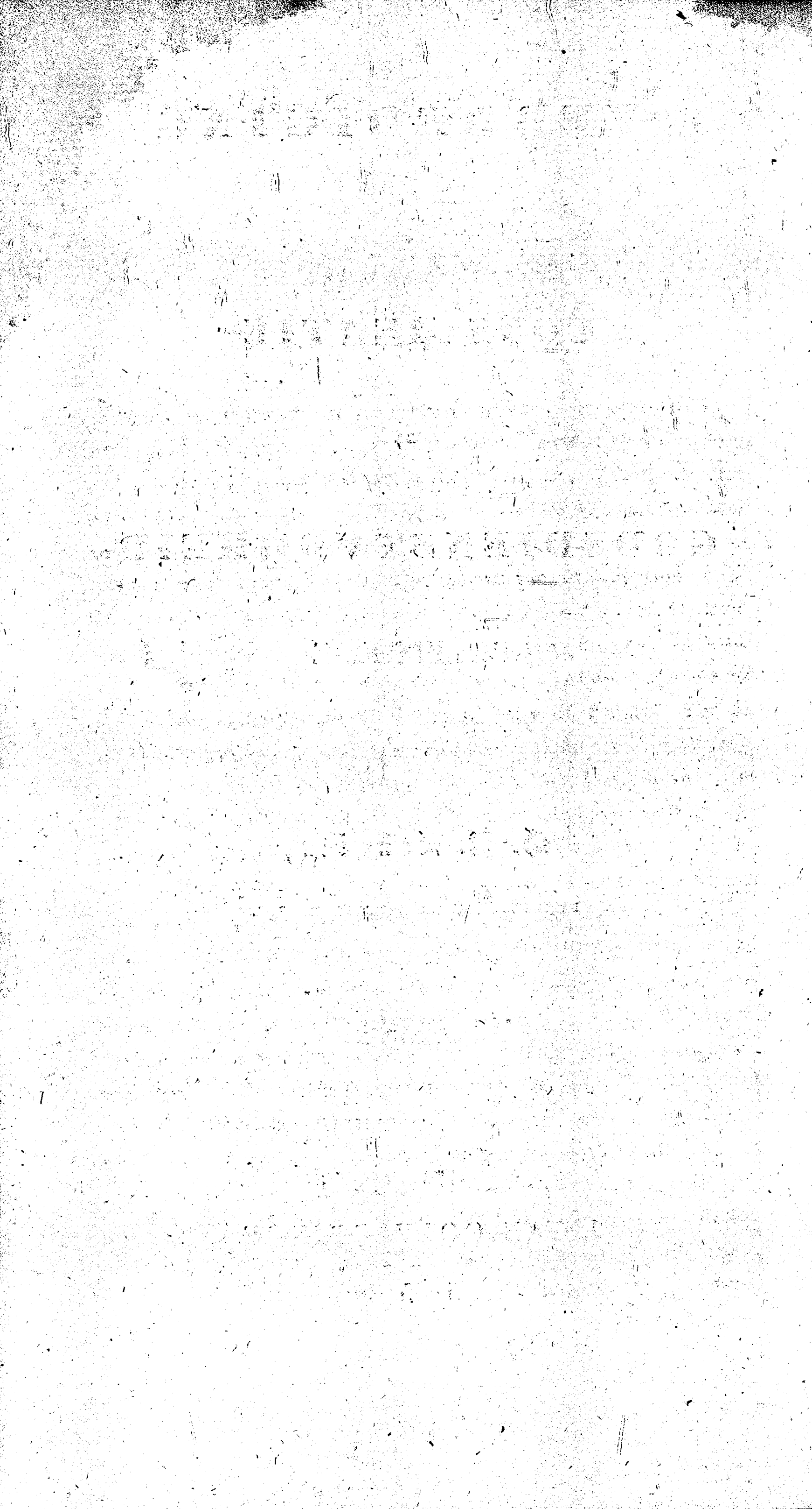
BEDIENAAR DES GODDELIJKEN WOORDS.

TE 's Gravenhage, BIJ

J. VAN GOLVERDINGE.

1835.

VOORREDE.

De hiernevens gaande pleitrede werd uitgesproken te Arnhem, den 10 *October, terwijl* Mr. A. M. C. VAN HALL *het woord gevoerd heeft ten voordeele mijner medebeklaagden: het spreekt van zelve dat ik in mijne redevoering, geenen regtsgeleerden vorm kon in acht nemen, dewijl ik daarin niet geoefend ben; doch daar het in het verdedigen der waarheid niet op den vorm maar op de zaak zelve aankomt; heb ik ook nooit geaarseld de taak mijner verdediging zelf op mij te nemen; ik meende daarmede tevens de regtbanken te overtuigen, dat ik met, hetgeen ik deed niet als in den blinde was voortgeholt, zonder mij aan eenige wet te bekreunen, maar dat het integendeel mijne innige overtuiging was, dat ik met het dienen van God den Heere in het openbaar geene wet overtrad; in datzelfde gevoelen sta ik nog, ondanks de reeds gevelde vonnissen, en alles wat door het publiek ministerie gezegd is, heeft mij meer en meer in dat gevoelen bevestigd; daar door niemand van deszelfs vertegenwoordigers de aangevoerde gronden wederlegd zijn geworden, maar meestal in het algemeen is gesproken, en de een wat grover de andere wat fijner door vernederende aanmerkingen eenen blaam zocht te werpen op mij en mijne geloofsgenooten; de procureur crimineel te Arnhem maakt hierin echter eene uitzondering; in het vervolg wensch ik eene korte geschiedenis van den loop der procedures en van de aanleidende oorzaken derzelve publiek te maken; het zal mij aangenaam zijn wanneer de leden van het publiek ministerie die tegen ons gesproken hebben, even openhartig hunne pleitreden in het licht geven;*

de waarheid kan niet te veel openbaar gemaakt, het regt eener zaak niet te naauwkeurig onderzocht worden. Ik heb de vonnissen niet geheel doen afdrukken; zij zijn voor het grootste gedeelte in het stuk zelf opgenomen; en het eerste vonnis staat in deszelfs geheel, in de uitgegevene pleitrede van Mr. A. M. C. VAN HALL, *pag.* 53—56. *Mogt het gesprokene dienstbaar gemaakt zijn of worden, tot overtuiging van velen, die ons tot hiertoe lasterden, en de zoodanigen leeren inzien dat wij uit vaste beginselen ter goeder trouw naar de overtuiging onzer conscientie handelden; het zal ons tot blijdschap verstrekken; maar meerder zouden wij ons verheugen, wanneer die overtuiging aanleiding mogt geven aan velen tot onderzoeking van de waarheid die wij met het hart gelooven, met den mond belijden, en aan de wereld verkondigen; en de zoodanigen mogten leeren, dat het geloof alleen de overwinning behaalt, opdat zij ziende hun gemis, uit innige zielsbehoefte mogten vragen,* «wat moeten wij doen opdat wij zalig worden? *en bij de erkentenis hunner volstrekte en algeheele verdorvenheid van nature en onmagt ten goede mogten bidden,* «o God! wees mij zondaar genadig!» *De Heere* JESUS CHRISTUS *het éénige Hoofd Zijner uitverkorene gemeente; die aan de rechterhand des Vaders leeft en regeert ten goede van Zijne kerk, make uit genade ook dit stukje dienstbaar ter uitbreiding van Zijn koninkrijk; en schenke op Zijnen tijd en door Zijne hand verlossing en uitredding aan Zijne gemeente; opdat die gemeente in vrijheid hunnen lof, dankzegging en aanbidding in het openbaar moge toebrengen aan hunnen getrouwen en onveranderlijken Verbondsgod, wien alléén toekomt de eer en de heerlijkheid tot in eeuwigheid.* Amen.

MIJNE HEEREN, PRESIDENT EN REGTERS!

Voor deze regtbank verschenen ter zake van appel van twee vonnissen, tegen mij en de andere beklaagden, door de regtbank te Thiel uitgesproken, spreekt het van zelve dat ik mij over die vonnissen bezwaard gevoel, dat ik dezelve oordeel niet gegrond te zijn op de vigerende wetten des lands, en dat ik dus, in plaats van veroordeeling, vrijspraak verwacht had. De regtbank te Thiel heeft echter gemeend mij te moeten veroordeelen, en heeft derhalve in dien geest twee vonnissen tegen mij en mijne medebeklaagden uitgesproken; vonnissen die zeker als merkwaardige gedenkstukken voor het nageslacht zullen bewaard blijven, als krachtige bewijzen van verlichting en verdraagzaamheid der 19e eeuw, in een land als het onze, waarin ik te vergeefs naar voorbeelden zoek, die met deze vonnissen gelijk gesteld kunnen worden. Er was ja een tijd dat er in Nederland vervolging plaats had om der Godsdienstwille; dat inwoners van dat Nederland, welke dezelfde dienst aan God wenschten toe te brengen, waarvoor ik billijk bescherming vraag en verwacht, door magistraten met verbanning en ontpoortering, met boeten en verbod van nering gestraft werden, omdat zij, getrouw aan hunne belijdenis, zich afscheidden van hen, welke die geloofsbelijdenis verloochenden, en ten gevolge daarvan zich afzonderlijk vereenigden ter uitoefening van hunne

Godsdienst: een tijd, dat die godsdienstoefeningen verstoord werden door gewapende magt, de vergaderplaatsen afgebroken, de voorgangers in hun gebed gehinderd, en wat dies meer zij. En toen was het ook tevens een tijd, dat zij, die tegen over die vervolgden stonden, den mond vol hadden van vrijheid en verdraagzaamheid, en onder dat deksel tegen de Godsdienst *remonstreerden*, welker vrije uitoefening onze vaderen, ten koste van goed en bloed veroverd hadden op de geweldhebbers in deze wereld.

Ik heb hier het oog op de weinige jaren, die de gedenkwaardige Sijnode van Dordrecht voorafgingen, toen de zoogenaamde Remonstrantsche factie haren invloed uitoefende, om, het kostte wat het wilde, de ware Gereformeerden uitgeroeid te krijgen. De uitkomst leerde dat dit onmogelijk was: de verdrukte gemeente wies meer en meer aan; en de dag der verlossing kwam. Maar, mijne Heeren! toen was men nog rond genoeg om te zeggen, dat men de dolerende gemeenten om hunne godsdienstige gevoelens vervolgde, toen riep men niet te baat de vervolgings edicten van PHILIPS II of van den bloeddorstigen ALVA, welke edicten, ten opzigte van de godsdienst vervallen waren, door de afzweering van den dwingeland en door de verdrijving van den bloedvergieter. En sedert dien tijd was Nederland eene wijkplaats der vervolgden om der conscientie wille. Portugal, Spanje, Italie, Polen, Duitschland, Braband, Vlaanderen, Antwerpen, Frankrijk en Schotland leverden door het woeden van het Catholicismus aan ons Vaderland inwoners, die hun geld, hunne nijverheid, hunnen handel medebragten, ter vergelding van eene vrijheid, door eene in waarheid gereformeerde regering hun toegestaan en gewaarborgd, en ten allen tijde, wanneer niet eene zoogenaamde vrijzinnige en vrijgevende magistratuur, maar eene gereformeerde regering, met Oranje aan het hoofd, de teugels van het bewind in handen had, was Nederland rustig en gelukkig, hoe velerlei godsdienstige secten er ook buiten de gereformeerde kerk in Nederland bestonden.

Het was voor onzen tijd bewaard, om bij het bestaan van eene constitutie, zoo als wij heden hebben, onder voorwendsel van eenige artikels uit de strafwet van NAPOLEON, dat gedeelte van Nederlands inwoners *te zien veroordeelen tot geldboeten, hetwelk getrouw wenscht te blijven aan de geloofsbelijdenis hunner vaderen, alleen omdat zij afgescheiden van hen, welke die belijdenis verloochenen, God den Almachtigen gemeenschappelyk en openbaar, zoowel uitwendig als inwendig, wenschen te verheerlijken en te aanbidden.*

Doch het is niet genoeg om in het algemeen over de zaken te spreken: ik heb de vonnissen voor mij, die weersproken moeten worden; waarin ik zal moeten aantoonen de tegenstrijdigheid met de wetten des lands, de onbillijkheid mijner veroordeeling; wanneer het aan deze regtbank zal staan om uitspraak te doen, uitspraak, die ik wensch dat strekken zal tot handhaving van een regt, dat wel betwist, maar nooit weggenomen kan worden: en bij het hooren en overwegen van hetgeen gesproken zal worden, verwacht ik dat de regtbank als mensch zal indachtig zijn aan de gewigtige spreuk van den heidenschen wijsgeer en regtsgeleerden CICERO: »Est sapientis »judicis, meminisse se hominem: cogitare, tantum sibi esse »permissum, quantum commissum sit et creditum. Et non »solum sibi soli potestatem esse datam, verum etiam fidem ha- »bitam, meminisse posse quem oderit, absolvere: quem non »oderit condemnare: et semper non quid ipse velit sed quid »lex et religio cogat, cogitare: animadvertere quâ lege reus »citetur, de quo reo cognoscat, quae res in quaestione verse- »tur. Cum haec sunt videnda, tum vero illud est hominis magni »atque sapientis, habere in consilio legem, religionem, ae- »quitatem, fidem: libidinem autem, odium, invidiam, metum »cupiditatesque omnes amovere: maximique aestimare con- »scientiam mentis suae quam a Diis immortalibus accepimus, »quae a nobis divelli non potest. *Pro cluent.*« En als Christen te hooren naar de onfeilbare uitspraak van Gods woord: « *Wie* » *den godtloosen rechtveerdigt, en den rechtveerdigen verdoemt,*

» *zyn den Heere een grouwel, ja die beyden*, Spreuk. XVII: 15.»

Het spreekt van zelf dat ik mij alleen bepaal bij hetgeen in beide vonnissen mijn persoon betreft, daar de verdediging der overige beklaagden door hunnen raadsman is voorgedragen. Ik kan hoofdzakelijk beide vonnissen te zamen vatten, daar ze genoegzaam woordelijk eensluidend zijn, hoewel ik echter voor de regtbank te Thiel had staande gehouden, dat het tweede geval geheel iets anders was dan het eerste: daar noch te Poederooijen, noch te Tricht, op dien tijd ten minste, de gemeenten aldaar geene twintig leden telden, en te Tricht zelfs geene ouderlingen of diakenen bestonden. De regtbank heeft echter in hare overwegingen daarop geen acht geslagen, maar het eerste vonnis eenvoudig nageschreven.

In de eerste plaats moet ik aanmerking maken over de daad zelve; en deze is, dat er bijeenkomsten hebben plaats gehad van meer dan twintig personen; dit is onbetwistbaar, en het is door niemand ontkend: dus in dit opzigt komen en de beschuldigingen en de conclusiën van het publiek ministerie en de beklaagden en getuigen volkomen overeen; maar het wetboek van strafregt bepaalt de schuld en straf niet op de bijeenkomsten of vereenigingen, maar op de *associatie*, *verbindtenis*, *genootschap*. Art. 291 toch zegt niet: « NULLE RÉUNION *de* » *plus de vingt personnes ne pourra se former* « (geene vergadering van meer dan twintig personen zal zich kunnen vormen); maar er staat duidelijk te lezen: « NULLE ASSOCIATION *de plus de vingt personnes, dont le but sera de se réunir* » (geene associatie [verbindtenis] van meer dan twintig personen, waarvan het doel zal zijn om zich te vereenigen) het is dus niet *la réunion* (de vergadering), maar *l'association* (de verbindtenis), welke de wetgever afkeurde; en dit met het volste regt. Het doel van den wetgever kon toch niet anders zijn dan den Staat te waarborgen tegen ondermijning en omverwerping, waarvoor hij, die deze wet liet opstellen, wel gegronde vrees mogt koesteren. Was echter de regtsgeleerdheid van 's Keizers raadslieden zoodanig geweest, als van de regtbank te Thiel, dan

zou deze wet niets gebaat hebben, om het doel te treffen, hetgeen NAPOLEON zich voorstelde; want volgens het, in beide vonnissen, uitgedrukte gevoelen zou de wet ontoereikend zijn om eene werkelijke associatie tegen te gaan, wanneer de hoofden en bestuurders maar zoodanige instructie gaven aan de leden, om zich nimmer in grooter getal dan twintig te vereenigen; terwijl dan uit die gezelschappen weder een of twee met de gezondenen uit de andere gezelschappen, ten getalle van twintig, zich zouden kunnen vereenigen, totdat eindelijk alles zich oploste in de hoofdadministratie, en zoo omgekeerd; gelijk dit in Frankrijk gebeurd is met het genootschap *de regten van den mensch*: en met zulk eene toepassing van de wet, als wij hier voor ons hebben, zou de allerverderfelijkste conspiratie tegen den Staat gesmeed kunnen zijn, zonder dat het publiek ministerie ééne aanklagte had opgemaakt, zonder dat ééne regtbank een vonnis over zulk een wanbedrijf had uitgesproken. Neen, mijne Heeren! het is niet *la réunion* (*de byeenkomst*), maar *l'association* (*de verbindtenis*), welke bij de wet strafbaar is, zoodat indien er uit bijeenkomsten, al waren ze ook minder in getal dan twintig personen, mogt blijken dat er werkelijk eene associatie bestond van meer dan twintig personen, met het doel om bijeen te komen, onder welke titel dan ook; *dan*, *maar dan ook alleen* is de onderhavige wet van toepassing, en ze is niet af te keuren, maar veel eer te prijzen; wanneer ze maar niet in de hand der godsdienstige onverdraagzaamheid misbruikt wordt tot een werktuig om, *niet* de geheime bijeenkomsten van geassocieerden, *maar wel* de openbare godsdienstoefeningen van een gedeelte der inwoners te verhinderen. Dat de wetgever de bedoeling gehad heeft, welke ik zoo even heb opgegeven, blijkt ten allerduidelijkste uit art. 293: en dat in dit artikel geenszins bedoeld zijn de aldaar opgenoemde misdrijven, begaan door een' leeraar *in eene openbare godsdienstoefening*, is duidelijk; dewijl daartegen voorzien is, bij opzettelijk daartoe ingerigte artikelen, *art.* 201, 202. Ook heeft de wetgever met art. 293 niet bedoeld de aldaar opgenoemde

misdrijven, begaan door wie dan ook in *openbare byeenkomsten*, want daartegen is opzettelijk voorzien bij *art.* 102; aldaar wordt uitdrukkelijk het woord gebezigd *réunions publics* (openbare bijeenkomsten.) Te meer nog valt het onderscheid in het oog van eene *réunion ou assemblée des membres d'une association* (vergadering of bijeenkomst van leden van eene associatie) en van eene *réunion public* (openbare vergadering); daar dezelfde misdrijven, waarop de wet slechts de straf van geldboete en gevangenis stelt, wanneer ze gepleegd zijn in eene *réunion ou assemblée des membres d'une association* (vergadering of bijeenkomst van leden van eene associatie) ten minste de straf van verbanning stelt, wanneer ze gepleegd zijn in eene *réunion public* (openbare vergadering) zie art. 102 en art. 293. Uit deze eenvoudige vergelijkingen van de onderscheidene deelen van het wetboek van strafregt, is het dus allerduidelijkst dat in de 7e sectie, art. 291, 292, waarop de beide vonnissen, wat mijn persoon betreft, gegrond zijn, slechts gehandeld wordt van *byeenkomsten of gezelschappen der leden van eene associatie of genootschap;* en zoodanige wetsbepaling is niet alleen geoorloofd, maar kan zelfs nuttig zijn, en ik kan die toejuichen, want ten allen tijde zijn er zulke wanschepsels op de aarde geweest, die zich niet ontzagen om den dekmantel der godsdienst te misbruiken, ten einde de voor Christendom en Burgerstaat verderfelijkste beginselen in den boezem harer adepten over te gieten: de rozenkruissers, de illuminaten, de jesuitensocieteit leverden er genoegzame voorbeelden van op; en dan alleen komt eene godsdienstoefening in betrekking met de voornoemde artikelen, wanneer ze het karakter van eene associatie aanneemt, en ontoegankelijk voor het publiek, besloten wordt binnen de wanden van een gebouw, waar de regering geene gelegenheid heeft om te zien en te hooren wat er omgaat; doch in zoodanig geval zijn niet de hoofden of directeurs of administrateurs der associatie, ook niet de bedienaars des Woords bij de uitoefening van eene godsdienst, maar alleen de eigenaars der woningen, welke

tot *die* verborgene bijeenkomsten gebruikt zijn geworden, strafbaar, volgens artikel 294. Is er nu in de aanklagten, in de getuigenverhooren, in de verklaringen der gedaagden, in de conclusiën van het publiek ministerie, in de vonnissen van de regtbank te Thiel iets te vinden, waarop zoodanige wetsbepaling toepasselijk is? niet het minste; uit alles blijkt dat het onwedersprekelijk is dat er bijeenkomsten geweest zijn van meer dan twintig personen; maar het is niet bewezen dat er eene associatie bestaat van meer dan twintig personen, welke ten doel heeft om *zich* te vereenigen, namelijk *de geassocieerden;* integendeel is het gebleken dat er in die openbare bijeenkomsten (réunions publics) godsdienstoefening gehouden is, erkende kerkelijke daden gepleegd zijn. Men zal toch het zingen, bidden, prediken, bevestigen van ouderlingen en diakenen, doopen van jonge kinderen op zich zelf geene misdrijven rekenen; en dit toch zijn de daden mij te last gelegd, in de vonnissen uitgedrukt in de eerste overweging. En uit dit alles besluit men dan dat ik het hoofd ben van die bijeenkomsten, en waarom? omdat ik daar eene *predikatie* of *godsdienstige redevoering* gehouden heb; zoek ik nu in het wetboek of ik daarin deze handeling als een eigenschap van een hoofd, administrateur of directeur van eene associatie, vindt opgegeven, het is er niet in te vinden: het is volgens dat wetboek de handeling van een *bedienaar* van de godsdienst (*ministre d'un culte*); maar er zijn ook *Psalmen gezongen*, en die heb ik opgegeven; is dat het werk van het hoofd, directeur of administrateur eener associatie, dan moet ook dien titel gegeven worden aan de voorzangers onder het hervormde en andere genootschappen, een denkbeeld welks ongerijmdheid dadelijk in het oog valt, en hetgeen de leden der hervormde kerkbesturen zeker niet zullen toestaan; maar er zijn ook door mij *ouderlingen en diakenen voorgesteld.* De regtbank is echter nog zoo opregt geweest om er bij te voegen: « *welke personen* » *als zoodanig te voren reeds benoemd waren,* » door wie? door mij als hoofd, administrateur of directeur? Geenszins, die

benoeming was geschied door de afgescheidene gemeente, geheel buiten mij, zonder eenig bestuur van mij: maar ik heb die personen bevestigd in die bedieningen. Is dit het werk van een hoofd, administrateur of directeur? geenszins; waarin bestaat die bevestiging? het formulier daartoe van ouds ingerigt, geeft het duidelijk genoeg te kennen. De bevestiging bestaat in het voorstellen naar den woorde Gods van de verpligtingen der ouderlingen en diakenen, in het vragen of de benoemde personen gewillig en bereid zijn om de voorschrevene bedieningen waar te nemen, en op het toestemmend antwoord, den zegen des Allerhoogsten over die benoemden uit te spreken. Over die bedieningen zelf te spreken ligt buiten mijn bestek; dit is de taak van den raadsman der overige beklaagden: maar er zijn ook door mij *kinderen gedoopt*, *er is gebeden*. Is dat nu, ik vraag het in hoogen ernst, mijne Heeren! het werk van een hoofd, administrateur of directeur van eene associatie? zou zulk eene regtsgeleerdheid niet tot de meest ongerijmde gevolgtrekkingen aanleiding kunnen geven: moet dan eene baker of minne bij de Roomschgezinden, die somtijds aan zwakke kinderen den waterdoop toedient, of eene geestelijke zuster, die bij een stervende of afgestorvene bidt in tegenwoordigheid van anderen, niet even zoo als hoofd van eene associatie beschouwd worden? Blijkt het niet ten allerduidelijkste uit art. 293, dat de wetgever zelf het spreken, vermanen, opwekken en bidden in eene bijeenkomst niet als een eigenschap van een hoofd, directeur of administrateur eener associatie vaststelt. De regtbank zegt wel in deszelfs vonnissen dat ik mij door die handelingen «*als bestuurder* » *gedragen heb, dat ik als hoofd en bestuurder beschouwd moet* » *worden;*» maar waarvan? van eene associatie, van een genootschap? Neen! de regtbank zegt van *eene vereeniging*, *van eene byeenkomst;* daar spreekt de wet niet van, en derhalve kan daarop geen veroordeelend vonnis, maar wel vrijspraak volgen.

Neen, mijne Heeren! ik ontken ten stelligste, dat ik hoofd;

administrateur of directeur van eenig genootschap of associatie ben: ik ben een bedienaar des Goddelijken Woords in de kerk van Christus; die kerk vormt geene associatie, die onder het gebied kan vallen van burgerlijke wetgeving, want het is eene geestelijke vereeniging, welke volgens onze sedert eeuwen bekende en erkende geloofsbelijdenis en verdere formulieren van eenigheid, geen ander hoofd erkent dan den verheerlijkten Middelaar aan Gods regterhand; en het is naar de uit den boezem der afgescheidenen voortgekomen geschriften allerduidelijkst, dat het een voornaam kenmerk is der afscheiding, dat wij die menschelijke hoofden, administrateurs en directeurs verwerpen, omdat het strijdig is met onze aloude, naar onze overtuiging, op Gods Woord gegronde geloofsbelijdenis, welke in het sedert 1816 bestaande hervormde genootschap, en door het daarover heerschend menschelijk bestuur niet meer wordt gehandhaafd. Maar wat behoef ik een wijdloopig betoog om te bewijzen dat de geloofsvereening, welke wij hebben, geene asssociatie kan genoemd worden. De Minister van eeredienst heeft reeds voor mij gesproken. Hoe worden wij betiteld in de algemeen genoeg bekende ministeriëele dispositie op het request van den Genderschen kerkeraad? Met den naam van *associatie?* Geenszins, daarin worden wij genoemd: *godsdienstige gezindheid*, *secte.* Moet mij dan nu door eene regtbank, als die van Thiel, een titel worden opgedrongen, die ik met mijn gansche hart in mijne betrekking verfoei, die ik op grond van mijne geloofsbelijdenis, in het kerkelijke eene der kenmerken van het antichristische beginsel reken te zijn? Neen, mijne Heeren! deze beschuldiging kan en mag ik niet toestemmen, dit strijdt tegen mijne conscientie, en die kan door geene wet, door geene regtbank, door geene menschelijke magt gebonden worden, daarover kan en mag en moet alleen de Almagtige gebieder en beheerscher zijn.

Zoolang het publiek ministerie dus niet duidelijk en onwedersprekelijk aantoont dat ik met mijne geloofsgenooten eene

associatie vorm van meer dan twintig personen onder den titel van godsdienst, met het doel om alle dagen of op vast bepaalde dagen bijeen te komen; zoo lang men niet anders kan zeggen, dan, er heeft ginds of elders eene openbare godsdienstoefening plaats gehad, daar heeft H. P. SCHOLTE gepredikt, gebeden, met de vergadering gezongen, ouderlingen en diakenen bevestigd, kinderen gedoopt; zoo lang verwerpen de regtbanken de eischen van dat ministerie tegen personen, die de wet niet schuldig verklaart, en verzekeren alzoo aan de zoo zeer miskende afgescheidene gereformeerden eene vrijheid, waarop Nederland te allen tijde trotsch was, en welke in de vroegere dagen zoo krachtig werkte, ook ter bevordering van uitwendige en burgerlijke welvaart.

Maar, zal men zeggen, de regtbank te Thiel heeft overwogen dat er eene associatie bestond; er staat in het eerste vonnis, *dat uit de instructie dezer zaak genoegzaam is gebleken, dat na een of twee dagen te voren algemeen was bekend gemaakt dat op den 12den July te Vuren godsdienstoefening zoude plaats hebben;* en in het tweede vonnis: *overwegende dat uit de instructie dezer zaak genoegzaam gebleken is, dat, nadat eenige dagen te voren bekend was gemaakt, dat zulks zoude geschieden, het gebeurd is, dat zonder toestemming van het gouvernement, den* 26 *July l.l., op een stuk land in de open lucht te Poederoijen, en den* 2den *Augustus daarna te Tricht in het achterhuis en op het erf van den tweeden beklaagde,* J. DEN HARTOG, *welke het gebruik daarvan ten dien einde had toegestaan, eene vereeniging van meer dan twintig personen heeft plaats gehad, waarin de eerste beklaagde* H. P. SCHOLTE *eene godsdienstige redevoering of predikatie gehouden heeft.* Hier is het al wederom, *godsdienstoefening, godsdienstige redevoering of predikatie;* waar is nu *de associatie?* Er wordt gesproken *van bekendmaking een of twee of meer dagen te voren.* Vragen wij nu aan de getuigen: wat was dat voor eene bekendmaking? allen zeggen: « wij hadden het bij gerucht gehoord. » En waar is dan het vereischte van de wet, *het doel om zich alle dagen of op vast*

bepaalde dagen te vereenigen? het wordt in de aanklagte, in de getuigenverhooren, in de vonnissen van de regtbank te Thiel niet gevonden; het eerste vonnis spreekt slechts van *éénen dag*, het tweede van *twee dagen:* is dat nu het vereischte van de wet? Neen, mijne Heeren! het bepaalde doel, dat de wet vordert, moet ten mijnen opzigte bewezen worden, bewezen of door de schriftelijke gedenkstukken van eene associatie of uit de getuigen; dit is niet geschied, en dit kan niet geschieden, omdat het niet bestaat. Is er geene bewezene associatie, dan kan er ook geen doel van die associatie bestaan. Evenwel de regtbank te Thiel overweegt *dat eene associatie en eene vereeniging wel als onderscheidene zaken te beschouwen zyn, wanneer zoodanige vereeniging toevallig is, en daarop dan art.* 291 *van het wetboek van strafregt wel niet toepasselyk is; maar in het onderhavige geval, daar de vereenigingen van allen tot hetzelfde doel om wegens godsdienstige onderwerpen byeen te komen, strekten, en het gevolg geweest is van een plan om op eenen bepaalden tyd en op eene bepaalde plaats zamen te komen, hetzelve wel degelyk als eene associatie moet aangemerkt worden.* Waarlijk, ik weet niet wat ik van deze overweging zeggen moet, werd ik niet weerhouden door eerbied voor de regtbank, ik zou in de volheid van verontwaardiging ...... Maar dat de getuigen spreken: waren dat bijeenkomsten *van allen tot hetzelfde doel?* Mijne geloofsgenooten te Vuren, te Pouderoijen en te Tricht wenschten op dien tijd met mij onze godsdienst uit te oefenen; maar waren dit allen die daar tegenwoordig waren? zij maakten slechts een zeer klein gedeelte der bijeenkomst uit. Had die groote menigte allen hetzelfde doel? de ondervinding leerde ons dit anders. Wanneer het doel van velen, vooral te Tricht eens openbaar kon gemaakt worden, dan zouden er tot schande der menschheid wel andere oogmerken aan den dag komen, dan om godsdienstige onderwerpen te behandelen: de schandelijke handelwijze van velen, vooral te Tricht, maakten het voor mij ten minste duidelijk, dat indien de krachtige hand des Allerhoogsten Zijne weerlooze kinderen niet beschermd en

bewaard had, wij aldaar zeker wel ligchamelijke ondervinding zouden gehad hebben van de verlichting en beschaving der 19^{e} eeuw, en ik had wel gewenscht dat de Burgemeesters te Vuren en te Tricht meer gedachtig geweest waren aan de les van den heidenschen wijsgeer CICERO: «Est boni magistratus, » commoda civium defendere non divellere, atque omnes aequi- » tate eadem continere, offic. 2.» Waar zijn bij zulke omstan- standigheden, als hebben plaats gehad, de bewijzen dat allen hetzelfde doel hadden? Het wordt door bekende daadzaken gelogenstraft. En dan spreekt de regtbank van Thiel *van een doel om wegens godsdienstige onderwerpen byeen te komen;* waar zijn de bewijzen? ik daag mijne aanklagers openlijk uit om een enkel getuige voort te brengen, die kan antwoorden op de vraag: «Wat was *het onderwerp* dat behandeld zou worden en waarom gij u naar die plaatsen begaaft? Niemand zou anders kunnen antwoorden dan: «dat wist ik niet; ik had alleen gehoord dat D°. SCHOLTE zou prediken.» Mag men, ik vraag het in ernst, mijne Heeren, mag men zoo met de stellige woorden der wet spelen?

Nu ben ik aan eene overweging van de Thielsche regtbank genaderd, waarvoor ik bijna geene woorden weet te vinden, om mijne verwondering over zulk eene regtsgeleerdheid, als ik hier aantref te kennen te geven. Doch laat ons zien wat hier overwogen wordt: de regtbank overweegt *dat gemelde art.* 291 *zijnde in overeenstemming met de beginselen, voorkomende in de grondwet en noodzakelijk tot een behoorlijk opzigt en policie niet kan geacht worden te zijn afgeschaft.* Ik stem dit volkomen toe, wanneer men aan dat artikel eene gezonde regtsverklaring geeft: mijne opmerkingen, in het begin mijner redenering hebben dit duidelijk genoeg getoond; en ik wensch en verlang van harte, dat er een behoorlijk opzigt en policie bij onze openbare bijeenkomsten mogt tegenwoordig zijn, dan zou er zooveel voedsel niet gegeven worden aan beschimping en bespotting van onze godsdienstoefeningen. Wil men echter zulk eenen algemeenen zin aan art. 291 geven, dan ontken ik

ten stelligste dat dit artikel in overeenstemming is met de beginselen, voorkomende in de grondwet. Maar NAPOLEON zelf was al te verstandig om de openbare godsdienstoefeningen onder het rubriek van associatie te brengen; anders zouden wij zeker in dit zelfde wetboek geene artikelen onder het rubriek: *Entraves au libre exercice des cultes* vinden. Ik heb het gezegd en herhaal het nogmaals: eerst dan, wanneer eene godsdienstoefening door het besluiten binnen de wanden van eene particuliere woning, waar de regering geene gelegenheid heeft om te zien en te hooren, wat er omgaat, het karakter van eene associatie aanneemt, eerst dan is er eene strafbepaling, maar in art. 294, en alleen voor den eigenaar of bewoner van het huis.

Ter verdediging van mijn gevoelen, beroep ik mij op NAPOLEON zelf, en daarbij tevens op eenen, in zoo vele gewigtige betrekkingen gebruikt zijnde vaderlandschen geleerde, *Professor* J. W. TE WATER. In zijn levensberigt, door hem zelf opgesteld, met uitdrukkelijke testamentaire bepaling om het na zijnen dood onveranderd uit te geven, vind ik de navolgende merkwaardige woorden: « Geen verstandig en wijs man in » onzen tijd, zal er aan twijfelen of het is redelijk, *vooreerst*, « dat men aan elk de vrijheid vergunne om te denken en te » gelooven, wat hij meent best te zijn, en aan het Opper- » wezen oordeelt te zullen kunnen verantwoorden. *De Keizer* » *verklaarde onlangs aan de afgevaardigde Gereformeerden van* » *Genève, dat het zijn vast voornemen was, de vryheid van* » *Godsdienst te handhaven, dewijl het rijk der wet daar eindigt,* » *waar het onbepaald gebied van het geweten begint, en noch* » *wet, noch vorst, iets tegen de vryheid vermag; ten andere,* » dat allen die het regt van bestendige inwoninge en burger- » schap krijgen, die ook hun aandeel hebben in het betalen » der belastingen voor 't land, voor steden en dorpen, te ge- » lijk vrijheid in het godsdienstige genieten, onder voorwaarde » echter, dat de goede orde en 't politiek Bewind, alsmede de » algemeene rust en veiligheid daardoor niets te lijden hebben.

» En gelijk de billijkheid, zoo vordert niet minder eene wijze » staatkunde, op de ondervindinge eeuwen lang gegrond, dat » men geen voedsel geve aan gewetensdwang, die menigvul- » dige onheilen voor landen en volken berokkende, daar inte- » gendeel vrijheid van geweten en eeredienst de rijkste bron » van welvaart is geworden.» Deze woorden komen voor in een rapport, door Prof. TE WATER, in het begin van 1813 aan den Prefect der Zuiderzee DE CELLES opgezonden. *Lib. cit. pag.* 154, 155.

Ik herhaal het, mijne Heeren! met eene gezonde regtsverklaring strijdt art. 291 niet met de grondwet; want de openbare godsdienstoefeningen komen daar niet in aanmerking, en ik heb mij daarom in mijne verantwoordingen te Thiel van aanhaling der grondwet onthouden, totdat het publiek ministerie zelf de grondwet met dat artikel in aanraking bragt, door verwarring van art. 291 met art. 294. De regtbank heeft het publiek ministerie gevolgd en overweegt vervolgens dat « *dus » eene erkende godsdienstige gezindheid hare godsdienst alleen in » daartoe erkende gebouwen vermag uit te oefenen, maar zonder » byzondere toestemming van het gouvernement geene bijeenkomst » uit meer dan twintig personen bestaande, om zich daarin met » godsdienstige onderwerpen bezig te houden, vermag te houden » in byzondere gebouwen.* » Moet ik bij het lezen van zulk eene conclusie mijne oogen gelooven; durft men bij zulk eene uitspraak nog het woord *grondwet* in den mond te nemen? Ja, mijne Heeren! de edele GROEN VAN PRINSTERER heeft wel gelijk, als hij in zijne *Beschouwingen over Staats- en Volkerenregt*, pag. 198, zegt: « Het wordt thans niet zoo volmondig als in vroe- » gere jaren erkend, dat de grondwet mede een afdruksel der » zoogenaamde milde, vrijzinnige, liberale beginselen is. Men » is geneigd te vergeten, dat ze vijftien jaren lang in die hoe- » danigheid bemind en hoogelijk goedgekeurd werd, en even » hierom is het van belang zich den oorsprong en den aard de- » zer constitutie te binnen te brengen. Zij werd gemaakt in » eenen tijd toen men, hoe ook met afschuw tegen NAPOLEON

» en tegen het Jacobinismus vervuld, met de regten van den » mensch, met de Engelsche staatsregeling, in den geest van » DELOLME en MONTESQIEU, met de denkbeelden van 1789 zeer » ingenomen was; in een' tijd, die in half Europa aan anglo- » revolutionaire grondwetten het aanwezen gaf. Zij is ontwor- » pen door mannen, waaronder ook diegenen, welke gerekend » mogen worden den meesten invloed uitgeoefend te hebben, » meermalen hebben getoond van de, gelijk men het noemt, » gematigde en echt liberale begrippen geenszins afkeerig » te zijn. Zij is altijd in een' liberalen geest en zin, door » Vorst en Volk geïnterpreteerd; en wie zich verstoutte de » juistheid en gepastheid dezer verklaring eenigzins in twij- » fel te trekken, werd, als had hij aan de grondwet maje- » steit-schennis gepleegd, door de kreet van het beleedigd con- » stituoneel gevoel ten toon gesteld en overschreeuwd. Daaren- » boven de inhoud zelve geeft op elke bladzijde, geeft bijna in » elk artikel het bewijs dat zij de eenigzins laag gestemde, » maar toch onmiskenbare uitdrukking der nieuwere theoriën » van vrijheid en gelijkheid bevat. »

En wil men bewijzen van hetgeen Mr. GROEN VAN PRINSTERER gezegd heeft, die zijn er in overvloed, en aan het hoofd staat de Vorst, die ons regeert. In het koninklijk besluit van 2 Maart 1814, waarmede de grondwet aan de natie werd voorgesteld, staat met zoo vele woorden: «Wij hebben, na eene naauw- » keurige overweging, gemeend aan dit werk (de grondwet) » onze goedkeuring niet te mogen weigeren. Dan nog is ons » hart niet voldaan. Het geldt de belangen van *geheel* Neder- » land, het *geheele* Nederlandsche volk moet dus in dit gewig- » tig werk gekend worden. Dat volk moet de meest mogelijke » verzekering hebben, dat daarin deszelfs dierbaarste belangen » zijn in het oog gehouden; dat de godsdienst, als de bron » van alles goeds, daarbij geëerbiedigd en gehandhaafd, *de » godsdienstige vryheid door geene tydelijke belangen gestoord, » maar in de ruimste mate gewaarborgd worde.....* Dat per- » soonlijke vrijheid *geen loutere klank* zij, noch afhange van

» de grilligheid eener ergdenkende en arglistige politie.»

Naast onzen geëerbiedigden Koning mag ik mij beroepen op hem, onder wiens beeldtenis, in de eerste dagen der verlossing, door een Nederlandsch dichter gesteld werd:

» *Zijn beeld moet men naast dat van Eersten* WILLEM *stellen.* »

Ik bedoel den edelen Graaf G. K. VAN HOGENDORP, President van de commissie ter vervaardiging der grondwet, welke zeker het best berekend was om over dat werk inlichting te geven, en deze groote man meldt ons *in het 8ste deel van zijne Bijdragen*, pag. 353. « Het besluit is geweest om zich van alle » vooringenomenheid, aangaande den schijn, te ontdoen, en » zich te bepalen tot het nuttigste en heilzaamste beginsel. » Dit is dan geweest de eenvoudige gelijkheid, de volmaakte » vrijheid van geweten, *de bescherming van alle godsdienstoe-* » *fening, welke de openbare rust niet stoort.* » Deze denkbeelden zijn uitgedrukt in art. 190, 191, 193.

Ik mag mij beroepen op de *commissie tot herziening* der eerste grondwet, in deszelfs rapport aan den Koning gedaan, waarin gezegd wordt:

« Verschillende godsdienstige gezindheden zijn in de Vereenig- » de Nederlanden zamengekomen, en derwaarts *gelokt* door de » zachtheid der wetten en de bescherming der regering: zij » blijft dezelfde (art. 191).

« Wij meenden dat de grondwet voor uwe opvolgers ten » pligt moest maken uwe edele gevoelens over te nemen, (art. » 193) en dat zij daarenboven de verzekering geven moest, » dat nooit eenige gezindheid eene andere in de beoefening » van zijne eerdienst storen kon, *door stellig te verklaren, dat* » *de staatswet aan allen gelijke bescherming verleent* (art. 196).

Ik mag mij beroepen op Prof. H. J. ROIJAARDS, Hoogleeraar te Utrecht, in het werk, getiteld: *Hedendaagsch Kerkregt* bij de Hervormden in Nederland, I deel, pag. 227—230.

Op den Amsterdamschen kerkleeraar BROES, in het belangrijke werk: *Kerk en Staat, enz.* Maar waar zou ik eindigen, Mijne Heeren! President en Regters, volgens de beginselen

van de grondwet, is de woning van elk Nederlandsch burger een erkend gebouw, waarin God mag gediend worden, en zoo lang men niets anders zal weten te zeggen, dan, in dit of dat huis, op deze of gene plaats wordt godsdienstoefening gehouden, en men sluit voor niemand de deur, dan kan er nevens de grondwet geene wet bestaan in Nederland, welke zoodanige woning of plaats of de daarin te zaam vergaderden tot een voorwerp maakt van geregtelijke vervolging en correctioneele straffen. Wat, mijne Heeren! hetgeen met 20 personen wettig, prijzenswaardig, geoorloofd is, zou met 22 personen onwettig, laakbaar, strafwaardig zijn? Over zulk eene regtsgeleerdheid zouden onze kinderen van schaamte blozen. Eer ik hiervan afstap, moet ik nog opmerken, dat de vrijheid der openbare godsdienstoefeningen bij de herziening der grondwet in 1815 niet is ingekrompen, maar wel uitgebreid. In de eerste grondwet toch lezen wij, art. 135: « *Alle openbare oefening* van Godsdienst wordt *toegelaten*, » en in de tweede grondwet lezen wij, art. 193: « *Geene openbare oefening* van godsdienst kan worden *belemmerd.* » In de eerste is nog eenigen zweem van heerschende godsdienst, in de tweede is ook dat verdwenen. Zou nu de regtsgeleerdheid van de Thielsche regtbank den boventoon moeten hebben, boven zulke sterk sprekende en genoegzaam als *axiomata* geldende getuigenissen; dan weet ik niet meer wat er van Nederlands godsdienstvrijheid worden moet; want de uitspraak van de regtbank te Thiel treft niet alleen de afgescheidenen, maar de belijders van alle godsdienstige gezindheden; dan mogen mijne Luthersche landgenooten wel zorgen, wanneer zij hunne kleine kinderen in huis doen doopen, waarbij ook door den leeraar gesproken, gelezen en gebeden wordt, om nooit meer vrienden te verzoeken dan twintig; dan mogen mijne Roomschgezinde landgenooten wel zorgen, dat zij nooit in het huis van eenen stervende meer dan twintig personen verzoeken om gezamenlijk te bidden, of het laatste oliesel te zien toedienen, zonder vooraf aan de plaatselijke regering vergunning te vragen. Maar wat spreek ik van *plaatselyke regering?* Het vonnis van de regtbank te Thiel

leert ons anders. De erkende gezindheden zelf hebben niet genoeg aan de vergunning van het plaatselijk bestuur; er moet *byzondere toestemming* zijn van het gouvernement; dat wilde NAPOLEON niet eens. Het wetboek van strafregt vordert bij het vormen van eene associatie *toestemming van het gouvernement;* maar bij de vergaderingen der erkende associatie, of bij de uitoefening van eene godsdienst, slechts permissie der *municipale autoriteit*, en tevens is het opmerkelijk dat achter de woorden *exercice d'un culte*, het woord *autorisée* niet gevonden wordt; blijkt daaruit tevens niet dat de *uitoefening van eene godsdienst* uit haren aard de toestemming of autorisatie van het gouvernement heeft; en dat men daarbij, volgens het wetboek, alleen kennisgeving aan en permissie van de plaatselijke regering noodig heeft, opdat deze zou kunnen onderzoeken of er onder den schijn van godsdienstoefening ook associatiën stand grepen.

Het vonnis van de regtbank te Thiel zegt verder: « *Ook niet* » *in de open lucht*, daar gezegd art. 291 omtrent de plaats geen » onderscheid maakt, en dezelve niet kan geacht worden enkel » en alleen woonhuizen bedoeld te hebben. » De wetgever spreekt in deze sectie wel degelijk van bijeenkomsten in woningen, blijkens het vroeger gezegde over art. 102; maar in art. 291, noch van woonhuizen, noch van open lucht, maar alleen van de associatie, die *ten doel heeft om zich te vereenigen*. Al had die vereeniging der geassocieërde leden nog nooit plaats gehad, wanneer het publiek ministerie maar ontdekt dat er ergens een genootschap, eene associatie gevormd is, en er kan met getuigen of bewijzen gestaafd worden dat er *zulk een ontworpen doel bestaat*, als de wet verbiedt, dan reeds is het de pligt van dat ministerie om de hoofden of administrateurs of directeurs te vervolgen, en elke regtvaardige regtbank zou een veroordeelend vonnis moeten uitspreken, nadat het gouvernement, of eene andere daartoe bevoegde magt de associatie ontbonden had. Doch dit laatste oordeelt de regtbank te Thiel ook al niet noodig: want beide vonnissen luiden aldus:

«Overwegende, dat de ontbinding van zoodanige associatie

» administratief zijnde, daarvan onafhankelijk is, de straf door » de regtbank wegens overtreding van gezegd art. 291 uit te » spreken, en het dus niets afdoet of alhier eene ontbinding » vooraf heeft plaats gehad.»

Maar mag ik niet billijk vragen, als dat niets afdoet, waarom staat er dan bij de strafbepaling in de wet: *seront en outre punis* (zullen bovendien gestraft worden): beteekent dat *bovendien* niet noodzakelijk, dat de administrative of andere daartoe bevoegde magt, moet voorafgaan met de ontbinding, en dat dan eerst de regterlijke magt moet volgen? Ik geloof dat de handelwijs van ons gouvernement mij het volste regt geeft om daarop te blijven aandringen. Om maar iets te noemen, waardoor hetgeen ik gezegd heb, in vele opzigten bevestigd wordt. Er had zich te Utrecht eene associatie gevormd, onder den titel van *Catholijke Societeit*, met het waarschijnlijke oogmerk om werken te verspreiden, betrekkelijk het Catholicismus; een tak daarvan werd te Brussel opgerigt, onder denzelfden naam. Na gedaan onderzoek, heeft het gouvernement een besluit genomen, gedagteekend 1 September 1823, waarbij in de eerste plaats die beide genootschappen werden ontbonden; bij art. 2 werden de publieke autoriteiten gelast, om te zorgen dat die genootschappen geheel verdwijnen, en eerst bij art. 3 werden de procureurs-generaal en alle andere officieren van justitie gelast om hen te vervolgen, die blijven voortgaan na die ontbinding.

Men zal welligt terug komen op het stuk door den Heer Gouverneur dezer provincie uitgevaardigd, een stuk eenig in zijn soort. Ik heb het met droefheid gelezen, niet omdat ik vrees dat door zoodanige maatregelen, de verlossing der aan hunne voorvaderlijke belijdenis getrouw blijvende gemeente zal verhinderd worden, o neen! de ondervinding der laatste maanden toont het al te duidelijk, dat de vervolgingen medewerken tot uitbreiding der gemeente, even als dit altoos plaats gehad heeft in de wereld; maar ik heb het met droefheid gelezen, omdat het oorzaak geweest, is dat er een blaam is geworpen op de regering des lands, hetwelk niet anders dan eenen onaangena-

men indruk kan te weeg brengen in de harten van deszelfs inwoners. Immers, ik lees in de *Catholijke Nederlandsche Stemmen van* 15 *Augustus*, nadat het genoemde stuk in deszelfs geheel was opgenomen: « Wij willen ons, betrekkelijk dit stuk, » geene andere aanmerkingen veroorloven dan deze, dat door » de maatregelen, welke onze regering meent te moeten ne- » men, tegen de woelingen eener door den Staat niet erkende » godsdienstgezindheid, van harentwege de maatregelen gewet- » tigd worden, welke de Catholijke Vorsten der XVI. eeuw te- » gen de destijds geheel nieuwe, door niet eenen Staat erken- » de, al het bestaande met omkeering dreigende godsdienstge- » zindheid en de oproerige woelingen van derzelver aanhangers, » genomen hebben. »

Ziedaar dan door de Catholijke Stemmen onze regering gelijk gesteld met de moordenaars onzer vaderen, en onze vaderen gelijk gesteld met oproermakers, die regtvaardig gestraft zijn: en zulk eene critique heeft die bewuste dispositie van den Heer Gouverneur uitgelokt. Kon men ons aantoonen dat wij eene voor den staat schadelijke associatie vormden, dan zou dergelijk stuk gegrond zijn op de wet; doch het is uit al de hierover reeds gevoerde processen ten duidelijkste gebleken dat er niets anders geschiedt in onze bijeenkomsten dan godsdienstoefening. En welke godsdienst oefenen wij uit? Dezelfde welke er reeds meer dan twee eeuwen in Nederland bestond, welke gewaarborgd is door de grondwet, al wil men ook op het woord *bestaande* drukken. Wil men bewijs voor ons kerkelijk bestaan na de invoering der grondwet, de staatsalmanak van 1815 geeft onze aloude kerkelijke inrigting als toen nog bestaande op: ja, na de bezweering der grondwet, na de invoering der herziene grondwet bestond onze aloude gereformeerde kerk nog met hare kerkelijke inrigting, formulieren van eenigheid, verbindende onderteekening voor de bedienaars des Goddelijken woords, en was het bederf in die kerk even als in alle andere dingen ingekropen, er bestond de mogelijkheid tot herstel van hetgeen vervallen was; de nog niet geheel ontknoopte banden waren er, en zij die het goed met die kerk meenden, hadden bij de her-

leving onzer nationale vrijheid ook hoop op herstel der kerk. In 1816 ontstond er een kerkbestuur in beginsel strijdig met onze geloofsbelijdenis, doch met welks eigenlijke innerlijke inrigting en werkzaamheid de gemeenten niet bekend werden. Sommige predikanten, die, bekend met de geschiedenis der vaderlandsche kerk, het gevaar van dat nieuwe kerkbestuur zagen, hadden nog den moed om er tegen te protesteren: de Classis van Amsterdam leverde er een bondig adres tegen in; hunne bezwaren werden voor ongegrond verklaard, en de lieve personeele rust woog zwaarder dan het belang der gemeente. Nadat het nieuwe kerkbestuur deszelfs werkzaamheden begonnen had, werd nog eens door een ander gedeelte predikanten de stem verheven; de synode verklaarde ook die bezwaren ondoeltreffend; en men zweeg. Intusschen werden in onderscheidene wetten en verordeningen de bedoelingen van dit nieuwe kerkbestuur openbaar, en het werd meer en meer duidelijk dat de bezwaren der Amsterdamsche Classis van 1816 wel degelijk gegrond waren, tot dat eindelijk de slapende gemeente wakker werd; en bij de meer en meer openbaar wordende tegenwerking des kerkbestuurs aan die gereformeerden die het met hunne aloude formulieren van eenigheid wenschten te houden, werd ook de afkeer van dat bestuur grooter, en ontstond er door ongedachte en onvoorziene omstandigheden eene afscheiding van dat bestuur en van het genootschap dat door hetzelve geregeerd wordt, en toen werd het ten volle openbaar hetgeen de Nederlandsche dichter A. VAN DER HOOP zegt *in zyn voorberigt van het dichtstuk Warschau.* «Het hoofdgebrek der *liberalen* van vroegeren en lateren tijd »is, dat zij, schoon van algemeene theorien uitgaande, den »regel der algemeenheid nooit op de praktijk willen toepassen.» Alhoewel er in het algemeen reglement voor het hervormde genootschap van 1816 duidelijk gezegd wordt, Art. 2: «Deze »allen,» (namelijk die gedoopt zijn of belijdenis gedaan hebben) «blijven tot het Hervormde Kerkgenootschap behooren, zoolang »zij niet *vrywillig en duidelyk* verklaard hebben zich daarvan

» af te scheiden, of om wettige redenen daarvan afgescheiden » zijn.» Neemt men het nu aan de afgescheidenen kwalijk dat zij die *vrywillige en duidelyke* verklaring geven? Men weigert hunne afscheiding te erkennen; de gouverneur dezer provincie geeft een placaat tegen hen uit, als waren zij pesten in de maatschappij, de openbare vergaderingen ter uitoefening van hunne godsdienst zijn reeds gewelddadig uit elkander geslagen, regtbanken hebben reeds veroordeelende vonnissen uitgesproken: welken naam moet ik dit alles geven? *liberaal* is het zeker niet; en in dit opzigt moet ik deze regtbank nog op iets opmerkzaam maken. Ik vind in de hervormde synodale handelingen van 1819 het rapport van de commissie over de verslagen der kerkvisitatie over 1818: er was toen in de provincie Groningen een man die nog leeft en bekend is door zijnen afkeer van onze oude gereformeerde eenigheidsbanden, VAN DER LINDEN VAN SPRANKHUIZEN, Predikant te *Kantens;* die predikte en catechizeerde niet, hield geene bediening van het H. Avondmaal, omdat het kerkgebouw voor schuld was aangeslagen, en daarover laat die commissie zich aldus uit, pag. 52, 53. «De commissie betuigt hare deelneming in het allezins droevig lot » dier gemeente. Dan, hoe bezwarend het gemis van een kerk» gebouw ook wezen moge, kan zij echter niet ontveinzen eene » laakbare koelheid en onverschilligheid, om het geene straf» bare verzuiming van pligt te noemen, daarin op te merken, » dat de predikant van die gemeente alleen *daarom* alle open» bare godsdienstoefening, ja het afzonderlijk onderwijs zelfs daar» laat: onwaardig hem, wiens voorouders in de dagen der vervol» gingen, niet alleen geene kerken hebbende, maar zelfs der » vervolging blootgesteld en met foltering en dood bedreigd, » evenwel in *schuren* en andere afgelegene plaatsen, *ja*, *in het* » *open veld*, den naam van God en Zijnen Zoon verkondigden, » doop en avondmaal toedienden, en bij dagen en *nachten* de » gemeenten onderwezen in hetgene haar kon dienen ter zalig» heid. » Als ik nu zulke taal doe hooren, dat voorbeeld navolg, moet ik dan een oproermaker, een woelgeest zijn, en

met geldboete juist om zulke zaken gestraft worden? De Heeren die de zoo even aangehaalde woorden in 1819 spraken, waren J. HERINGA ELIZA'SZN, J. J. VAN DEINSE, W. SCHELTENS en Z. DE JONG.

En nu moet ik, ten slotte, mijne Heeren, President en Regters! nog een oogenblik uwe aandacht vestigen op een land, waar hetzelfde strafwetboek vigeert, ik meen Frankrijk. Bij het meer en meer toenemen van den invloed der ultramontaansche beginselen bij de hooge regering des lands, werden er diergelijke vervolgingen bewerkstelligd, als welke nu het onderwerp van dezen regtdag uitmaken. In 1825 werd die vervolging geopend tegen eene godsdienstige secte in den Elzas, bekend onder den naam van Piëtisten. Zij verschenen voor de regtbank te Straatsburg, zonder verdedigers en werden veroordeeld; zij appelleerden naar het koninklijk geregtshof te Colmar, en hoewel zij zelf niet verschenen waren, noch eenen advokaat hadden gezonden, sprak het hof een vonnis uit, waarbij de beklaagden werden vrijgesproken. Voor het hof van cassatie gebragt, bevestigde dit hof de vrijspraak van Colmar, behalve ten opzigte van hem, die zijn huis gegeven had tot de bijeenkomst; en het proces werd alleen op dit punt naar het hof van Metz overgebragt, welk hof insgelijks op dat punt veroordeelde. De armoede van den beklaagde deed hem van het beroep in cassatie afzien. Het voorbeeld, door het hof van Metz gegeven, werd gevolgd door de correctioneele regtbank van Fougères, in eene voor ons zeer opmerkelijke zaak. Er bestond onder de Roomschen eene secte *Louisets* genaamd, welke afgescheiden van de overige Catholijken, zonder toestemming van de municipaliteit vergaderden, ter uitoefening van hunne godsdienst. De priester, die de dienst verrigt had, werd te Fougères, op grond van art. 294 veroordeeld tot eene boete van 200 fr. en de kosten: de priester appelleerde naar het koninklijk hof te Rennes, en dit hof sprak een zeer merkwaardig vonnis uit, waarvan ik alleen het begin en het slot wensch mede te deelen.

«Considérant que, quelque déplorable que soit, dans l'intérêt

»de la religion catholique, la dissidence des sectes qui, en »se séparant de la société générale des fidèles, s'efforcent »d'en troubler l'harmonie ou d'en détruire l'unité, les tribu»naux, chargés d'appliquer les lois protectrices de la liberté »des cultes, ne peuvent, dans ces sortes de contestations, que »rechercher s'il a été commis quelque infraction à ces mêmes »lois...... etc.

»Par ces motifs, la cour, faisant droit sur l'appel interjeté »par de Juvigny, prêtre, du jugement rendu par le tribunal »correctionnel de Fougères, le 25 Juin dernier, dit qu'il a été »mal jugé, corrigeant et reformant, faisant ce que les premiers »juges auraient dû faire, renvoie le dit Juvigny hors de pré»vention, le décharge des condamnations prononcées contre lui, »sans dépens.»

Het publiek ministerie voorzag zich in cassatie tegen de uitspraak van het hof te Rennes; het hof van cassatie bevestigde de uitspraak te Rennes gedaan, en verzekerde dus de vrijheid van godsdienstoefening.

Gedurende de laatste stuiptrekkingen van het Ultra-montaansche absolutismus, werd er in den aanvang van 1830 eene vervolging bewerkstelligd tegen de protestanten van *Levergies*, op grond van art. 291—294 van het wetboek van strafregt. De zaak werd gebragt voor de correctioneele regtbank van Saint-Quentin, en deze regtbank sprak zoo als die te Straatsburg in Frankrijk en even als die te Thiel in ons vaderland, een veroordeelend vonnis uit, en de zaak werd in appel gebragt voor het hof van Laon, en dit hof vernietigde het vonnis van Saint-Quentin en zond de beklaagden weg, zonder kosten. Het publiek ministerie voorzag zich in cassatie; de protestanten dachten de zaak te vervolgen, doch door misverstand waren hunne stukken niet te Parijs bezorgd, en het hof van cassatie vernietigde het vonnis van Laon en zond de processtukken naar het hof van Amiens, doch alleen op het punt van den eigenaar der woning. Dit hof bevestigde alweder alleen op dit punt de veroordeeling van Saint-Quentin; de veroor-

deelden voorzagen zich in cassatie tegen dit vonnis, en voor dat hof had een verschijnsel plaats, zeldzaam in de geschiedenis onzer dagen. Nadat de advokaat der beklaagden eene korte, doch krachtige rede gevoerd had, nam de procureur-generaal DUPIN *den oudsten*, die voor de eerstemaal in deze betrekking optrad, het woord, en wat vorderde deze: bevestiging der veroordeeling? Geenzins; hij hield eene uitgewerkte, krachtige en hoogstmerkwaardige redevoering, welke aldus eindigt: «Dans ces circonstances, et par ces considérations, nous estimons, qu'il y a lieu de casser et annuler le jugement rendu par le tribunal de Saint-Quentin, sans qu'il y ait lieu à renvoi devant un autre tribunal, attendu que dans le fait dont il s'agit, il n'y a ni crime, ni délit qualifié tel par une loi en vigueur.» Het hof van cassatie meende desniettegenstaande het vonnis ten opzigte van den eigenaar, te moeten bevestigen. Terstond werd er door den advokaat der beklaagden eene zeer ontwikkelde petitie opgesteld, om aan de kamer der gedeputeerden te worden ingediend, en waarin hoofdzakelijk verzocht wordt eene verklaring dat art. 291, 292, 294 niet toepasselijk zijn op de godsdienstige bijeenkomsten. In de zitting der Kamer van 20 November 1830 werd over die petitie een rapport gedaan door den gedeputeerden GAUJAL, hetwelk aldus eindigt: «Pénétrée, ainsi que les pétitionnaires de cette nécessité votre commission vous propose le renvoi de leur demande à M. le garde des-sceaux et au ministre de l'instruction publique et des cultes.» De kamer der afgevaardigden heeft dienovereenkomstig besloten, en met welk gevolg? De Koning van Frankrijk ontsloeg de veroordeelden door de regtbank te Saint-Quentin van de betaling der boete; en nog in het begin van dit jaar, toen de prefect van het departement *Saoné et Loire* aangehitst door de geestelijkheid, drie predikanten, welke onafhankelijk van de nationale protestantsche kerk in Frankrijk, in afzonderlijke woningen het evangelie verkondigden, niet slechts aan hunne geloofsgenooten, maar onder de Catholijken, het prediken stellig verbood,

op voorgewenden grond van bestaande wetsbepaling, werd die prefect door het gouvernement stellig gelast om zich van zoodanige vervolgingen te onthouden, en werden de daarover aangevangene procedures geschorst; en hetgeen opgemerkt moet worden, is, dat dit laatste voorviel ten opzigte van eene provincie, waarin het gouvernement had noodig gehad om werkelijk oproer met kracht van wapenen tegen te gaan; doch tot hiertoe vreest dat gouvernement geen oproer van menschen, die even als ik afgescheiden van hetgeen men in Frankrijk nationale protestantsche kerk noemt, dezelfde belijdenis omhelzen, die ik omhels en dezelfde waarheden verkondigen, die ik in het midden mijner geloofsgenooten predik. En na dit alles, mijne Heeren, President en Regters! vat ik alles in een kort overzigt te zamen. In de beide vonnissen is het alleen als bewezen voorgesteld, dat er bijeenkomsten hebben plaats gehad van meer dan twintig personen op te voren bepaalde dagen, doch volgens die beide vonnissen wordt het wel overwogen, maar niet als bewezen voorgesteld, dat het bijeenkomsten geweest zijn van eene associatie van meer dan twintig personen, welke ten doel heeft om zich te vereenigen, alle dagen of op vastbepaalde dagen; terwijl het eerste vonnis slechts spreekt van *éénen dag*, het tweede van *twee dagen* en de afgescheidene gemeenten van *Pouderoijen* en *Tricht*, waar de daden gepleegd zijn, waarover het tweede vonnis gaat, zelfs toen geene twintig leden telden; en derhalve de vereischten in de wet zelfs bij de beschouwing der afgescheidene gemeenten als associatien, in beide vonnissen gemist worden.

Overwegende 1°. dat het uit art. 291, 292 blijkt, dat niet de bijeenkomsten, maar de associatien; niet de sprekers in eene bijeenkomst, maar alleen de hoofden, administrateurs en directeurs van eene associatie strafbaar zijn.

2°. dat het uit art. 293 blijkt dat een spreker of voorganger alleen daarom niet als hoofd, administrateur of directeur eener associatie beschouwd mag worden.

3°. dat het uit de vergelijking van art. 293 met 201 en

102 ten allerduidelijkste blijkt dat de wetgever onderscheid maakt tusschen de afzonderlijke bijeenkomsten van geassocieërden, en tusschen openbare godsdienstoefeningen of openbare vergaderingen.

4°. dat het uit art. 294 blijkt dat de godsdienstoefeningen dan alleen in aanraking komen met de wetsbepaling in deze 7de sectie voorkomende, wanneer die godsdienstoefening door hare beperking binnen de wanden van eene woning ontoegankelijk voor het publiek, het karakter van eene associatie aanneemt.

5°. dat het uit art. 292 blijkt en door het aangevoerde koninklijk besluit van 1 September 1827 bevestigd wordt, dat zelfs in het geval van associatie, de ontbinding door het gouvernement de regterlijke vonnissen moet voorafgaan.

6°. dat het uit het wetboek zelf en uit de aangevoerde taal van NAPOLEON blijkt, dat de wetgever geene bedoeling gehad heeft, om de openbare uitoefening eener godsdienst te beletten.

7°. dat ingeval van toepassing van art. 291—294 op de openbare uitoefening eener godsdienst, die artikelen ten opzigte der godsdienstoefeningen, door de grondwet zijn afgeschaft, blijkens de aangevoerde getuigenissen.

8°. dat het uit de aanklagten, uit de getuigenverhooren, uit de verklaringen der beklaagden, uit de conclusien van het publiek ministerie, in de vonnissen opgenomen, en uit die vonnissen zelf ten allerduidelijkste blijkt, dat en te *Vuren* en te *Pouderoyen* en te *Tricht* niets anders heeft plaats gehad dan openbare uitoefening eener godsdienst.

9°. dat de aldaar uitgeoefende godsdienst voor en na de bezwering der grondwet bestond, zoowel wat de belijdenis, als wat de kerkelijke inrigting betreft, blijkens de Staatsalmanak van 1815, en eindelijk

10°. dat derhalve de daden, welke het onderwerp dezer procedure uitmaken, door de vigerende wetten, noch als misdaden, noch als wanbedrijven worden aangemerkt.

Vraagt de appellant voor zijn persoon, op grond van de wet,

vernietiging van de beide vonnissen, vrijspraak van de aangetijgde beschuldigingen, waarborg voor verdere vervolging over deze zaak, en alzoo bevestiging van het regt, door onze voorouders, ten koste van goed en bloed, veroverd op Spanje's en Rome's dwingelandij, het regt om God in het openbaar, naar de overtuiging der conscientie, te dienen en te verheerlijken.

En nu zal het aan het publiek ministerie staan, om de aangevoerde gronden te weerspreken. De vertegenwoordiger van dat ministerie op deze plaats, is mij onbekend, en, ik zeg het niet tot beleediging van dien vertegenwoordiger alhier, maar uit de ondervinding, die ik elders gehad heb, ik hoop dat in die weerspreking gedacht zal worden aan de opmerking van den Heidenschen regts- en wetgeleerden CICERO: «Aliud est accusare aliud maledicere. Accusatio crimen desi- » derat, rem ut definiat, hominem ut notet, argumento pro- » bet, teste confirmet. Maledictio autem nihil habet propositi » praeter contumeliam.» *Pro M. C.*

Ik verwacht derhalve van het publiek ministerie weerspreking van de gronden, welke ik tegen de vonnissen van Thiel heb aangevoerd, bewijs dat deze vonnissen op de vigerende wet gegrond zijn, en geene aanranding in zich bevatten van de vrijheid van godsdienst, bij de grondwet gewaarborgd.

ADRES

INGEDIEND AAN

Zijne Majesteit den Koning,

EN

OPWEKKING

DER GEMEENTE TOT DE HEILIGING VAN EENEN ALGEMEENEN

DANK-, VAST- EN BEDEDAG,

DOOR

DE SYNODE

DER CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERK ONDER HET KRUIS
IN NEDERLAND.

DERDE DRUK.

Te Amsterdam, bij
H. HÖVEKER.
Te 's Gravenhage, bij
J. VAN GOLVERDINGE.

1836.

Gedrukt bij J. J. HAMELAU TACKE, te *Amsterdam*.

VOORREDE.

Inwoners van Nederland! Gij ontvangt hier datgene, waarnaar velen met verlangen hebben uitgezien, hoewel dat verlangen dan ook bij allen niet uit dezelfde bron voortkwam. Wij weten het wel en willen het ook voor ons zelven niet verbergen, dat wij door velen veracht en gehaat worden, als verstoorders van die zoo zeer geliefkoosde rust en vrede met de wereld, maar welke door God vervloekt is!

Dat wij zoodanige rustverstoorders zijn, bekennen wij ook gaarne, maar verklaren tevens aan geheel de wereld, dat die waarheid, welke wij verdedigen, die weg, welken wij voorstellen, de eenige is, langs welken de uitverkorenen den vrede met God, die alle verstand te boven gaat, deelachtig worden; en naar mate het ongeloof dieper wortelen geschoten heeft, naar mate het Woord Gods, als eenige en onfeilbare regel van geloof en wandel, uit de maatschappij verbannen wordt, naar die mate zal ook de weêrzin gekoesterd en opgewekt worden tegen allen, die aan de geheele wereld luide prediken: Vreest God en houdt Zijne geboden.

Erkennen wij het gewigt van die Bijbelsche vermaning, dan kan of mag niets of niemand in de wereld in aanmerking komen, wanneer God *spreekt; en bij de ontwaking van den haat en de vervolging der wereld wegens het houden van Gods geboden, leert ons het Woord van God, dat wij op geen ding mogen achten, dan alleenlijk op het Woord des Heeren onzes Gods.*

De stukken, welke wij bloot leggen, zullen zeker niet voldoen aan de verwachting van u, die meendet, dat wij nieuwe en vreemde zaken zouden voortbrengen; wordt gij dan in dezen te leur gesteld, wij zeggen u opentlijk, dat wij geene andere stukken kunnen geven. Is dit nu alzoo, wij roepen u dan nogmaals toe: Staat op de wegen en vraagt naar de oude paden; onderzoekt *wat wij willen, wat wij voorstaan. Zoo gij als natuurlijk mensch wilt onderzoeken en naar regt oordeelen, zult gij zoo wel als de Schrijvers der* Cath. Ned. Stemmen *moeten toestemmen, dat wij niets anders willen dan onze Vaderen; zoo gij echter in de vreeze Gods werkzaam zijt, zoo gij de waarheid voor u zelven zoekt te behouden en aan uwe kinderen over te leveren, dan zult gij ook zien, dat die weg, welken wij door Gods genade bewandelen, de weg Gods is; en hoezeer gij ook van nature tegen zulk een' weg van verdrukking en vervolging zijt, gij zult moeten bekennen, dat die weg de weg der uitverkorenen is. Vraagt dan den Heere, dat Hij u daarin leide, dan zal het ook u goed zijn voor den tijd en voor de eeuwigheid; want zoo velen als er naar dezen regel zullen wandelen, over dezelve (zal zijn) vrede en barmhartigheid en over het Israël Gods. Voorders, niemand doe ons moeite aan.*

De genade des Heeren Jesu Christi zij met u. AMEN!

Namens de Synode,

AMSTERDAM, 12 *Maart*, 1836.

H. P. SCHOLTE, V. D. M., *Synodi Praeses.*
H. DE COCK, V. D. M., *Synodi Scriba.*

Aan Zijne Majesteit *den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg*, enz., enz., enz.

SIRE!

De ondergeteekenden, afgevaardigd door hunne geloofsgenooten, uit de onderscheidene provinciën onzes Vaderlands, nemen bij deze de vrijmoedigheid, om zich, uit naam van hunne geloofsgenooten, bij vernieuwing tot Uwer Majesteits troon te wenden, ten gevolge der Ministeriële aanschrijving van 11 December 1835, N°. 15; ten einde nogmaals met gepaste rondheid en opregtheid, die vooral den Christen-Nederlander betamen, Uwer Majesteit dringend te verzoeken om grondwettige bescherming hunner openbare Godsdienstoefeningen.

Vooraf moeten wij Uwer Majesteit in opregtheid betuigen, om dadelijk allerlei verkeerde geruchten tegen te gaan, dat wij in dit adres *niet* spreken uit naam van hen, die zich van het Hervormde of andere Kerkgenootschappen afscheiden, om daardoor teugelloos in leer of wandel te kunnen voorthollen naar eigen goeddunken: *ook niet* in naam van hen, die, onder het deksel van geestelijkheid in geestdrijverijen tegen Gods Woord, der waarachtige Godsdienst eer tot schande dan tot eere verstrekken: *ook niet* in naam van hen, die, onder het deksel van Godsdienstvrijheid, wrevel en onwil, muitzucht en oproer tegen de landsregering zoeken te zaaijen.

Wij betuigen voor God en de geheele wereld, dat wij eenen innigen afkeer van al de zoodanigen hebben; en dat, zoo er zich onder ons de zoodanigen openbaar maken, dezelve volgende Gods Woord en onze Formulieren van eenigheid gecensureerd en, zoo zij zich niet bekeeren, afgesneden zullen worden: verbindende wij ons plegtiglijk bij deze onze handteekening in den naam des almagtigen Gods, om, zoo er onder ons iemand ontdekt mogt worden, die eenigzins verraad koestert tegen onze wettige landsregering, of iets voorneemt of ten uitvoer brengt, strijdig met de ware rust en zedelijkheid, denzelven onverwijld bij de bevoegde autoriteiten aan te geven, ten einde hij naar al de strengheid der wet gestraft moge worden: daar het onze innige zielsbegeerte is, om, onder de bescherming van de door God over ons gestelde magten in de wereld, *een stil en gerust leven te leiden in alle godzaligheid en eerbaarheid.*

Wij spreken in dit adres alleen uit naam van hen, die met ons vereenigd zijn in de leer, tucht en dienst, voorgesteld en verkondigd in Gods onfeilbaar Woord; op grond van en overeenkomstig met dat Woord beleden en vastgesteld in de Formulieren van eenigheid der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland, namelijk: *De Belijdenis des Geloofs, de Catechismus en de Leerregels der Synode van Dordrecht,* opgesteld tegen de verdraaijers der voornoemde leer, in de jaren 1618 en 1619.

En daar wij dit ook vroeger reeds hebben beleden, zoo hebben wij ook met het innigste leedwezen ontvangen de voornoemde Ministeriële aanschrijving van 11 December 1835; daar het ons uit dezelve gebleken is, dat men Uwer Majesteit een geheel verkeerd denkbeeld heeft ingeboezemd omtrent de afgescheidenen.

Wanneer men toch aan Uwe Majesteit heeft doen voor-

komen en onze onderscheidene adressen aldus uitgelegd, als of wij, door hetgene geschied is, ons afscheiden van de aloude, sedert meer dan twee eeuwen in Nederland openbaar bestaande Gereformeerde Kerk of gezindheid; en een of meerdere aan die Kerk of gezindheid vreemdsoortige genootschappen willen oprigten; dan moeten wij dit denkbeeld volstrekt tegenspreken, in dit opzigt Uwe Majesteit volkomen geruststellen, en zonder eenige terughouding betuigen, dat juist het tegenovergestelde ons uitdrukkelijk verlangen is. Wij wenschen en begeeren niets vuriger, dan dat de Gereformeerde Kerk in al derzelver eenmaal verkregene regten en vrijheden beschermd en gehandhaafd worde: dat zij als eene goddelijke instelling en als eene gezindheid, die onder het onmiddellijke opperbevel staat van den Koning der koningen, onvermengd blijve van menschelijke en willekeurige inrigtingen; omdat daaruit niets anders kan voortvloeijen dan twist, verdeeldheid en onverdraagzaamheid; dewijl de menschen altijd veranderlijk, God en Zijne waarheid alleen onveranderlijk zijn.

Heeft, onder de hooge toelating Gods, de hand des ongeloofs de banden tusschen Kerk en Staat in Nederland verscheurd; wij wenschen even zeer te waken tegen vermenging van beide: want voor ons is Godsdienst geene instelling van menschen, om het gemeen in teugel te houden; maar eene goddelijke weldaad, om den mensch los te maken van de wereld en het wereldsche, en daardoor ook gewillig, om de door God op aarde gestelde magten te gehoorzamen in alles, wat niet strijdt tegen het uitdrukkelijk bevel des allerhoogsten Konings, in Zijn Woord ons geopenbaard.

Wij wenschen, dat de Gereformeerde Kerk in Nederland, onder de bescherming der overheden, zonder

stoornis van aan haar vreemdsoortige en tegen hare belijdenis in tegenstelling en vijandschap bestaande magten, werkzaam moge zijn, om, door de *zuivere* en *onvermengde* verkondiging van *alle* de waarheden, de *zuivere* en *onvermengde* bediening der Sacramenten, en de *zuivere* en *krachtige* handhaving der kerkelijke tucht, *scheuringen* tegen te gaan, *onverdraagzaamheid* voor te komen, *twisten* en *partijschappen* te beletten; terwijl het daarenboven ten allen tijde het doel dier Kerk moet zijn, om, door het aanprijzen en bevorderen der huiselijke Godsdienst en de getrouwe onderwijzing der goddelijke waarheden, de ware rust en vrede in de huisgezinnen te bewaren of te bewerken; en de kinderen en andere onwetenden te doen opwassen in de kennis en tucht van dien drieëenigen Verbonds-God, in Wiens naam zij gedoopt zijn: opdat de herders en leeraars dier Kerk de blaam niet treffe, dat door verwaarloozing van de schapen, die aan hunne zorg zijn toevertrouwd, de weg der zaligheid aan velen onbekend is gebleven, en derhalve de ongeoefenden, bij ontwaking van hun geweten, bloot zouden staan aan misleiding door woorden en klanken, hetgeen de Amsterdamsche Predikanten in hunnen Herderlijken Brief getuigen, dat bij hen het geval is; waardoor zij tevens voor geheel de wereld hunne trouweloosheid in het hoeden der gemeente openbaar maken; terwijl wij bovenal zoo veel vertrouwen stellen in het woord van onzen eenigen Meester, den Heere Jezus Christus, dat, wanneer de door Hem gezondene herders en leeraars *Zijn* woord doen hooren, de schapen Zijne stem wel zullen kennen en geene vreemden volgen.

En wanneer de nood het vordert, zullen de leden dier Kerk ten allen tijde bereid zijn, om mede in de be-

hoefte des Vaderlands te voorzien, daar zij, die in waarheid en opregtheid dat geloof hebben en uitoefenen, hetwelk in onze Belijdenis en verdere Formulieren van eenigheid wordt uitgedrukt, juist daardoor verloochend zijn aan de goederen, eer en grootheid dezer wereld; en zich dus ook volgaarne opofferingen zullen getroosten, wanneer die gevorderd worden voor hunne Godsdienstoefeningen, hunne leeraren of hunne verarmde huisgenooten des geloofs, gelijk dit ook reeds in vroegere adressen volmondig is beleden en aangeboden; daar wij toch ook mogen verwachten, dat in een land, waarin volgens de staatsinrigting geene heerschende Kerk bestaat, de oud-Gereformeerden niet bij voorkeur en uitsluiting boven anderen zullen belast worden; maar dat zij gelijkelijk zullen deelen in alle burgerlijke lasten, welke allen drukken, en in alle burgerlijke voorregten, welke allen genieten.

Het was ons daarom hoogst bevreemdend, te moeten hooren, dat de door ons ingediende verzoekschriften voor geene gunstige beschikking vatbaar zijn, maar, *zoo als zij zijn liggende, moeten worden gewezen van de hand.*

Wij kunnen dit niet anders verklaren, dan dat men Uwe Majesteit tegen ons heeft vooringenomen, en, uit welke oorzaken dan ook, onze scheiding in een geheel ander licht geplaatst, dan met de waarheid bestaanbaar is; wij rekenen het daarom van onzen schuldigen pligt, Uwer Majesteit hieromtrent nadere inlichting te geven.

De Gereformeerde Kerk en gezindheid kan en moet gekend worden aan hare Geloofsbelijdenis en verdere banden van eenigheid, waardoor die Kerk en gezindheid zich onderscheidt van alle andere, het zij dwalende, het zij kettersche vergaderingen. Want zijn de kenmerken vervallen, waaraan men de Gereformeerde

Kerk moet kennen en toetsen, dan kan men niet meer zeggen, dat er eene Gereformeerde Kerk bestaat; dan kan zij verborgen zijn en in de oogen der menschen als tot niet gekomen, maar openbaar bestaat zij niet; hoewel de gezindheid zich ten allen tijde doet kennen, zoo lang niet alle personen zijn uitgestorven of verdreven, welke dat zelfde geloof in het harte koesteren, al ontbreekt het hun ook aan gelegenheid of moed, om overeenkomstig die gezindheid te handelen.

Dit nu was naar onze overtuiging de toestand der Gereformeerde Kerk na het jaar 1816: en die overtuiging is niet ongegrond, maar, wanneer wij niet willens en wetens onze oogen sluiten, zoo volkomen zigtbaar, dat de vijanden der Kerk zelve het moeten erkennen, wanneer zij nog zoo veel opregtheid en rondheid hebben overgehouden.

Over den toestand der Kerk heeft menigeen sinds jaren in stilte gezucht, en gebeden tot God opgezonden; ja, die val der Kerk was in vroegere dagen door getrouwe herders en leeraars in de Kerk voorspeld geworden; maar de tegenstanders der Kerk, die allengskens waren binnen geslopen, strooiden meer en meer kwaad zaad, doch bedektelijk, tot dat het hun gelukte, in den jare 1816, de grondslagen te leggen tot eene nieuwe orde van zaken, die het herstel der Kerk onmogelijk maakte, zoo lang de toen gelegde grondslagen bleven bestaan. De gemeenten werden er niet mede bekend gemaakt; het werd aan de gemeenten of derzelver opzieners niet gevraagd, of zulk eene verandering in grondbeginselen nuttig en noodig was; in tegendeel toen de Classis van Amsterdam, hierin getrouw aan derzelver roeping, tegen de invoering der nieuwe orde van zaken protesteerde, werd dat protest alleen beantwoord door een'

burgerlijk' ambtenaar, die niets met de regering der Gereformeerde Kerk gemeens heeft, en aan de Classis het bevel gegeven, om zich te ontbinden; en de Classis had toen de zwakheid, om het regt der Kerk te verloochenen en zich zwijgende te verwijderen; latende het bestuur der Kerk, hetwelk aan hen was opgedragen, aan anderen over; hoewel deze zwakheid misschien ook mede voortvloeide uit het onbepaalde vertrouwen op de herhaalde betuiging van wege Uwe Majesteit, *dat de leer der Kerk ongeschonden moest blijven, en dat de handhaving dier leer een der eerste pligten van het nieuwe Kerkbestuur zou zijn.*

Wanneer wij echter de verloopene jaren sedert 1816 nagaan, dan kunnen wij, met de geschiedenis en de geschriften van Kerkbestuurders in de hand, ten volle bewijzen, dat al de bezwaren der Amsterdamsche Classis volkomen gegrond waren: en hetgeen ons bovenal moest treffen, is dit, dat in het antwoord van den toenmaligen *Commissaris-Generaal*, hetwelk ook nog onderteekend is door den tegenwoordig nog aanwezigen *Secretaris* en *Adviseur* Janssen, zoo laag gevallen wordt op onze oude kerkelijke inrigting, en dat de ellendige toestand der Kerk genoegzaam alleen wordt toegeschreven aan den toen bestaanden vorm van kerkbestuur.

Wij kunnen hierbij evenwel niet nalaten, Sire! met gepaste vrijmoedigheid op te merken, dat wij niet kunnen inzien hoe het mogelijk is, dat die Adviseur zulk een stuk kon onderteekenen, daar hij slechts zeer weinige jaren te voren eene memorie had opgesteld, om aan het Fransche Bestuur te worden ingediend, ten einde de invoering hier te lande tegen te gaan van de in Frankrijk reeds bewerkstelligde gecentraliseerde kerkeörde; in welke memorie, volgens Ypey en Dermout, *Geschied. der Nederl. Herv. Kerk*, IV Deel, bladz. 498, als gronden tot behoud

der oude kerkinrigting onder anderen worden opgegeven: «De toenmalige inrigting had, sedert de tijden der kerk«hervorming in de zestiende eeuw, *altijd plaats gegrepen.* «Zij was door de ondervinding steeds *van alle verkeerde «wijzigingen*, waarvoor zij, als menschelijk werk, vatbaar «was geweest, *gelouterd.* Ook stemde *zij in allen deele «overeen met den geest der Protestantsche Kerk, die hier te lande «gevestigd was.* Wijders, zij droeg de goedkeuring weg *van «al de leden* der Hervormde Kerk. En wanneer de oude «Nederlandsche kerkeörde plaats moest maken voor eene «andere, hoe goed ook deze in haren aard zijn mogt, «*zouden buiten twijfel daaruit allerhande nadeelige gevolgen «moeten ontspruiten.*»

Als nu iemand zoodanig eene memorie kan opstellen, en zeer weinige jaren later als *Adviseur* een stuk onderteekenen, hetgeen zijne eigene memorie zoo niet logenachtig, dan toch ten hoogste onopregt maakt, moeten dan de ware Gereformeerden niet ten hoogste bezorgd zijn, wanneer dezelfde man nog adviseert in de zaken, die de Gereformeerde Kerk aangaan? In die paar jaren was er in de Kerk toch geenszins zulk eene verbazende revolutie geweest, waardoor als in een oogenblik, als met eenen tooverslag, die oude kerkinrigting onbruikbaar, ja zelfs schadelijk was gemaakt. Opregtheid en rondheid moeten den Nederlander kenmerken in alle wereldsche zaken; daardoor waren onze voorouders in de geheele wereld vertrouwd en geacht; maar vooral betaamt dit den Christen-Nederlander in zaken, die de Kerke Gods aangaan; en deze zoo geheel strijdige adviezen doen geenszins den man vermoeden, die, zonder omwegen, ongeveinsd en standvastig de waarheid zoekt en openbaar maakt, al ware daarmede ook personele schade gemoeid. Zoo de Koning der Kerk het had toegelaten, zou de dwin-

geland Napoleon de Kerk hebben kunnen onderdrukken; maar het vrije Christen- en Nederlandsche hart zou niettemin uit die verdrukking de stemme des gebeds onbelemmerd hebben opgezonden tot den Heere der heirscharen, en zoo de Heere genade schonk, zou de Christen-Nederlander getoond hebben, dat hij als *een lam de tijdelijke verdrukking* in de kracht Gods kon verdragen, maar dat, wanneer het de eere Gods gold, in Nederland *elk regtvaardige moedig is als een jonge leeuw.*

Sire! met dezelfde opregtheid en rondheid mogen wij ook vragen, dat in de zaken der Kerk niet alleen gehoord worden degenen, die tegen ons staan, maar ook de zoodanigen, die bekend staan als aanhangers der zuivere Gereformeerde leer, al zijn zij ook nog niet uitwendig met ons vereenigd; en dat men ook uit ons midden de zoodanigen hoore, die bereid zijn om verantwoording te doen van alles, wat wij in deze ten onzen behoeve aanvoeren. En dan twijfelen wij niet, of Uwe Majesteit zal gewisselijk overtuigd worden, dat er bij en onder ons niets bestaat, dat bij het handhaven eener goede politie de publieke orde en rust zoude kunnen storen, of met de goede zeden strijden, en wij bidden Uwer Majesteit ernstiglijk, dat er geene acht moge geslagen worden op de taal der Hamans onzer dagen, die zeggen: «Daar is een volk verstrooid en «verdeeld onder de volken in al de landschappen uwes «koningrijks, en hare wetten zijn verscheiden van aller «volkeren wetten; ook en doen zij des Konings wetten «niet: daarom en is het den Koning niet oorbaarlijk haar «te laten blijven.» *Esther* III: 8.

Konde men ons aantoonen, hoewel wij verzekerd zijn dat dit onmogelijk is, dat wij in eenig opzigt van de leer, tucht en dienst der Gereformeerde Kerk zijn afgeweken, dat wij niet tot de Gereformeerde gezindheid be-

hooren; wij zouden dit in dank aannemen en bereidvaardig zijn om in dit geval terug te keeren: doch indien wij aantoonen, dat het Kerkbestuur van het in 1816 georganiseerd Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap in openbaren strijd staat met de Gereformeerde Kerk; dat de Gereformeerde gezindheid daarin niet wordt gevonden; dan wenschen wij ook, dat ons regt gedaan zal worden, en dat wij niet bestempeld zullen worden met den naam van een nieuw kerkgenootschap; maar erkend als eene in waarheid Christelijk Gereformeerde Kerk, die geene gemeenschap wil hebben met de omverwerpers van die Kerk, welker instellingen nog openbaar bestonden, toen, na de verlossing van Nederland uit de Fransche tirannij, de Grondwet bezworen is; waardoor tevens die kerkelijke instellingen van den kant der burgerlijke overheid voor aanranding gewaarborgd zijn. Voordat het tot eene openbare scheiding gekomen was, moesten allen, die bekend stonden als aanklevers der oude beproefde en in ons Vaderland, onder de bescherming onzer landsregering, bevestigde Gereformeerde leer, de scheldnamen dragen van *Dompers, Orthodoxen, Dordschen,* enz.; scheldnamen, die kennelijk genoeg aanduiden, dat de zoogenaamde verlichters onzer eeuw zeer goed wisten van welke soort wij waren; en nu het tot eene scheiding gekomen is, wil men ons betwisten dat wij dezelfde *oud-Gereformeerden* zijn, en ons in tegendeel zoo gaarne als eene nieuwe secte doen voorkomen, waarvan men niet weet welke gezindheid zij heeft, om daardoor eenigzins schijn van regt te hebben bij de vervolgingen, die tegen ons worden bewerkstelligd; terwijl de verontschuldigingen, die men zoo dikwijls uit den mond van mindere autoriteiten gehoord heeft, het kennelijk bewijs medebrengen van de overtuiging der conscientie, dat

de vervolgingen niet regtvaardig zijn; terwijl bij ieders verontschuldiging eindelijk de schuld op Uwe Majesteit geschoven wordt. Die blaam zouden wij gaarne van Uwe Majesteit afkeeren, en alles doen, wat in ons vermogen is, om den laster, dien oproerige Belgen op Oranje geworpen hebben, te logenstraffen; het is ook daarom, SIRE! dat wij herhaaldelijk in opregtheid betuigen, dat wij *geene nieuwe godsdienstige genootschappen gevormd hebben of willen vormen;* even min als de Gereformeerden dit deden in de dagen voor de Dordrechtsche Synode in 1618 en 1619, toen zij, zich scheidende van de Remonstrantsche overheersching, met gevaar van goed en vrijheid, hunne afzonderlijke kerkeraden verkozen en door getrouw geblevene herders en leeraars lieten bevestigen, en daarvoor boete, ontpoortering en omverwerping hunner vergaderplaatsen verduurden, tot dat de dageraad der verlossing aanbrak, bij de herstelling van *Oranje* in al deszelfs regten en waardigheden, waarin het, zoo wel als de Gereformeerden, verkort was, door eene zoogenaamde vrijzinnige en vrijgevige magistratuur.

Wij wenschen ons naar dezelfde regelen te gedragen als onze voorouders; daarom hebben wij ook bij vernieuwing, uit overtuiging des harten, ons plegtiglijk door de onderteekening der oude Formulieren van eenigheid verbonden verklaard aan de instellingen der Gereformeerde Kerk; en vragen eerbiedig lijk van Uwe Majesteit bescherming van het regt, dat wij in 1815 bezaten, doch hetwelk ons thans betwist wordt; het regt namelijk, om den Heere onzen God in het openbaar te dienen, en onze kerkelijke zaken te regelen overeenkomstig onze oude instellingen.

Wij wenschen ten allen tijde openhartig te handelen en niet in het duister te werken; en bij het opzien over

en besturen van de Kerk te toonen, dat wij eenen Heer dienen, wiens koningrijk *geestelijk en niet wereldsch*, wel *in* de wereld, maar niet *van* de wereld is; en daarom ook nooit hinderlijk kan zijn voor eenigen staat of regering, ten zij deze God, den Almagtige, wilde verloochenen of de uitdrukkelijke geboden van den Koning der koningen door hare verordeningen verwerpen, dewijl ons in zoodanig geval de vreeze des Heeren zou moeten dringen, *om Gode meer gehoorzaam te zijn dan den menschen.* Het is de leer onzer Kerk, volgende Gods Woord: *Zijt aller menschen ordening onderdanig;* wij wenschen luide aan alle onderdanen te prediken: *Wie zich tegen de overheid stelt, die wederstaat de ordonnantie Gods;* maar wij wenschen ook even luide niet alleen den onderdanen, maar ook der overheden en magten als zoodanig te verkondigen: *Vreest God en houdt Zijne geboden, want dit betaamt allen menschen.*

Sire! Wij hebben de Formulieren van eenigheid der Gereformeerde Kerk in Nederland ernstig overwogen, en verklaren bij deze, dat daarin benevens de Liturgie der Gereformeerde Kerk onze reglementen en statuten vervat zijn; en wij verzekeren Uwer Majesteit, dat wij niets nieuws of strijdigs met die Formulieren beoogen of wenschen te bevorderen. In de handhaving der tucht onderling regelen wij ons naar de instellingen der Gereformeerde Kerk; gelijk aan Uwe Majesteit zal blijken uit het hiernevensgaande afschrift der handelingen van onze vergadering, waarin de nader gemaakte bepalingen en verordeningen voorkomen, en waaruit tevens blijkt, dat wij niets ondernemen strijdig met onze Formulieren van eenigheid; van welke wij overtuigd zijn, dat zij in alles op Gods Woord gegrond zijn, en met Gods Woord overeenkomen: en die over-

tuiging wenschen wij te behouden, ten zij men ons het tegendeel aantoonde; wanneer wij het strijdige dadelijk zouden laten varen, daar wij met die Formulieren niet eene menschelijke leer, maar goddelijke waarheden gelooven vast te houden en te verdedigen. Dit laatste wenschen wij te doen tegen een' ieder', die opentlijk durft op te treden; al is het ook, dat, naar de naamcijfers te rekenen, de President van de Hervormde Synode, DONKER CURTIUS te *Arnhem*, in de zoogenaamde Godgeleerde Bijdragen van 1833, een werk aanprijst van eenen Duitschen Neoloog, waarin de grondleerstukken der Gereformeerde Kerk voor *Pietismus* worden uitgemonsterd, en verklaard te zijn *van de schadelijkste werking, nadeelig voor de echte Godsdienst en zedelijkheid, hinderlijk voor den voortgang der Godgeleerde wetenschap, afbreuk doende aan de openbare Godsdienstoefeningen, ondermijnende zelfs het burgerlijk geluk en de orde in den staat.* Want het zou ons weinig moeite kosten om aan te toonen, dat, juist toen die zoo schandelijk gelasterde leerstukken in ons Vaderland het krachtigst gehandhaafd werden, de echte Godsdienst en zedelijkheid op hoogen prijs stonden, de Godgeleerde wetenschappen bloeiden, en andere voortbrengsels leverden, dan onze oppervlakkige en beginsellooze eeuw; dat de openbare Godsdienstoefeningen menigvuldiger en getrouwer werden bijgewoond, dan nu de tegenwoordige zoogenaamde verlichters, in strijd met hunne verpligting, eene tegenovergestelde leer den volke voorstellen, en dat het burgerlijk geluk en de orde in den staat het grootste en bestendigste waren, toen die waarheden haren zegenrijken invloed op overheden en onderdanen hadden, en beide die leerstukken vasthielden.

Men zal welligt zeggen: «Die leerstukken staan nog

in de Formulieren, en die Formulieren staan nog gedeeltelijk achter in de ouderwetsche Bijbels en Psalmboeken, en daarvan liggen er nog velen in de kerkgebouwen: derhalve wordt de leer der Gereformeerde Kerk nog beschermd.» Doch wat baat het der gemeente, dat de Formulieren nog gedeeltelijk daarin gedrukt staan? Op zulk eenen grond zouden alle Protestanten wel vermaand kunnen worden, om terug te keeren tot gehoorzaamheid aan het Pauselijk Kerkbestuur; want ook in vele kerkboeken der Pausgezinden staan de Apostolische Geloofsbelijdenis, die van Nicea en van ATHANASIUS; deze zijn nooit opentlijk verklaard verworpen te zijn: dit maakt echter in onze oogen de Pauselijke Kerk geenszins tot die Apostolische gemeente, waarvan men zich niet mag afscheiden; want dit laatste erkennen wij ook met onze Geloofsbelijdenis voor ongeoorloofd.

Wat baat het ons, dat die Formulieren nog gedeeltelijk achter de kerkboeken gedrukt zijn; wanneer de gemeente bij iedere Godsdienstoefening de waarheden mist, welke in die schriften vervat zijn; wanneer bij elke bediening des H. Doops of des H. Avondmaals eene geheel andere leer wordt voorgedragen, dan wij in die schriften vinden, en wanneer daarenboven de tucht zoodanig is verloren geraakt, dat onder het Nederlandsch Hervormd Kerkbestuur de grofste dwalingen en ketterijen opentlijk en vrijelijk kunnen geleerd en verspreid worden, en de leer en tucht en dienst der Gereformeerde Kerk stoutelijk en straffeloos aangerand?

En opdat men ons hierbij niet als lasteraars zoude beschouwen, wenschen wij eenige voorbeelden bij te brengen:

BROUWER, van *Maassluis*, gaf een werk uit *ter bestrij-*

ding van de leer der Heilige Drieëenheid, en hij daalde, zonder daarover vervolgd en afgezet te worden, *salvo honore et stipendio* ten grave.

MAGNET, van *Raamsdonk,* in zijn leven lid van het Kerkbestuur, bestreed opentlijk de *leer der verzoening,* en hoewel opentlijk aangevallen door een' oud' Predikant, Do. LE ROY van *Oude Tonge,* hij bleef buiten censuur en schorsing.

BENTHEM REDDINGIUS, te *Assen,* tast opentlijk *de volmaakt heilige en regtwaardige menschheid* onzes Heeren aan, in zijn werk, getiteld: *Onderzoek naar het karakter en gedrag van Jezus Christus;* waarin onder vele gruwelen, die wij ons schamen op te tellen, onder anderen gezegd wordt, bladz. 75 enz.: «Ten tweede brenge ik «daartoe, dat Hij altijd een ongehuwd leven leidde, «en *zich opzettelijk speende van de genoegens* des huise«lijken levens. Moeten wij dit zijn gedrag toeschrijven «aan minachting van het huwelijk? of aan geringach«ting van het andere geslacht? of aan onverschilligheid «omtrent het huiselijk geluk? of aan afkeerigheid «van kinderen? Voorzeker aan niet eene van deze «redenen.» En een weinig verder: «Zou Hij het heil «der menschen overeenkomstig het doel van zijnen «hemelschen Vader bevorderen, dan moest Hij geheel «vrij zijn van alle aardsche banden, niet alleen met «geene tijdelijke bezittingen, maar ook met geene «huiselijke omstandigheden iets te doen hebben; ge«heel onafhankelijk van de gansche wereld zijn, en «daarom, niet om ons daarin een voorbeeld te geven, «*verkoos Hij voor zich het ongehuwde leven.*» Wij ijzen om meerdere lasteringen af te schrijven tegen HEM, dien wij belijden te zijn, IN ÉÉN' PERSOON *waarachtig en regtvaardig mensch, God boven allen te prijzen in der eeuwigheid.*

De man echter, die ze durfde publiek maken, is en blijft niet alleen Predikant, maar is daarenboven lid van een Kerkbestuur, hetwelk D°. H. de Cock veroordeelde, omdat hij dezen Benthem Reddingius eenen wolf noemde in de schaapskooi van Christus.

Laurman, te *Oosterlittens*, overlaadt de godzaligen van vroeger' en lateren tijd openbaar met den schandnaam van *dweepers*, zonder dat de eer van in den Heere ontslapene voorgangers, zoo als de Brakels, Lodensteyn, Smytegeld, door het Kerkbestuur wordt gehandhaafd tegen zulk eenen antichristelijken raadgever.

Van der Linden, te *Kantens*, komt er met de grootste onbeschaamdheid opentlijk voor uit, in zijne Bijdragen, N°. 2, bladz. 8: «dat hij, zonder eenen slag om den arm «te houden, de bepalingen der Dordsche Synode onder «het menschelijk lapwerk betrekt;» en bladz. 17: «Mogten «derhalve de Dordrechtsche regelen vroeger verbonden «hebben, die verbindende kracht is allengskens voor «volgende tijden afgesleten, en, *sedert de organisatie der «Kerk in het laatste tijdvak, heeft zij geheel opgehouden;*» en dadelijk maakt hij in het N°. 3 eenen aanvang met de openbare aantasting der grondleerstukken onzer Christelijke Gereformeerde Godsdienst; en hoewel deze man, blijkens de handelingen der Synode, wegens verzuim van prediken en catechiseren eene ernstige berisping waardig gekeurd werd; hij werd om deze opentlijke aanranding der Gereformeerde gezindheid niet gecensureerd of geschorst.

Posthumus, van *Waaxens en Brantgum*, die zich reeds vroeger als een verwerper der grondleerstukken onzer Belijdenis voor het lezend publiek had kenbaar gemaakt, trad even zeer op als kampioen der *losbandigheid* in de Kerk; daar hij in het stukje *over het St. Simonismus*

durfde schrijven, bladz 56: «De Synode van Dordrecht «staat dus bij mij even hoog in Christelijke gezindheden «aangeschreven, als die van Trente; voor beide koester «ik denzelfden eerbied. In beide zat dezelfde geest van «zelfverheffing boven CHRISTUS voor. De leerregels van «Trente en Dordrecht gelden even veel in waarde;» en bladz. 67: «Nog eens, deze Formulieren zijn een «kostelijke tooverband van vereeniging. Houten strijk-«ijzers zijn zij.» En hoewel hij tevens de magt der tegenwoordige Kerkbestuurders even zeer bespot en strijdig noemt met de instelling van CHRISTUS: hij blijft ongemoeid.

Een Professor HOFSTEDE DE GROOT, te *Groningen*, trad opentlijk op, om in een daartoe opzettelijk ingerigt werk te betoogen, dat sedert 1816 de verbindende kracht onzer Formulieren van eenigheid is afgeschaft; terwijl hij naderhand in vereeniging met twee Groninger Predikanten, C. H. VAN HERWERDEN en M. A. AMSHOFF, door het uitgeven van zoogenaamde *Christelijke Betrachtingen*, voor de geheele wereld toont, dat hij in zijne gedachte, ten opzigte van de afschaffing der Formulieren van eenigheid sedert 1816, niet gedwaald heeft; daar voornoemde Betrachtingen het bewijs leverden, dat niet alleen een hooggeleerde Professor, maar ook gewone Predikanten, onder het Hervormde Kerkbestuur en in het Hervormde Genootschap, de leer van SOCINUS en PELAGIUS vrijelijk kunnen en mogen verkondigen, gelijk dit reeds in een openbaar geschrift is aangetoond door den Heer VAN HEUMEN.

En hoe kon dit ook anders zijn? De geheimzinnige sluijer, welke zoo lang de bedoelingen van de vijanden der Gereformeerde Kerk voor het oog der gemeente bedekte, is opgeligt; de zoogenaamde *Godgeleerde Bijdragen*, waarin de President der Synode, DONKER CURTIUS, zoo

zeer de hand heeft, stelden met zeer veel kennis van zaken in eenige achtereenvolgende stukken in 1834 alle geheime kunstenarijen en alle listige pogingen, als in triomf, ten toon, welke van 1816 af aan in het werk gesteld waren, om voor altijd het herstel der Gereformeerde leer en tucht en dienst onmogelijk te maken. Korteling nog werd in dezelfde *Bijdragen* van 1835, 9de deel, 4de stuk, zoo wij naar de naamcijfers kunnen oordeelen, door denzelfden Synodalen President de kloekmoedigheid geroemd van den Rotterdamschen Kerkleeraar Huët; die in eene voorrede op de neologische leerredenen van den reeds ten grave gedaalden Doopsgezinden Predikant N. Messchaert, trots *de schreeuwers over de oude Formulieren*, zoo mannelijk openbaar maakt, dat hij het met de gevoelens van Messchaert eens is. Het vermoeit ons, om meerdere voorbeelden bij te brengen van het vrijelijk uitbazuinen van allerlei kettersche en ten allen tijde door de Kerk, op grond van Gods Woord, verworpene gevoelens en leerstellingen.

Zien wij nu rond in het Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap, vinden wij dan handhaving van de leer der Gereformeerde Kerk? Nergens. Het heeft in de laatste jaren niet ontbroken aan particuliere schrijvers, die opentlijk tegen de dwaalleeraars optraden: is er ooit een der laatsten voor eene Kerkvergadering geroepen, gehoord, geschorst en afgezet? Men behoefde hier niet eens op het gerucht af te gaan. In tegendeel genoten de verbreiders der dwaalbegrippen eer en aanzien in de wereld; de gemeente zuchtte in stilte en bleef meer en meer uit de openbare bijeenkomsten in de Kerkgebouwen, waar zij niet meer gesticht en opgebouwd konde worden in ons allerheiligst geloof.

Naauwelijks treedt echter een Herder en Leeraar,

Do. H. de Cock, in het Hervormd Kerkgenootschap opentlijk op ter handhaving van de leer, tucht en dienst der Gereformeerde Kerk, of de openbaarmaking van twee bestrijders dier leer en tucht berokkent hem van wege het Kerkbestuur schorsing in de dienst, dewijl hij die mannen genoemd had *wolven in de schaapskooi van Christus*. Hadde men hem kunnen aantoonen, dat zij de kenmerken van wolven niet hadden, maar dat zij regtgeaarde herders en leeraars waren, billijk zou zulk eene schorsing geweest zijn. Dit geschiedde echter niet; het Kerkbestuur ontwikkelde in tegendeel al deszelfs vijandschap, van het Classicaal Bestuur van Middelstum af aan, tot op de Synode van 1834: en gaf tevens door haren rondgaanden brief niet onduidelijk te kennen, dat het een voornemen genomen had, om de bedroefde en klagende gemeente alom met geweld den mond te stoppen. Geen wonder dat de getrouwen in den lande ten hoogste bezorgd werden voor de toekomst; dewijl de gemeente wel wist, dat de namen, op het zoo gehate titelblad gedrukt, Bijbelsche namen waren, *Matth.* VII: 15. *Hand.* XX: 20; dat die woorden letterlijk voorkomen in het *Formulier ter bevestiging der Ouderlingen en Diakenen*. En het gebed, in onze Liturgie te vinden, werd meer en meer levendig: « Wil getrouwe dienaars in Uwen « oogst zenden en die zelve alzoo begaven, dat zij hunne « dienst getrouwelijk mogen bedienen. Daarentegen wil « uitroeijen *alle valsche leeraars, grijpende wolven en huur-* « *lingen*, die hunne eigene eer en nuttigheid zoeken, « en niet de eere Uwes heiligen naams alleen, noch der « armen menschen welvaart en zaligheid.» De Heere hoorde het geroep Zijner kinderen: enkele dienaars ontvingen getrouwmakende genade, om de regten der Gereformeerde Kerk te handhaven; maar het Kerkbestuur

toonde daarbij hoe langer hoe duidelijker, dat men het opgevatte voornemen ten uitvoer wilde brengen. De uitgegeven geschriften dienaangaande van DD. de Cock, Scholte, Brummelkamp en van Velzen bevatten daaromtrent genoegzame bewijzen, zoo dat wij die hier niet behoeven aan te voeren. En het kan niet anders dan voor de geheele wereld hoogst opmerkenswaardig wezen, dat de Leeraars, die vervolgd zijn en worden, juist bekende voorstanders en handhavers zijn der oude beproefde leer, tucht en dienst der Gereformeerde Kerk, en dat als grond van schorsing en afzetting altijd wordt opgegeven, overtreding en tegenstreving van kerkelijke reglementen en verordeningen, welke meerendeels door het sedert 1816 bestaande Kerkbestuur gemaakt zijn: zonder dat ooit eenig bewijs uit Gods Woord bij die schorsing en afzetting wordt aangevoerd; daar bovendien niemand onzer zich ooit tot inachtneming van *die* reglementen verbonden heeft (*).

Wij schromen niet, Sire! om te beweren dat het sedert 1816 bestaand Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap in leer, tucht en dienst ten eenenmale is afgeweken van de beginselen der Gereformeerde Kerk, en dat de Gereformeerde gezindheid daarin niet meer wordt aangetroffen; en de bewijzen zijn er uit de handelingen der Synode van 1835, dat er ook na het klagen van meerdere Predikanten bij het Kerkbestuur geen voornemen bestaat tot herstel der grieven, tot terugkeering tot de waarheid; bovenal is het ook opmerkelijk, dat die Synode haar stilzwijgen grondt op *blindheid, onkunde* en *onbevoegdheid*. De meesten onzer hadden echter

(*) Tot die inachtneming konden wij ons niet verbinden, daar dezelve niet gevorderd werd.

geenen anderen uitslag verwacht; want het is een gewoon oordeel Gods over de vijanden Zijner Kerk, dat Hij, nadat alle waarschuwingen en vermaningen verworpen zijn, hen overgeeft aan de verblinding en verharding des harten. Bij alles wat ons wedervaart kunnen wij gerustelijk het oordeel overgeven aan Hem, die gezegd heeft: *Mijne is de wrake, Ik zal het vergelden, zegt de Heere;* aan Hem, die gezegd heeft: *De poorten der helle zullen Mijne gemeente niet overweldigen;* en die in Zijn Woord aan die gemeente ook nu nog toeroept: *Vreest niet, gij klein kuddeken, want het is des Vaders welbehagen ulieden het Koningrijk te geven,* en die welhaast komen zal, om *de volkeren der aarde te rigten in regtmatigheid en Zijne ellendigen met regt.*

Uit alles, wat er gebeurd is, blijkt het meer en meer middagklaar, dat het de leus is van het Hervormd Kerkbestuur sedert 1816: «Preek en schrijf zoo vele ketterijen «als gij wilt, als gij ons maar erkent in onze qualiteit «als magthebbenden over de menigte, dan zullen wij u «niet moeijen, wat er ook in die verouderde Formulieren «van eenigheid staan moge; want in de 19de eeuw moet «een ieder vrij zijn, om den Bijbel te verstaan en uit te «leggen zoo als hij goedvindt; ja, wij zien zoo naauw niet «eens op den wandel, als gij het maar niet te grof maakt; «doch zoo gij die oude, versletene denkbeelden der 16de «eeuw weder wilt opwarmen, en ons daarbij openbaar «maken als huurlingen, wolven en bedervers der ge«meente, dan zullen wij u met onze reglementen en ver«ordeningen knevelen, want gij verstoort daardoor de «lieve rust en orde; gij zijt onverdraagzaam en ondra«gelijk, en, wij hebben de magt in de poorte.»

En daar dit volgens onze overtuiging, op daadzaken gegrond, alzoo is; zoo is het ook onmogelijk, dat wij met

zulk een Kerkbestuur, en met hen die er mede vereenigd zijn, in kerkelijke gemeenschap zouden kunnen leven. Wij willen niemand betwisten, om ketterijen te gelooven en te leeren, buiten onze gemeenschap; wij willen niemand in de wereld vervolgen, die niet naar de tucht onzer Kerk, maar naar de wijze der wereldlingen verkiest te leven; wij eischen geenen conscientiedwang voor andersdenkenden; maar wij vorderen ook, dat zij, die geheel zijn afgeweken van de leer, tucht en dienst der Gereformeerde Kerk, de ware en getrouw geblevene Gereformeerden niet belasteren, als waren zij eene nieuwe, onbekende secte. Wij vragen dezelfde bescherming, die onze tegenstanders genieten; wij vragen opheffing van de menigvuldige vervolgingen, die tegen ons sedert eenen geruimen tijd bewerkstelligd worden, als vormden wij een onbekend, welligt onzedelijk, gevaarlijk, oproerig genootschap; hoewel het tegendeel reeds in een regterlijk vonnis als bewezen is aangenomen.

Terugkeering tot gehoorzaamheid aan het Kerkbestuur, dat wij verworpen hebben, is onmogelijk voor een' ieder', die uit overtuiging des gemoeds gehandeld heeft; liever wenschen wij iedere vervolging af te wachten, biddende den Heere, dat Hij ons op Zijnen tijd volkomen verlossing gelieve te schenken. Wij hopen, dat het geroep van duizenden Uwer Majesteits onderdanen tot het harte van Uwe Majesteit moge doordringen, opdat wij verlost mogen worden van de meer en meer toenemende verdrukking; daar wij behandeld worden als eene bende kwaaddoeners; overal worden onze bijeenkomsten bespied, en toegezien of er ook meer zijn dan *twintig* personen; terwijl op sommige plaatsen alle bijeenkomsten door de openbare magt geweerd worden; ja zelfs heeft het publiek Ministerie reeds poging gedaan en blijft daarin nog

volharden, om bijeenkomsten van *minder* dan *twintig* personen ook te doen veroordeelen en beboeten. Wat kan de toekomst ons dus anders aanbrengen dan verdrukking op verdrukking, terwijl de gevangenissen geopend zullen kunnen worden, om, in plaats van kwaaddoeners, Nederlanders te ontvangen, welker misdaad bestaat in het dienen van God met meer dan twintig personen, volgens de gronden en regelen der sedert derdehalve eeuw in Nederland bestaande Gereformeerde Kerk. En dit zou dan gebeuren in het land, dat eertijds de vervolgden om der Godsdienst wille in zijnen vrijen en waarlijk verdraagzamen schoot ontving: en dat in eenen tijd, terwijl in het loszinnige en zedelooze Frankrijk de verkondigers derzelfde waarheden, die wij gelooven en belijden, openbaar prediken, hoewel afgescheiden van de zoogenaamde Nationale Protestantsche Kerk; en dat onder de regering van eenen Vorst, die in 1831 uit Hoogstdeszelfs eigene beurs nog heeft bijgedragen tot stichting van eene Academie te Genève, waarin dezelfde waarheden, die wij gelooven en belijden, geleerd en verkondigd worden tegenover de verleidende verlichters onzer eeuw.

Sire! de tijden gaan zwanger van hoogstgewigtige gebeurtenissen; zwarte wolken pakken zich aan alle kanten over Europa, over de wereld, te zamen, en het schrikkelijkste is, dat de volkeren ze niet kunnen of willen opmerken, maar vrede, vrede roepen.

Onze Heere Jezus Christus heeft ons in zijn Woord voorspeld: *Wanneer zij zullen roepen: vrede! vrede! en geen gevaar, zal een haastig verderf haar overkomen.* Wij wenschen met geen nieuwsgierig oog in de toekomst te dringen, maar lettende op de teekenen der tijden, wakende en biddende zijne komst te verwachten; en hoewel de

wereld moge spotten en zeggen: *Waar is de belofte zijner toekomste, want van dien dag af blijven alle dingen gelijk zij geweest zijn;* daar die spotternij ons voorspeld is in den Bijbel, zoo ontmoedigt dezelve ons niet: het is ons in tegendeel een kenmerk te meer. Mogt Nederland en Oranje, gelijk in de dagen van ouds, door de goddelijke ontferming tot een toonbeeld van 's Heeren vrijmagtige genade gesteld worden; dan zal Nederlands volk met blijdschap die toekomst te gemoet kunnen gaan, en het is ook daarom, dat wij ernstig en dringend verzoeken, dat Uwe Majesteit gepaste bevelen gelieve te geven, opdat de verkondiging van Gods Woord onder onze geloofsgenooten niet verhinderd of gestoord worde.

Belieft het den Koning der koningen ons in dit Nederland wederom vrije Godsdienstoefening te beschikken, wij zullen er des te naauwer door aan Nederland en Oranje verknocht worden, en mogten de vijanden onzes Vaderlands en van Uwer Majesteits Huis, het zij van binnen, het zij van buiten, de ware rust en orde pogen te verstoren, Uwe Majesteit kan dan rekenen, (wij onderteekenen het met geheel ons hart,) op onzen arm, op ons goed, en bovenal op onze gebeden, die nu, ten minste in het openbaar, verhinderd worden, daar men onze bijeenkomsten verstoort.

Sire! een groot aantal inwoners van Nederland hebben reeds de gemeenschap met het Nederlandsch Hervormd Kerkbestuur, en het Genootschap, dat door hetzelve geregeerd wordt, opgezegd; en een groot aantal staan nog dien stap te doen; en wanneer Uwe Majesteit openbaar verklaart geene partij te kiezen; verklaart, dat iedereen volkomen vrij is, om zich in de Godsdienst aan te sluiten, waar hij volgens zijne conscientie het beste oordeelt met zijn eeuwig welzijn overeen te komen; verklaart,

dat niemand zal vervolgd worden, als hij openbaar kenbaar maakt, de oude Gereformeerde leer en tucht en dienst te verkiezen, dan zullen er nog wel andere uitkomsten gezien worden dan tegenwoordig; en wij twijfelen niet, of het Hervormde Kerkbestuur van 1816, hetgeen de oude Gereformeerden zoo zeer verdrukt, zal vroeger of later wel geheel instorten.

Wij kunnen niet nalaten, SIRE! Uwe Majesteit hierbij nog eene opmerking te binnen te brengen, door de Classis van Amsterdam in het adres van 4 Maart 1816 gemaakt.

«Zouden wij, na zoo vele beroeringen in den schoot «van burgerlijken vrede en onder eene vaderlijke re«gering teruggebragt, de stormen in de Kerk moeten zien «opsteken, en zoo velen in den avond van hun leven, «waarin zij meestal niet dan ellende gezien hebben, «nog meer van nabij dan te voren, door tweespalt en al «hare rampzalige gevolgen gekweld moeten worden?

«Indien de Leeraars verpligt worden, zich te onder«werpen *aan verordeningen,* welke ingevolge het Regle«ment *vervolgens zouden kunnen worden vastgesteld, voor* «*vervallen moetende houden alle daarmede niet overeenko*«*mende wetten en inrigtingen;* zullen zij welligt, naar «mate zij door de gemeenten geacht worden het met «meerder of minder genoegen te doen, beschouwd en «behandeld worden, als meerder of minder getrouwen, «en zullen sommigen wel voor vrijwillig afvalligen «en trouweloozen worden gehouden.

«Ligtelijk zullen er *twee partijen* ontstaan, welke men, «van eenen anderen kant, wederom als gehoorzame of «TEGENSTREVIGE ONDERDANEN ZAL AANMERKEN.

«Aan deze partijen zullen zich de Godsdienstige mee«ningen verbinden, en men heeft *groote verdeeldheid,* «*zoo geene* SCHEURING, te vreezen.

«Met al den aandrang onzer zielen, Sire! heffen wij «opwaarts ons oog, en smeeken onzen verhoogden Heer, «die zoo lang de Hervormde Kerk behoed heeft, dat «deze gevaren mogen worden afgewend! Maar wij, die «bekend zijn met den *innerlijken* toestand van onze ge«meenten, weten, hoe weinig er zelfs noodig is, om «schadelijke vermoedens en wantrouwen omtrent oog«merken tegen de Hervormde Kerk te doen ontstaan. «Wij weten, hoe bekommerd de meest Godsdienstigen «zijn, dat men, tredende buiten de inrigtingen, die «de wijsheid der Vaderen heeft voorgesteld, van schrede «tot schrede zal voortgaan in het veranderen der *meest* «*gewigtige* leerstukken, en, door eene ongeregelde zucht «tot het nieuwe, de Godsdienst in *de hartader* zal aan«tasten.»

Dit *laatste* is naar onze overtuiging geschied, zoo als uit dit adres blijkt; het *eerste*, namelijk *de scheiding*, is voor een' ieder' zigtbaar. Velen van de toenmalige leden der Classis zijn reeds ontslapen: mogt in onze dagen, nu de gebeurtenissen hunne bezwaren volkomen regtvaardigen, hunne stem nog als uit de graven spreken! Dit adres der Amsterdamsche Classis van 4 Maart 1816 is tevens een bewijs, dat onze oude kerkelijke inrigting, met de verbindende onderteekening der Formulieren van eenigheid voor Predikanten, enz., nog bestond toen de Grondwet bezworen is in 1815; daar die Classis niet kon protesteren tegen de afschaffing van iets dat niet bestond.

Sire! wij wenschen, dat aan al de Predikanten in het Hervormd Kerkgenootschap moge afgevraagd worden of zij instemmen van harte met de *geheele leer, tucht en dienst* der Gereformeerde Kerk in Nederland, en zich bij vernieuwing door de onderteekening van het oude

eedformulier tot geruststelling der gemeenten willen verbinden; opdat het openbaar blijke, wie eigenlijk tot de in 1815 bestaande Gereformeerde Kerk en gezindheid behooren; dat zij, die dit in gemoede niet kunnen, zich vreedzaam tot een afzonderlijk Kerkgenootschap vormen; dat aan al de leden volkomen vrijheid gelaten zal worden, om zich te voegen bij diegenen, waartoe zij volgens hunne overtuiging behooren. Verkiezen dan de van ons afgescheidenen het sedert 1816 bestaande Kerkbestuur te behouden, wij willen hun dit niet betwisten, maar, dat het ons ook niet betwist worde, om, overeenkomstig onze sedert de 16de eeuw in Nederland bestaande instellingen, onze Kerkgemeenschap in te rigten. Op die wijze kan alleen de ware rust en orde bevorderd, en ware verdraagzaamheid geoefend worden; terwijl wij aan beide kanten vrij, met zachtmoedigheid, maar tevens met openhartigheid, op grond van Gods Woord, onzen medelandgenooten de bewijzen zullen kunnen leveren van de zekerheid onzer overtuiging.

Daar wij geene nieuwe Godsdienstige genootschappen opgerigt hebben, of wenschen op te rigten, maar alleen teruggekeerd zijn tot de oude instellingen onzer Vaderen, welke tijdens de bezwering der Grondwet nog bestonden; zoo kunnen wij ook aan Uwe Majesteit geene nieuwe reglementen of statuten voorleggen; en om alle dubbelzinnigheid en onzekerheid te vermijden, bieden wij Uwer Majesteit aan, onze Formulieren van eenigheid, benevens de Liturgie, en verklaren nogmaals bij deze onze handteekening plegtiglijk, dat wij, overtuigd dat zij op Gods Woord gegrond zijn en daarmede overeenkomen, niets wenschen te ondernemen of te vervaardigen, dat daarmede strijdig is; gelijk uit de nevensgaande handelingen onzer vergadering blijkt.

Wij wenschen op niemands *bezittingen, inkomsten, regten of titels eenige inbreuk te maken.*

Het Koningrijk van onzen Heere is niet van deze wereld; wij hebben wegens onze zonden en langdurige afwijkingen van den Heere alles verbeurd: kunnen en durven onze tegenstanders het goedvinden om de Kerkgebouwen wederregtelijk in bezit te houden, en daarmede het oordeel van den Regter der gansche aarde af te wachten; wij wenschen ootmoediglijk te berusten in de beschikkingen des Allerhoogsten, en zullen zelve wel voor gebouwen zorgen. Wij behoeven zulke prachtige tempels niet, om den God van hemel en aarde te dienen; en onze hoogste titels, die wij ooit op aarde kunnen bezitten, is die van geloovigen en kinderen Gods; en wij vragen geene andere regten dan die ons als burgers van Nederland volgens de Grondwet toekomen, en dus ook het regt om onze Godsdienst uit te oefenen in het openbaar.

Wij verzoeken spoedig te mogen vernemen, wat Uwe Majesteit aangaande de zaak der Kerke Gods heeft besloten. Wij wenschen ons te gedragen, het zij in vrijheid, het zij in verdrukking, naar den wil Gods, en te wandelen op dien weg, waarop Hij ons naar Zijn Woord door Zijnen Heiligen Geest zal gelieven te leiden.

Kan het met Zijnen raad bestaan, en verstrekken tot verheerlijking van Zijnen naam, en tot uitbreiding van Zijn Koningrijk, dan is het onze wensch en bede, dat de almagtige God, de Koning der koningen, Uwer Majesteits harte moge neigen ter onzer bescherming; opdat de vervolgingen mogen ophouden, onze bijeenkomsten niet gestoord, onze Godsdienstoefeningen niet verhinderd worden, en daardoor de verbittering moge weggenomen worden, welke door al de vervolgingen

zoo zeer tegen ons wordt opgewekt en aangekweekt; daar wij nu genoodzaakt zijn, om òf ons te bepalen bij vergaderingen van twintig personen, hetgeen voor de conscientie der meesten onzer ondragelijk is, òf ieder oogenblik geroepen te worden voor regtbanken, veroordeeld te worden tot betaling van boeten en kosten, die dikwijls door het noodeloos oproepen van getuigen tot eene buitengewone hoogte worden opgedreven, terwijl zij, die bezwaard zijn in hun gemoed, om geld te betalen voor het dienen van God in het openbaar, naar den kerker gevoerd worden; of alle bijeenkomst onmogelijk gemaakt wordt door inkwartiering van militairen, welke op sommige plaatsen zoo partijdig geschiedt, dat bij voorkeur en uitsluiting onze geloofsgenooten belast en overladen worden; terwijl daarenboven inwoners van Nederland, welker Godsdienstoefeningen verhinderd worden, gedurig ontsticht en bedroefd worden door het vloeken en razen der militairen, zonder dat dit door hunne officieren bestraft wordt; of allerlei onzachte bedreigingen moeten hooren van burgerlijke ambtenaren, waarvan wij hiernevens slechts een voorbeeld zullen voegen van den Burgemeester van Herwijnen in Gelderland.

Sire! teruggaan kunnen wij niet; wij hebben de kosten overrekend, en hopen getrouwmakende genade te ontvangen, om alles te verduren, wat de Heere onze God over ons zal gelieven te beschikken: maar wij mogen ook voor Uwe Majesteit en de geheele wereld betuigen, op het voorbeeld van Willem I, den grondlegger onzer burgerlijke en Godsdienstige vrijheid: *Al eer wy deze sake hebben aangevangen, hebben wy met den Alleroppersten Potentaat der Potentaten alsulcken vasten Verbont gemaeckt, dat wy en alle de gene, die vast daarop betrouwen, door syn*

geweldige en machtighe handt, ten lesten nog ontset sullen worden, spijt alle syne en onse vijanden, sonder nochtans dat wy alle middelen, die ons de Heer der Heyerscharen toegeschikt heeft, hebben of willen laten voorbygaan. En met onze geloovige en in den Heere ontslapene Vaderen, *Gel. Bel.*, Art. 37, belijden ook wij te gelooven, dat *de menschen sullen rekenschap geven van alle onnutte woorden, die sy gesproken sullen hebben, die de werelt niet dan voor kinderspel ende tijdverdrijf achtet; ende dan sullen de verborgenheden der menschen openbaerlijk voor allen ontdekt worden. Ende daerom is de gedachtenisse deses oordeels met recht schrikkelijk en vervaerlijk, ende seer wenschelijk en troostelijk voor den vroomen ende uytverkorenen; dewijle alsdan hare volle verlossinge volbracht sal werden, ende sullen aldaer ontfangen de vruchten des arbeyts ende der moeyte die sy sullen gedragen hebben; hare onnooselheyt sal van allen bekent werden, ende sullen de schrickelijken wrake sien, die Godt tegen de godtloose doen sal, die se getyrannizeert, verdrukt ende gequelt sullen hebben in dese werelt. Dewelcke overwonnen sullen werden door het getuygenisse harer eygene conscientien; ende sullen onsterffelijk werden; doch in sulcker voegen, dat het sal zyn om gepijnigt te werden in het eeuwige vyer, 't welck den duyvel ende synen engelen bereydt is. Ende daerentegen, de geloovige ende uytverkorene sullen gekroont werden met heerlickheyt ende eere. De Sone Godts sal haren naem belijden voor Godt sijnen Vader ende sijne uytverkorenen Engelen, alle tranen sullen van hare oogen afgewischt werden; hare sake die nu tegenwoordelijk van vele Richteren en Overheden als kettersch ende godtloos verdoemt wert, sal bekent worden de sake des Soons Godts te zijn. Ende tot een genadige vergeldinge, sal haer de Heere sulck een heerlickheyt doen besitten, als het herte eenes menschen nimmermeer soude konnen bedencken. Daerom*

verwachten wy dien grooten dagh met een groot verlangen, om ten vollen te genieten de beloften Godts, in Jesu Christo onsen Heere. Amen.

Openb. XXII: 20. *Ja komt, Heere Jesu.*

En hiermede bevelen wij Uwe Majesteit met Hoogstdeszelfs geheele Huis, benevens ons dierbaar Vaderland, aan de almagtige leiding en bescherming van den drieeenigen Verbondsgod van al Zijn volk.

AMSTERDAM, *Maart*, 1836.

Uwer Majesteits getrouwe en gehoorzame onderdanen,

Uit Gelderland: A. BRUMMELKAMP, Bedienaar des Goddelijken Woords.
H. MULDER, Ouderling te *Epe*.
G. van WIJGERDEN, Ouderling te *Zuilichem*.

Uit Zuid-Holland: H. P. SCHOLTE, Bedienaar des Goddelijken Woords.
G. H. OVERKAMP, Ouderling te *Leerdam*.
V. KONINGSBERGER, Ouderling te *Leiden*.

Uit Noord-Holland: C. DETELEFF, Ouderling te *Amsterdam*.

Uit Utrecht: H. G. KLIJN, Ouderling te *Utrecht*.

Uit Vriesland: S. van VELZEN, Bedienaar des Goddelijken Woords.
P. S. van der WOUDE, Ouderling te *Wanswert*.

Uit Overijssel: D. HOKSBERGEN, Ouderling te *Kampen*.

Uit GRONINGEN en DRENTHE:	H. DE COCK, Bedienaar des Goddelijken Woords.
	E. LINDEMAN, Ouderling te *Groningen*.
	I. A SMEDES, Ouderling te *Assen*.
Uit NOORD-BRABAND:	G. F. GEZELLE MEERBURG, Bedienaar des Goddelijken Woords.
	A. 'T HOOFT, Ouderling te *Veen*.

—

A. C. VAN RAALTE, Bedienaar des Goddelijken Woords, beroepen te *Genemuiden* en *Mastenbroek*, in *Overijssel*.

BIJLAGE.

N°. 4.

Middelen ter weering van ongeoorloofde Godsdienstoeffeningen.

HERWIJNEN, *den* 3 *Januarij* 1836.

Ter voldoening onder mij berustende missive van Zijn Exellentie den Heere Gouverneur dezer Provintie dd. 30 Julij 1835 N°. 4463 1 Afdeeling onderwerp *ongeoorloofde Godsdienstoeffeningen* en speciaal paragraaph. *d* van art. 1 en art. 2. Van die missive heb ik in last om alle ongeoorloofde Godsdienstoeffeningen zoo lang die niet speciaal van Gouvernementswegen zijn geauthoriseerd des noods met den sterken arm te weeren, en behalven 't te formeeren Proces-verbaal *uit een te drijven.* Daar het mij heden gebleken is, gij en diegeenen die zich waanen of noemen zich van het Gereformeerd Kerkbestuur af te scheiden, heden een dergelijke ongeoorloofde Godsdienstoeffening aan uw huis hebt gehouden en daar zulke vereenigingen strijdig aan 's Rijks wetten zijn en aanleiding tot tweedragt en oproer in de gemeente zoude kunnen geven zoo zie ik geen kans alleen met den Veldwachter de buitensporigheden en ongelukken daaruit voortkomende tegen te gaan, zoo geef

ik u zoogenaamde afscheiders of protesteerders bij deze kennis dat, zoo indien op aanstaande of daarop volgende Zondagen of in de week gij, waar dan ook in de gemeente weder eene dergelijke vereeniging mogt houden ik den dag daarop van Zijne Exellentie den Heere Gouverneur een sterk detachement Dragonders zal verzoeken ter adsistentie om daarmede 't koste mij dan wat het wille uwe strijdige handelingen tegen te gaan en uwe vergadering uit een te drijven en Proces-verbaal daarvan te formeeren.

Ik verklaar u verder ik de rustige ingezetenen niet met inkwartiering zal plagen maar dat ik de Dragonders zoo ik die bekome onder ulieden na goedvinden zal verdeelen, bedenk u daarom Ingezetenen keer tot de rust en order terug, geloof wat gij wilt maar brengt de gemeente niet door uw gedrag in oproer.

Den Burgemeester van Herwijnen

(get). BOELLAARD.

Aan WILLEM DE BRUIJN, ENGELTJE DE BRUIJN, DIELES VAN ZANTEN *en verdere afscheiders te Herwijnen.*

OPWEKKING der Gemeente tot de heiliging van eenen Algemeenen *Dank-, Vast- en Bededag*, te houden den 20sten April, voorgesteld door de Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk onder het Kruis in Nederland.

Geliefde Gemeente! welke met ons door de genade van onzen drieëenigen Verbonds-God zijt uitgegaan uit een Genootschap, waarin de Koning Zijner Kerke, de Heer Zijner uitverkorene Gemeente en het Hoofd boven alle dingen niet als zoodanig erkend, beleden en geloofd werd; maar waarin menschelijke bepalingen boven de ordonnantiën Gods werden gesteld; en voortreffelijkheid, eigene krachten en vrijheid van den wil werden toegekend aan dezulken, van welke Gods Woord zegt, dat zij dood zijn in zonden en misdaden en verdoemelijk voor God. Deze afval en afwijking van de leere der waarheid, die naar de godzaligheid is, bedroefden de zielen der getrouwen in den lande, die in weedom des harten vaak klagen moesten: *De vyant heeft den Heere gesmaet, en een dwaes volk heeft Uwen name gelastert;* en met den Psalmist uitroepen: *En geeft aan het wilt gedierte de ziele Uwer torteldu yve niet over: den hoop Uwer elendigen en vergeet niet in eeuwigheit. Aenschouwt het verbont: want de duystere plaetsen des lants zijn vol wooningen van gewelt: Staet op, o*

God, twist Uwe twistsake: gedenck der smaetheyt (die) U van den dwasen (wedervaert) den gantschen dag. Vergeet niet des geroeps Uwer wederpartijders; het getier der gener die tegen U opstaen klimt gedueriglick op. De Heere heeft aanvankelijk het geroep Zijner ellendigen verhoord, eenen weg geopend, op welken het regtvaardige volk zijne schreden gerigt heeft; en dat volk mag, te midden van den druk en de verachting der wereld in gevangenissen en voor regtbanken en onder de opofferingen van hunne aardsche goederen, om den naam en de zaak van hunnen eeuwigen Koning, zich verheugen in God hunnen Zaligmaker en blijde zijn over de wonderen, welke de Almagtige in deze dagen gewrocht heeft: of moeten wij, het oog vestigende op hetgene nu sedert twee jaren in Nederland gebeurde, niet uitroepen: *Dit is van den Heere geschied, en het is een wonder in onze oogen?*

Ja! het is van den Heere geschied en het is een wonder in onze oogen, dat er zoo vele duizenden in ons land, onder de berooving van hun tijdelijk bestaan, onder beboeting, trekking voor regtbanken en gevangenisstraf, onder de lasterlijke aantijging, als of zij eene hoogstgevaarlijke zamenspanning waren, zoo dat zij door justitie- en politiedienaren bespied, door hoogmoedige burgerlijke ambtenaren bedreigd, door militairen bewaakt moeten worden; ja, zelfs onder de dringendste en zielbedroevendste afradingen en bedreigingen van vrienden en dierbare betrekkingen en onder de drogredenen derzulken, die wel den afval van de leere der Vaderen opmerkten, die niet blind waren voor het verderf, dat sedert lang onder hun Genootschap zich meer en meer openbaarde, en de oordeelen van den God der wrake over hetzelve te gemoet zagen, maar die zich zelven eenen weg voorstelden, langs welken er, naar hunne

eigene wijsheid en opgevatte meening, alléén herstelling en heil te hopen was, door eene onmogelijk gewordene hervorming te begeeren in eene Kerk, die, gelijk de nu zalige BILDERDIJK te regt zegt, geene Kerk meer is, maar eene ongeordende zamenvloeijing van God-onteerende dwalingen, en van welke Vader LODENSTEYN reeds in zijnen tijd voorzag, *dat de Heere bij voortgaande* deformatie *de Zijnen uit dezelve zoude trekken, het zij door den dood, het zij door afscheiding, wanneer dezelve gelijk zoude worden aan eene lantaarn zonder licht en tempel zonder God;* en met zoo vele woorden geprofeteerd heeft, *dat de goeden zich noch wel eens ten laatste separeren zouden*, zich thans van dat Genootschap hebben afgescheiden.

En was dat alles uit ons? Neen! hoe de wereld er ook over moge oordeelen, die eer komt ons niet toe; onze natuur, welke geen welgevallen heeft aan de wegen van kruis en druk, aan smaad en vervolging, was er tegen; maar door de krachtige hand Gods zijn wij uitgeleid: omdat het door genade onze keuze was geworden, Gode meer te gehoorzamen dan den menschen; en, gelijk MOZES, liever met het volk Gods kwalijk gehandeld te worden, dan voor eenen tijd de genietingen der zonde te hebben, zijn wij door des Heeren getrouwmakende genade uitgegaan; omdat wij ons niet op ons zelven mogten houden, en wij de kenmerken van de valsche kerk in dat Genootschap, waarin een net onze schreden belemmerde, om naar de overtuiging onzer conscientiën den drieeenigen Verbonds-God onverdeeld te dienen, vonden, hebben wij onze gehoorzaamheid aan hetzelve opgezegd, om ons te voegen bij de ware Kerk, op wat plaatse God dezelve gesteld heeft, ofte ook mogt vergaderen, zie Art. 28 der *Nederl. Geloofsbel.*

De Heere heeft Zijne Gemeente beginnen te vergade-

ren; dit is van Hem geschied, en het is een wonder in onze oogen! Want voor eenen nog niet zeer langen tijd, was het getal der *uitgeganen op de voetstappen der schapen, om hunne geiten te weiden bij de woningen der herderen,* nog als eene handvol korens op de bergen; en nu, geliefden! vinden wij op vele plaatsen in ons Nederland van onze broeders en zusters in onzen Heere JEZUS CHRISTUS, die getuigenis kunnen afleggen van den vrede Gods en het genieten van Zijne goedkeuring aan hunne harten; ja, blijde zijn onder het kruis en den druk der vijanden, dat zij verwaardigd zijn geworden, om opentlijk getuigenis te mogen geven van hunne aankleving aan die leer, door welke ons land is groot geworden en bij welke wij door Gods genade wenschen te blijven, al ware het schoon zoo, dat de magistraten en de plakkaten der Prinsen daartegen waren, en dat de dood ofte eenige ligchamelijke straffe daaraan hinge: even gelijk onze Godvreezende Voorvaderen zich daartoe bereid toonden, zie Art. 28 der *Nederl. Geloofsbel.* Nogtans hebben wij, gedurende dien tijd, alle middelen aangewend, welke wij konden of mogten aanwenden, ter verkrijging van eene bescherming, welke wij, gelijk meermalen aangetoond is, regt hadden te vragen, ja te eischen; en uit het hiernevensgaande adres aan Z. M., onzen geëerbiedigden Koning, kunt gij zien, welke onze poging geweest is. Doch wel bewust, dat God van den hemel alleen het ons wel konde doen gelukken; wel bewust, dat in ons geene kracht was tegen de groote menigte, welke tegen ons opkwam; wel bewust, dat wij uit ons zelven onbekwaam waren tot eenig Gode welbehagelijk werk, en gevoelende dat wij, van wege onze zonden en overtredingen, de minste weldadigheid onwaardig waren, en dat, indien de Heere ons in de

handen onzer vijanden geheel overgeven en de gansche helmagt tegen ons loslaten wilde, wij de hand op den mond zouden moeten leggen en uitroepen: het is om onzer zonden wille! hebben wij dikwijls elkander mogen opwekken tot gemeenschappelijke verootmoedigingen en gebeden, en wij mogten meermalen de kennelijkste blijken van den zegen des Heeren, en Zijne goedkeuring onder en na onze biduren, ondervinden; en overtuigd van de noodzakelijkheid en betamelijkheid gevoelden wij ons gedrongen en opgewekt, om ulieden te vermanen tot het houden van eenen ALGEMEENEN DANK-, VAST- EN BEDEDAG OP DEN TWINTIGSTEN VAN DE EERSTKOMENDE MAAND APRIL.

In deze afvallige en ligtzinnige eeuw, in welke aan hoogmoed des harten en eigene kracht de wierook door hunne kinderen wordt toegezwaaid, zijn de oude dank-, vast- en bededagen vergeten en onnoodig beschouwd, ja zelfs, toen de roede Gods over ons land was opgeheven, zoo dat het zwaard buiten en de pest binnen was, verlangden de Godvreezenden naar de uitschrijving van eenen algemeenen vast- en bededag, doch te vergeefs! De jongeren onder ons hebben nog nimmer zulk eenen dag bijgewoond, en kennen denzelven alleen uit de verhalen van oudere vromen. Men zegge niet, dat wij toch jaarlijks noch eenen bid- en dankdag hadden; want vooreerst was die dag meer een gedenk- en vreugdedag, dan wel een dag van algemeene verootmoediging en schuldbelijdenis, maar ook heeft men ten laatste eenen dag des Heeren bepaald tot eenen dank- en bededag; daar geen mensch, het zij Koning of onderdaan, magt heeft over den dag Gods te beschikken, om denzelven boven de andere rustdagen, welke allen evengelijk zijn, te stellen; en was het niet een bewijs

van den diepen afval van God en ontheiliging van den Sabbathdag in Nederland, dat men op enkele plaatsen bevelen uitvaardigde, om op denzelven niet te mogen verkoopen of zijne nering uit te oefenen, en lag dus daarin niet de erkentenis opgesloten, dat men overtuigd was van de overtreding van het gebod Gods, — en vroegere wetten in ons Vaderland met betrekking tot het vierde gebod? —

Neen! eenen algemeenen dank-, vast- en bededag hebben wij sedert lang niet gehad, en wij konden denzelven ook niet verwachten; maar nogtans heeft de uitgeleide Kerk door de genade des Heeren, op den 19den Mei des voorleden' jaars, haren eersten bijzonderen dank-, vast- en bededag mogen afzonderen (*). En broeders en zusters in den Heere Jezus Christus, die acht hebt leeren slaan op de wegen Gods en eenen opmerkzamen geest van den Heere verkregen hebt; moet gij niet, nagaande wat er sedert dien tijd geschied is, moet gij niet uit eigene bevinding met ons zeggen: *Maer ick riep den Name des Heeren aen* (*seggende*) *och Heere, bevrijdt mijne ziele. De Heere is genadig en regtveerdig: ende onse Godt is ontfermende;* werden wij niet meer en meer overtuigd, dat de Heere opgestaan was om zich over Sion te ontfermen, hadden des Heeren knechten geen welgevallen aan hare steenen en medelijden met haar gruis; en mogten wij niet tot roem van Gods vrije genade ondervinden, dat Hij Zich gewend had tot het gebed desgenen die gansch ontbloot is, en hunlieder gebed niet versmaad had? En is dit alles niet van den Heere geschied, die ons niet gedaan heeft

(*) Zie Opwekking aan de geloovigen tot afzondering van eenen dank-, vast- en bededag op den 19den Mei door Do. H. P. Scholte.

naar onze zonden, ons niet vergolden heeft naar onze ongeregtigheid; maar ruime en overvloedige stoffe tot dankbaarheid gegeven?

Is toch, gelijk de nu zalige Baron VAN ZUYLEN zoo duidelijk heeft aangetoond, terugkeering tot Gods waarachtige dienst de eenige redding voor ons Vaderland; de Heere heeft dan in de tegenwoordige algemeene opwekking Zijns volks, waaronder zelfs de dwaze maagden met de wijze wederom beginnen te ontwaken, eene niet ongegronde hope aan Zijn volk gegeven, dat Hij nog met Nederland te doen wil hebben, en tot in duizenden geslachten gedenken aan het zaad dergenen, die Hem vreezen: waarvoor Hem alleen toekomt de lof, de eere en de dankzegging.

Heeft de Heere reeds nu bij aanvang zoo velen, die zich eerst afkeerig, ja zelfs vijandig betoonden en nog door vele banden geboeid en gebonden waren, losgemaakt; gelijk Hij, de Almagtige, ook nu nog dagelijks toedoet tot de gemeente die zalig zal worden, het zij door bekeering, het zij door losmakende genade, ja niet weinigen zelfs door de dwaasheid, verblinding en openbaarmaking van de loosheid en ketterijen der vijanden zelve; het is alleen Zijne genade, die wij dit kunnen, die wij dit moeten dank wijten; gelijk mede de uitstorting van des Heeren Geest, zigtbaar in vele van Zijne kinderen, die daardoor bewerkt werden, om niet alleen van den Baäl en de afgodendienst dezer eeuw, maar ook van de zonden en ongeregtigheid af te scheiden, om meer en meer te letten op, en door des Heeren genade te wandelen in de wegen en paden Zijner uitverkorenen.

En eindelijk heeft de Heere de genade verleend en gegeven, dat de Dienaren des Woords gemeenschappelijk met de afgevaardigde Ouderlingen van Gods Kerk en ge-

meente in ons Vaderland mogten zamen komen, om in eenen geest, in liefde en gemeenschap, de regten van Gods Kerk en gemeente Z. M., onzen Koning, eerbiediglijk te vragen, en de belangen van Gods Kerk en gemeente in deze dagen, te behartigen en te bevorderen: ons geeft dit ruime stoffe van erkentenis en dankbaarheid aan den Heer der Heeren; die ook hierin getoond heeft, dat Hij Zijne Kerk en gemeente niet begeeft of verlaat, maar Zijne belofte vervult, dat Hij met haar wil zijn tot aan het einde der wereld. —

Doch heeft de gemeente in allen dezen groote, ruime en overvloedige stoffe van erkentenis en dankbaarheid voor Gods wonderlijke besturing en almagt, hierin betoond en bewezen; er blijft, geliefden in Christo Jesu! ook nog ruime stoffe tot verootmoediging, vernedering en afsmeeking van des Heeren verdere hulp, kracht, genade en leiding; en onze in- en uitwendige nooden dringen ons gemeenschappelijk tot verootmoediging en toevlugtneming tot den Heere, om met vasten en bidden Hem, den Algenoegzame en Almagtige, aan te loopen als een waterstroom, en te smeeken dat Hij de zonden en ongeregtigheid, welke ons aankleeft, verzoene, en datgene uitzuivere, hetwelk nog overbleef uit de verleidingen en gemeenschap der kwaden met de goeden; dat Hij de overblijfselen van onkunde voortgevloeid uit de ontrouwheid en traagheid van zoo vele huurlingen, dat Hij de overblijfselen van meesterachtigheid en daaruit voortkomende twisten en verdeeldheden, van welke ook de Corinthische gemeente niet zuiver was, door Zijnen Heiligen Geest uitdelge, en ons voor dezelve beware, om dat gebod van den Koning der Kerke te beoefenen, die tot zijne Discipelen zegt: *Zijt niet vele meesters, mijne Broeders!*

Broeders en zusters in Christus! wij allen staan schul-

dig aan de overtreding van alle de geboden Gods; wij hebben gezondigd tegen den heiligen en regtvaardigen Schepper, Wiens goedertierenheden het alleen waren dat wij niet vernield zijn, dat Zijne barmhartigheden geen einde over ons hebben; wij allen staan schuldig aan ontrouwheid in de opvoeding der kinderen en de besturingen onzer huisgezinnen; er zijn in eens ieders huis en hart nog zoo vele afgoden; onze wandel is nog zoo verschillend van den wandel onzer Godsdienstige Voorvaderen; en van dat volk, hetwelk de Heere Zich geformeerd heeft, om Zijnen lof te vertellen en Zijnen naam aan te roepen, kan Hij zeggen: *Gy hebt My niet aangeroepen, o Jakob! als gy u tegen My vermoeid hebt, o Israël!* Welaan dan, geliefde broeders en zusters! maakt u op; trekt op naar Bethel; doet weg de vreemde goden die in het midden van u zijn, en reinigt u, en verandert uwe kleederen en zegt een iegelijk tot uwen naasten: *Laat ons ons opmaken en optrekken naar Bethel*, en ons verootmoedigen voor den Heere, die ons antwoordde ten dage onzer benaauwdheid, en met ons geweest is op den weg dien wij bewandeld hebben; laat ons onze wegen onderzoeken; laat ons opheffen onze harten mitsgaders onze handen, en, onder het staken van allen arbeid, onder het nalaten van alles, wat ons zoude kunnen afleiden, onder vasten en geween, ons verootmoedigen voor den hoogen God, en met Nehemia uitroepen: *Och Heere Godt van den hemel, gy groote ende vreeselicke Godt: die 't verbont ende goedertierentheit houdt dien, die Hem liefhebben, en Zijne geboden houden. Laat dog Uwe oore opmerkende, en Uwe oogen open syn, om te horen na het gebedt Uwes knechts, dat ik heden voor Uw aangesigte bidde dag en nagt, voor de kinderen Israëls Uwe knechten: ende ik doe belydenisse over de sonden der kinderen Israëls, die wy tegen U gesondigt hebben,*

ook ik ende myns vaders huys, wy hebben gesondigt. Wy hebben 't gantschelick tegen U verdorven: ende wy en hebben niet gehouden de geboden, noch de insettingen, noch de rechten, die Gy Uwen knecht Mose geboden hebt. Gedenkt doch des woorts, dat Gy Uwen knecht Mose geboden hebt, seggende: gylieden sult overtreden, Ik sal u onder de volken verstrooijen. En gy sult u tot My bekeeren, ende Myne geboden houden ende die doen: al waren uwe verdrevene aan 't eynde des hemels, Ick salse van daer versamelen, en salse brengen tot de plaetse die Ick verkoren hebbe, om Mynen naem aldaer te doen woonen. Sy syn doch Uwe knechten, ende Uw volk, dat Gy verlost hebt door Uwe groote kracht, ende door Uwe sterke hant. Och Heere, laat doch Uwe oore opmerkende syn op het gebedt Uwes knechts, ende op het gebedt Uwer knechten, die lust hebben Uwen name te vreesen, ende doet het doch Uwen knecht heden wel gelucken, ende geeft hem barmhertigheit! Ja, laat ons in verootmoediging des harten met Jeremia den Heere aanroepen, zeggende: *Gedenckt, Heere, wat ons geschiet zy, aenschouwt het, ende siet onsen smaet aen: Ons erfdeel is tot de vreemdelingen gewendet, wy lyden vervolginge op onse halsen: zyn wy moede, men laet ons geen ruste. De kroone onses hoofts is afgevallen, o wee nu onser, dat wy (soo) gesondigt hebben.*

Maar, geliefde broeders en zusters! dat wij, op den algemeenen dag van verootmoediging, ook onze gemeenschappelijke en afzonderlijke gebeden in den naam des Heeren Jesu Christi mogen uitstorten voor den troon der genade, opdat Hij, in wiens hand de harten der koningen zijn en die dezelve kan neigen als waterbeken, waarhenen Hij wil, onze in de vreeze des Heeren aangewende pogingen wel moge doen gelukken, en alles door Zijne genade aldus besture, dat wij eerlang, onder de bescherming van onzen aardschen Koning, den Koning

der koningen naar Zijn Woord gerust en stil mogen dienen, en Zijnen naam over koningen en overheden, en allen die over ons gesteld zijn, over onze uitwendige belangen en alle Gode welbehagelijke dingen mogen aanroepen in het midden van eene groote gemeente: doch dat wij inzonderheid Zijnen naam mogen aanroepen om verloochening aan eigen' zin en wil, en om klaar en onderscheiden te mogen zien, wat de Heere wil dat wij doen zullen; om kracht en genade te mogen ontvangen, om het Lam te volgen, waar het ook henen gaat; biddende, dat wij getrouwmakende genade mogen ontvangen, om het land onzer inwoning, onze ouders en dierbare betrekkingen, onze goederen en bezittingen, ja ons leven niet te dierbaar te achten, om den naam en de zaak van Hem, die om Zijns volks wille arm is geworden, daar Hij rijk was, opdat door Zijne armoede velen rijk zouden worden; die om Zijns volks wille in de dagen Zijns vleesches zeggen moest: *De vossen hebben holen en de vogelen des hemels nesten, maar de Zoon des menschen heeft niet waar Hij het hoofd nederlegge;* en gezegd heeft: *dat die zijn leven zal willen verliezen om Zijnent wil, hetzelve zal vinden.*

Dat wij van den Heere smeeken, dat Hij diegenen van Zijne kinderen, die wel niet te Dan en te Bethel den afgoden rooken, maar ook niet te Jeruzalem zich met het geestelijk Israël vereenigen; die in hunne gewelfde huizen nog stil en gerust blijven wonen, en geen welgevallen hebben aan de steenen van Sion, of medelijden met haar gruis betoonen; die voor de onbekeerde wereld eene oorzaak zijn van zonde en het lasteren van God, die zoo krachtiglijk in onze dagen gewerkt heeft, moge doen uitgaan op de voetstappen der schapen, en weiden hunne geiten bij de woningen der

herderen, en zich haasten om huns levens wil, opdat zij niet deelen in de plagen en oordeelen Gods, welke, bij volharding van ongeregtigheid en opstand, over het afvallige Nederland door den Almagtige welligt spoedig zullen worden uitgestort; wanneer er voor hen misschien geene gelegenheid meer zijn zal, om zich te kunnen voegen bij de gemeente des Heeren, en zij geen Pella meer zullen kunnen vinden, om daarheen te vlieden.

Buigen wij onze knieën in onze onderlinge bijeenkomsten, met onze huisgezinnen, in onze eenzaamheid; smeeken wij dan voor hen om overbuigende genade, biddende, dat de Koning Zijner Kerke Zijnen Heiligen Geest uitstorte in Nederland, over aanzienlijken en geringen, zonen en dochteren, vrijen en dienstbaren, ja ook over de kinderkens. Bidden wij, dat de Heere arbeiders moge uitstooten in Zijnen wijngaard, herders verwekke over Zijne kudde, die alleen Gods eer en der arme menschen welvaart en zaligheid zoeken, het rijk der Satans afbreke, Zijne gemeente bevestige; dat Zijn naam geheiligd moge worden, en Zijn koningrijk moge komen.

Daartoe heilige de Heere, onze God, ook dezen Hem afgezonderden en toegewijden dag aan de harten Zijner uitverkorenen, opdat zij door Zijnen Geest uit den nood tot Hem roepen, en Hij hen hoore tot Zijne verheerlijking, tot vertroosting en versterking hunner zielen en uitbreiding van Zijn Koningrijk om CHRISTUS wil. AMEN.

Namens de Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk onder het Kruis in Nederland:

AMSTERDAM, 10 *Maart* 1836.

H. P. SCHOLTE, V. D. M., *Synodi Praeses.*
H. DE COCK, V. D. M., *Synodi Scriba.*

HANDELINGEN

VAN DE

OPZIENERS

DER

GEMEENTE JESU CHRISTI,

VERGADERD TE

AMSTERDAM,

DEN 2DEN MAART EN VOLGENDE DAGEN,

A°. 1836.

TWEEDE DRUK.

Te Amsterdam, bij
H. HÖVEKER.
Te 's Gravenhage, bij
J. VAN GOLVERDINGE.

1836.

Welgelukzalig zijt gij, o Israël! wie is u gelijk? Gij zijt een volk, verlost door den HEERE, den schild uwer hulpe, en die een zwaard is uwer hoogheid: daarom zullen zich uwe vijanden u geveinsdelijk onderwerpen, en gij zult op hare hoogten treden.

Deut. XXXIII: 29.

Hij maakt Jacob zijne woorden bekend: Israël zijne inzettingen en zijne rechten. Alzoo heeft hij geenen volke gedaan, en zijne rechten kennen-zij niet. Hallelujah! *Psalm* CXLVII: 19.

Wie is wijs? die versta deze dingen; (wie is) verstandig? die bekenneze: want des HEEREN wegen zijn recht, en de rechtvaardigen zullen daar in wandelen, maar de overtreders zullen daar in vallen. *Hozea* XIV: 10.

En ziet, ik kome haastelijk: en mijn loon is met mij, om een iegelijk te vergelden, gelijk zijn werk zal zijn.

Openb. XXII: 12.

Gedrukt bij J. J. HAMELAU TACKE, te *Amsterdam*.

VOORREDE.

INWONERS VAN NEDERLAND! *Gij ontvangt hiernevens de mededeeling van de handelingen der Synode, zamengesteld uit de opzieners dier gemeente, welke zich openbaar heeft afgescheiden van het sedert* 1816 *bestaande Hervormde Kerkbestuur, en van het Genootschap, hetwelk door dat Bestuur geregeerd wordt.*

De mededeeling van deze stukken zal nu ten minste wel voor een' ieder' duidelijk maken, dat wij geen nieuw genootschap vormen; en dat het dus ook zeer onredelijk is, om ons met den naam van nieuwlichters *te bestempelen, of ons gevoelens en oogmerken toe te dichten, waaraan wij ten eenenmale vreemd zijn.*

De eerlijkste en meest met de waarheid overeenkomstige oordeelvellingen, ten opzigte der afgescheidene gemeente, vinden wij in de Roomsch Catholijke Stemmen; *daarin wordt het volmondig erkend, dat wij hetzelfde volk zijn, dat in de* 16de *eeuw optrad tegen de kerk van* Rome; *daarin wordt het volmondig erkend, dat men ons onregt doet, met ons te vervolgen, zoo men nog eenigzins den naam van* Protestant *wil blijven dragen; en deze erkentenis vloeit zeker niet voort uit hartelijke vereeniging met de afgescheidenen, want*

in die zelfde Stemmen worden geene lasteringen gespaard tegen de leer onzer Kerk. Kunde en geslepenheid willen wij aan de Schrijvers dier Stemmen niet ontzeggen, doch wij twijfelen of niet hier en daar noch vruchten te zien zijn van eene opvoeding in de leere der waarheid, zoo als dezelve door ons wordt beleden; wij wenschen ter gelegener tijd, zoo de Heere wil, ook aan die stemverheffers met bescheidenheid, doch tevens met openhartigheid te betoonen, dat ons zwijgen op hunne aanvallen geenszins voortvloeide uit bevreesdheid dat wij de eer onzer Kerk niet tegen hen zouden kunnen staande houden, en veel minder uit eenige overhelling tot die kerk, welke onze Vaderen eenmaal als de valsche verworpen hebben. Wij gunnen aan de Catholijken hunne fraaije tempels: wij gunnen hun al die rijkelijke giften en toevoegselen, door eene Koninklijke hand geschonken; wij vorderen ook voor hen vrijheid van conscientie en Godsdienst in een land, waar de Grondwet niet eens uitsluitend aan het Christendom gehecht is; en wij zijn verzekerd, dat, wanneer het den Heere behaagt de prediking van Zijn Woord den vrijen loop te laten, ook nog uit hen zullen geroepen en getrokken worden tot die Kerk, welke naar onze overtuiging de ware Kerk Christi is. Daartoe vorderen wij geene kostbare en den zinnelijken mensch aanlokkende eerdienst, geene rijk bezoldigde bisschoppen: de opzieners onzer gemeente wenschen genade te ontvangen, om meer en meer te gelijken naar die Ἐπισκοποι, welke Gods Woord ons beschrijft; dit zal dat gedeelte onzer landgenooten uit deze onze handelingen wel eenigzins duidelijk worden.

Ook van eenen geheel anderen kant hoorden wij stemmen

tegen onze vervolging; het waren stemmen van ongeloof, welke, onverschillig voor elke Godsdienst, alleen vraagden: «wat zegt de Grondwet voor het Koningrijk der Nederlanden?» Van de zoodanigen hebben wij weinig overlast, zoo lang de van nature in elk mensch liggende vijandschap tegen God en Zijne dienst niet door bijkomende drijfveren wordt aangeblazen; wij wenschen ook den zoodanigen nimmer eenige moeite aan te doen, als inwoners van Nederland, maar in tegendeel in liefde hun gedurig te verkondigen het rampzalig einde dergenen, die God niet kennen, en het Evangelium Zijns Zoons ongehoorzaam zijn; *of het den Heere mogte behagen, ook nog uit hen te trekken tot de gemeenschap Zijner ware gemeente, welke deelt in Zijne eeuwige en onveranderlijke goedertierenheid en genade; gelijk* Hij *dit in de laatste jaren naar Zijn vrijmagtig welbehagen reeds velen gedaan heeft.*

Maar er verhieven zich ook Nederlandsche Stemmen, *welke de vervolgingen, tegen ons bewerkstelligd, opentlijk afkeurden; daarbij vereeniging betuigden in het geloof en de belijdenis der waarheid, en toch in vele opzigten dat werk tegenstonden, hetwelk in onze dagen gewrocht werd. Die* Stemmen *vonden hoorders, en deze werden daardoor in eene zoodanige twijfeling gebragt, dat zij als het ware overal rondzagen, om eenige vastigheid te vinden. Geheele vereeniging met de logenprofeten, dat kon niet; daartoe lag er te veel in het harte gezonken; openbare verwerping van de verdervers der Kerk, daaraan was zóó veel verbonden; van daar dat hinken op twee gedachten; hierbij kwamen nu* zulke Stemmen; *wat nu te doen? De verdrukte broeders des noods*

beklagen, hen berispen dat zij waren vooruitgeloopen, dat zij eigenwillig hadden gewerkt, dat zij zich niet lang genoeg hadden laten vertreden, dat alles werd gehoord; maar afscheiding van de verdrukkers, beoefenen van het geloof, in Art. 27 - 32 *onzer Belijdenis uitgedrukt, dat zagen wij niet; opsporing van het menschelijke, dat de verdrukten zoo wel in dit opzigt als in alle andere daden aankleefde, dat merkten wij genoeg; maar opsporing van het werk Gods in den geheelen weg der uitleiding Zijner gemeente, dit vonden wij niet: en zochten wij naar de zekerheid des geloofs en de daaruit voortvloeijende aanwijzing, welken weg wij dan moesten inslaan; dan konden wij ons getroosten met onbestemde gissingen en verwachtingen, in plaats dat men ons met het Woord Gods in de hand zou gezegd hebben:* Dit is de weg, wandelt op denzelven. *Wij willen het ons niet ontveinzen, wij zagen, hoorden en ondervonden dit met zielesmarten; want ook wij hielden u voor broeders in* Christus, *en zagen u gaarne onder de baniere des kruises opentlijk met de verdrukte gemeente vereenigd; maar wij hebben ook geleerd Gode te zwijgen en te aanbidden; die juist door zulk eenen weg getoond heeft, dat* Hij *het is, en niet* wij, *en dat, wat wij ook mogen gedacht en berekend hebben,* Zijne gedachten en wegen hooger zijn dan de onze; *en biddende verwachten wij ten uwen opzigte de vervulling van de Godsbelofte,* Jerem. XXXII: 39; *en gij, die met ons geloooft aan eene* vrijmagtige en over alles heerschappij voerende genade, *zult er geen berouw van hebben, wanneer de Heere ulieden zoodanig met ons vereenigt; maar in tegendeel, met*

den Psalmist u verblijden in degenen die tot u zeggen*:* Wij zullen in het huis des Heeren gaan (Ps. CXXII: 1, 2), *en wij zullen weder gezamentlijk kunnen zingen:* Siet hoe goet en hoe lieflijk is het, dat broeders ook t' zamen woonen. Want de Heere gebied aldaar den zegen, en 't leven tot in der eeuwigheid. Psalm CXXXIII: 1, 3.

Overheden en Regters in Nederland! *Wij hebben nu in opregtheid onze zaken voor u blootgelegd: wij kunnen van onze zijde nu niets anders of meerder doen; het is nu duidelijk genoeg gezegd en aangetoond: wij zijn* menschen, inwoners van Nederland, *die direct of indirect hebben medegewerkt tot verkrijging of bewaring van Neêrlands onafhankelijkheid; de helft onzer tegenwoordige herders hebben het teeken van* trouw aan Koning en Vaderland, *door den laatsten veldtogt tegen oproer en afval, verworven; in de gelederen uwer krijgsknechten stonden en staan nog eene menigte onzer geloofsgenooten; wij zijn* Christenen, *die God boven alles wenschen lief te hebben en onze naasten als ons zelven, en die* Hem *wenschen te volgen, welke als de beloofde Messias op aarde kwam, en die door overheden en regters aan den schandelijken en smartelijken kruisdood werd overgegeven; wij zijn* gereformeerd *van menschelijke vonden en eigenwillige Godsdienst tot Gods waarachtige dienst, in Zijn Woord geopenbaard; daarom hechten wij ons vast aan* de Geloofsbelijdenis *en verdere* eenigheidsbanden *onzer sedert de* 16de *eeuw in Nederland bestaande Gereformeerde Kerk: wij hebben als de zoodanigen eenen afkeer van nieuwigheid, van oproer, van ongehoorzaamheid aan de door God over ons*

gestelde magten in de wereld; wij hebben eenen afkeer van alle menschelijke verbindtenis en zamenspanning; wij protesteren tegen alle vermenging met hen, die naar verandering staan. Wij wenschen in tegendeel onzen hals te buigen onder elk juk, zoo wel van den harden heer als van den zachten: wij vragen alleenlijk om den Heere onzen God te mogen dienen; ons scheidende van hen, die onze Christelijke Gereformeerde Kerk tot op de fondamenten toe verwoesten. Hebben verkeerde inlichtingen en geruchten dan tot hiertoe ulieden in den waan gebragt, dat wij eene associatie vormden, welke noodig had bekend te worden, die welligt schadelijke bedoelingen koesterde tegen de openbare orde of veiligheid van den Staat: het is meer dan tijd dat die dwaling ophoude, en dat ons niet iets worde opgedrongen, waarvan wij eenen hartelijken afkeer hebben; het is meer dan tijd, dat in Nederland de veelvuldige verdrukking, vervolging en veroordeeling ophoude tegen Nederlanders, *tegen* Christenen, *tegen* Gereformeerden. *Wij kunnen voor het grootste gedeelte ons bij u niet aanbevelen door wijsheid, rijkdom, magt of adeldom; wij zijn voor het grootste gedeelte een arm en veracht volk; maar onze bondgenoot is de* KONING DER KONINGEN, DE HEER DER HEIRSCHAREN, DE REGTER DER GANSCHE AARDE, *voor wiens regtbank wij eens allen zullen moeten verschijnen, om rekenschap af te leggen van hetgeen wij hier op aarde gedaan hebben, het zij goed, het zij kwaad; en van de uitspraak, die daar zal geschieden, is geen hooger beroep; het vonnis, dat daar zal geveld worden, wordt ten uitvoer gebragt in de* EEUWIGHEID: *en de teekenen en voorbeelden van dat vonnis doet de Almagtige wel eens op aarde zien.*

Wij wenschen te lijden en te dragen alles, wat de Heere onze God over ons beschikt heeft, maar zoo lang ons leven vergund wordt op aarde, wenschen wij het ook voor Overheden en Regters niet te verzwijgen, dat onze God een verterend vuur is *voor de goddeloozen, en dat* welgelukzalig zijn allen, die op Hem betrouwen; *en met vrijmoedigheid roepen wij allen toe:* VREEST GOD EN HOUDT ZIJNE GEBODEN, WANT DIT BETAAMT ALLEN MENSCHEN.

En gij, die den Heere vreest en opentlijk Zijnen naam en waarheid door woorden en daden beleden en u met de verdrukte Kerke CHRISTI *vereenigd hebt, en daarom verdrukking lijden moet, de Heere schenke u allen uit genade de kracht te verstaan en te ondervinden van het Apostolische woord,* 1 Petr. IV: 12-14.. Geliefde, en houd u niet vreemd over de hitte (der verdrukking) onder u, die u geschiedt tot verzoekinge, als of u iets vreemds overkwame. Maar gelijk gij gemeenschap hebt aan het lijden CHRISTI, alzoo verblijd u: opdat gij ook in de openbaringe Zijner heerlijkheid u moogt verblijden en verheugen. Indien gij gesmadigd wordt om de name CHRISTI, zoo zijt gij zalig: want de Geest der heerlijkheid, en de Geest Gods rust op u: wat haar aangaat, hij wordt wel gelasterd, maar wat u aangaat, hij wordt verheerlijkt.

Gij zult in deze handelingen kunnen zien, dat de opzieners der gemeente in de vreeze des Heeren getracht hebben, om de vermaning des Apostels op te volgen 1 Petr. V: 2, 3.

Ende voorts (1 Thessal. V: 12-28) wij bidden u, broeders, erkent de genen die onder u arbeiden, en uwe

voorstanders zijn in den Heere, en u vermanen. En acht ze zeer veel in liefde, om hares werks wille. Zijt vreedzaam onder malkanderen. En wij bidden u, broeders, vermaant de ongeregelde, vertroost de kleinmoedige, ondersteunt de zwakke, zijt langmoedig tegen alle. Ziet dat niemand kwaad voor kwaad iemand vergelde: maar jaagt alle tijd het goede na, zoo tegen malkanderen als tegen alle. Verblijd u alle tijd. Biddet zonder ophouden. Dankt (God) in alles. Want dit is de wille Gods in Christo Jesu over u. En bluscht den Geest niet uit. En veracht de Prophetien niet. Beproeft alle dingen: behoud het goede. Onthoud u van allen schijn des kwaads. En de God des vredes zelve heilige u geheel en al: en uwe geheele oprechte geest, en ziele, en lichaam worde onberispelijk bewaard in de toekomste onzes Heeren Jesu Christi. Hij die u roept is getrouw, die het ook doen zal. Broeders, biddet voor ons. De genade onzes Heeren Jesu Christi zij met ulieden. Amen.

AMSTERDAM, 23 *Maart*, 1836.

H. P. SCHOLTE, v. d. m., *algemeen Correspondent der Kerke.*

HANDELINGEN der ALGEMEENE SYNODE, zamengesteld uit de Opzieners en Afgevaardigden uit de onderscheidene Provinciën van *Nederland;* gehouden den 2den Maart en volgende dagen 1836, te *Amsterdam.*

EERSTE SESSIE.

ARTIKEL 1.

Tegenwoordig waren de volgende broeders:

Prov. Gelderland: G. VAN WIJGERDEN, Ouderling te *Zuilichem.*
H. MULDER, Ouderling te *Epen.*
» Zuid-Holland: Ds. H. P. SCHOLTE, Bedienaar des Goddelijken Woords.
G. H. OVERKAMP, Ouderling te *Leerdam.*
V. KONINGSBERGER, Ouderling te *Leiden.*
» Noord-Holland: C. DETELEFF, Ouderling te *Amsterdam.*
» Utrecht: H. G. KLIJN, Ouderling te *Utrecht.*
» Vriesland: P. S. VAN DER WOUDE, Ouderling te *Wanswert.*
» Overijssel: D. HOKSBERGEN, Ouderling te *Kampen.*
» Groningen en Drenthe: Ds. H. DE COCK, Bedienaar des Goddelijken Woords.
E. LINDEMAN, Ouderling te *Groningen.*
I. A. SMEDES, Ouderling te *Assen.*

Prov. Noord-Braband: Ds. G. F. Gezelle Meerburg, Bedienaar des Goddelijken Woords.
B. H. Ploeg, Ouderling te *Klundert.*

Art. 2.

De vergadering wordt, op verzoek der broeders, knielende met het gebed geopend door Ds. H. P. Scholte, en gezongen Psalm CXXXIV, waarna Zijn Eerwaarde met eene korte toespraak de broeders, op deze eerste algemeene vergadering der bij vernieuwing openbaar geworden Kerke Gods, verwelkomde; en aan de broeders voorstelde, om, voordat er tot eenige handeling wordt overgegaan, gemeenschappelijk ons als bij eede te verbinden, dat wij zullen blijven bij onze Formulieren van eenigheid, en dienvolgens de waarheid handhaven en de logen tegenstaan in al onze verrigtingen en onderhandelingen; hetwelk algemeen wordt goedgevonden.

Art. 3.

De onderscheidene lastbrieven der afgevaardigde broeders werden daarop bijeengebragt en nagezien; de bezwaren, ingebragt door I. Klok van *Delfzijl* tegen de zending van den broeder Ouderling Lindeman, werden aan de broeders voorgesteld; doch door deze geenszins voldoende gekeurd, werd de lastbrief van dezen broeder met die der overige broeders goedgekeurd: waarop de acte van verbindtenis door al de broeders werd onderteekend.

Art. 4.

De acte van verbindtenis luidt aldus:

Wij ondergeteekenden, Bedienaren des Goddelijken Woords en Ouderlingen der gemeente Jesu Christi, afgevaardigd uit de onderscheidene Provinciën onzes Va-

derlands, ten einde te raadplegen over de belangen der Kerk, en over het antwoord, hetwelk aan Z. M., onzen geëerbiedigden Koning, zal behooren opgezonden te worden, ten einde bescherming te erlangen voor onze openbare Godsdienstoefeningen; verklaren bij deze opregtelijk en in goede conscientie, dat wij van harte gevoelen en gelooven, dat al de artikelen en stukken der leer, begrepen in de Belijdenis des Geloofs, den Catechismus en de Leerregels der Synode van *Dordrecht*, gehouden in 1618 en 1619, in alles met Gods Woord overeenkomen. Belovende wij derhalve, als in de tegenwoordigheid Gods, dat wij de voorzeide leer naarstiglijk zullen leeren en handhaven, verwerpende alle dwalingen, die daartegen strijden; dat wij in al onze onderhandelingen het welzijn der Kerk naar ons vermogen zullen voorstaan en bevorderen, en alles doen wat de Koning der Kerk onze hand zal doen vinden; biddende den Heere, dat Hij ons uit genade in alles Zijnen Heiligen Geest zal gelieven te schenken, tot verheerlijking van Zijnen naam, die te prijzen is in der eeuwigheid. Amen.

Art. 5.

Kwamen binnen de broeders:

Ds. A. Brummelkamp, Bedienaar des Goddelijken Woords, uit *Gelderland*, en Ds. S. van Velzen, Bedienaar des Goddelijken Woords, uit *Vriesland*, welke beiden, na hartelijke verwelkoming, in de vergadering zitting hebben genomen, en mededeeling ontvangen van het Formulier van onderteekening, waarna ook dezelfde onderteekening door beide broeders geschied is.

Art. 6.

Wordt overgegaan tot het verkiezen van eenen Praeses en Scriba der vergadering. Er werd met besloten briefjes

gestemd: bij opening der briefjes bleek, dat met meerderheid van stemmen verkozen was tot Praeses Ds. H. P. Scholte, en tot Scriba Ds. H. de Cock, welke beiden als zoodanig zitting namen.

Art. 7.

Werd door den afgevaardigden Ouderling uit *Groningen* overgegeven een brief van den Theol. Stud. Ananias, door dezen aan de algemeene vergadering gezonden, bevattende aanbieding, om gebruikt te worden in de dienst der Kerk, waaromtrent door den Praeses werd voorgesteld, dezelve naderhand in overweging te nemen, wanneer gesproken zal worden over de personen, die, buiten de Herders en Leeraars, het woord voeren in de gemeente.

Art. 8.

Werd voorgesteld, hoe te handelen met onzen broeder Candidaat A. C. van Raalte, die eene wettige beroeping ontvangen heeft naar de gemeente van *Genemuiden* en *Mastenbroek*. Sommige broeders oordeelden, dat een vernieuwd onderzoek niet noodzakelijk was, daar voornoemde broeder genoegzaam aan de Kerk bekend was, en hij door zijne verwerping van het sedert 1816 bestaande Kerkbestuur getoond had, het met de ware Gereformeerde Kerk en derzelver instellingen te houden: sommige broeders oordeelden integendeel, dat, daar voornoemde broeder nog geene publieke bediening als opziener der gemeente bekleed had, het noodig was, dat hij kortelijk op de voornaamste punten onderzocht zoude worden, opdat de vergadering zich ten allen tijde voor de gemeente zou kunnen verantwoorden. De stemmen hierover stakende, is door het lot, als eene Goddelijke beslissing, bepaald, dat er een nader onderzoek zou plaats hebben.

Art. 9.

Werd bepaald, dat de Praeses het onderzoek van den broeder Candidaat A. C. van Raalte zal aanvangen, waarop deze, binnengeleid zijnde, met het besluit der vergadering werd bekend gemaakt. De Praeses onderzocht derhalve voornoemden broeder in de voorname punten der leer, tucht en dienst der Gereformeerde Kerk in *Nederland*, welk onderzoek bij tusschenspraak der overige broeders ten algemeenen genoegen is afgeloopen, waarna voornoemde broeder als Herder en Leeraar voor de gemeente werd aangenomen; zullende hij, zoo de Heere wil, in de volgende vergadering geordend worden en daarna zitting nemen.

Art. 10.

De bepaalde tijd meer dan verstreken zijnde, werd gezamentlijk gezongen Psalm CXVIII: 11, 12, waarna de vergadering met dankzegging door Ds. A. Brummelkamp geëindigd is. Ten slotte werd gezongen Psalm LXXII: 11.

TWEEDE SESSIE.

Art. 11.

Tegenwoordig waren al de leden. De vergadering werd door den Praeses met het gebed geopend, en gezamentlijk gezongen vs. 3 uit het Gebed des Heeren, waarna de notulen der vorige Sessie gelezen werden, en door al de broeders in orde bevonden en goedgekeurd.

Art. 12.

Werd overgegaan tot de ordening van den broeder A. C. van Raalte. Vooraf vroeg de Praeses, of Zijn Eerwaarde nog bereid was, met ons allen de Formulieren van eenigheid der Gereformeerde Kerk te onderteeke-

nen, hetgene met *ja* werd beantwoord; daarop stelde de Praeses aan Zijn Eerwaarde plegtiglijk voor den eed tegen de Simonie, welke door Zijn Eerwaarde werd afgelegd.

Art. 13.

De Praeses ging hierop over tot de voorlezing van het gewone Formulier, ter bevestiging der Dienaren des Goddelijken Woords, met de in deze omstandigheden noodige bijvoegselen: de vragen toestemmend beantwoord zijnde, geschiedde de oplegging der handen door Ds. S. van Velzen. Na het zingen van Psalm CXXXIV: 3, sprak de Praeses den bevestigden en geordenden medebroeder hartelijk toe, en verwelkomde Zijn Eerwaarde als Herder en Leeraar in de gemeente des Heeren, hem toewenschende, dat de almagtige God Zijnen Heiligen Geest in ruime mate over hem moge uitstorten, opdat hij getrouw mogt bevonden worden in de bediening, waartoe hij door den Heere geroepen was.

Art. 14.

De Praeses noodigde daarop den bevestigden medebroeder uit, om in de vergadering zitting te nemen; vooraf werd aan Zijn Eerwaarde voorgelezen de acte van verbindtenis, door de overige opzieners en afgevaardigden bij de opening der vergadering onderteekend; welke onderteekening door Zijn Eerwaarde, ten blijke van overeenstemming en voornemen om de waarheid te handhaven, mede gedaan is.

Art. 15.

Zijn voorgelezen de ontwerpen van adres, om aan Z. M., onzen geëerbiedigden Koning, te worden ingediend, ter verkrijging van bescherming onzer openbare

Godsdienstoefeningen, opgesteld door Ds. H. P. Scholte en Ds. H. de Cock: na de voorlezing is eenparig besloten, om het adres van Ds. H. P. Scholte ten grondslag te houden, de aanmerkingen der broederen te hooren, het daarna te veranderen en aan te vullen.

Art. 16.

Na het bespreken en overwegen der verschillende aanmerkingen werd besloten, om de broeders Ds. S. van Velzen en Ds. A. Brummelkamp te magtigen, om heden avond, benevens den Praeses, de schriftelijke opmerkingen na te gaan, alsmede het adres van Ds. H. de Cock nogmaals te vergelijken, en daarna de noodige veranderingen en aanvullingen te maken, en den volgenden dag aan de vergadering voor te dragen.

Art. 17.

Deze tweede zitting werd, na het gemeenschappelijk zingen van Psalm CXXX: 4, met dankzegging besloten door Ds. G. F. Gezelle Meerburg. Ten slotte werd gezongen Psalm LXXII: 11.

DERDE SESSIE.

Art. 18.

De Praeses verzocht Ds. H. de Cock, om de vergadering met het gebed te openen; daarna werd gezongen Psalm CXIX: 37, waarop de notulen der vorige Sessie zijn gelezen en goedgekeurd, en werd aan de vergadering bekend gemaakt, dat Ds. S. van Velzen den vorigen avond door ongesteldheid verhinderd was geworden, om aan den hem opgedragen' last te voldoen, weshalve Ds. G. F. Gezelle Meerburg deszelfs plaats vervuld heeft.

ART. 19.

Werden door den Praeses nogmaals aan de vergadering voorgelezen de getuigschriften van den broeder Ds. A. C. VAN RAALTE[1], zijn laatste brief aan het Hervormd Kerkbestuur van *Zuid-Holland* en het antwoord daarop, benevens de beroepsbrief van *Genemuiden* en *Mastenbroek*, waarop Ds. A. BRUMMELKAMP den lastbrief voor Ds. A. C. VAN RAALTE voorlas, welke met eenige kleine veranderingen werd goedgekeurd, door den Praeses en Scriba uit naam en op last van de vergadering geteekend en aan Ds. A. C. VAN RAALTE overhandigd, met teruggave der overgelegde stukken.

ART. 20.

De Praeses deed verslag van de veranderingen en bijvoegselen in het adres gemaakt door Ds. A. BRUMMELKAMP en Ds. G. F. GEZELLE MEERBURG, waarop het geheele adres nogmaals werd voorgelezen, goedgekeurd en aangenomen, wordende de broeders Ouderlingen G. H. OVERKAMP en V. KONINGSBERGER verzocht, om voor de overschrijving op gezegeld papier te zorgen.

ART. 21.

Werd door den Praeses voorgesteld, op het verlangen van vele broederen, om te besluiten tot het uitschrijven van eenen dank-, vast- en bededag, ten einde de gemeente op te wekken tot verootmoediging voor den Heere, tot dankbaarheid voor de aanvankelijke uitleiding der Kerk, tot het gebed om uitstorting des Heiligen Geestes over Zijne gemeente, en dat zij, die van de Kerk verwijderd blijven, mogen gedrongen worden, om zich bij de Kerk te voegen, en tevens, om aan de wereld getuigenis te geven, dat wij onze hulpe alleen bij den Heere zoeken en Hem alleen den lof en den dank wenschen toe te brengen; hetwelk algemeen werd aangenomen.

ART. 22.

Werd door den Praeses voorgesteld, om uit de vergadering twee broeders te verkiezen tot het opstellen van voornoemde opwekking. Bij de opening der stembriefjes bleek, dat daartoe verkozen waren de broeders Ds. H. DE COCK en Ds. G. F. GEZELLE MEERBURG, welke broeders verzocht zijn, om aanstaanden Woensdag het voornoemde opstel aan de vergadering in te leveren, en tevens bepaald, dat er na den afloop der geheele vergadering in de gemeenten een biduur zal gehouden worden, ten einde over het in te zenden adres aan Z. M., onzen geliefden Koning, den zegen des Allerhoogsten af te smeeken. Voor den algemeenen dank-, vast- en bededag werd bepaald de 20ste April aanstaande.

ART. 23.

Werd gehandeld over het nazien der Dordrechtsche Kerkeördening; de gevoelens daarover zeer uiteenloopende, verzocht de Praeses, daar de tijd verloopen was, dat een iegelijk der leden zijne denkwijze kortelijk zou trachten te ontwikkelen, om alzoo tot een bepaald besluit te komen: dit algemeen goedgekeurd zijnde, wordt deze Sessie met het gemeenschappelijk zingen van Psalm LXXXVI: 6, en dankzegging door Ds. S. VAN VELZEN, gesloten.

VIERDE SESSIE.

ART. 24.

Al de broeders tegenwoordig zijnde, werd de vergadering op verzoek van den Praeses geopend met het gebed door Ds. G. F. GEZELLE MEERBURG, en gezongen Psalm LXXII: 1, waarop de notulen van het in de vorige Sessie verhandelde zijn gelezen en goedgekeurd.

ART. 25.

De Praeses stelde der vergadering voor, om eerst over te gaan tot de behandeling der zaak van den geschorsten Predikant JOH. VAN RHEE; als hebbende ook dit betrekking op de Kerkeördening en op de handhaving der tucht; waarop de mededeeling geschiedde van de navolgende stukken:

1°. Een briefje van Ds. SCHOLTE aan I. OVERKAMP.

2°. Eene copie van de handelingen der vereenigde opzieners van *Rotterdam*, *Gorcum* en *Leerdam*, benevens Ds. SCHOLTE, bevattende provisionele schorsing van Ds. JOH. VAN RHEE.

3°. Eenen brief van ISAAC OVERKAMP aan Ds. JOH. VAN RHEE.

4°. Eenen brief van Ds. G. F. GEZELLE MEERBURG aan Ds. JOH. VAN RHEE.

5°. Eenen brief van Ds. JOH. VAN RHEE aan de opzieners der gemeente.

6°. Een antwoord op den voorgaanden.

7°. Eenen brief van Jufvr. VAN RHEE aan eene vriendin.

8°. Eenen brief van Ds. H. P. SCHOLTE aan Ds. JOH. VAN RHEE.

9°. Eenen brief van den Gorcumschen Kerkeraad aan Ds. JOH. VAN RHEE.

10°. Eenen brief van de Provinciale Kerkvergadering uit *Noord-Braband*, bevattende bevestiging der schorsing, aan Ds. JOH. VAN RHEE.

11°. Eenen brief van de Provinciale Kerkvergadering van *Zuid-Holland* aan Ds. JOH. VAN RHEE, tot hetzelfde einde.

12°. Eenen brief van de Provinciale Kerkvergadering van *Beneden-Gelderland* aan Ds. JOH. VAN RHEE, tot hetzelfde einde.

13°. Eenen brief van de Provinciale Kerkvergadering van *Utrecht* aan Ds. JOH. VAN RHEE, tot hetzelfde einde.

14°. Eenen brief van Ds. H. P. Scholte aan de Regering der stad *Gorinchem*.

15°. Eenen brief van den geschorsten Predikant Joh. van Rhee aan de opzieners der gemeente.

Art. 26.

De Praeses gaf bij sommige stukken de noodige ophelderingen en de nader ingewonnen berigten, waarop algemeen besloten werd, om den geschorsten Predikant Joh. van Rhee met Isaac Overkamp voor de vergadering te roepen tegen aanstaanden Donderdag, den 10den Maart. De Scriba werd verzocht om dadelijk eenen brief daartoe te schrijven aan Ds. Joh. van Rhee, terwijl Ds. A. C. van Raalte verzocht werd hetzelfde te doen aan I. Overkamp.

Art. 27.

De beide brieven aan de vergadering voorgelezen en goedgekeurd zijnde, werd door den Praeses voorgesteld om eene Commissie te benoemen, ten einde de stukken betrekkelijk Ds. Joh. van Rhee nogmaals ernstig te onderzoeken, en tegen Donderdag schriftelijk rapport uit te brengen, ten einde de zaak daarop nader te behandelen; hetwelk algemeen werd goedgekeurd. Bij de opening der stembriefjes bleek, dat tot die Commissie benoemd waren de Scriba Ds. H. de Cock, Ds. S. van Velzen en de broeder Ouderling D. Hoksbergen, aan welke Commissie al de stukken overgegeven zijn.

Art. 28.

Werd na veelvuldige gesprekken besloten, dat wij in het behandelen der kerkelijke zaken zullen volgen de regelmaat van de Dordrechtsche Kerkcördening, zoo veel zulks door het gebrek aan Herders en Leeraars in

de gemeente en den toestand der Kerk in derzelver verdrukking geschieden kan, smeekende den Heere, dat Hij arbeiders in Zijnen oogst gelieve uit te stooten, en Zijne gemeente in vrijheid te stellen: zullende op eene volgende algemeene vergadering nader hierover kunnen besloten worden.

Art. 29.

Werd bepaald, dat op aanstaanden Maandag een aanvang zal gemaakt worden met het behandelen der gravamina uit de onderscheidene Provinciën, waarna gezongen werd Psalm XXV: 2. De Praeses besloot de vergadering met dankzegging. Ten slotte werd gezongen Psalm LXXII: 11.

ZONDAG.

Art. 30.

Al de Leeraars, behalve Ds. S. van Velzen, die door ongesteldheid was verhinderd, stichtten de gemeente, op den dag des Heeren, in de onderlinge bijeenkomsten, door voorgang of prediking.

VIJFDE SESSIE.

Art. 31.

De vergadering werd geopend met het gebed door Ds. A. C. van Raalte, na het zingen van Psalm CXIX: 59. Tegenwoordig waren al de broeders, behalve de broeder Ouderling H. G. Klijn, welke met voorkennis der vergadering afwezig was, en de broeder Ouderling G. van Wijgerden, welke van zijn afwezen schriftelijk kennis gegeven heeft. De notulen der vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

Art. 32.

Werd voorgelezen de brief van den Theol. Student Ananias, behelzende aanvrage om tot het ambt van Herder en Leeraar na voorafgaand examen te worden toegelaten. De Praeses stelt voor, om aan voornoemden Heer te antwoorden, dat, zoo hij zich in de dienst des Heeren wenscht over te geven, hij vooraf zal behooren onderworpen te worden aan een examen in de talen, eer men tot het onderzoek in de andere noodige vakken zal kunnen overgaan; dewijl wij in den tegenwoordigen toestand der Kerk noodzakelijk achten, dat een Bedienaar des Goddelijken Woords in de gemeente met de noodige bekwaamheden voorzien is, om te kunnen staan tegen de vijanden en tegenstanders der Kerk; ziende verder op de wenken, die de Heere ons zal gelieven te geven naar Zijn Woord. Er werd dienovereenkomstig besloten, wordende het tevens aan den broeder Ouderling E. Lindeman opgedragen, om aan den Heer Ananias hiervan kennis te geven.

Art. 33.

Werd, ten gevolge van het voorgaande artikel, voorgesteld en aangenomen, om eene Commissie te benoemen, zamengesteld uit drie Bedienaren des Goddelijken Woords en twee Ouderlingen, ten einde diegenen te onderzoeken, welke zich mogten aanmelden tot het Herder- en Leeraarambt, zullende de Commissie, die benoemd wordt, morgen aan de vergadering inleveren een kort ontwerp van examen voor aankomende Predikanten. Na de opening der stembriefjes bleek, dat daartoe verkozen waren de Bedienaren des Goddelijken Woords Ds. H. P. Scholte, Ds. S. van Velzen en Ds. G. F. Gezelle Meerburg, en de Ouderlingen I. A. Smedes en V. Koningsberger, en als Secundi Ds. H. de Cock, Ds. A. Brummelkamp en Ds. A. C. van Raalte, benevens de Ouderlingen G. H. Overkamp en C. Deteleff.

ART. 34.

Werd voorgesteld, om te spreken over de zoogenaamde oefenaars; daar echter deze dienst noch in den Bijbel, noch in onze oude Gereformeerde Kerkeördeningen gevonden wordt, zoo kan daaromtrent ook geene Bijbelsche bepaling gemaakt worden. Er wordt door den Praeses voorgesteld, dat, na de tegenwoordige onderlinge gesprekken over deze zaak, een iegelijk der broeders nogmaals ernstig daarover zou denken, wanneer er, op de vergadering van Woensdag, een bepaald voorstel zal gedaan worden, om naar den Woorde Gods de werkzaamheden te regelen van hen, die, behalve de geordende Herders en Leeraars, in de gemeente spreken.

ART. 35.

Werd voorgesteld, om attestatiën te doen drukken voor de ledematen der Kerk, en voor hen, die zich bij de Kerk voegen, om daardoor het bedrog van rondreizende vreemdelingen voor te komen. De Praeses wordt gemagtigd, om in de volgende vergadering een ontwerp van zoodanige attestatiën voor te stellen.

ART. 36.

Werd gevraagd, of de kerkelijke bevestiging des huwelijks als noodzakelijk gerekend moet worden in de gemeente des Heeren JESU CHRISTI? En eenpariglijk geoordeeld, dat het betamelijk en noodzakelijk is, om in zulk eene hoogstgewigtige zaak niet dan met den Heere, onder aanroeping Zijns H. Naams, naar Zijn Woord te beginnen; weshalve besloten wordt, om in elke gemeente dit oordeel der Kerkvergadering bekend te maken, en de gemeente te vermanen, om ook vooral in deze zaken zich te onderwerpen aan de Goddelijke ver-

maning: *Kent den Heere in al uwe wegen, en Hij zal uwe paden regt maken.* Wordende tevens bepaald, dat, zoo de uitwendige omstandigheden der ondertrouwden het uitstel der huwelijksvoltrekking tot op de komst van eenen Herder en Leeraar onmogelijk maken, de bevestiging van den huwelijksstaat, na de gewone afkondigingen in de gemeente, door een' der Ouderlingen kan geschieden, met gebruikmaking van het gewone Formulier en met afsmeeking van den zegen des Allerhoogsten; zullende de opzieners vermaand worden, om toe te zien, dat er geene huwelijken worden bevestigd in die graden van bloedverwantschap, welke in den Bijbel verboden worden: en moet aan den Kerkeraad het bewijs tevens worden overgelegd, dat aan de formaliteiten, bij de landswetten bepaald, voldaan is.

Art. 37.

Werd aan de vergadering medegedeeld, dat op de Provinciale vergaderingen van *Noord-Braband, Zuid-Holland, Beneden-Gelderland* en *Utrecht* besloten was tot het benoemen van eenen Provincialen Correspondent, om de onderlinge gemeenschap met den minsten omslag te kunnen onderhouden. De afgevaardigden der overige Provinciën vereenigden zich met die handeling, en zullen in hunne Provinciën daarvan kennis geven. Tevens wordt besloten, om eenen algemeenen Correspondent te verkiezen, die belast zal worden met het in orde brengen van al de stukken, en die tevens zal zorgen, dat hetgeen van algemeen belang is, geregeld bekend worde gemaakt. Bij de opening der stembriefjes bleek, dat daartoe verkozen was Ds. H. P. Scholte, welke tot de volgende vergadering zich met die taak belast heeft.

ART. 38.

Werd gehandeld over de werkjes, die door Leeraren of leden der gemeente uitgegeven zullen worden, en goedgevonden om die alle te onderwerpen aan een geregeld kerkelijk onderzoek; en werd dien ten gevolge besloten, dat er in elke Provincie eene Commissie zou benoemd worden, zamengesteld uit drie leden, welke al de stukken, in die Provincie zullende gedrukt worden, eerst zal onderzoeken en, zoo zij hare goedkeuring geeft, dezelve eerst nog zenden aan eenen Leeraar in eene andere Provincie; zullende een iegelijk gehouden zijn, na de bekendmaking dezer bepaling, zich hiernaar te gedragen, zullende hij bij wederstreving *censurabel* zijn. De opstelling van een kort reglement, waarnaar zich de Commissiën van onderzoek zullen gedragen, wordt met meerderheid van stemmen opgedragen aan D^s. A. BRUMMELKAMP en D^s. H. P. SCHOLTE.

ART. 39.

De vergadering is, na het zingen van Psalm CIII: 3, op verzoek van den Praeses met dankzegging besloten door den broeder Ouderling D. HOKSBERGEN. Ten slotte gezongen Psalm LXXII: 11.

ZESDE SESSIE.

ART. 40.

De vergadering werd, na het zingen van Psalm CIII: 9, met het gebed geopend door D^s. H. DE COCK. Tegenwoordig waren al de broeders, behalve de broeder Ouderling H. G. KLIJN; ook kwam in de vergadering de broeder afgevaardigde uit *Noord-Braband* A. 'T HOOFT, Ouderling te *Veen*, die door huiselijke omstandigheden belet was geworden in de vergadering tegenwoordig te zijn; wes-

halve nu deszelfs Secundus, de broeder Ouderling B. H. Ploeg, zijn ontslag van de vergadering verzocht, hetgeen hem is toegestaan, waarna deze broeder afscheid nam en der genade onzes Heeren Jesu Christi werd aanbevolen.

Art. 41.

Aan den broeder Ouderling A. 't Hooft werd mededeeling gedaan van de acte van verbindtenis, welke acte mede door dezen broeder onderteekend werd, waarna de notulen der vorige Sessie zijn gelezen en goedgekeurd.

Art. 42.

Zijn voorgelezen de ontwerpen van attestatie zoo wel voor lidmaten, als voor hen die zich bij de Kerk gevoegd hebben, welke zijn goedgekeurd, zullende dezelve spoedig gedrukt worden, opdat de gemeenten daarvan kunnen voorzien worden. Er wordt tevens gesproken over een kerkelijk zegel; het ontwerpen daarvan werd opgedragen aan Ds. H. P. Scholte, Ds. H. de Cock en Ds. A. Brummelkamp.

Art. 43.

Werd besproken de noodzakelijkheid om een vraagboekje te hebben, voor kleine kinderen ingerigt, en om tevens tot eene handleiding te dienen bij het eerste onderwijs. Er werd besloten om tot het vervaardigen daarvan eene Commissie te benoemen, zamengesteld uit twee Predikanten en eenen Ouderling. Bij de opening der stembriefjes bleek, dat daartoe benoemd waren Ds. H. P. Scholte, Ds. S. van Velzen en de broeder Ouderling D. Hoksbergen; welke broeders, wanneer dit boekje in gereedheid zal zijn, hetzelve aan alle Provinciale Commissiën ter goedkeuring zullen toezenden, zullende na de goedkeuring, nevens het *Kort Begrip* en den *Catechismus*,

alleen als algemeene openbare onderwijsboeken gebruikt worden. Men zal voorts in de gemeenten arbeiden, om andere vraagboekjes voor algemeen en openbaar gebruik af te schaffen.

ART. 44.

Werd door Ds. S. VAN VELZEN, namens de daartoe benoemde Commissie, mededeeling gedaan van een ontwerp van reglement op het examen en de toelating tot het Herder- en Leeraarambt, welk ontwerp met eenige veranderingen algemeen is goedgekeurd en aangenomen, en luidt aldus:

REGLEMENT

OP HET EXAMEN EN DE TOELATING TOT HET HERDER- EN LEERAARAMBT.

De Algemeene Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk heeft besloten, niemand tot de bediening van het Herder- en Leeraarambt toe te laten, dan die de volgende vereischten, gaven en bekwaamheden bezitten:

Art. 1. *a.* Goede getuigenis der gemeente van lidmaatschap, godzaligheid, ootmoed, zedigheid en bescheidenheid.

b. Ervarenheid in de Hebreeuwsche en Grieksche talen, mitsgaders in de Kerkelijke Geschiedenis. De Kerk behoudt echter de vrijheid, om, bijaldien de nood der Kerke dit vordert, en andere buitengewone gaven des geestes dit wettigen, het examen in de talen achterwege te laten.

c. Grondige kennis van de beschouwende en dadelijke Godgeleerdheid, goed verstand van het herderlijke werk, en bekwaamheid in de predikkunde.

Art. 2. Degenen, die geneigd zijn om de bediening van het Herder- en Leeraarambt waar te nemen, hebben zich aan te melden bij een lid der Commissie, welke daartoe van de Synode benoemd is.

Art. 3. Wanneer deze Commissie de noodige getuigenissen met naauwkeurigheid onderzocht heeft, zal het examen voortgaan; doch bijaldien de examinandus in eenig vereischte te kort schiet, zal het examen geenen verderen voortgang hebben.

Art. 4. Wanneer iemand in het examen onbekwaam tot de predikdienst wordt bevonden, het zij dat hij geene bewijzen heeft gegeven, dat de waarheid aan zijn harte is geheiligd, het zij door onkunde in de Godgeleerdheid of door het koesteren van dwalingen, en de zoodanige in de gemeente tracht in te dringen, dan zullen de gemeenten van zijne onbekwaamheid en afwijzing onderrigt worden, met de ernstige waarschuwing, hem niet tot de predikdienst toe te laten.

Art. 5. Nadat de examinandus voldoende blijken van bekwaamheid gegeven heeft, zal hij het verbindingsformulier onderteekenen, den eed tegen de Simonie afleggen, en zich tevens schriftelijk verbinden, alle huishoudelijke verordeningen, die *uit* en *naar* den Woorde Gods in de Christelijke Gereformeerde Kerk bereids ingevoerd zijn, of nog bij besluit der Synode ingevoerd zullen worden, getrouw na te komen.

Art. 6. Van den gunstigen afloop van het examen zal bewijs worden afgegeven aan den geëxamineerde. Hij zal echter het Herder- en Leeraarambt niet mogen uitoefenen, alvorens hij wettig daartoe geroepen en geordend is.

Art. 7. De wettige beroeping tot het Herder- en Leeraarambt geschiedt van de gemeente.

Art. 8. Wanneer eene gemeente tot de beroeping begeert over te gaan, zal zij vooraf bezig zijn in vasten en bidden.

Art. 9. De Kerkeraad met de geheele gemeente vergaderd zijnde, zal men beginnen met den Heere aan te roepen, opdat de harten tot eene goede keuze geneigd worden, waarna de mansledematen der gemeente hunne stemmen zullen uitbrengen (*).

Art. 10. Bijaldien de stemmen staken, zal het lot, als eene in Gods Woord aangewezen beproeving, beslissen.

Art. 11. Dadelijk na de beroeping zal hiervan kennis gegeven worden aan den algemeenen Correspondent, opdat deze voor de algemeene bekendmaking kunne zorgen, en aan den beroepene.

Art. 12. Wanneer geene bezwaren tegen het beroep worden ingebragt, zal de naastbijstaande Predikant, benevens den Kerkeraad van twee of drie naburige gemeenten, den beroepene onderzoeken omtrent de leerstukken over de Kerk, de Sacramenten en de behandeling der tucht. Bij bevinding der vereischte bekwaamheid in deze stukken, zal de Predikant den Candidaat in de heilige dienst bevestigen.

ART. 45.

Werd aan Ds. A. BRUMMELKAMP, volgens den aan Zijn Eerwaarde en den Praeses opgedragen' last, eene verordening op het uitgeven van boeken voorgedragen, welke

(*) Art. 7 en 9 zijn overeenkomstig met Art. 4 en 6 der Synode, gehouden te *Wesel*, A°. 1568.

na overweging algemeen is goedgekeurd en aangenomen. De kerkelijke goedkeuring zal op de keerzijde van het titelblad gedrukt worden. De verordening luidt aldus:

CENSURA LIBRORUM.

In de geschriften, welke door de Christelijke Gereformeerde Kerk als de hare erkend en kerkelijk goedgekeurd kunnen worden, zal niets mogen voorkomen, hetwelk strijdt tegen de *regtzinnigheid* in de leer van Gods Heilig Woord, uitgedrukt in de Formulieren van eenigheid onzer Kerk. De *eere Gods*, de *stichting* en *opbouwing* der gemeente zal duidelijk moeten blijken het doel te zijn van den Schrijver. *Vrijmoedigheid* en *rondborstigheid* in het verdedigen der waarheid, die naar de godzaligheid is, en in het wederleggen der logen, gepaard met *bescheidenheid*, zoo dat het blijkt, dat de waarheid betracht wordt in de *liefde*, zal daarin duidelijk moeten doorstralen. *Juistheid* van uitdrukkingen en *duidelijke voorstelling* van zaken, voorgedragen in eenen *goeden stijl*, mogen daarin niet gemist worden, opdat niet, om onzentwil, de naam Gods gelasterd worde onder degenen, die buiten zijn.

Aan de geschriften, welke den visitatoren worden aangeboden, maar die de bovengenoemde vereischten missen, zal de kerkelijke goedkeuring stellig moeten worden geweigerd, onverschillig wie de schrijver zij. Zoo deze desniettegenstaande zijn geschrift mogt openbaar maken, zal de kerkelijke tucht deswege onverwijld op hem moeten worden toegepast, terwijl de uitgever van zoodanige geschriften, zoo hij tot de gemeente Christi behoort, insgelijks censurabel zal zijn. De kerkelijke goedkeuring zal op de keerzijde van het titelblad gesteld worden, met onderteekening *door* of *namens* de Commissie van onderzoek.

ART. 46.

De vergadering is na het gemeenschappelijk zingen van Psalm XLVI: 1, op verzoek van den Praeses, met dankzegging geëindigd door den broeder Ouderling I. A. SMEDES. Nagezongen Psalm LXXII: 11.

ZEVENDE SESSIE.

ART. 47.

De vergadering is, na het zingen van Psalm CXV: 6, met het gebed geopend door Ds. S. VAN VELZEN. Al de broeders tegenwoordig zijnde, werden de notulen des vorigen dags gelezen en goedgekeurd.

ART. 48.

Werd besloten, dat de visitatoren der boeken de kerkelijke goedkeuring in zoo weinig woorden mogelijk zullen uitdrukken, zonder daarom aan een bepaald formulier gehouden te zijn.

ART. 49.

Werd gevraagd, of het niet noodig zou zijn, eene bepaling te maken wegens den diensttijd van Ouderlingen en Kerkeraadsleden? Er is dienaangaande besloten, om de beantwoording dier vraag tot eene volgende Synode uit te stellen; doch de Herders en Leeraars zullen alom naauwkeurig toezien, dat de beroeping geschied zij naar den Woorde Gods.

ART. 50.

Door Ds. G. F. GEZELLE MEERBURG is mede, namens Zijn Eerw. medegecommitteerde Ds. H. DE COCK, mededeeling gedaan van den door beide broeders opgestelden biddagsbrief, welke met algemeen genoegen is aangehoord en met volkomen overeenstemming aangenomen. Er werd

tevens bepaald, dat deze biddagsbrief met het aan Z. M., onzen geëerbiedigden Koning, op te zenden adres, gedrukt zal worden.

Art. 51.

Werd overgegaan tot het verkiezen van eene Commissie, om het adres, benevens de overige stukken, aan Z. M., onzen geëerbiedigden Koning, te overhandigen. Bij de opening der stembriefjes bleek, dat daartoe verkozen waren de broeders A. Brummelkamp, Bedienaar des Goddelijken Woords, H. G. Klijn en V. Koningsberger, Ouderlingen.

Art. 52.

Is door de vergadering lang gesproken over de zoogenaamde oefenaars; en na rijp overleg naar den Woorde Gods besloten, dat in de Kerk van Christus zoodanig eene orde van Dienaren, buiten de geordende Herders en Leeraars, niet mag bestaan, zullende echter een iegelijk lid der gemeente Christi, naar de vermaning des Apostels Pauli, 1 Cor. XIV, opgewekt worden, *te ijveren om de geestelijke gaven; maar meest om te profeteren*, dat is, het Woord uitleggen en toepassen, tot stichting der gemeente. Wordende bij stemming de broeders Ds. H. de Cock, Bedienaar des Goddelijken Woords, I. A. Smedes en D. Hoksbergen verkoren, om op de vergadering van morgen een ontwerp in te leveren, ten einde naar den Woorde Gods de onderlinge bijeenkomsten, bij gemis van de bediening des Woords door geordende Herders en Leeraars, te regelen.

Art. 53.

De vergadering werd, na het zingen van Psalm XCI: 1, op verzoek van den Praeses, met dankzegging geëindigd door den broeder C. Deteleff. Ten slotte werd gezongen Psalm LXXII: 11.

ACHTSTE SESSIE.

Art. 54.

De vergadering is geopend met het gebed door Ds. S. van Velzen, na het zingen van Psalm XXV: 2. Al de broeders waren tegenwoordig, behalve G. H. Overkamp. Werden de notulen der vorige vergadering gelezen en goedgekeurd.

Art. 55.

In de vergadering kwam, op de ontvangene aanschrijving, I. Overkamp. De geschorste Predikant Joh. van Rhee niet verschenen zijnde, hebben de broeders voornoemden I. Overkamp ernstiglijk onderhouden op onderscheidene punten: waaruit bij al de broeders de overtuiging bevestigd werd, dat de geschorste Predikant schuldig was aan zoodanig gedrag jegens en met I. Overkamp, hoewel de schrikkelijke zonde niet gepleegd was; dat hij, hoewel niet vervolgbaar volgens het nog geldende Fransche wetboek, ten hoogste strafbaar was naar den Woorde Gods. Deze overtuiging werd zeer bevestigd door eenen zeer listig opgestelden brief, door den geschorsten Predikant aan de vergadering gezonden, en aan de Commissie van onderzoek in deze zaak overhandigd.

Art. 56.

Werd het ontwerp der Commissie, betrekkelijk de zoogenaamde oefenaars, voorgelezen, waarover wederom veel is gehandeld. Na rijp beraad is het ontwerp met eenige bijvoeging tot de volgende vergadering nedergelegd, om alsdan te besluiten. Het ontwerp luidt aldus:

Daar de bediening en het woord van *oefenaars* niet voorkomt in den Bijbel, en alzoo ook niet in de oude Kerkeördeningen onder het Kruis, maar wel de benamin-

gen van Leeraars en Profeten, zoo oordeelen wij, dat dit geene orde in de Kerk is; maar zeggen met de Synode van *Wesel*, A°. 1568, Art. 14: «Dat den Dienaars zijn bijgevoegd «*Leeraars* en *Profeten*, dewelke wel ook het ambt van «leeren bekleeden, maar op eene andere verscheidene «wijze.» Verder zegt die Synode, Art. 15: «Van dusdanige «Leeraars kan men voor alsnu niet zeker beramen, tot dat «de tijd en voorval der zaken hetzelve zal leeren denge«nen, die in de Synode te zijner tijd zullen bijeenkomen.» Tot dit ambt van Leeraren heeft men in later' tijd op de Synode te *Middelburg*, A°. 1581, Art. 13, te *'s Gravenhage*, A°. 1586, Art. 16, te *Dordrecht*, A°. 1618 en 1619, Art. 18 gebragt alleen de Professoren in de Theologie; terwijl daaruit, in verband met de Synode van *Dordrecht*, A°. 1578, Art. 51, ten duidelijkste blijkt, dat de Kerk door dit ambt geenszins verstaan heeft de eigenlijke prediking, maar alleen de uitlegging der Heilige Schrift, en de verdediging der zuivere leer tegen de dwalingen en ketterijen. Zoo stelt de Synode de beslissing over deze zaak tot eene volgende Kerkvergadering uit. Het ambt der *Profeten* is in de Synode van *Wesel*, A°. 1568, Art. 16-20, naar de leere Pauli, 1 Cor. XIV, duidelijk genoeg beschreven: om nu der gemeente eenig bestuur te geven, en te waarschuwen tegen de misbruiken, wekken wij hen op.

Art. 1. Alle gemeenten, welke verstoken zijn van de dienst des Woords, zullen zich door het getrouw waarnemen der *onderlinge zamenkomsten*, Hebr. X: 25, zoeken te stichten, door het onderzoeken van Gods Woord, voorafgaande en sluitende met het gebed en Psalmgezang.

Art. 2. Tot dat einde zal een iegelijk zijne gave ten nutte der gemeente besteden, het zij in het voor-

lezen van Gods Wet en Woord, of eene stoffe van eenen regtzinnigen Predikant; of indien de bekwaamheid bij een of ander lid mogt zijn, om, naar de begeerte der gemeente, Gods Woord eenvoudiglijk en bekwamelijk uit te leggen en toe te passen, zal hij zich schuldig achten, deze gave, tot stichting der gemeente, op woeker te leggen.

Art. 3. Allen en een iegelijk, welke zich tot profeteren begeeft, waartoe de Apostel de gemeente opwekt, 1 Cor. XIV, wordt ernstig vermaand, om zich naauwkeurig te onthouden van alles, wat tot het openbare predikambt behoort, als daar is: *Het uitspreken van den zegen, bediening der Sacramenten* en *gebruik maken der sleutelen*, zullende de bevordering van Gods eer en de stichting der gemeente alleen zijn doel moeten zijn.

Art. 4. Geene gemeente zal eenig geld inzamelen vóór iemand, die het woord spreekt tot stichting, of profeteert *in*, *onder* of *na* de Godsdienstoefening, tot wering van eigenbaat. Ook zullen de Ouderlingen eenen zoodanige niet toelaten te spreken, wanneer men eenigzins ten opzigte van zijne belijdenis of wandel in twijfel staat.

Art. 5. Het wordt aan geene gemeente vergund, eene verbindtenis met eenig' persoon aan te gaan, waardoor deze zoude verpligt worden, op elken dag des Heeren de gemeente met de verklaring van Gods Woord te stichten, terwijl in tegendeel de Ouderlingen worden vermaand, om de lidmaten der gemeente gedurig op te wekken, om de gaven, welke hun de Heere schenkt, tot stichting der gemeente aan te wenden.

ART. 57.

De vergadering wordt, op verzoek van den Praeses, na het zingen van Psalm CII: 9, met dankzegging geëindigd door den broeder Ouderling H. G. KLIJN, en nagezongen Psalm LXXII: 11.

NEGENDE SESSIE.

ART. 58.

Al de broeders tegenwoordig zijnde, wordt de vergadering, na het zingen van Psalm CXIX: 17, met het gebed geopend door den Praeses.

ART. 59.

Werden ernstiglijk besproken en vastgesteld de stukken in de vorige Sessiën opgegeven, en wel, de bepalingen van tucht betrekkelijk

Onderwijs en belijdenis.

Een iegelijk, wie hij ook zij, zal vermaand worden om zich af te keeren van alle logenpaden, en zich te voegen onder het opzigt en de tucht der ware Kerke CHRISTI, opdat hij door die Kerk moge onderwezen worden in de waarachtige wegen des Heeren, en in de leer der waarheid, die naar de godzaligheid is, biddende van den Heere, dat Hij door Zijnen H. Geest dit onderwijs aan het harte gelieve te heiligen, opdat er velen mogen worden toegebragt tot de gemeente, welke zalig worden, zullende de Opzieners en Herders alle naauwkeurigheid aanwenden, om onder opzien tot den Heere de beginselen van het werk Gods op te wekken, en toe te zien, dat de zwakke en teedere spruiten niet vertreden of onderdrukt worden, maar zullen

de Opzieners en Herders in tegendeel de zoodanigen ernstig zoeken te bewegen tot erkentenis en belijdenis van hetgeen de Heere aan hen gedaan heeft, opdat zij ook, door die erkentenis en belijdenis des geloofs, als lidmaten CHRISTI door de gemeente erkend en tot het gebruik der H. Sacramenten, de teekenen en zegelen van het verbond der genade, kunnen toegelaten worden, zullende echter een iegelijk worden vermaand, dat niemand erkend mag worden voor een' lidmaat van de Kerke CHRISTI, dan op *belijdenis des geloofs*, en geenszins ten gevolge van het van buiten leeren van eenige waarheden.

ART. 60.

Doop.

De lidmaten der Kerke CHRISTI zijn verpligt, om aan hunne kleine kinderkens het teeken en zegel des H. Doops in de gemeente te doen toedienen, dewijl, volgens de H. Schrift en de daarop gegronde Formulieren van eenigheid onzer Kerk, de kinderkens met hunne ouders in het verbond Gods begrepen zijn, en de beloften des Heeren niet alleen de geloovigen, maar ook hun zaad gelden; zullende de Opzieners en Herders de lidmaten ernstiglijk vermanen en opwekken, om, op het voorbeeld van ABRAHAM, den Vader der geloovigen, niet te twijfelen door ongeloof, maar Gode de eere te geven, opdat zij ook daardoor des te meer gedrongen worden, om, onder inroeping van den onontbeerlijken zegen des H. Geestes, getrouw te zijn aan de vrijwillig afgelegde belofte, om hunne kinderkens, als erfgenamen des rijks Gods en Zijns verbonds, van hunne eerste ontkieming af aan, naar hunne vatbaarheid bekend te maken met het verbond, deszelfs regten en pligten; met den Borg en Middelaar des verbonds, die ook de kinderkens tot zich

riep; met den H. Geest als den onmisbaren toepasser en verzegelaar van de beloften en zegeningen des genadeverbonds, en met deszelfs heilrijke vruchtgevolgen, het kindschap Gods, en het leven des geloofs tot verheerlijking Gods des Vaders: zullende de Leeraars geduriglijk vermaand worden, om getrouwelijk te handelen naar den Woorde Gods en de daarop gegronde Formulieren van eenigheid, in de bediening van het teeken en zegel des verbonds, opdat door het ligtvaardiglijk handelen in deze de toorn Gods niet over de gemeente gebragt worde, door de ontheiliging Zijns verbonds.

Art. 61.

Avondmaal.

De lidmaten der gemeente Jesu Christi zullen ernstig vermaand en opgewekt worden, om zich te wachten voor verachting van het bondzegel des H. Avondmaals, het zij door de verwaarloozing van de onderzoeking der H. Schriften en het opwassen daardoor in de kennisse der zaligmakende waarheden, waardoor de lidmaten belet worden *om het ligchaam des Heeren* Jesu Christi *wel te onderscheiden*, het zij door het verzuimen van het H. Avondmaal door verkeerde toepassing der vermaning: *De mensch beproeve zich zelven en ete alzoo van dit brood en drinke van dezen drinkbeker;* zullende de Opzieners en Herders naarstige wacht houden over de wegblijvers van het H. Sacrament, dezelve opzoekende in hunne woningen en onderzoekende naar de redenen van het wegblijven, opdat, zoo er eenig gemoedsbezwaar mogt aanwezig zijn, dit bezwaar naar den Woorde Gods uit den weg geruimd worde, en de bekommerden opgewekt, om tot Christus te komen, en niet alleen te betuigen, dat zij midden in den dood liggen, maar ook te er-

kennen en te betuigen, dat Christus Zijn bloed voor Zijne gemeente vergoten heeft, en niet alleen de verzekerden en verzegelden, maar ook en vooral de bekommerden en verlegenen met de teekenen en zegelen Zijns verbonds wil troosten, opdat alzoo ook dit H. Sacrament tot het regte einde in de gemeente bediend moge worden. De ergerlijken in leer of leven zullen gecensureerd en, even als zij die geene lidmaten zijn, van de tafel des Heeren geweerd worden.

Art. 62.

Rustdag.

De gemeenten zullen ernstiglijk worden vermaand tot getrouwe heiliging van den Rustdag des N. Verbonds, als zijnde *de Dag des Heeren;* zullende, buiten de werken der barmhartigheid en liefdadigheid, de wekelijksche arbeid en nering stilstaan, opdat niet de toorn des Heeren over Zijne gemeente grootelijks ontsteke wegens de schending van den Sabbath. De lidmaten der gemeenten en de bijwoners zullen met den herderstaf des Goddelijken Woords, wegens de overtreding in deze, geleid en gehoed, en zoo zij zich tegen deze zachte vermaning verzetten, zullen zij door de magt der sleutelen des hemelrijks aan de dienaren Christi en opzieners der gemeente gegeven, gecensureerd, en zoo zij zich daartegen verharden, als verachters der ordonnantiën Gods afgesneden worden. Terwijl zij, die wegens arbeid of nering bezwaard zijn, getrouwelijk gewezen zullen worden op de onwankelbare en onfeilbare beloftenissen des Almagtigen, die wegen en middelen genoeg heeft, om hen te verzorgen van dagelijksche nooddruft, die, wegens inachtneming Zijner H. geboden, schade aan have of goed moeten lijden van de ongeloovige wereld, en die zelf armoede en gebrek genadiglijk gebruiken

wil tot vernedering, loutering en heiliging Zijner gemeente.

ART. 63.

Feestdagen.

Daar de Heilige Schrift even sterk de geloovigen vermaant, *om te staan in de vrijheid, waarmede* CHRISTUS *hen heeft vrijgemaakt*, als tot het in acht nemen der goddelijke ordonnantiën, zoo zal men zich in de gemeente CHRISTI zorgvuldig wachten, om, nevens de stipte heiliging van 's Heeren dag, de menschen te verpligten tot het vieren van zoogenaamde Feestdagen, welke de Heere *niet* in Zijn Woord verordineerd heeft. De dag des Heeren is door God zelven geheiligd, en wij kunnen en mogen daarbij door menschelijke bepalingen geene andere feestelijkheid voegen. De zes werkdagen zijn van God gegeven, om te arbeiden; men zal op die dagen wel te zamen komen, om uit en naar den Woorde Gods gesticht te worden, mits men maar niet de conscientie der menschen binde tot de onderhouding van door menschen vastbepaalde en jaarlijks geregeld wederkeerende feestdagen; men zal in deze het gemoed volkomen vrij laten.

ART. 64.

De vergadering werd op verzoek van den Praeses, na het zingen van Psalm CV: 5, 6, met dankzegging geëindigd door den broeder Ouderling E. LINDEMAN. Nagezongen Psalm LXXII: 11.

TIENDE SESSIE.

ART. 65.

De vergadering werd geopend met het gebed door Ds. H. DE COCK, na het zingen van Psalm CXVIII: 4, 5.

Vervolgens werd overgegaan tot het behandelen der nog overig zijnde stukken.

ART. 66.

De bepalingen wegens de zoogenaamde oefenaars, in de achtste Sessie in orde gebragt en ternedergelegd, werden nogmaals gelezen en met groote meerderheid van stemmen geheel aangenomen en vasgesteld.

ART. 67.

Bijbelvertaling en Psalmberijming.

Daar de ondervinding van ruim twee eeuwen getuigenis geeft van de voortreffelijkheid der vertaling der H. Schriften, bekend onder den naam van *Staten Bijbel,* met gelijkluidende teksten en de verklaringen der Vaderen op den kant; benevens de korte inhoudsopgave boven elk hoofdstuk en voor elk boek; en tot hiertoe niets beters of voortreffelijkers geleverd is, zoo zal men in de gemeente van die vertaling blijven gebruik maken; en een iegelijk vermaand worden, zich in deze door geene zucht voor nieuwigheid te laten verleiden.

In de bijeenkomsten der gemeente zal men gebruik blijven maken van de gewone berijming der 150 Psalmen DAVIDS en der liederen, die men in den Bijbel vindt, nalatende en werende uit de openbare vergaderingen der gemeente de menschelijke gezangen, welke *niet* in den Bijbel gevonden worden, opdat het werk van menschen niet worde gelijk gesteld met het werk van mannen, die gesproken hebben, gedreven door den H. Geest. De Leeraars, Kerkeraden en ledematen der gemeente zullen intusschen vermaand worden, om de ongelijkvormigheden of tegenstrijdigheden der tegenwoordige Psalmberijming met het Woord Gods, aan den algemeenen Correspondent in te zenden, en zoo mogelijk de veran-

deringen en verbeteringen der fouten naar Gods Woord, opdat op eene volgende Kerkvergadering zoo mogelijk daarover gehandeld kunne worden.

ART. 68.

Tijdschrift.

Daar de gemeente CHRISTI geen geheim genootschap vormt, en niets in het duistere mag verrigten, om geenen argwaan te verwekken bij de wereld, zoo heeft de Synode geoordeeld, dat het nuttig zou zijn, om in een tijdschrift de zaken der gemeente openbaar te maken; opdat de gemeenten onderling, en ook degenen die buiten zijn, mogen weten wat er met de Kerk geschiedt, aan welke verdrukkingen en vervolgingen die is en wordt blootgesteld, en om, onder al de lotwisselingen der tijden, wenken en herinneringen te geven naar den Woorde Gods. Er werd derhalve eene Commissie benoemd, bestaande uit de broeders Ds. H. P. SCHOLTE, Ds. H. DE COCK en Ds. A. BRUMMELKAMP, om voor de uitgave van zoodanig tijdschrift zorg te dragen; wordende een iegelijk verzocht, om de daartoe dienstige bijdragen *franco* te zenden aan een' der leden van de Commissie: zullende geene berigten geplaatst worden, waaronder geene naamteekening gevonden wordt. De uitgave geschiedt onder de zinspreuk, 1 Tim. IV: 10: *Want hiertoe arbeyden wy ook, ende worden gesmadigt, omdat wy gehoopt hebben op den levenden Godt, die een behouder is aller menschen, (maar) allermeest der geloovigen.*

ART. 69.

De Commissie, belast met het examineren der aankomende Bedienaren des Goddelijken Woords, zal de vrijheid hebben, om naar gelang der omstandigheden eenen

Predikant of Ouderling bij zich te nemen, om haar in voorkomende gevallen met raad en daad bij te staan. Er wordt tevens bepaald, dat men naauwkeurig zal letten op hen, die, eenige secte verlatende, zich tot de Kerk willen voegen, met voornemen, om tot de dienst des Woords gebruikt te worden.

Art. 70.

De tegenwoordige Herders en Leeraars zullen, een iegelijk in zijne Provincie, door de onderteekening van het oude verbindingsformulier, zich plegtiglijk, als in de tegenwoordigheid Gods, verbinden aan de leer en dienst en tucht der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland; hetzelfde zal in elke gemeente geschieden door de Kerkeraadsleden, en zal in het vervolg van eenen iegelijken in de dienst tredenden Bedienaar des Goddelijken Woords, Ouderling en Diaken gevorderd worden, opdat daardoor alle *dubbelzinnigheid* en *dubbelhartigheid* worde voorgekomen.

Art. 71.

De Kerkeraden zullen broederlijk vermaand worden, om zoo veel mogelijk elke week eenmaal bij elkander te komen, en, zoo er geene zaken der gemeente te behandelen zijn, elkander onderling naar den Woorde Gods te stichten en op te bouwen in de kennisse der waarheid, met elkander te spreken over de practijk der godzaligheid, opdat zij meer en meer bekwaam mogen worden tot het besturen en regeren der gemeente. Zij zullen vermaand worden tot het onderwijzen, het doen of helpen onderwijzen der kinderen en andere onwetenden; tot het naarstig en getrouw huisbezoek, en daarbij aandringen op de huiselijke Godsdienstoefeningen, op het heiligen

van den Rustdag, op het weren van het misbruiken van Gods naam, op de eenvoudigheid in huisraad en kleederdragt, op het vlijtig onderzoeken van Gods Woord. Er zal behoorlijk gezorgd worden, dat de boeken van doop en lidmaatschap, huwelijksvoltrekking, overlijden, inkomen of vertrek van ledematen, en dergenen, die zich bij de Kerk voegen, geregeld worden in orde gehouden. In gewigtige zaken mag een naburige Kerkeraad geroepen worden; en zal in het algemeen worden toegezien, dat alles ter eere Gods en tot stichting der gemeente geschiede.

Art. 72.

Wanneer een lidmaat der gemeente of een bijwoner zich van zijne woonplaats naar elders begeeft, zal de Kerkeraad hem voorzien van eene attestatie, opdat daardoor allerlei bedrog van rondreizende vreemden worde voorgekomen, en zoo iemand der lidmaten of bijwoners behoeftig mogt zijn, en zich op reis moet begeven, zal de Kerkeraad zorgen, dat dit op zijne attestatie worde geschreven, opdat men hem elders Christelijk moge bijstaan.

Art. 73.

Werd gesproken over het onlangs door Ds. H. P. Scholte uitgegeven *Kort Begrip*, vermeerderd met de bijgevoegde Bijbelplaatsen, enz., en werd besloten, dat, wanneer de tegenwoordig in omloop zijnde druk van dit boekje uitverkocht zal zijn, het tegenwoordige op nieuw zal worden nagezien door de Provinciale visitatoren der boeken, en alsdan met de gewone kerkelijke goedkeuring voorzien worden. Tevens wordt mededeeling gedaan van eene reeds in werking zijnde uitgave der Formulieren van eenigheid door Ds. H. P. Scholte, en besloten, daar deze uitgave genoegzaam gereed was, dezelve zonder

kerkelijke goedkeuring te doen uitgeven, gelijk dit mede besloten werd ten opzigte van een bereids afgedrukt werkje van Ds. H. de Cock.

Art. 74.

De vergadering ontving bij monde door Ds. S. van Velzen, namens de daartoe benoemde Commissie, verslag van hare onderzoekingen in de zaak van den geschorsten Predikant Joh. van Rhee. Met innig leedwezen moest de vergadering erkennen, dat het resultaat dier onderzoekingen zoodanig was, dat eene geheele afzetting van de H. Dienst noodzakelijk was ter handhaving van de eere Gods en van het welzijn der Kerk; weshalve aan voornoemden Joh. van Rhee daarvan zal worden kennis gegeven namens de Synode; zullende hem echter nogmaals gelegenheid worden gegeven, om met de opzieners der gemeente te spreken, opdat zij naar de uitkomst van dit gesprek zullen kunnen oordeelen, hoe verder met hem als lidmaat te handelen; biddende den Heere, dat Hij, als de getrouwe en onveranderlijke Verbonds-God van al Zijn volk, ook deze zaak, welke voor de gemeente zoo bedroevend is, tot verheerlijking Zijns H. Naams en tot welzijn en zuivering Zijner duur gekochte gemeente doe gedijen.

Het rapport der Commissie luidt aldus:

«Eerwaarde broeders en medeopzieners der gemeente Jesu Christi!

«Uwe Commissie, belast met het onderzoek der zaak van Ds. Joh. van Rhee, bevindt zich in staat, na alle stukken te hebben onderzocht die hierop betrekking hebben, het volgende verslag aan Uw Eerwaarden te geven.

«Het is ons gebleken uit de schriftelijke en mondelinge

berigten, welke wij hebben ingewonnen, dat Ds. Joh. van Rhee zich, in de maand December des vorigen jaars, met Isaac Overkamp te *Rotterdam* heeft bevonden, alwaar deze beiden eenige nachten in een logement hebben doorgebragt. Na hunne afreize werden er schrikkelijke geruchten verspreid betrekkelijk hun verkeer in genoemd logement, weshalve opzieners der gemeente te dier stede dit gerucht onderzochten, en zulke berigten ontvingen, wegens hoogstonstichtelijk gedrag, hetwelk door Ds. Joh. van Rhee met Isaac Overkamp zoude gehouden zijn, dat zij het zich ten pligt achtten en rekenden, om terstond van dit alles kennis te geven aan de overige opzieners der gemeente. Daarop werd eene vergadering gehouden, van Ouderlingen der gemeenten van *Rotterdam, Gorcum* en *Leerdam,* waarna Isaac Overkamp voor deze vergadering werd geroepen. Nadat hem de beschuldiging was voorgehouden, ontkende deze wel de eigenlijke daad, tot welker vermoeden de beschuldiging aanleiding gaf, doch beleed nogtans, toen hem ook het een en ander nopens het vroegere gedrag van Ds. Joh. van Rhee was verhaald, dat hij, de gedragingen van den beschuldigde jegens hem in verband beschouwd met dit vroegere gedrag, hem hield voor eenen huichelaar, eenen bedrieger en afschuwelijken mensch, hetwelk hij ook in eenen brief aan den beschuldigde te kennen gaf.

«Deze brief werd aan den beschuldigde toegezonden, ter begeleiding van eene missive der genoemde vergadering, in dewelke de beschuldigde, in geval hij zich onschuldig kende, vermaand werd, terstond daarvan werk te maken, dat de lasteraar geopenbaard en hij zelf voor de wereld gezuiverd werde, opdat hij weder eene goede getuigenis mogt hebben van degenen die buiten zijn, *opdat hij niet valle in smaadheid en in den strik des duivels* (1 Tim. III: 7);

doch indien hij zich schuldig kende, dan werd hij vermaand, om belijdenis te doen voor God en menschen, terwijl hem in alle gevallen bevolen werd, zich te onthouden van al de deelen der H. Dienst, en zich aan het nader kerkelijk onderzoek te onderwerpen.

«Hierop gaf de beschuldigde eene schriftelijke verklaring, dat de eigenlijke daadzaak der beschuldiging volstrekt onwaar en boosaardige, vuile laster was, doch dat hij zich nogtans schuldig kende aan schromelijke onvoorzigtigheid, in het punt der hartelijke vriendschap en gemeenschap met Isaac Overkamp.

«Het kwam der bovengenoemde vergadering dadelijk zeer verdacht voor, dat de Heer Joh. van Rhee niets antwoordde aan Isaac Overkamp, hoewel hij van dezen dringend daartoe was aangezocht. Ook werden er gedurig van vele kanten berigten ingebragt, dat de Heer Joh. van Rhee de handelingen der genoemde vergadering in een ongunstig daglicht zocht te stellen; weshalve hij nogmaals, zoo wel door de opzieners gezamentlijk, als ook in het bijzonder door den Weleerwaarden Ds. H. P. Scholte, aangemaand werd, zich te zuiveren, waartoe hem de gelegenheid werd geschonken door het aanbod, dat de Weleerwaarde Ds. H. P. Scholte met een' der opzieners, benevens den *Veenschen* Kerkeraad, zich ten zijnen huize zoude bevoegen. Dit werd nogtans afgeslagen, terwijl de berigten van tegenstreving tegen de handelingen der opzieners aanhielden, waarom ten laatste, na voorafgaande waarschuwing aan den beschuldigde, deze zaak aan vier Provinciale vergaderingen, die van *Noord-Braband, Zuid-Holland, Gelderland* en *Utrecht,* werd bekend gemaakt, welke vergaderingen de reeds bewerkte schorsing bekrachtigden. Hierop schreef de Heer Joh. van Rhee aan den reeds genoemden Leeraar en verdere opzieners eenen

brief, waarin hij de handelwijze des Kerkeraads met eene pauselijke regering gelijkstelde; hij beleed nogmaals, aan groote onvoorzigtigheid schuldig te staan, en oorzaak te hebben gegeven, om de vijanden des Heeren te doen lasteren; en toen nu eindelijk de beschuldigde in naam van Uw Eerw. vergadering werd geroepen, om zich te verantwoorden, verontschuldigde hij zich met den staat zijner gezondheid, doch gaf tevens te verstaan, dat hij zich onttrok aan het kerkelijk oordeel, en ook in de bediening des Woords, buiten toestemming der Kerk, zoude voortgaan.

«Ziet daar, eerwaarde broeders! het korte verhaal der gedragingen van den Heer Joh. van Rhee. Toen Uwe Commissie dezelve overwoog en daarbij vele mondelinge mededeelingen ontving omtrent het gedrag van den beschuldigde, zoo wel van vroegeren als van dezen laatsten tijd, kon zij het zich niet ontveinzen, dat de Heer Joh. van Rhee, hoewel hem deze gruwelijke misdaad, waartoe de beschuldiging vermoeden gaf, niet bewezen is, nogtans ook volgens de getuigenis van Isaac Overkamp allezins den schijn heeft, den gruwel te hebben willen plegen, en ofschoon de beschuldigde, volgens zijne eigene verklaring, tot dezen schijn en dit vermoeden aanleiding heeft gegeven, het is nogtans dit niet alleen, waardoor hij zich, volgens de getuigenis in den eersten Brief aan Timotheus, Hoofdst. III: 7, tot de bediening van het Herderambt onbevoegd heeft gemaakt, maar ook door andere genoegzaam bewezene en dadelijke overtredingen, heeft hij zich onzes erachtens de bediening des Woords onwaardig gemaakt, ja zelfs verstrekt hij dier bediening tot schande en lastering.

«De beschuldigde heeft toch niet alleen nagelaten aan Isaac Overkamp zich te verantwoorden, hoewel deze daartoe zoo grondige redenen had, en zoo dringend

maande, en door den Heer Joh. van Rhee zelven als hartelijke vriend is erkend, maar ook heeft hij gedurig ontweken, om zich voor de regering der Kerk te verantwoorden. Alle wegen zijn door deze regering met hem beproefd, en dewijl de Heer Joh. van Rhee ziekte voorwendde, is ook dit bezwaar hem ontnomen, en hem aangeboden, dat de opzieners zich bij hem zouden vervoegen, doch hij heeft volstandig geweigerd. Indien nu de beschuldigde slechts eenigermate door de vreeze Gods en de eere Christi was bewogen, dan zoude hij immers alles hebben aangewend, opdat niet langer de vijanden des Heeren oorzake hadden van lastering: en dat dit alzoo was zag hij zelf in, maar toch onttrekt hij zich aan alle verantwoording en onderzoek, en openbaart daardoor zijne onverschilligheid omtrent de eere Gods, en te gelijk zijne verachting van de regering der Kerk, hetwelk niets anders is dan eene verloochening van Jezus Christus, den Koning over Sion. Daarenboven staat de Heer Joh. van Rhee schuldig aan onopregtheid en dubbelhartigheid. Eerst getuigt hij in zijnen brief van 19 Januarij 1836, *dat hij er verre af is, om de handeling des Kerkeraads omtrent hem ten kwade te duiden; dat hij veeleer door deze handelwijze in de overtuiging versterkt wordt, dat de zaak der afscheiding Gods eigene zaak is;* doch naderhand in den brief van den 1 Maart, *dat de wijze, waarop men hem behandeld heeft, zoodanig is, als men het onder eene pauselijke kerkelijke regering zoude kunnen verwachten.* Doch bovenal trof het Uwe Commissie, eerwaarde broeders! dat de Heer Joh. van Rhee, niettegenstaande deze verharding des harten en ongehoorzaamheid aan de ordonnantiën Gods, nogtans eene vertooning maakt van geestelijke werkzaamheid en van een verbrijzeld harte.

«Zulk eene vertooning, die eene bespotting des H. Gees-

tes is, achten wij een gruwel, waarvoor ons woorden ontbreken, om deszelfs afschuwelijkheid uit te drukken.

«Hierom dan, gelijk ook om de andere reeds genoemde redenen, oordeelt Uwe Commissie, dat de Heer Joh. van Rhee de bediening des Goddelijken Woords geheel onwaardig is, en zij gevoelt zich tevens gedrongen Uw Eerwaarden te vermanen, om ook in deze zaak getrouw te zijn, en de magt, die Uw Eerwaarden van de gemeente Christi en mitsdien van God zelven gegeven is, tot eere Gods en tot heil der gemeente te gebruiken.

«Even zeer immers als wij te vreezen hebben voor heerschzucht, zoo zeer hebben wij ook te vreezen voor onverschilligheid of laauwheid omtrent de belangen der Kerk en den naam des HEEREN; weshalve volgens ons oordeel, gegrond op den Woorde Gods, ziet onder anderen Tit. I: 7, 8, de Heer Joh. van Rhee behoort ontzet te worden van het Herder- en Leeraarambt, mogt het wezen tot verderf des vleesches, maar opdat de geest behouden mogt worden in den dag des Heeren Jesu.

«Uwe Commissie gevoelt, welk eene moeijelijke en treurige taak in deze aan Uw Eerwaarden te verrigten staat, doch ook in deze beveelt de HEERE; daarom past het ons slechts te gehoorzamen, en hoewel ook hierdoor de toestand der Kerke nog duisterder schijnt, de HEERE nogtans zal het licht uit de duisternis voortbrengen.

«Nu nog worden wij door vele gevaren bedreigd: overheden en magten spannen te zamen tegen de Kerke Christi; vijanden van buiten vallen gedurig op ons aan, en thans ook is van binnen ontrouw en afval geopenbaard; maar nogtans zullen wij overwinnen in de kracht Gods, want Hij, de Christus, de Zoon Gods, heeft gezegd: De poorten der helle zullen mijne gemeente niet overweldigen. Amen.»

ART. 75.

De vergadering het rapport der Commissie gehoord hebbende, deelde algemeen in het gevoelen der Commissie omtrent den geschorsten Predikant JOH. VAN RHEE, was verontwaardigd over zijn geveinsd gedrag, en oordeelde het met de Commissie van hare duurste verpligting om de magt, welke de Koning der Kerk aan de opzieners Zijner gemeente gegeven heeft, tegen voornoemden JOH. VAN RHEE te gebruiken, en hem alzoo geheel te ontzetten van zijne bediening als Herder en Leeraar in de gemeente van CHRISTUS; zullende er nog eene Commissie, bestaande uit de broeders Ds. H. P. SCHOLTE, Ds. G. F. GEZELLE MEERBURG, Bedienaren des Goddelijken Woords, H. G. KLIJN en A. 'T HOOFT, Ouderlingen, zich tot voornoemden JOH. VAN RHEE begeven, opdat zij persoonlijk uit hem mogen vernemen, hoedanig hij zich tegen de tucht der Kerke CHRISTI gedraagt; opdat de Kerkeraad daaruit moge oordeelen, hoedanig deze met hem als lidmaat moet handelen.

De brief van afzetting zal, nevens copie van het rapport, aan den alsnu in den naam des Heeren van de H. Dienst ontzetten JOH. VAN RHEE namens de Synode gezonden worden.

De brief luidt aldus:

Den Heer JOHANNES VAN RHEE, gewezen Predikant bij de Gereformeerde Gemeente.

«De Algemeene Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland, in de vreeze des Heeren vergaderd zijnde tot het behartigen van de belangen der gemeente;

«Gezien en rijpelijk overwogen hebbende de stukken betrekkelijk de zaak van den Heer JOH. VAN RHEE, geschorsten Predikant te *Veen;*

«Gezien en overwogen hebbende het rapport, door eene Commissie, daartoe van de Synode benoemd (bestaande uit Ds. H. de Cock, Ds. S. van Velzen en den Ouderling D. Hoksbergen), opgemaakt, waarin de ontzetting van den Predikant Joh. van Rhee als noodzakelijk beschouwd wordt;

«Overwegende, dat iemand, die onder zoodanige beschuldiging ligt, geene goede getuigenis heeft van degenen die buiten zijn, hetwelk (1 Tim. III: 7) noodzakelijk gevorderd wordt in eenen opziener der gemeente;

«Overwegende, dat de Heer Joh. van Rhee geene regtmatige poging gedaan heeft, om zich van die beschuldiging te zuiveren, en derhalve niet anders gerekend kan worden dan iemand, die zich zelven schuldig kent;

«Overwegende, dat hij zich, door vertooning van geestelijke werkzaamheid en van verbrijzeling des harten, aan gruwelijke huichelarij schuldig maakt, en alzoo die opregtheid ten eenenmale mist, welke de Heere van Zijn volk eischt;

«Overwegende, dat hij zich aan het opzigt en de tucht der gemeente heeft onttrokken (gelijk blijkt uit zijne laatste missive aan de vergadering gezonden), en zich daardoor des te meer schuldig stelt;

«Geeft u door dezen kennis, dat zij in den naam des Heeren heeft moeten gebruik maken van die magt, welke de Heere aan Zijne gemeente gegeven heeft;

«U *ontzettende* van het Herder- en Leeraarambt in de gemeente des Heeren, en tevens bevelende, u in de gemeente des Heeren van al de deelen der Evangeliebediening te onthouden; en dat wel voor geheel uw leven, ten zij dan, dat gij vroeg of laat in staat mogt zijn bewijzen voort te brengen, en dat gij ook werkelijk voortbrengt zoodanige stellige bewijzen van uwe onschuld,

dat gij ook eene goede getuigenis hebt van degenen die buiten zijn, opdat niet om uwentwil de gemeente gelasterd en Gods toorn over de gemeente ontstoken worde.

«De Synode heeft eene Commissie benoemd, bestaande uit de Weleerw. Ds. H. P. Scholte en Ds. G. F. Gezelle Meerburg, en de Ouderlingen A. 't Hooft, te *Veen*, en H. G. Klijn, te *Utrecht*, opdat dezelve zich bij u vervoegen en nader met u spreken, opdat de Kerkeraad moge weten, in hoe verre dezelve verder op u de kerkelijke tucht moet uitoefenen.

«Waarachtige bekeering tot God, verootmoediging en belijdenis van schuld voor God en menschen wenscht de Synode u toe, opdat gij, die de waarheid gepredikt hebt, en den wil van God geweten maar niet gedaan hebt, niet met dubbele slagen zult geslagen worden, want de Heere onze God is regtvaardig.»

Namens de Synode,

AMSTERDAM, 12 *Maart*, 1836.

H. de COCK, *Scriba*.

Art. 76.

Werd besloten, dat de handelingen der Synode gedrukt zullen worden, opdat niet alleen de gemeente, maar ook geheel de wereld moge weten, wat de opzieners der gemeente Jesu Christi uitrigten, wenschende en biddende, dat de Koning der Kerk Zijnen dierbaren zegen over Zijn, tot Hem roepend, op Hem wachtend, in Hem roemend erfdeel gelieve uit te storten.

Art. 77.

Eene Commissie, bestaande uit den Praeses, den Scriba, Ds. G. F. Gezelle Meerburg en Ds. A. Brummelkamp, bene-

vens de Ouderlingen D. Hoksbergen, uit *Overijssel*, V. Koningsberger, uit *Zuid-Holland*, en E. Lindeman, uit *Groningen*, zullen, na den afloop der Synode, zich onledig houden met het nalezen der acten, en met het afdoen van zoodanige zaken, welke in geene dadelijke betrekking tot de Synode staan.

Art. 78.

De artikelen in deze handelingen, de wettelijke ordening der Kerke aangaande, zijn alzoo gesteld en aangenomen met gemeen overleg, dat dezelve, zoo het belang der Kerk anders vereischte, veranderd, vermeerderd of verminderd mogen en behooren te worden. Men zal echter ten allen tijde de naauwkeurigste zorg dragen, dat men in alles zich rigt naar den Woorde Gods en de daarop gegronde Formulieren van eenigheid der Gereformeerde Kerk in Nederland. De gemeenten zullen alle naarstigheid aanwenden, om te onderhouden den band der Christelijke eenigheid, de waarheid betrachtende in de liefde, met verloochening van eigen' wil, zin en meening, werkende te zamen tot opbouwing des ligchaams Jesu Christi, onzes Heeren.

Art. 79.

De vergadering is op verzoek der broederen besloten met de bediening des H. Avondmaals door Ds. H. de Cock, wordende deze heilige handeling voorafgegaan en gesloten door gebed, Psalmgezang en dankzegging, en vergezeld door broederlijke toespraak en opwekking door Ds. H. de Cock. Deze vernieuwde bediening van het teeken en zegel des genadeverbonds was, in de hand des Almagtigen, ten zegen der broederen en ter vernieuwing der keuze, om, ter eere Gods en het welzijn der

Kerk, alles te doen wat onze hand zal vinden, en alles te lijden, wat de Koning der koningen over ons zal gelieven te brengen.

De drieëenige Verbonds-God leide Zijne Gemeente in Zijne waarheid. AMEN.

Aldus gedaan en besloten in de Algemeene Synode, gehouden te *Amsterdam*, begonnen den 2den Maart, geëindigd den 12den Maart 1836.

Namens de Synode,

H. P. SCHOLTE, *Synodi Praeses.*
H. DE COCK, *Synodi Scriba.*

De bovenstaande handelingen nagezien en in orde bevonden.

A. BRUMMELKAMP, *Bedienaar des Goddelijken Woords.*
G. F. GEZELLE MEERBURG, *Bedienaar des Goddelijken Woords.*
D. HOKSBERGEN, *Ouderling te Kampen.*
E. LINDEMAN, *Ouderling te Groningen.*

BIJLAGE.

(Zie bladz. 8, Art. 19.)

L. S.

De Algemeene Synode der Gereformeerde Kerk onder het Kruis in Nederland, in naam en op last der gemeente Gods vergaderd, om de belangen der gemeenten te behartigen, heeft den Heer A. C. van Raalte, Candidaat in de Letteren en Godgeleerdheid aan 's Lands Hoogeschool te *Leiden,* die eene wettige beroeping ontvangen heeft naar de gemeente Jesu Christi te *Genemuiden* en *Mastenbroek,* na voorafgaand onderzoek in de fundamentele stukken des geloofs, daarin, zoo wel als in gedrag en wandel, aldus bevonden, dat wij niet hebben mogen aarzelen, hem in de rolle en orde der Dienaren des Goddelijken Woords aan te nemen; gelijk wij door deze daarvan getuigenis geven, dat wij tot deze heilige bediening, (welke de Heere God hem wel doe gelukken,) dezen onzen voornoemden broeder in den naam des Heeren hebben toegelaten, gelijk wij ook toelaten; in de rolle en orde der Dienaren Christi aangenomen hebben, gelijk wij ook aannemen; en hem magt gegeven hebben, gelijk wij ook geven, «het Evangelium naar het voor-«schrift Gods zuiver te prediken, de Heilige Sacramenten «des Nieuwen Testaments eerbiedig te bedienen, de sleu-«telen om het Koningrijk der hemelen te openen en te «sluiten, te weten, de kerkelijke discipline voorzigtig «en getrouw te oefenen, en alles, wat tot de kerkelijke «regering behoort, zoo in het openbaar als in het bij-«zonder uit te voeren, gelijk het een' getrouw' dienst-«knecht Christi en huisverzorger Gods betaamt;» opdat hij alzoo niet alleen de gemeenten, welke hem geroepen hebben, maar ook de gemeenten, die hem daartoe zouden

mogen roepen, bediene. Gevende wij bij deze tevens getuigenis, dat de bevestiging in deze dienst, met oplegging der handen, aan den nieuwen gepromoveerden Dienaar in deze onze vergadering heeft plaats gehad, overeenkomstig de aloude instellingen onzer Kerk.

Biddende dat de drieëenige Verbonds-God van Zijne uitverkorene gemeente hem tot dat werk genade, vrede en barmhartigheid verleene, met vrijmoedigheid en kracht hem aangorde, hem in Zijne Kerk gebruike tot eenen uitgebreiden zegen, en op Zijnen dag tot hem moge zeggen: «Gij goede en getrouwe dienstknecht, over weinigen «zijt gij getrouw geweest, over velen zal ik u zetten.»

Gedaan in onze vergadering, op den vierden Maart, achttien honderd zes en dertig.

Uit naam en op last der Synode,

H. P. SCHOLTE, Bedienaar des Goddelijken Woords,
Synodi Praeses.

H. DE COCK, Gereformeerd Leeraar onder het Kruis,
Synodi Scriba.

NABERIGT.

Op Woensdag den 16den Maart zijn de *Formulieren van eenigheid*, namelijk: *De Geloofsbelijdenis, de Catechismus en de Leerregels der Synode van Dordrecht*, met de *Liturgie*, benevens het *Adres*, namens de afgescheidene gemeenten, aan Z. M., onzen geëerbiedigden Koning, op de gewone audientie overhandigd; tevens is bij die stukken overgelegd een *afschrift van de handelingen der Synode*, opdat Z. M. daardoor overtuigd moge worden, dat de afgescheidene gemeente niets wenscht te ondernemen of ten uitvoer te brengen, waardoor de *openbare orde* of *veiligheid* gestoord zou kunnen worden.

H. P. SCHOLTE, V. D. M.,
algemeen Correspondent der Kerke.

17 *Maart*, 1836.

VERDEDIGING

VAN

CONSCIENTIE-

EN

GODSDIENSTVRIJHEID,

PLEITREDE

UITGESPROKEN VOOR DE REGTBANK VAN EERSTEN AANLEG, TE MIDDELBURG,

DOOR

H. P. Scholte,

BEDIENAAR DES GODDELIJKEN WOORDS.

TE 's Gravenhage, BIJ

J. VAN GOLVERDINGE.

1836.

(*Prijs* 30 *Cents.*)

VOORREDE.

De hiernevensgaande pleitrede werd den 16[den] *November* 1835, *in appel van twee vonnissen te 's Hertogenbosch uitgesproken. De mededeeling dezer pleitrede is door vele drukke bezigheden vertraagd. Het voornemen is ook hetgene te Utrecht en te Amsterdam is gesproken, aan het publiek mede te deelen, ter wegneming van velerlei verkeerde geruchten. Hetgeen in de vroeger uitgegevene pleitrede evenzoo gezegd was is in de uitgave van deze slechts aangestipt met verwijzing naar de eerste. In de zoo spoedig mogelijk uit te geven pleitrede van Amsterdam, zal de lezer een tegenhanger vinden, met die van den Heer* APPELTERE, *de eenigste waardoor mijne wensch, in de voorrede der eerste pleitrede uitgedrukt, vervuld is. Wij wenschen den lezer een bedaard gemoed, een onbevangen oordeel, een onpartijdig onderzoek, maar bovenal liefde tot de waarheid en lust in de dienst van* HEM, *voor Wien eenmaal alle knie zich zal moeten buigen, en van Wien eenmaal alle tong zal moeten belijden dat Hij de* HEERE *is tot heerlijk-*

heid Gods des Vaders. Zoo de Heere wil zal er een kort verhaal volgen, van alle de vervolgingen en procedures, waarbij de schrijver dezer tegenwoordig was. De Almagtige God storte Zijnen H. Geest over Nederland uit, opdat door bekeering van deszelfs inwoners de zonden-, wereld- en duiveldienst worde afgebroken, en de waarachtige Godsdienst niet in schijn maar in waarheid moge hersteld worden.

Gorinchem
21 April 1836.

H. P. SCHOLTE,
Bedienaar des Goddelijken woords.

MIJNE HEEREN, PRESIDENT EN REGTERS!

Was ik niet ten volle verzekerd van de regtvaardigheid mijner zaak, gaf mijne conscientie mij eenigzins getuigenis, dat ik schuldig was aan de overtreding van eenige wet, ik zou met schroomvalligheid voor deze regtbank verschijnen; in eene provincie waarin ik persoonlijk genoegzaam geheel onbekend, meestal moest beoordeeld worden naar de geruchten, of de geschriften van den dag, welk oordeel in vele opzigten zeer ongunstig moet zijn, daar zelfs de dagbladen niet traag waren om mij of in een bespottelijk of in een nog hatelijker licht te doen voorkomen; daarenboven door meer dan eene regtbank veroordeeld, als hebbende een wanbedrijf gepleegd tegen de *publieke veiligheid;* want onder dit algemeene rubriek toch komen de artikels voor op grond van welken ik ben veroordeeld.

En evenwel, niettegenstaande dit alles neem ik met blijdschap de taak mijner verdediging zelf op mij, waarover ik hoop dat niemand der regtsgeleerden alhier zich zal ergeren; ik ben mij ten volle van mijne onschuld bewust, ik meen de artikelen van het strafwetboek, waarop men mij vervolgt, goed te verstaan, en moge ik dan al mijne verdediging niet in eenen regtsgeleerden vorm kunnen voordragen; ik hoop dat de gegrondheid en duidelijkheid van hetgeen ik zal voordragen, de aandacht van deze regtbank zal bezig houden; en dan verheug ik mij, in deze provincie, de wieg en bakermat onzer Nederlandsche burgerlijke en godsdienstige vrijheid, mijne stem te verheffen, ter verdediging van een regt door onze voorvaderen met goed en bloed veroverd op de dwingelandij van PHILIPPUS II, en op de bloeddorst van den wreeden ALVA; ter verdediging van het regt om God te mogen dienen in het openbaar, naar

de overtuiging onzer conscientie op dezelfde gronden als onze voorvaderen.

Was het een oud spreekwoord, *goed rond*, *goed zeeuwsch*, en mag Zeeland nog op die oude rondheid roemen, dan zal het mij zeker niet ten kwade geduid worden, dat ik met vrijmoedigheid en bescheidenheid mijne stem doe hooren; de Nederlandsche regter door de wet onafhankelijk verklaard, moet dit te meer zijn, omdat hij Nederlander is. Hier geldt dan ook niet de vraag: hoe denkt het gouvernement, hoe denkt het publiek over dezen beklaagden? Hier geldt niet eens de personeele meening van den regter zelf, hier kan en mag alleen gelden de wet, de wet in derzelver volle kracht: het komt dus ook hier niet in aanmerking of eene vroegere regtbank een veroordeelend vonnis heeft uitgesproken; het is hier alleen de vraag, of de artikelen van het strafwetboek, waarop het betwiste vonnis gebouwd is, werkelijk overtreden zijn, door hetgene mij als misdaad wordt toegerekend, en of dus de eerste regtbank een regtvaardig vonnis heeft uitgesproken, of dat dezelve door dat vonnis inbreuk gemaakt heeft op de grondwettige burgerlijke en godsdienstige vrijheid; waarbij de tegenwoordige regtbank zich zelven voor den Regter der gansche aarde te beproeven zal hebben, of ook eenig vooroordeel tegen den beschuldigden invloed heeft op de conscientie der regters. Een heidensch regter werd eens bewogen ter veroordeeling van den Koning der Kerk, op den uitroep der beschuldigers: «*Indien gy desen los laat zoo zyt gy des Keizers vriend niet;*» Joh. 19, vs. 12, en *utilitatis causâ* werd het vonnis uitgesproken. Bij eene regtbank wiens leden op den eernaam van Christenen aanspraak maken, mag zulk eene heidensche gezindheid niet voorondersteld worden, des te minder in een land waar het volgens de staatsregeling niet mag gelden, *sic volo, sic jubeo.* En mogt het dan gebeuren dat men mijn persoon en daden kon in overweging nemen, afgetrokken van allerlei aan deze zaak vreemdsoortige dingen, en daarbij eenvoudig de wetten des lands raadplegen; dan kan ik nog hoop voeden dat de

stem der geregtigheid van deze plaats zal uitgaan; en dat de ware Gereformeerden in deze, in vroegere dagen bij uitstek aan de Reformatie gehechte provincie, een waarborg zullen vinden, tegen de voor Godsdienst en Vaderland zoo verderfelijke vervolgingen om der conscientie wil.

Het is mij eene eere als verdediger van de Conscientie- en Godsdienstvrijheid te mogen optreden, want de zaak waarvoor ik sta, betreft niet zoo zeer mijn persoon alleen; het is reeds de zaak van duizenden in Nederland.

In Noord- en Zuid-Holland, Gelderland, Utrecht, Overijssel, Groningen, Drenthe, Vriesland, en welligt spoedig in Zeeland, vraagt eene geheele schaar inwoners, gehecht aan hunne voorvaderlijke geloofsbelijdenis en kerkelijke instellingen, bescherming tegen vervolgingen, welke zij moeten verduren; omdat zij met den stroom der nieuwigheden niet medegesleept, ten minsten niet overweldigd, afgescheiden van hen, met wien zij niet vereenigd zijn, Gode wenschen te dienen naar de overtuiging hunner conscientie, zonder iemand eenige schade toe te brengen, of het moest zijn in het vervolg van tijd, aan de geldbeurs van die predikanten, welke bestrijdende hetgene zij moesten leeren en handhaven, het getal hunner gemeenteleden zoodanig zullen zien verminderen, dat zij niet meer staat kunnen maken op bezoldiging uit 's Lands schatkist; indien ten minsten de stoelen en banken niet voor menschen geteld worden. Dit toch mijne Heeren! is mijne stellige hoop en verwachting, dat de oude Zeeuwsche muntspreuk *Luctor et emergo*, voor mij en mijne geloofsgenooten zal bewaarheid worden; de voornaamste opsteller onzer geloofsbelijdenis Guy de Bres, werd om dezelfde zaak, waarover ik te regt sta, door Spaansche conscientiedwang aan den galg gehangen; en daar dezelfde waarheid waarvoor hij leed, door Gods genade het leven mijner ziele geworden is, heeft die waarheid mij ook aanvankelijk vrijgemaakt van de vrees voor gevangenis en geldboete; van het streven naar menschengunst en tijdelijk voordeel; ik heb aanvankelijk geleerd met weinig vergenoegd te zijn; en als

het Gods wille is, hoop ik mijn geld en goed, mijne vrijheid, ja mijn aardsche leven zelf niet hooger te achten dan de rust, den vrede, en de vrijheid mijner conscientie, dan de eere Gods en het wezenlijk heil van mijn Vaderland.

In de dagen toen de woorden *vryheid*, *gelykheid en broederschap* als in den mond bestorven waren, dorst een dier vrijheidszonen *) in eene nationale vergadering lasteringen spreken tegen de leer der Gereformeerde Kerk, en bewees juist door zijne bittere taal dat hetgene hij belasterde de waarheid was: de woorden *liefde en verdraagzaamheid* zijn de tooverwoorden geworden, waarmede men de menigte dacht in slaap te wiegen; ik gun gaarne aan een iegelijk zijne speelpop, het zal mij in den tijd of in de eeuwigheid niet schaden dat men in Nederland zoo liefdeloos en onverdraagzaam oordeelt over de zoodanigen welke hetzelfde geloof belijden, waardoor Nederland eenmaal vrij en groot werd; doch zoolang die woorden *liefde* en *verdraagzaamheid* in Nederland gebruikt worden, moest er geen vonnis kunnen geveld worden, als hetgene ik nu voor mij heb, en welks bestrijding ik wensch te ondernemen. Het vonnis bepaalt van zelf de verschillende punten die ik zal moeten behandelen. Ik wensch dan aan te toonen:

I. Dat de zaak waarover ik teregt sta, niet valt in de termen van art. 291 en 292 van het wetboek van strafregt.

II. Dat ik geen hoofd of bestuurder ben van eene door de wet verbodene associatie.

III. Dat art. 294 niet kan en mag toegepast worden op den eigenaar van eene woning waarin openbare Godsdienstoefening gehouden is.

IV. Dat in geval van toepassing van art. 294, om de uitdrukking *ou pour l'exercice d'un culte;* de grondwet dit ten eenemale onmogelijk maakt.

---

*) De burger Floh wilde de ware gereformeerden als ondragelijke wezens doen beschouwen in een land van *vrijheid, gelijkheid en broederschap*, omdat zij geloofden en beleden *dat de mensch van nature geneigd is God en zijnen naasten te haten.*

I.

De zaak, waarover ik te regt sta, valt niet in de termen van art. 291 en 292 van het wetboek van strafregt.

De zaak zelf is uitgedrukt in het vonnis: het is *het beleggen en houden van byeenkomsten van meer dan twintig personen, ten einde godsdienstige onderwerpen te behandelen op te voren bepaalde plaats en dag, zonder toestemming der regering:* en in de overweging, zegt de regtbank, dat in die bijeenkomsten *godsdienstoefeningen hebben plaats gehad.* Deze daadzaak is, wat het bijeenkomen betreft van meer dan twintig personen en het houden van godsdienstoefening in de bijeenkomst volkomen waar; doch uit de overweging van de regtbank blijkt niet dat het bewezen is geworden dat die bijeenkomsten *belegd* waren: dit was ook niet geschied; er was wel bepaald dat er op die dagen gepredikt zou worden, doch of er meerder of minder dan twintig personen zouden tegenwoordig zijn, dit was niet bepaald, gelijk dit bij geene godsdienstoefening plaats heeft, en het hier ook geenzins het voornemen was, om zelfs den schijn van *associatie* aan te nemen, door de wering van hen die niet met ons in geloof en belijdenis vereenigd zijn, maar integendeel een iegelijk vrijen toegang had. Eene godsdienstoefening kan niet belegd worden; elke openbare godsdienstoefening is eene toevallige bijeenkomst, waarbij menschen tegenwoordig kunnen zijn, die lang niet aangenaam zijn aan hen, die in waarheid God wenschen te dienen, gelijk dit en te *Genderen* en te *Sprang* plaats had; en het is juist daarom dat de Fransche wetgever het noodig oordeelde, om in dit zelfde wetboek artikelen te plaatsen, onder het rubriek: *Entraves au libre exercice des cultes:* hetgeen niet noodig zou geweest zijn wanneer de uitoefening van eene Godsdienst niet juist het kenmerkende

van eene bijeenkomst der leden van een genootschap miste, namelijk de bepaling en beperking dergenen, welke die bijeenkomsten kunnen bijwonen.

De wet zegt niet, art. 291, geene bijeenkomst zal kunnen belegd worden om godsdienstoefening te houden; maar de wet zegt: *geene associatie* (verbintenis) *van meer dan* 20 *personen*, *waarvan het doel zal zyn om zich te vereenigen*, *zal zich kunnen vormen*. De wet bepaalt dus onze aandacht op geheel iets anders dan op godsdienstoefeningen. Er wordt gesproken van *genootschappen*, *welkers leden zich bepaaldelijk verbinden om alle dagen of op vastbepaalde dagen bijeen te komen*, *om zich met iets bepaalds bezig te houden*, *onder welken titel dan ook*.

Uit dit artikel zelf blijkt het derhalve dat de wetgever onderscheid maakt tusschen *genootschap* (association) en *bijeenkomst* (réunion): en dat niet de bijeenkomsten als zoodanig strafbaar waren, maar wel de verbintenis, waaruit die bijeenkomsten voortvloeiden, blijkt ook uit art. 292, daar niet gesproken wordt van de hoofden, directeurs of administrateurs van de bijeenkomsten, maar van de associatie. Als men dus deze artikelen wil toepassen, dan moet er niet gevraagd worden naar de bijeenkomsten, maar of er eene verbintenis bestaat onder het bestuur en de leiding van hoofden, enz. Wil men de uitlegging van het woord *association*, dit wetboek bevat die uitlegging, sect. V, § 1, art. 266. *Ce crime* (d'association) *existe par le seul fait d'organisation de bandes ou de correspondance entre elles et leurs chefs* etc. en uit art. 267 blijkt dat de associatie zelf strafbaar is; de straf is alleen zwaarder dan in de artikels die wij voor ons hebben, om dat de aard der associatie, het doel namelijk om misdaden te plegen, dit vorderde; terwijl de associatie van de onderhavige artikelen uit derzelver aard, schuldeloos zou kunnen zijn, en deze wetsbepaling dus niets meer is dan een voorbehoedmiddel tegen mogelijk kwaad. Was het *bijeenkomen* strafbaar, dan beging elk, die daar tegenwoordig was, eene misdaad; dit is echter zoo niet, daarom zijn alleen de hoofden, directeurs en administrateurs verantwoordelijk, maar alleen wegens het *ver-*

bond, het genootschap. Wilde men dus op grond van deze artikels vervolgen met eenigen schijn van regt, dan had de beschuldiging ten minste moeten luiden: *er heeft zich te Genderen en te Sprang eene associatie gevormd van afgescheidene Gereformeerden, met het doel om alle dagen of op vastbepaalde dagen bijeen te komen, enz.* daarvan is echter niets in de aanklagt of in het vonnis te vinden; het voornaamste, het eigenlijke stuk, waar alles op aankomt, wordt gemist; er wordt van niets anders melding gemaakt dan van bijeenkomsten en godsdienstoefeningen. Nu is echter de vraag, bestaat er dan ook zulk eene associatie als de wet bedoelt? want wij moeten wel opmerken dat de wetgever niet eens alle associatiën bedoelt, anders toch zou er in art. 292 niet gevonden worden: toute association *de la nature ci-dessus exprimée;* de vraag is dus, bestaat er zulk eene associatie? En het antwoord is volstrekt *neen.* Maar, zal men zeggen, er bestaat toch iets, waaruit het voortvloeit dat er zooveel menschen bijeenkomen. Ja, mijne Heeren, er bestaat iets, en wel *een zoodanig iets*, dat het publiek ministerie, in onderscheidene provinciën, alle magt, die ter harer beschikking staat, ontwikkelt en in beweging brengt, om dat *iets* uitgeroeid te krijgen; en evenwel het breidt zich, tegen alle vervolging aan, hoe langer hoe meer uit, uit kracht van deszelfs aard en werking; en dat *iets* is *de gemeenschap of overeenstemming van geloof*, en *de meer en meer levendig wordende behoefte in Nederland naar geestelijk voedsel;* en uit kracht van de gemeenschap en overeenstemming de *verbintenis des geloofs*, zonder eenige menschelijke afspraak, om God den Almachtigen met ligchaam en geest te dienen en te verheerlijken; en *de behoefte des geloofs*, om de waarheid die geloofd wordt te belijden voor de menschen, te verkondigen in de wereld, en de *begeerte des geloofs*, om overeenkomstig die belijdenis den geheelen wandel in te rigten naar de wille Gods, en vooral in de godsdienst niets anders te doen dan hetgeen *Hij* gebiedt, en niets na te laten dan hetgeen *Hij* verbiedt! Daar uit vloeit nu voort dat de alzoo verbondenen zamenko-

men, omdat God gebiedt in Zijn woord, *de onderlinge byeenkomsten niet na te laten, gelyk sommigen de gewoonte hebben* (Hebr. 10: 25). Maar er bestaat bij hen geen doel om zich te vereenigen alle dagen of op vastbepaalde dagen; meestal vergaderen zij op den gewonen rustdag der Christenen; ook van Staatswege tot de Godsdienst bestemd. (Zie Besluit van 1 Maart 1815, Staatsblad n°. 21), doch zij doen dit niet omdat menschen dezen dag bepaalden, maar uit gehoorzaamheid aan Gods gebod; daarom wordt die dag door hen *de dag des Heeren* genoemd, en dringen zij zoo sterk aan op deszelfs heiliging, in een land waarin men zegt dat de inwoners Christenen zijn, ja daarom verkondigen zij de straffen en oordeelen van den Regter der gansche aarde, op de gedurig meer en meer toenemende moedwillige overtreding van een der hoofdgeboden van den Koning der Koningen: *Gedenkt den Sabbathdag dat gy dien heiligt.*

Maar er is nog meer; de wetgever vordert een doel om zich op die bepaalde dagen *met een bepaald onderwerp bezig te houden.* En wat zal dit nu in het onderhavige geval zijn? Het proces-verbaal geeft de oplossing, het is *prediken*, *zingen*, *bidden*, *doopen*: dus alles deelen van de gemeenschappelijke godsdienstoefening der Christenen. O! beklagelijke invloed van het *materialismus* om de gemeenschappelijke Godsverheerlijking te vernederen tot iets waarmede men zich bezig houdt; een denkbeeld waardig de dagen toen de wereld in de duistere eeuwen des bijgeloofs verzonken, God meende te dienen, wanneer men op den rozenkrans eenige gebeden geteld had, of wanneer men kleederen maakte voor Maria of andere heiligen: en het ongerijmde hiervan is zoo duidelijk, dat men zelfs in de aanklagt, noch in het vonnis van *bezigheid* gewaagt, maar wel van *godsdienstoefening*, *godsdienstige plegtigheden.*

Uit al het opgenoemde blijkt nu ten allerduidelijkste dat er eene *overeenstemming* of *vereeniging* bestaat, namelijk van *geloof* en belijdenis; dat daaruit voortvloeit eene *zedelijke verbintenis*, namelijk om *godzaliglyk te leven en te wandelen in de tegenwoordige booze wereld*, en daartoe elkander te vermanen zoo lang het he-

den genaamd wordt; en om dit te kunnen doen, komen zij te zamen, en in die bijeenkomsten, waarin zij gaarne elk een toelaten, hebben zij *één doel*, namelijk God den Almachtigen te dienen en te verheerlijken, naar Zijn eigen wil en bepaling in Zijn woord bekend gemaakt: van zoodanigen aard waren nu ook de bijeenkomsten te *Genderen* en *Sprang*.*). Maar ik vraag het in hoogen ernst, mijne Heeren! zijn dat nu zaken, waarop men met eene goede en geruste conscientie, denkende aan den regtvaardigen Opperheer van hemel en aarde, art. 291 en 292 van het wetboek van strafregt kan en mag toepassen? Ja, zal menigeen zeggen, zoo doende worden die dweepers uitgeroeid; maar de regtbank veroordeelt geene dweeperij, of menschen omdat zij naar de publieke opinie, dweepers zijn; doch ik mogt mij eens met dingen inlaten, die hier niet te pas komen.

Wij keeren terug tot het wetboek, om daaruit verder aan te toonen, dat de daden, waarover hier gehandeld wordt, niet kunnen vallen in de termen van art. 291 en 292. Het zal zeker door niemand betwist worden, dat het gebeurde in het vonnis zelf bestempeld wordt met den naam van *godsdienstoefening*; gelijk het ook waarlijk was; en niemand zal ontkennen dat dit in het fransch beteekent: *exercice d'un culte*. Zien wij nu art. 291 en 292 in, dan vinden wij geen woord daarvan gemeld; en het blijkt integendeel uit art. 294 dat de wetgever zelf onderscheid maakte tusschen *byeenkomst van geassocieerden* en *godsdienstoefening*, wordende aldaar beide genoemd. Godsdienstoefening komt dus in aanmerking in deze sectie, maar als onderscheiden van de bijeenkomsten der leden van eene associatie. Verder blijkt dit allerduidelijkst uit art. 293; het is niet te ontkennen dat in dit artikel gesproken wordt van zoodanige bijeenkomsten, als waarvan gehandeld wordt in art. 291. Maar wordt nu in dat art. 293 gesproken van misdaden in *eene openbare*

---

*) Te Genderen predikte ik over *Judas*: 20—23 en te Sprang over 2 *Cor*. 5; 1, stoffen die zeker wel een geheel ander doel kenmerken dan om menschelijke associatien te vormen.

godsdienstoefening gepleegd, geenzins; in art. 293 wordt de straf bepaald voor de hoofden der associatie, in welker bijeenkomsten gepleegd is de misdaad van *provocation à des crimes ou delits*, en die straf is, gevangenis van 3 maanden tot 2 jaren. Zien wij nu art. 202, daar wordt van dezelfde misdaad gesproken, maar gepleegd *en assemblée publique*, door een bedienaar van de godsdienst; doch daar wordt dezelfde misdaad gestraft met gevangenis van 2 tot 5 jaren: vanwaar dit onderscheid? In art. 293 wordt slechts gesproken van *besloten vergaderingen van leden van eene associatie*, terwijl in *art.* 202 gehandeld wordt van *openbare godsdienstoefeningen*. De meerdere openbaarheid en algemeenheid in het laatste geval, de omstandigheden waaronder het voorvalt, vordert dus zwaarder straf; en het strekt tevens tot een krachtig bewijs, dat in art. 291 en 292 niet gehandeld wordt over openbare godsdienstoefeningen. Nog iets, dat ook degelijk bij deze zaak in aanmerking moet komen, en waardoor het nog duidelijker wordt, dat in de sectie, waarop de vonnissen gegrond zijn, gehandeld wordt over bijzondere vergaderingen der leden van eene associatie, is, dat in *art.* 102 elk particulier, die eene diergelijke daad gepleegd heeft in eene *réunion public* (eene openbare bijeenkomst) op het minste gestraft moet worden met *bannissement*.

Nu zal het zeker door niemand betwist worden, dat de godsdienstoefeningen te *Sprang* en te *Genderen openbaar* geweest zijn; eene enkele blik op de processen-verbaal, zal een ieder daarvan ten volle overtuigen, en wanneer dit dan als bewezen verondersteld moet worden, dan moet tevens ieder onpartijdige toestemmen, dat de toepassing van *art.* 291 en 292 van het strafwetboek op de openbare godsdienstoefeningen onregtvaardig is. Daarenboven moest zulk een toepassing onbekend zijn in een land, aan welks hoofd een Koning staat, die, zoo als wij niet anders mogen denken, in opregtheid eene acte onderteekend heeft, waarin onder anderen voorkomt:

« Les Puissances déclarent solemnellement que le présent acte » n'a pour objet que de manifester, à la face de l'univers, leur

» détermination inébranlable, de ne prendre pour règle de leur » conduite, soit dans l'administration de leurs états respectifs, soit » dans leurs relations politiques avec tout autre gouvernement, » que les préceptes de cette religion sainte, préceptes de justice, » de charité et de paix, qui loin d'être uniquement applicables à la » vie privée, doivent au contraire influer directement sur les ré- » solutions des princes, et guider toutes leurs démarches, comme » étant le seul moyen de consolider les institutions humaines et de » remédier à leurs imperfections. »

En een weinig verder.

« Leurs Majestés recommandent en consequence avec la plus » tendre sollicitude, à leurs peuples, comme unique moyen de » jouir de cette paix qui nait de la bonne conscience, et qui seule » est durable, de se fortifier chaque jour d'avantage dans les prin- » cipes et *l'exercice des devoirs que le divin Sauveur a enseignés aux* » *hommes.* »

In een land waarin nimmer op diergelijke wijze godsdienstige bijeenkomsten vervolgd zijn geworden. Voor dat het heerlijke gedenkstuk der Fransche overheersching op Nederlandschen grond was overgebragt; toen men nog gebruik maakte van Romeinsch en Hollandsch regt; is er ook wel vervolging geweest om der Godsdienst wil, in de dagen der Remonstranten, waarvoor Zeeland toen bewaard bleef; en later onder het bewind van de liberale DE WITTEN, toen de Godzalige KOELMAN, Predikant te Sluis, de verdraagzaamheid van het valsche liberalismus zoodanig moest ondervinden, dat hij van stad tot stad en van dorp tot dorp verjaagd werd, als hij het slechts dorst te wagen om in de bijeenkomsten zijner vrienden, zijnen mond te openen ter verkondiging van Gods waarheid. Maar men was bij al die dwaasheid toch zoo verblind niet, om de verbodswetten tegen de *Collegia illicita* te hulp te roepen; men was nog zoo verre van de Hollandsche rondheid en opregtheid niet ontaard; men maakte eenvoudig een placaat tegen de *conventiculen* of Godsdienstige bijeenkomsten; en toen bestond er in Nederland eene

heerschende Godsdienst, uitsluitend begunstigd door de regering des lands.

Ook ten tijde der Romeinsche Keizers, die de Christenen met de uitgezochtste martelingen folterden, was men nog eerlijk genoeg om te zeggen dat men hen vervolgde omdat zij Christenen waren, en men riep niet te hulp het voorwendsel der ook toen bestaande wetten wegens *Collegia illicita.*

Het was bewaard voor de 19de eeuw, om door de alles verblindende verlichting, zoodanig te leeren lezen en uitleggen; dat inwoners van Nederland, die eene Godsdienst gelooven, belijden en wenschen uit te oefenen, voor welkers vrijheid het bloed der voorvaderen gestroomd heeft; en die zich niet kunnende vereenigen met hen, welke die Godsdienst geheel of gedeeltelijk verwerpen, zich afscheiden van een Kerkgenootschap waar hun alle gelegenheid benomen is, om hunne geloofsbelijdenis te handhaven tegen derzelver verguizers, en afzonderlijk vergaderende om God den Heere naar de overtuiging hunner conscientie in het openbaar te dienen en te verheerlijken, vervolgd kunnen worden voor regtbanken, onder voorwendsel van een paar artikels uit het strafwetboek van eenen uitheemschen dwingeland; en wel zoodanige artikels die bij eene eenvoudige en gezonde uitlegging, in verband met de overige deelen van hetzelfde wetboek nooit beteekend hebben, wat men ze wil laten beteekenen; het nageslacht zal weldra spoedig blozen, over elke veroordeeling die reeds geveld is. De Heidenen die Christus in Zijne ledematen vervolgden, zijn hierin ter beschaming en veroordeeling van hen die zeer boos zouden worden, als men hen den naam van Christenen niet wilde toekennen.

In onze dagen moest men het MARCIANUS nazeggen tegen een ieder die het zou willen ondernemen om eenige Godsdienstdwang bevorderlijk te zijn; «Neen, om wegens Godsdienst» oefening bijeen te komen dit wordt niet verhinderd, indien on» der dien schijn maar niet gehandeld wordt, tegen de wet » waarbij ongeoorloofde clubs of associatien verboden worden.»

Dit laatste geschiedt wanneer men associatien onder den naam van Godsdienstoefeningen bedekken wil; doch om dit te kunnen doen moeten zeker de bijeenkomsten niet openbaar zijn, want zijn zij openbaar, dan kan ieder zich dadelijk overtuigen, en er kan geene bedekking plaats hebben. Kon men nu zulk eene bedekking aantoonen, dan zou de vervolging regtvaardig zijn, doch dit moest dan ook geschieden door het publiek ministerie, door middel van schriftelijke acten, of door getuigen; dit is echter niet geschied en kan niet geschieden, omdat er geene associatie bestaat.

Ik weet wel dat er allerlei schandelijke geruchten verspreid worden; de dagbladen dezer provincie zijn ook niet karig geweest, om een verkeerd denkbeeld van hetgeen elders gebeurd is in te boezemen; en op mijne reize herwaarts, heb ik op eene publieke plaats, door een persoon uit den zoogenaamden fatsoenlijken stand in deze stad hooren zeggen, dat de kerkelijke onlusten voortvloeiden uit aanstoking van de vijanden onzes vaderlands, en ten doel hadden omkeering van den staat; en ik weet dat dit gevoelen door meerderen gekoesterd wordt; geene enkele daadzaak kan echter ten bewijze aangevoerd worden, maar wel van het tegendeel. Onder de aanhangers van de godsdienstgevoelens welke ik voorsta, vindt men de ijverigste aanhangers van het huis van Oranje; en het gedenkteeken van *trouw aan Koning en Vaderland,* toont het openbaar dat ik mijn leven voor beiden veil had, toen deszelfs rust en veiligheid bedreigd werd door oproer en muiterij, voortgevloeid uit de vereenigde woelingen van bijgeloof en ongodisterij. Met vrijmoedigheid mag ik dus de daadzaken die gebeurd zijn voor deze regtbank belijden, en ik erken dat ik met meer dan twintig personen bijeen ben geweest om Godsdienstoefening te houden en godsdienstige plegtigheden te verrigten: doch het getal was niet bepaald door eenige overeenkomst, integendeel was het ten eenemale onbekend wie en hoeveel er zouden tegenwoordig zijn; want die bijeenkomsten waren niet geheim, maar openbaar en voor ieder toegankelijk: het waren *assemblées*

publiques pour l'exercice d'un culte, en hiervan wordt in *art.* 291 *en* 292 niet gesproken, daarin wordt gehandeld over de verbintenis om bijeen te komen, met bepaalde leden; de alhier vermelde daadzaken vallen dus niet in de termen van deze strafwet; en ik vraag derhalve met vrijmoedigheid aan deze regtbank vernietiging van het vonnis van 's Hertogenbosch.

II.

Ik ben geen hoofd of bestuurder van eene door de wet verbodene associatie.

Ik zou kunnen volstaan met in dit gedeelte eenvoudig te zeggen; bestaat er geene bij de wet verbodene associatie, dan kan ik ook niet als hoofd of bestuurder in aanmerking komen; want een hoofd van iets dat niet bestaat is eene ongerijmdheid. Doch daar de wet zelve aanleiding geeft om met de betwiste vonnissen in de hand, ook het ongerijmde van de beschuldiging aan te toonen, wensch ik hierbij nog eenige oogenblikken stil te staan. De aanklagt luidt, *dat ik mij als hoofd gedragen heb door het uitoefenen van godsdienstige plegtigheden en besturen dier bijeenkomsten:* En wat is nu gebleken dat ik gedaan heb? Uit de processen-verbaal, uit de getuigenverhooren, geheel in overeenstemming met mijne eigene verklaringen, is het ten volle bewezen, dat ik gepredikt, gebeden, psalmen opgegeven en kinderen gedoopt heb. In dit alles wordt wederom het vereischte van de wet gemist; er staat toch met zoo vele woorden te lezen in art. 292 LES CHEFS, *directeurs ou administrateurs de l'association.* Zou er nu eenigen schijn van regt bestaan ter mijner vervolging, dan moest er in de plaats van het woordje *association*, *réunion* gevonden worden; en het is tevens weder een bewijs dat de wetgever ten doel had om de verbintenis te straffen en hetgeen er uit kon voortvloeijen voor te komen.

Uit *art.* 293 blijkt ook ten allerduidelijkste dat de wetgever,

het *spreken*, *vermanen*, *opwekken en bidden* niet als het kenmerk van een hoofd, directeur of administrateur bepaalt, dewijl in dat artikel de sprekers of bidders PERSONELLEMENT *coupables de la provocation*, van de hoofden enz. onderscheiden worden: het is derhalve niet genoegzaam ter veroordeeling te zeggen deze of die heeft gepredikt, gebeden, gezongen of gedoopt, en daarom is hij het hoofd van eene associatie. Zou men iemand niet voor onzinnig verklaren, die wilde beweren de voorlezers, voorzangers en collectanten, die in de hervormde kerkgebouwen dienst doen, zijn hoofden, directeurs en administrateurs van de hervormde associatie: de baker of minne onder de Roomschen welke de zoogenaamde nooddoop aan zwakke kinderen toedient, of eene geestelijke zuster die bij eene kranke de anderen voorgaat in het gebed is het hoofd, de directrice of administratice van eene Roomsche associatie. Mijne Heeren, ik hoop dat de zaak die aanhangig is ernstig, bedaard, naauwkeurig overwogen, en dat er consequent geoordeeld en gehandeld mag worden, en dan twijfel ik niet of er zullen geheel andere resultaten uit voortvloeijen als regterlijke veroordeelingen op grond van *art.* 291, 292.

In het hoofd van de vonnissen word ik erkend als *predikant bij de afgescheidene gereformeerde gemeente te Genderen*, en dat ben ik tot hiertoe, en hetgeen ik deed was een gevolg daarvan; doch die bediening maakt mij niet tot het hoofd van eene associatie. Te veel afkeerig van allerlei genootschappen sta ik met geene derzelve in eenig verband; te diep doordrongen van de overtuiging dat de Kerke Christi door geene menschelijke magt kan staande gehouden worden, even min als het in de magt van menschen staat om die kerk te vernielen en uit te roeijen, al verbonden zij zich allen in massa er tegen, gruw ik van allerlei menschelijk genootschap in het kerkelijke, al was het dan ook onder voorwendsel van handhaving der waarheid, zoo als b. v. in Engeland en Ierland. Te innig doortrokken met de beginselen der reformatie, heb ik mij in onderscheidene geschriften getoond een tegenstander te zijn

van protestantsche hierarchie. Tegen de aantijging derhalve dat ik het hoofd eener associatie zou zijn, protesteer ik met alle magt, als Christen Gereformeerde, als Nederlander.

Als Christen Gereformeerde belijd ik mij te zijn een bedienaar des Goddelijken woords in de gemeente van Christus; daarom ben ik bezig in de prediking der waarheid overal waar mij daartoe de gelegenheid wordt aangeboden; daarom ga ik de gemeente voor in het gebed en gezang bij de openbare godsdienstoefeningen; daarom bedien ik de Sacramenten; doch dit alles maakt mij niet tot hoofd dier gemeente, integendeel doe ik door dit alles *dienst*. Niemand mijner geloofsgenooten erkent mij ook voor hetgene mij wordt aangewreven, en was het mij elders moeijelijk om bij de bestaande heerschende denkbeelden van priesterheerschappij, dit punt duidelijk en bevattelijk te maken; ik mag er ten minste in Zeeland op rekenen, dat men gemakkelijker zal begrijpen dat een leeraar van de Godsdienst geen hoofd is van eene associatie, omdat hij de onderscheidene deelen van zijn ambt uitoefent. Als Christen Gereformeerde ken en erken ik geen ander hoofd en regeerder der kerk dan Christus den Heere; dat staat in mijne geloofsbelijdenis reeds sedert derdehalve eeuw te lezen, en de verwerping van hen, die de magt, de bevelen en het woord van dat eenige Hoofd der gemeente verwierpen, en eigen wil en wet in deszelfs plaats stelden, om als heeren over de gemeente te regeren, berokkende mij alle de moeijelijkheden, waarmede ik tot nog toe te worstelen heb; maar als Christen Gereformeerde verwacht ik ook van dat éénige Hoofd volkomene verlossing Zijner verdrukte gemeente, uit de handen van allen, die onze conscientie zoodanig zouden willen binden, dat wij, Zijn woord verlatende, zouden ophouden Hem te dienen en te verheerlijken in de onderlinge bijeenkomsten en in het openbaar.

Maar ook als vrij en onafhankelijk Nederlander moet ik evenzeer die aantijging verwerpen, en het vloeit voort uit mijne godsdienstige beginselen om eenen afkeer te hebben van een *imperium in imperio*. Verheugd dat ik deelgenoot ben geweest in

eene veldtogt, waardoor het aan de wereld bewezen is, dat het nog de leus is der Nederlanders, al staat het ook niet meer op onze munt, *hánc* (libertatem) *tuemur;* zou het mij niet minder tot zieleblijdschap verstrekken, wanneer wij bij vernieuwing aan de wereld door daden mogten bewijzen, dat in deze beginselloose tijden, te midden van allerlei worstelingen en beroeringen, welke Europa te gemoet snelt en die reeds troonen doen schudden en kroonen doen waggelen, de vastheid van Nederland en Oranje niet bestaat in stoffelijke krachten, maar in de zekerheid van de Godsdienst, waardoor onze vaderen zelfs met hun geld aan de wereld beleden en verkondigden *hâc nitimur.* Mogt mijne openbare prediking in de gemeente door den Heere daartoe dienstbaar gemaakt wezen of worden; mogt hetgene ik voor de regtbanken gesproken heb, eenigzins daartoe medewerken, dan zouden alle de vermoeijenissen en ontberingen, dan zouden alle die miskenning en verdenking, waaronder ik nu nog gebukt ga, reeds hier op aarde rijkelijk vergoed zijn; en mijn vaderland zou er zeker niet ongelukkiger om zijn, wanneer deszelfs inwoners, teruggekeerd tot de oude godsvrucht, *Gode geven dat Godes is*, dewijl zij juist daardoor minder eigenbelangzoekend, zonder murmureering in tol en schatting en eere *den Koning zouden geven dat des Konings is*, en zou welligt een goed deel commiesen gemist kunnen worden, welke nu moeten waken tegen ontduikingen der belastingen; terwijl omgekeerd magistraten en regtbanken bij het strenge handhaven der burgerlijke wetten, als de door God gestelde magten op aarde, tevens zouden waken tegen elke belemmering of verhindering van de openbare godsdienst van *alle* de onderdanen, waken tegen elken inbreuk op de vrijheid van conscientie; en men zou geene artikels uit de strafwet van Napoleon behoeven, om geld in de schatkist te brengen, voortkomende uit boeten, omdat inwoners van Nederland in het openbaar God gediend hebben.

Maar behalve dat ik protesteer tegen de onbewezene beschuldiging, dat ik het hoofd zou zijn van eene associatie; is er nog iets in de wet, die ik voor mij heb, hetwelk eene ver-

oordeeling op de gronden in het vonnis uitgedrukt, onmogelijk maakt.

In *art.* 292 wordt boete bepaald voor de hoofden, en van eene associatie, welke zonder verlof is gevormd, of welke de voorwaarden overtreden heeft aan haar opgelegd; doch er gaat voor de boete iets vooraf, waarop te 's Hertogenbosch geheel niet gelet is, en dit is de *ontbinding der associatie;* op die ontbinding kan eerst verwijzing in de boete volgen, want er staat duidelijk: *seront en outre punis d'une amende*, (zullen bovendien gestraft worden met eene boete) het doet er hier niet toe of die ontbinding geschieden moet door de administrative magt, gelijk onlangs beweerd is in een vonnis te Thiel tegen mij uitgesproken, en hetgeen wel waarschijnlijk is, uit onderscheidene handelingen onzer hooge regering, b. v. de ontbinding van de Catholijke Societeit in Utrecht en Brussel, volgens Koninglijk Besluit van 1 Sept. 1823; hetzij die bevoegdheid toekomt aan de regterlijke magt, zoo als volgen zou uit een vonnis in Groningerland uitgesproken, de ontbinding van de verbintenis of associatie moet de verwijzing in de boete voorafgaan. Nu is men wel reeds zoo ver gevorderd in de verlichting en beschaving in ons vaderland, dat men het *ontbinden van een genootschap*, uitgelegd heeft door *uiteendryven van eene vergadering met sabelslagen van dragonders;* als bedaarder en grondiger kennis van de taal plaats maakt voor oppervlakkige en vlugtige beschouwing, dan zal men het wel leeren dat geweldadige uiteendrijving in het fransch nooit beteekend heeft of beteekenen kan *dissoudre*, maar dat men dan zegt *disperser.*

Letten wij nu op de toepassing van dit geheele artikel op godsdienstige vereenigingen, dan hebben wij niets anders voor ons dan volstrekte onderwerping der Godsverheerlijking aan de willekeur van het Gouvernement, want er staat in art. 291: *sous les conditions* qu'il plaira *à l'autorité publique d'imposer à la societé*, (onder de voorwaarden welke het aan de publieke magt *zal gelieven* de societeit op te leggen), en de overtreding van die voorwaarden moet noodzakelijk ontbinding ten gevolge hebben.

Moet nu volstrekt de Godsdienstige gemeenschap en de daaruit voortvloeijende bijeenkomsten mijner geloofsgenooten eene associatie zijn welke de wet bedoelt, dan moet die naam aan elke kerkgemeenschap gegeven worden, dan valt b. v. ook het hervormd kerkgenootschap onder die termen van de wet; overtreedt dan die hervormde associatie de voorwaarden door de hooge regering haar opgelegd, dan moet zij ontbonden, en de predikanten, ouderlingen, diakenen en voorzangers van dat genootschap *daarenboven* gestraft worden door de regtbanken met geldboeten.

En wanneer men dan niet met tweederlei maat wil meten, zou er dadelijk gelegenheid zijn om *art.* 292 toe te passen; en wanneer er dan zulk een ijver is, als in het vervolgen van mij en mijne geloofsgenooten bespeurd wordt, dan ben ik wel verzekerd, dat er nog al eenige predikantstractementen voor 's lands schatkist bespaard zouden kunnen worden, en nog al eenige boeten betaald. Immers toen de oude Classis van Amsterdam in 1816 bezwaren inleverde tegen de organisatie van het hervormde kerkgenootschap, uit vrees dat de leer en tucht der gereformeerde kerk daardoor zou benadeeld worden; antwoordde de toenmalige Commissaris-Generaal *in naam des Konings*, dat men daarvoor niet behoefde te vreezen, want dat het de eerste pligt van dat nieuwe kerkbestuur was, om de leer der gereformeerde kerk ongeschonden te bewaren, en ten gevolge van de onderteekening in 1816 vastgesteld en door den Koning gesanctionneerd, moet elk predikant belooven dat hij *die leer zou leeren en handhaven.* Zie daar dus eene voorname voorwaarde, waarop de Amsterdamsche Classis zoo vast vertrouwde, dat zij zich ontbond en plaats maakte voor het nieuwe bestuur, zonder één woord te spreken. Zonder nu van beschuldigingen van andersdenkenden te gewagen, de opperste magt van het hervormde genootschap, welke Synode genoemd wordt, welke alles wat er voorvalt in het hoogste ressort beslist, heeft in dit jaar, behalve erkentenis van *blindheid* en *onkunde*, openbaar beleden, dat zij *onbevoegd* was om eene uit-

legging te geven van de bedoeling van het onderteekenings-formulier voor aankomende predikanten; en dit op eenen tijd toen eenige predikanten verzocht hadden om de formulieren van eenigheid geheel als vervallen te verklaren. De voorwaarde door den Commissaris-Generaal uit naam des Konings op dat genootschap gelegd in 1816, is derhalven openlijk overtreden: is nu *art.* 291, 292 van toepassing op kerkelijke verbintenissen, Godsdienstige vereenigingen; dan volgt noodzakelijk op grond van de wet « *l'association qui aura enfreint les conditions* » *a elles imposée sera dissoute. Les chefs etc. seront en outre* » *punis d'une amende*, » dat het hervormde genootschap door de daartoe bevoegde magt ontbonden en de predikanten, ouderlingen, diakenen en voorzangers *daarenboven* door de regtbanken gestraft zouden moeten worden met eene geldboete. Iedereen zou zeker zulk eene actie ten hoogste dwaas noemen, en ze is toch de eenvoudige consequentie van het vonnis waarvan ik appelleer. Ik blijf er op aandringen, voor dat ik regtvaardig gestraft kan worden met geldboete, moet er aangetoond en bewezen worden, dat ik het hoofd ben van eene associatie; en zoo men de Godsdienstige vereeniging, welke ik met mijne geloofsgenooten vorm, eene associatie wil blijven noemen, dan moet die geloofsvereeniging eerst ontbonden worden, al was het ook door een regterlijk vonnis, en dan eerst zou de verwijzing in de boete moeten volgen. Het eerste, de ontbinding namelijk, is nog nooit geschied, en zal ook niet geschieden om dat het onmogelijk is, want het geloof en hetgeen er uit voortvloeit, kan door menschen wel bestreden en beproefd, maar niet ontbonden worden. Het Gouvernement kan wel een besluit maken dat zulk eene geloofsvereeniging in Nederland niet mag bestaan, of dat zij die door dit geloof vereenigd zijn, niet bij elkander mogen komen.

Onderscheidene Gemeenten hebben in een request *) aan

---

*) Te vinden in de verzameling van adressen, uitgegeven bij J. van Golverdinge, te 's Hage, pag. 35 enz.

Z. M. onzen geëerbiedigden Koning bescherming gevraagd tegen vervolging, of anders de zoo evengenoemde verklaring; in beide gevallen zouden de regtbanken van mij geen last meer hebben; want bij het verleenen van bescherming, zou aan het publiek ministerie den weg zijn afgesneden om verder aanklagten en dagvaardingen op te maken; of indien zulk eene verklaring gegeven wordt, hoop ik zoo opregt te zijn om te erkennen dat ik dan *die* wet overtreden had, wanneer ik volgens mijne overtuiging met mijne geloofsgenooten gemeenschappelijk God in het openbaar gediend had; en zou ik mij kunnen voorbereiden voor de straffen bij *die* wet bepaald; of zoo ik mij daaraan niet kon of dorst blootstellen, dan zou ik mij kunnen afscheiden van Nederland en met mijne geloofsgenooten eene andere wijkplaats opzoeken, waar wij ten minsten onze Godsdienst zouden kunnen uitoefenen, zonder gevaar te loopen om begroet te worden met sabelslagen van militairen. Doch zoolang de Grondwet niet is afgeschaft, of art. 190—193 en 196 er niet worden uitgenomen, verwacht ik nog verandering van gevoelens omtrent mij en mijne geloofsgenooten. Voor het tegenwoordige is het mij genoeg te hebben aangetoond dat ik geen hoofd ben van eene verbodene associatie.

III.

Art. 294 kan en mag niet toegepast worden op den eigenaar van eene woning waarin openbare Godsdienstoefening gehouden is, op de in het betwiste vonnis aangevoerde grond.

Art. 294 spreekt niet in het algemeen van elke bijeenkomst, veel minder van eene *openbare* bijeenkomst, maar alleen van *réunion des membres d'une association*. Ik zal hier niet weder herhalen dat ik met mijne geloofsgenooten geene associatie vorm, neen, zelfs in de vooronderstelling dat dit waar was, moet ik

op vernietiging van het vonnis aandringen. Noch te *Genderen*, noch te *Sprang* was het eene vergadering van leden der Gemeente waaronder ik Leeraar ben. De Middelburgsche Courant is reeds gedienstig genoeg geweest om hiervan het bewijs uit te bazuinen; daarin heeft het publiek reeds kunnen lezen dat er veel Joden en Roomschen onder de menigte tegenwoordig waren; dit was vooral te *Sprang* het geval, alwaar misschien het grootste getal tot de Roomschgezinden behoorde, alwaar zelfs onderscheidene manschappen tegenwoordig waren van het aldaar gedetacheerd liggende corps mineurs; waren nu die Roomschgezinden, die militairen en mijne geloofsgenooten gezamenlijk leden van ééne associatie? dit zal niemand beweeren; maar is dit zoo niet, dan was de bijeenkomst aldaar ook geene *byeeenkomst der leden van eene associatie*, maar eene *openbare* bijeenkomst, en daarop bepaalt art. 294 geene straf. Het zal toch wel noodig zijn dat eene misdaad met de woorden van de wet uitgedrukt kan worden, om de wet te kunnen toepassen; de mengeling der onderscheidene soorten van menschen van allerlei godsdienstige of ongodsdienstige gevoelens is het krachtigste bewijs, dat hier aan zulk eene bijeenkomst als de wet bedoelt niet te denken is; en heeft er niet zulk eene bijeenkomst, maar eene andere bestaan, dan zeggen wij ook vrijmoedig, de wet is verkeerd toegepast, de regtbank te 's Hertogenbosch heeft in deszelfs oordeel gefaald, en wij vragen derhalven met vrijmoedigheid van deze regtbank vernietiging van het betwiste vonnis, ook in dit opzigt. Bovendien is de toepassing van dit artikel zoo geheel tegenstrijdig met het volstandig gebruik in Nederland, dat die toepassing alleen plaats vindt ten opzigte van mijne geloofsgenooten of ten minsten van degenen die zeggen dat zij dezelfde waarheden gelooven en belijden.

Wie heeft er b. v. ooit aan gedacht om logementhouders aan te klagen en te straffen op grond van dit artikel, wanneer zij een gedeelte van hun huis afstonden, voor de bijeenkomsten der leden van eene classis hervormde predikanten, waarvan

ik onderscheidene voorbeelden zou kunnen opnoemen; geen hunner kwam het ooit in het hoofd om daartoe permissie te vragen aan den Burgemeester, en in dit artikel wordt toch ook gesproken van eene *association même autorisée.* Bovendien beteekent *accorder ou consentir l'usage de sa maison*, het afstaan voor gedurig gebruik, onderstelt eene overeenkomst, waarvan hier volstrekt het bewijs gemist wordt, en men zal het ook wel niet kunnen voortbrengen, omdat het niet bestaat. Nog iets dat het partijdige van de toepassing in dit geval sterk doet uitkomen, is dit; vooral in de provincie, ja in de stad waar het vonnis geveld is zijn dikwijls in ééne woning veel meer dan twintig Roomschgezinden bijeen, op een te voren bepaalden dag om gezamenlijk te bidden bij zieken of dooden; nooit wordt voor die bijeenkomsten permissie gevraagd aan den Burgemeester, en nooit worden de eigenaars dier woningen door het publiek ministerie aangeklaagd; en toch is het volgens de in het vonnis uitgedrukte gronden letterlijke overtreding der wet.

In de provincie Holland, waaruit ik afkomstig ben, is het eene doorgaande gewoonte onder Lutherschen en Remonstranten van den beschaafden stand om de kleine kinderen in huis te doopen; daarbij worden de vrienden vooraf genoodigd tegen eenen bepaalden dag, ik was zelf meermalen op diergelijke bijeenkomsten van veel meer dan twintig personen tegenwoordig; nooit werd daartoe permissie gevraagd aan de plaatselijke regering en nog nooit is één van de eigenaars der woningen waar zoodanige bijeenkomsten plaats hadden, daarover vervolgd geworden. Van waar dan nu juist de vervolging van die bijeenkomsten, waarin de afgescheidene Gereformeerden openbaar hunne Godsdienst uitoefenen? Zou men ook vreesachtig zijn, dat leden van andere Godsdienstige gezindheden aldaar uit nieuwsgierigheid of uit andere oogmerken tegenwoordig, door de prediking overtuigd, tot de afgescheidenen zouden overgaan: al was dit zoo, het zou geen nadeel toebrengen aan den staat, en bovendien mag geene regtbank veroordeelen *utilitatis causâ*, want het gevoelen van Cajaphas in de Joodsche raadzaal,

toen het éénige Hoofd der kerk uit nijdigheid veroordeeld werd, mag in geene Nederlandsche regtbank eenigen invloed hebben, zoo lang de leden daarvan nog aanspraak maken op den naam van Christenen.

Maar zal men zeggen, in *art.* 294 wordt niet alleen gesproken van bijeenkomsten der geassocieerden, maar ook van *exercice d'un culte*, (uitoefening van eene Godsdienst) en dit had toch plaats beiden te *Genderen* en te *Sprang*. Dit stem ik volkomen toe, maar als de regtbank dit ook toestemt, dan herhaal ik al wederom dat ten minsten het voorig gedeelte van het vonnis niet overeenkomstig de wet is; want men kan het toch niet billijk noemen, dat dezelfde bijeenkomst in één en hetzelfde vonnis, eerst beschouwd zal worden als *associatie*, om *art.* 291 en 292 op den Leeraar te kunnen toepassen, en dan weder gekenmerkt als *uitoefening van eene Godsdienst*, om den eigenaar van het huis, waar die Godsdienst uitgeoefend wordt, te kunnen straffen.

Een van beiden is waar, de daadzaken in de beide vonnissen vermeld, kenmerken eene *associatie*, of *de uitoefening van eene Godsdienst*. In het eerste geval heeft de bijeenkomst niet de eigenschappen bij *art.* 294 vereischt, want het was eene *réunion publique* en geene *réunion des membres d'une association*, en wij hebben vroeger gezien, dat het strafwetboek tusschen beiden onderscheid maakt. In het laatste geval komt de toepassing van *art.* 291 en 292 niet te pas op den voorganger of spreker, om dat in die artikelen alleen gesproken wordt van *association*, niet van *exercice d'un culte:* En is het bovendien niet duidelijk, dat het doel van dit artikel 294 eigenlijk niet is om openbare uitoefening van Godsdienst tegen te gaan, maar wel om te waken dat er zich in het verborgen geene clubs kunnen vormen onder den dekmantel van Godsdienstoefening: Ik zal hierover niet verder uitweiden, maar overgaan om aan te toonen.

IV.

In geval van toepassing van art. 291, 292 en 294 op openbare Godsdienstoefeningen; maakt echter de Grondwet nu ten minsten die toepassing onmogelijk.

In het eerste vonnis komt eene overweging, voor dat ik dit te vergeefs gesustineerd had. Dat ik het *te vergeefs* gedaan heb blijkt uit de veroordeeling, doch of ik het niet *met het volste regt* gedaan heb dit is niet grondig wederlegd. Ik zie ten minste de mogelijkheid niet in, om met eenig goed gevolg, de duidelijkste verklaring van zoo vele bevoegde mannen, zoo maar in eens leugenachtig te maken, ten koste van een gedeelte der inwoners van Nederland.

Het is niet te wenschen dat men op Nederlandsche regtbanken zou moeten toepassen hetgeen Mr. GROEN VAN PRINSTERER *) zegt in zijne *Beschouwingen over Staats- en Volkerenregt* pag. 198. Wil men bewijzen van de interpretatie in eenen liberalen geest en zin door Vorst en volk, zij zijn er in overvloed. Men zie het Koninglijk besluit van 2 Maart 1814, (*Eerste pleitrede pag.* 19).

Men zie verder de uitlegging door den Graaf G. K. VAN HOGENDORP, president van de commissie ter vervaardiging der Grondwet, die zeker zelf wel geweten zal hebben wat zijne meening was. (*Eerste pleitrede, pag.* 20.)

Men zie het rapport van de commissie tot herziening der Grondwet. (*Eerste pleitrede, pag.* 20.)

Men zie prof. H. J. ROIJAARDS, Hedendaags kerkregt bij de Hervormden in Nederland, 1ste deel, pag. 227—230.

Men zal welligt drukken, zoo als vroeger gedaan is, op het woordje *bestaande*, in art. 191 der Grondwet, en ons dan als eene nieuwe secte willen uitsluiten van de aldaar gewaarborgde bescherming; doch ook dit bezwaar wordt opgeheven, wanneer men bedenkt dat onze kerkelijke inrigting voor en na de bezwe-

---

(* Het hier bedoelde is ook te vinden in de vroeger uitgegevene pleitrede van H. P. Scholte V. D. M. pag. 18 enz.

ring der Grondwet bestond, en dus mede gewaarborgd is; terwijl het sedert 1816 bestaande Hervormde Kerkbestuur de sanctie des Konings scheen noodig te hebben; ten bewijze strekke de opgave onzer oude kerkelijke inrigting in den Staatsalmanak van 1815. (*Zie eerste pleitrede*, *pag.* 24, enz.

Eene behartigingswaardige opmerking moet ik nog mededeelen van eenen, vooral in deze provincie, met roem bekenden vaderlandschen geleerden, Prof. J. W. TE WATER, Levensberigt, pag. 154 en 155. (*Zie eerste pleitrede*, *pag.* 17 enz.

En wil men voorbeelden uit de regtzalen, men zie het vonnis van de regtbank van Amsterdam, uitgesproken 10 Januarij 1822, bekrachtigd bij arrest van het Hoog Geregtshof te 's Gravenhage, 27 Februarij 1822, aangehaald door Mr. A. M. C. VAN HALL, in de onlangs uitgegeven pleitrede, pag. 24, (te Amsterdam, bij *Messchert*).

Een Middelburgsch regent, PIETER DE LA RUË, zong voor honderd jaren, bij de beschouwing van het schrikkelijke voor Nederland, wanneer de Godsdienst niet meer de bron was, waaruit elke stand in de maatschappij ware wijsheid haalde.

Drukt dit in de ziel eens sporen
Grondwet, handvest, stedekeur,
Raken dan welhaast verloren,
Lands en stadseed wordt een leur.
En een weerhaan, die zig draait,
Naar de wind der baatzucht waait.

Letten wij daarenboven op een land waar hetzelfde wetboek vigeert, en waar ook een *Charter* bestaat, gelijksoortig met onze *Grondwet*; dan wordt het al wederom bevestigd, dat de vrijheid van geweten en godsdienstoefening wel aangerand en bestreden kan worden, maar dat vroeger of later de KONING DER KONINGEN, door het bestuur Zijner voorzienigheid, krachtiglijk toont dat HIJ het niet ongestraft laat, wanneer menschen, die ieder oogenblik voor Zijnen rechterstoel kunnen geroepen worden, zich de heerschappij en het gebied aanmatigen over datgene, wat alleen kan en mag onderworpen wezen aan Hem den Almachtigen, Die wat er ook woelen en worstelen moge, naar Zijn woord éénmaal *het oordeel zal doen wederkeeren tot geregtigheid*, *en alle opregten van harten zullen hetzelve navolgen*. (Ps. 94: 15).

En na dit alles mijne Heeren! vat ik alles tezamen in de navolgende conclusie:

Uit al de processtukken blijkt dat er *openbare* bijeenkomsten hebben plaats gehad van meer dan twintig personen; doch het is niet aangetoond en bewezen dat het bijeenkomsten geweest zijn der leden van eene associatie, welke ten doel heeft *zich* te vereenigen, *alle* dagen of op vastbepaalde dagen:

Aangezien,

1°. dat uit art. 291, 292 blijkt dat niet de bijeenkomsten maar de associatie, niet de sprekers in eene bijeenkomst maar alleen de hoofden, administrateurs of directeurs van eene associatie strafbaar zijn.

2°. Dat het uit de vergelijking van art. 293 met art. 201 en 102 ten allerduidelijkste blijkt dat de wetgever onderscheid maakt tusschen de afzonderlijke bijeenkomsten van geassocieerden en tusschen openbare Godsdienstoefeningen of openbare vergaderingen en dus in de 7de Sectie alleen van de eerste gesproken wordt.

3°. Dat uit art. 293 blijkt dat een spreker of voorganger alleen *daarom*, niet als hoofd, administrateur of directeur eener associatie beschouwd mag worden.

4°. Dat een persoon welke de daden uitoefent, waarover ik beklaagd ben, volgens de vonnissen zelf, niet kan genoemd worden *chef d'une association*, maar *ministre d'un culte.*

5°. Dat uit de gelijkstelling van eene godsdienstige gezindheid met eene door de wet verbodene associatie, noodzakelijk volgen moet de onderwerping van alle godsdienstoefening aan de willekeur van het Gouvernement, volgens art. 291.

6°. Dat uit art. 292 blijkt en door een Koninklijk Besluit van 1 September 1823 bevestigd wordt, dat zelf in geval van associatie de ontbinding aan de veroordeeling in boete moet voorafgaan.

7°. Dat art. 294 niet spreekt van openbare vergaderingen van verschillende soorten van menschen, maar alleen van *bijeenkomsten der leden van eene associatie*, en van *Godsdienstoefeningen* voor zoo verre die door het ontoegankelijk ma-

ken voor het publiek het kenmerkende van eene associatie aannemen.

8°. Dat in geval van toepassing van art. 291—294 op de openbare Godsdienstoefeningen, die artikelen ten opzigte der Godsdienstoefeningen door de grondwet zijn afgeschaft, blijkens de aangevoerde bewijzen.

9°. Dat de Godsdienst welke te *Sprang* en te *Genderen* uitgeoefend is, voor en na de bezwering der grondwet bestond, zoowel wat de belijdenis als wat de kerkelijke inrigting betreft, blijkens den staatsalmanak van 1815, en eindelijk,

10°. Dat uit aanmerking van dit alles de daden welke het onderwerp dezer procedure uitmaken, door de vigerende wetten noch als misdaden, noch als wanbedrijven worden erkend.

Vraagt den appellant voor hem en zijne medebeklaagden op grond van de wet vernietiging van de beide vonnissen, vrijspraak van de aangetijgde beschuldigingen, waarborg voor verdere vervolging over deze zaak, en alzoo handhaving van het regt door onze voorouders ten koste van goed en bloed veroverd op Spanje's en Rome's dwingelandij, het regt om God in het openbaar naar de overtuiging der conscientie te dienen en te verheerlijken.

Ik heb met vrijmoedigheid en bescheidenheid, en zoo ik meen duidelijk genoeg de gronden ontwikkeld, waarop ik oordeel dat ik met regt eene vrijspraak mag vragen. Ik hoop dat de vertegenwoordiger van het publiek ministerie ter dezer plaats deze gronden zal wederleggen, en zoo de overtuiging der conscientie dit onmogelijk maakt, zou het mij verblijden dat het aangevoerde voorbeeld van Dupin, den ouden, in eene dergelijke zaak als de onderhavige eene weerklank in het vrije Nederland mogt vinden, en medewerken tot wegneming van een vooroordeel tegen een gedeelte van Neêrlands inwoners, die met opoffering van tijdelijk goed, eer en aanzien, *hunne conscientie onbevlekt wenschen te bewaren tot den dag des oordeels.*

VERDEDIGING

VAN

CONSCIENTIE-

EN

GODSDIENSTVRIJHEID.

TWEE PLEITREDENEN,

UITGESPROKEN

TE *UTRECHT* EN *AMSTERDAM*,

DOOR

H. P. Scholte,

BEDIENAAR DES GODDELIJKEN WOORDS.

MET DE DAARBIJ BEHOORENDE VONNISSEN.

TE 's Gravenhage, BIJ

J. VAN GOLVERDINGE.

1836.

Waarde Lezer!

Gij ontvangt hier wederom twee pleitredenen, die zonder buitengewoone omstandigheden wel de laatste zullen zijn. Ik geloof dat de zaken nu lang en breed genoeg ontwikkeld zijn; en wij hopen dat het publiek ministerie eindelijk eens zal ophouden om menschen te vervolgen, die kennelijk bewezen hebben door woorden en daden, dat zij geen kwaad doen volgens de wetten des lands; en wier langdurig roepen eindelijk bekroond is geworden met zulk eenen merkwaardigen uitslag, als wij en in het Utrechtsche, maar vooral in het Amsterdamsche vonnis aantreffen. En het is bovenal onze ernstige begeerte dat de hooge regering onzes lands, na de inzage onzer overgelegde stukken, elke vervolging van wege het publiek ministerie onmogelijk zal maken, wanneer men niets anders van ons weet te zeggen dan dat wij openbare Godsdienstoefening gehouden hebben, naar de aloude instellingen der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland. De uitgestane verdrukking is voorbij,

en wij wijten de vervolgingen niet aan onzen geëerbiedigden Koning, maar wel aan hen die onzen Vorst tegen ons hebben opgezet, en ons doen voorkomen als een hoop woelgeesten en muiters, wier vernieling noodzakelijk was voor de rust van den staat, en wier vernietiging gemakkelijk te bewerken was. De uitkomst heeft het allerduidelijkst getoond, dat zij, die onzen geëerbiedigden Koning tegen ons hebben opgezet, in hunne rekening hebben gefaald en in hunne verwachting bedrogen zijn geworden. Mogten zij door Gods genade leeren zien en erkennen tegen wien zij zich gesteld hebben. Toen Saulus bezig was om de gemeente Christi te vervolgen, riep de Heere hem met eene stemme uit den Hemel toe: *Saul! Saul! wat vervolgt gij MIJ!* en toen hij verbaasd vroeg, wie zijt gij Heere, hoorde hij andermaal: *Ik ben Jezus dien gij vervolgt;* dit was gegrond op de verkondiging welke onzen Heere op aarde had doen hooren: *wat gij aan een van deze kleinen die in mij gelooven gedaan hebt, dat hebt gij aan mij gedaan.* En dit is nog de waarheid; de vervolging van Christgeloovigen, om reden dat zij den Heere dienen in het openbaar, is een vervolgen van Christus zelf; want Hij is het Hoofd en de Bestuurder van zijne Gemeente op aarde; en ofschoon men dit als dweeperij wil verwerpen, Hij zal het gewisselijk toonen, dat niet een zijner dienaren, maar Hij zelf het Hoofd en de Hoofdleider zijner Kerk is, welke door het geloof in Hem verbonden, geene menschelijke associatie uitmaakt, maar eene Goddelijke instelling is; welke geene, onder het bereik van eene menschelijke wet vallende, bezigheid heeft, wanneer men gemeenschappelijk en openbaar God dient, door gebed en psalmgezang, door het onderzoeken of prediken van zijn Woord, door het bedienen zijner instellingen in Doop en Avondmaal, of bij het bevestigen van ouderlingen en diakenen.

Dat verheerlijkt Hoofd der Kerk, de overste leidsman onzer zaligheid, heeft alle magt in hemel en op aarde; en of onze tegenstanders het willen aannemen of niet, of zij er ons om willen lasteren en vervolgen, Hij zal toonen dat Hij God is, en dat de nietige mensch, welke den adem in zijne neusgaten draagt, zich niet ongestraft tegen zijne gemeente kan en zal verzetten. De belijdenis van HEM als onzen eeuwigen Koning wenschen wij ons, door genade bekwaam gemaakt, even weinig te schamen, als onze vaderen ten dage der reformatie, als de eerste Christenen, als de geloovigen des O. Verbonds, vooral ten tijde van Daniel, Sadrach, Mesach en Abednego, dit deden. De God van Daniel en de drie jongelingen is ook onze God; en Hij die de muilen der leeuwen toesloot, Hij die het vuur in den oven onschadelijk deed zijn, en alzoo zijne magt in Babel bekend maakte; Hij die de eerste Christenen en onze vaderen ten dage der reformatie onder de wreedste folteringen Gode deed lofzingen, Hij die ons tot hiertoe bewaarde, beschermde en beveiligde, is de onveranderlijke en getrouwe Verbonds God van al zijn volk. Door zijne genade wenschen wij de goede belijdenis te belijden voor vele getuigen tot verheerlijking van Hem die is, die was, en die komen zal, de Almagtige. De verdrukking welke Hij over ons heeft toegelaten was ons ten zegen; als de tegenstanders slechts een oogenblik konden smaken, hoe goed en zalig wij het onder hunne vervolging hebben, zij zouden gewisselijk jaloersch op ons zijn. Kwaad doen zij zich zelven, maar niet ons; brengen zij door vervolging ons in benaauwdheid en vreeze, dan drijven zij ons in het gebed tot den Heere; roepen zij ons voor de regtbanken, dan geven zij ons gelegenheid om de schare te overtuigen dat wij geen kwaad doen, en daardoor wordt de gemeente uitgebreid; jaagt men ons met geweld uit elkander, men drijft ons naar den

geest des te vaster ineen; legt men ons boete op, men geeft ons daardoor gelegenheid om te toonen, dat wij niet alleen met den mond, maar ook met der daad, geld en goed voor onze godsdienst veil hebben, en men drijft ons tot het gebed om losgemaakt te worden van de goederen dezer wereld, en vaster te hechten aan ons hemelsch vaderland; zet men ons in gevangenissen, men geeft ons gelegenheid om te toonen dat wij ons ligchaam niet te dierbaar achten, terwijl tevens in de gevangenis den lof des Heeren vermeld wordt door Psalmgezang, gebed en verkondiging der waarheid; en wil men ons leven nemen, wij hebben nog des Heeren woord *vreest niet voor diegenen, welke het ligchaam kunnen dooden, maar daarna niet meer kunnen doen, maar vreest veel meer voor dien die ligchaam en ziel kan verderven in de hel;* en in zoodanig geval zullen wij nog stervende zijnen naam prijzen dat Hij ons genade schonk om voor Hem te lijden, en onze vijanden zijn dan de werktuigen, om ons spoediger in den Hemel te brengen. Zulk een volk zijn wij, wat men met ons begint het is alles goed, en juist omdat wij niet ons eigen zijn, maar Christus ons Hoofd en Bestuurder is. Er is zoo als de wereld zegt geene eer aan ons te behalen; en dit is eene goede uitdrukking, want schande zal behaald worden door een iegelijk die Christus in zijne lidmaten vervolgt; en wanneer gij om onze belijdenis lacht, met onze prediking den spot drijft, leest den tweeden Psalm eens: *Die in den Hemel woont zal lagchen, de Heere zal ze bespotten*, en dat woord zal van kracht zijn. O hoe zult gij dan sidderen en beven, die nu met eenen verachtelijken blik op ons nederzien: de gerigten Gods worden ook op de aarde uitgevoerd; het heeft Haman op aarde wel verdroten, dat hij Mordechaï aan de galg wilde helpen, en den Koning aanraadde om de Joden te vervolgen, omdat

zij God wilden dienen en niet den menschen. Leest het boek van Esther maar eens opmerkzaam na. En dewijl wij door genade op denzelfden God, wiens regering gij daar zoo duidelijk kunt lezen, ons betrouwen stellen, zoo gelooven wij ook gewisselijk, dat wanneer Hij zijne Kerk in Nederland bewaren wil, wij niet uitgeroeid kunnen en zullen worden; al had men ook door kwade raadgeving en verkeerde voorstelling onzer gemeente en der handelingen harer opzieners, reeds een Koninglijk bevelschrift ter onzer vernietiging uitgelokt. Zou er niet wel iemand wezen, die gezegd of gedacht heeft toen wij in den beginne van ons geloof spraken; *gij zult met uw geloof niet ver komen, men zal u wel-vinden en weten klein te krijgen*, wanneer het geheugen te hulp geroepen wordt, zal men zich die taal of gedachte wel herinneren. Wij hebben het nu met ons geloof reeds tot hiertoe gebragt, en zullen met dat zelfde geloof het wel verder brengen; ons geloof zal nog wel de wereld overwinnen.

Tegenstanders van Gods waarheid en Kerk, of gij ons vloekt of vleit, gij kunt ons niets geven of nemen, want ons fondament ligt in Christus Jesus, ons eenig Hoofd, onzen eeuwigen Koning, onzen getrouwen Zaligmaker: wij wenschen Hem te dienen en in Zijne gemeenschap door den H. Geest, Gode te verheerlijken als onzen Drieëenigen VerbondsGod. Dat wenschen wij te doen in ons hart, in onze huisgezinnen, in de gemeente en in de wereld. Wil men ons nu in onze openbare godsdienst verhinderen, het zal niet zijn tegen ons dat gij u verheft, maar tegen den Heere; wij hopen voor onze vervolgers te kunnen bidden, maar onzen Heere en Koning zal toonen dat Hij ook over u magt heeft, en het niet gemakkelijk en genoegelijk voor u is, om zijne gemeente te vervolgen.

De pleitredenen welke u hier worden aangeboden zijn

duidelijk genoeg en behoeven geene verdere verklaring; ik zal mij onthouden van verdere aanmerkingen te maken op de vreemdsoortig geleerde redevoeringen van den substituut officier te Utrecht; ik moet alleen maar zeggen, dat die heer in deszelfs hooge wijsheid meende te moeten aanmerken, op hetgeen ik had opgemerkt uit art. 192 der grondwet, dat het nog zoo zeker niet was, dat de burgerlijke en politieke voorregten moesten toegestaan worden, aan iemand die geene der in 1815 bestaande godsdienstige gezindheden voor de zijne erkende. Misschien krijgt die heer nog wel eens lust om op het voetspoor van den heer *van Appeltere* zijne lange redevoeringen in het licht te geven.

In de tweede pleitrede zult gij eene wederlegging vinden van de publiek gemaakte verhandeling van den heer *van Appeltere;* ik rekende mij daartoe verpligt dewijl ik van eene onpartijdige regtbank moest verwachten, dat zij ook die verhandeling gelezen had, en de partijdige voorstelling van hetgene voor en na de scheiding der oudgereformeerden van het sedert 1816 bestaande Nederlands Hervormd Kerkgenootschap gebeurd was, zekerlijk eenen ongunstigen indruk moest maken op een ieder die de zaak slechts van eene zijde gehoord had. Ik wil niemand het genoegen betwisten, om ons voor ouderwetsche stijfkoppen en dweepers te houden; maar ik verlang, zoo lang wij onze belastingen betalen en ons aan geene sluikerijen, geldsnoeijen, murmureren en klagen tegen de regering schuldig maken, wanneer deze meent den toestand van ons vaderland nog niet te kunnen veranderen, zoolang wij geene daden verrigten waardoor iemand benadeeld wordt die opregt en getrouw is in datgene waarin hij op de aarde geroepen is, dat men ons niet bekladt met den naam van oproermakers en onruststokers, wanneer wij onze godsdienst uitoefenen in het openbaar; de heer *van Appeltere* rekent het mij

wel als eene groote misdaad toe, dat ik in de open lucht Gods Woord gepredikt heb; ik heb dit gedaan zonder iemands bezwaar, wij hebben daarbij nooit den publieken weg gebruikt, en nooit op de markten in de steden, afval van Oranje gepredikt, gelijk dit door de vrijheidszonen der voorige eeuw te Gorcum op de markt gedaan is; de heer *van Appeltere* zal misschien bij overlevering de personen nog wel kennen; misschien zullen wij in het vervolg nog wel eens een of meerdere artikels uit de toenmalige nieuwsbladen, ter herinnering, bij vernieuwing publiek maken; daardoor kan misschien de een of andere mond een weinig gesloten worden.

Het is zeker, dat, zoo iemand zich bekeert, de zonen niet zullen dragen de ongeregtigheid der vaderen, doch zoo zij zich niet bekeeren, bezoekt de Heere ook de misdaden der vaderen aan de kinderen tot in het derde en vierde lid dergenen die Hem haten; gelijk Hij barmhartigheid doet aan duizenden dergenen die Hem liefhebben en Zijne geboden onderhouden. Waren in de voorige eeuw de wetten tegen de *Collegia illicita* wat strenger gehandhaafd geworden; dan zou het vrije Nederland gelukkig onder de regering van Oranje, zekerlijk nu niet moeten zien, dat de vrije uitoefening van de oude gereformeerde godsdienst verdedigd moest worden voor regtbanken, tegen de toepassing van eene Napoleontische strafwet. Wij hebben het gezegd, met de vrijheid van godsdienst staat elke vrijheid in het naauwste verband, en elke vrijheid welke door de godsdienst bestuurd wordt, draagt andere vruchten dan die welke van de godsdienst losgescheurd, naar eigene begeerlijkheid en inzigt voortholt: zonder godsdienst wordt regeren verdrukken, wordt gehoorzamen slavernij, dit heeft de geschiedenis van Robespierre en consorten geleerd, en daarom verheft een iegelijk die het met godsdienst en vaderland wel meent,

luide zijne stem tegen elke poging ter ondermijning en omverwerping van de magten door God op aarde verordineerd; daarom riepen ook, in het laatst der voorige eeuw, de getrouwe gereformeerde predikanten, zoo luide tegen de toenemende vrijheidszucht van die dagen, waarvoor zij naderhand afzetting van hunne plaatsen moesten ondervinden; terwijl zoogenaamde verlichter predikers, die om den vrijheidsboom gedanst hadden of met de gemeente op 's Heeren dag exerceerden, in plaats van catechiseerden, hunne plaatsen innamen; wij zouden dit niet herinnerd hebben, waren er nog niet in leven, die nu welligt mede hun best doen, om ons als rondreizende oproerapostelen verdacht te maken, en die zelf aan bovengenoemde daden schuldig zijn geweest. Wat mij betreft, die de liefde tot Oranje met de moedermelk heb ingezogen, en in mijne eerste kindsheid in de ouderlijke woning onder de Fransche tirannij reeds voor Oranje leerde bidden; hoop te allen tijde wat er ook moge gebeuren te toonen, dat ik tot dat volk behoor, wiens gehechtheid aan ons vorstenhuis niet gewogen wordt naar het gewigt van posten en bedieningen: maar daarom heb ik ook des te meer vrijmoedigheid, om met eene vrije conscientie van Oranje te vragen, bescherming van dezelfde godsdienst die met de verbanning van Willem V in de nationale conventie, door een liberale *Floh*, als ondragelijk werd uitgemonsterd, omdat in die godsdienst eene leer geleerd werd, welke de conscientie van een iegelijk, die zich onder Gods Woord en Wet niet wil buigen veroordeelt. Wat er ook moge gebeuren, de eenmaal bestaande scheiding kan niet worden opgeheven, een iegelijk die uit overtuiging des harten gereformeerd is, zal zijne vrijgemaakte hals niet buigen onder eene kerkelijke magt, welke aan Gods Woord vreemd is, en zoo men onze godsdienstoefeningen wil blijven verstoren en verhinderen, zal het gevolg wel zijn, dat

de gebouwen welke men kerken noemt genoegzaam ledig zullen staan; reeds blijven op sommige plaatsen, waar het getal der *Christelijk gereformeerden* groot is, de vergaderingen der *Hervormde Christenen* menigmaal *onder* het getal, *waarboven* men ons vervolgt; en zoo doende zullen de preekheeren gemakkelijk hun tractement verdienen; maar de armen zullen het bij de vermindering der collecten wel gevoelen, dat wij de waarheid gesproken hebben. Als men het maar niet te laat leert opmerken; dat het nog van kracht is, hetgeen de HEERE in zijn woord zegt, *die mijn volk aanraakt, raakt mijn oogappel aan.* Door Gods genade zullen wij alles verdragen; en wij zullen er geen berouw van hebben, dat wij gesmaad en vervolgd zijn geworden, omdat wij gehoopt hebben op den levendigen God.

Broeders en zusters, die een even dierbaar geloof met ons ontvangen hebt, waakt toch in den gebede opdat de Heere u genade schenken mag om te lijden als Christenen en niet als kwaaddoeners; benaarstigt u om eene onergerlijke conscientie te hebben voor God en menschen; de beproeving uwes geloofs welke veel kostelijker is als die des gouds, zal ook nog werken eene onberouwelijke bekeering ter zaligheid: de beproeving mag zwaar zijn voor het vleesch, dat vleesch zal er door gekruisigd en ten onder gebragt worden; *zegent die u vloeken, bidt voor degenen die u vervolgen, doet wel degenen die u haten en liegende allerlei kwaad van u spreken: vermengt u niet met degenen die naar verandering staan, zijt alle menschelijke ordening onderdanig om des Heeren wil;* maar *stelt u ook tegen het ongoddelijk ijdel roepen, tegen de valschelijk genaamde wetenschap; geeft den Koning wat des Konings is, en Gode wat Godes is:* en *wreekt u zelven niet beminden, maar geeft de wrake over dien die ze besteld heeft: welgelukzalig is de man die*

de verdrukking verdraagt; niet onze vleeschelijke wijsheid of magt, maar *ons geloof zal de wereld overwinnen;* en *wanneer Christus zal geopenbaard zijn die ons leven is, dan zult ook gij met hem geopenbaard worden in heerlijkheid: Hij die te komen staat zal komen*, Hem zij de heerlijkheid tot in eeuwigheid.

H. P. SCHOLTE,

Bedienaar des Goddelijken Woords.

GORCUM,
den 1 Junij 1836.

MIJNE HEEREN, PRESIDENT EN REGTERS!

Voor deze regtbank verschenen uit kracht van eene dagvaarding van den Officier bij deze regtbank, heb ik al wederom niet geaarseld de taak mijner verdediging zelve op mij te nemen; was ik bij den aanvang der vervolging innig overtuigd van de volstrekte ontoepasselijkheid der gedurig wederom voortgebragte artikels uit het strafwetboek op openbare Godsdienstoefeningen; die overtuiging is niet verminderd maar in tegendeel bevestigd geworden, zoowel door de onderscheidene debatten van het publiek ministerie, als ook door de reeds gevelde vonnissen: en die overtuiging is niet alleen de mijne, maar allerwege verheffen zich stemmen in ons voordeel, ja zelfs een voornaam orgaan der Roomsch Catholijken, de Catholijke Nederlandsche stemmen, waarin wij met den naam van woelgeesten bestempeld worden, en waarin onze geloofsbelijdenis ondragelijk genoemd wordt, is genoodzaakt geweest ons burgerlijk regt te erkennen; voor onze vrijheid de stem te doen hooren, en zich alzoo nog onpartijdiger te betoonen dan een gedeelte protestanten, die met de tooverwoorden van vrijheid en verdraagzaamheid in den mond, niets te dierbaar achten, wanneer die zoo zeer geheel van hen afgescheidene gemeenten, maar onderdrukt, en ware het mogelijk, uitgeroeid kunnen worden.

Men begint meer en meer te zien dat elke vrijheid met de vrijheid van godsdienst in het naauwste verband staat; en dat de laatste niet kan gekrenkt worden, zonder dat elke vrijheid

in de waagschaal gesteld wordt, en hoe meer door alle handelingen openbaar gemaakt wordt, wat eigenlijk die afgescheidene gemeenten bedoelen, des te meer neemt de algemeene belangstelling in het lot dier gemeenten toe, en hoe ook tot hiertoe gedrukt door regterlijke vonnissen, wij verwachten den tijd dat de kracht der waarheid haren invloed zal doen gelden in de conscientie der regters, en dat bij het regte inzien der wet, vrijspraken de veroordeelingen zullen vervangen, zoo ten minste het publiek ministerie mogt volhouden om menschen te vervolgen, aan wien geene andere daad te last gelegd kan worden dan dat zij afgescheiden van hen, met wien zij niet vereenigd zijn, God den Heere openbaar dienen met meer dan twintig personen. Men heeft het mij wel ten kwade geduid dat ik gesproken heb van conscientie en godsdienstonderdrukking; maar wanneer men de geschiedenis van het laatste jaar nagaat, dan zal niemand, die maar eenigzins onpartijdig oordeelt, eenen anderen naam kunnen uitdenken, voor die menigvuldige vervolgingen waaraan wij zijn blootgesteld geweest, en die zeker in andere landen verbazing zullen te weeg brengen, daar ons vaderland te allen tijde beroemd en bewonderd geweest is, wegens die ware verdraagzaamheid, welke bij de strenge handhaving der waarheid, zelfs geene plaats ontzegd heeft aan hen, die in andere landen verdrukt en vervolgd, eene schuilplaats zochten en vonden in het herbergzame Nederland, indien zij zich maar als stille en rustige burgers gedroegen. De zaak die heden behandeld moet worden, is voor deze regtbank nog nieuw, zij werd nog niet gemengd in de aanwezige kerkelijke geschillen: en uit de dagvaarding blijkt het, dat het publiek ministerie eenigzins wijzer is geworden, en ten minste eenigen schijn van wettigheid aan de vervolging gegeven heeft, maar (hoe ook de vertegenwoordiger van het publiek ministerie ter dezer plaats met veel omhaal van woorden in eene langgerekte redevoering, welke niet is vrij te pleiten van hatelijkheid, het bestaan eener associatie heeft trachten aan te toonen) het zal daarom ook gemakkelijker zijn

de aanklagt tegen te spreken, daar wij dadelijk een vast standpunt hebben waarvan wij kunnen uitgaan, namelijk *het al of niet bestaan van eene bij de wet bedoelde associatie:* en *het kenmerkende van mijn persoon als hoofd, bestuurder of bewindvoerder.*

Ik zal dus in de eerste plaats kortelijk ontwikkelen *wat er te Loosdrecht bestaat voor zooverre ik daarvan kennis draag.*

Ten tweede: *In welke betrekking ik tot die gemeente sta*, om

Ten derde: aan te toonen *dat dit alles niet valt in de termen van de strafwet die men op ons wil toepassen*, en

Ten vierde: *Dat zulk eene toepassing onmogelijk is gemaakt door de grondwet voor het Koningrijk der Nederlanden.*

I.

Er bestaat te Loosdrecht een zeker getal personen waarvan de hoeveelheid mij tegenwoordig onbekend is: personen die in de burgerlijke maatschappij als stille, eerlijke, aan alle maatschappelijke verpligtingen beantwoordende inwoners bekend staan; die, wat hun zedelijk gedrag aangaat, niet behooren tot de vloekers, de drinkers, de vechters of smijters, maar tot dat soort van menschen die men in de wereld gewoon is te bestempelen met den naam van godsdienstigen, fijnen, dweepers of dompers; tot dat soort welke sedert lang niet konden instemmen met de leer die door de meeste predikanten van de predikstoelen verkondigd werd, en die daarom elke gelegenheid gretig opzochten om zoodanige leeraars te hooren prediken welke getrouw aan hunne plegtig afgelegde belofte voor de gemeente, de oude beproefde leer der Gereformeerde Kerk in Nederland door woord en wandel *leerden en handhaafden;* en zoo zij deze gelegenheid niet hadden, in hunne woningen bij elkander kwamen om onderling te spreken over de dingen die hunne eeuwige zaligheid aangaan: door dit alles overtraden zij geene burgerlijke wet, en ofschoon hun getal ook van

tijd tot tijd vermeerderde, zij werden door den Burgemeester niet vervolgd, door den Officier van Justitie niet gedagvaard, door de regtbank niet beoordeeld: zij moesten alleen dulden dat zij soms meer ingewikkeld, soms meer openbaar van de predikstoelen, en in het dagelijks verkeer door de predikanten werden gehekeld als een hoop dweepers en stijfkoppen die wijzer willen wezen dan hunne Leeraren, en daarom zich houdende aan die oude versleten gevoelens der Dordsche Synode allen voortgang in verlichting en beschaving tegenstonden. En uit de processtukken ter dezer zaak blijkt dat de predikant te Oud-Loosdrecht zeker niet behoort tot het getal dergenen welke aan de burgerlijke regering verdraagzaamheid prediken, daar hij genoegen kon vinden om den Burgemeester te vergezellen, toen deze zich in de bijeenkomst der afgescheidenen begaf om hen het openbaar dienen van den Heere hunnen God te verbieden; het is niet onbelangrijk, om in zulke oogenblikken de praktijk dier verdraagzaamheid ademende preekheeren opmerkzaam na te gaan, en te vergelijken met het gedrag der vervolgden.

Hetgeen elders in de kerkelijke zaken gebeurde, kwam ook ter ooren van dit soort van menschen te Loosdrecht, en nadat zij de zekerheid hadden ontvangen, dat zoodanige predikanten, met welken zij vereenigd waren, werden vervolgd, geschorst en afgezet door menschen welke zich noemen: *het Nederlandsch Hervormd-Kerkbestuur*, en dat dien ten gevolge in onderscheidene plaatsen onzes vaderlands velen zich van dat bestuur afscheidden, omdat het in *beginsel* en *werking* lijnregt strijdig was met hunne aloude Gereformeerde Geloofsbelijdenis, zoo werden ook zij opmerkzaam en kwamen tot het onderzoeken van hetgeen gebeurde, en toen zij de overtuiging verkregen hadden, dat die kerk tot welke zij overeenkomstig hunne geloofsbelijdenis, behoorden, niet meer zigtbaar was in het zoogenaamd Hervormd Kerkgenootschap, maar in tegendeel wederom openbaar was bij de afgescheidene gemeenten; verklaarden zij ook *vrijwillig* en *duidelijk* dat zij zich van *dat* genoot-

schap afscheidden en zich vereenigden met alle ware Gereformeerden, waar de Heere die ook beliefde te vergaderen. (De ten processe door onze aanklagers overgelegde acte van afscheiding bewijst genoegzaam dat de gescheidenen zich daardoor voordoen als behoorende tot de *gereformeerde gezindheid.*) Deze afscheiding was niet alleen volkomen gegrond op het regt hetwelk elk inwoner van Nederland als mensch en burger heeft; maar was daarenboven volkomen gewettigd door het algemeen reglement voor het Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap, art. 2, hetwelk in der tijd door Z. M. onzen geëerbiedigden Koning gesanctionneerd was.

Nadat zij met zoo vele anderen tot dezen stap gekomen waren, was de nijdigheid der predikanten niet minder geworden, te meer daar hieruit, door den tijd misschien, nog iets anders zou kunnen voortvloeijen, dan dat men voor stoelen en banken zoude moeten spreken, namelijk dat bij het verloopen van *hunne* gemeenten, de schatkist voor zulke onnoodig gewordene dienstknechten gesloten zou moeten worden; en dus welligt bij deze en genen in het harte opkwam, « graven kan ik niet, ook schaam ik mij te bedelen: » ook was voor de aankomenden, volgens een te Utrecht door een predikant of professor uitgegeven blaauwboekje, het uitzigt niet heel gunstig, wanneer alles bij elkander bleef; en de gedachte aan de liverei van een huisknecht of aan Fredriksoord, zal zeker de liefde tot de afgescheidenen niet hebben opgewekt of vermeerderd. Alles wat maar aan die predikorde vast was, kwam in beweging; en de woorden van *scheurmakers*, *onrustst okers*, *oproermakers*, *dweepers*, *proselietenmakers*, vloeiden uit loutere verdraagzaamheid van de lippen; en zelfs waren sommige leden van het publiek ministerie niet karig om ons onder zulk een hatelijk daglicht aan de regtbanken te doen voorkomen, om, ware het mogelijk, ons door geldboeten uit te putten, en zoo als men dit wel eens zegt, tam te maken, schrik in te boezemen aan anderen, en alzoo den voortgang der scheiding te stuiten. Het was echter een bewijs dat men onbekend was geworden met het-

geen de Bijbel *geloof* noemt, en dat men niet begreep dat zij die in waarheid uit dat geloof handelen, zoo bevreesd niet zijn voor armoede en gevangenis; dewijl zij daarin gelukkiger en geruster kunnen zijn dan een Koning op zijn troon, dan een Minister in zijn kabinet of een Regter op zijnen regterstoel, wanneer zij de zoodanigen vervolgen of vonnissen.

Zoo werden dan ook de Loosdrechtschen door onderscheidene veroordeelingen van hunne geloofsgenooten niet afgeschrikt, maar bleven ongestoord bij elkander komen; en opdat alle dingen bij en onder hen *eerlijk en met orde* mogten geschieden, zoo verzochten zij mij als een met hen vereenigd herder en leeraar om overeenkomstig onze aloude geloofsbelijdenis *de kinderen der geloovigen te doopen* en *den Kerkeraad te bevestigen*; na lang wachten ben ik eindelijk, toen ik daartoe de gelegenheid had naar Loosdrecht gegaan, zonder echter vooraf dien dag met de Loosdrechters bepaald te hebben; in den avond van dien dag kwamen wij bij elkander aan het huis van NICOLAAS POS, die toen niet te huis was, en er werd niemand geweerd, gelijk er dan ook onderscheidene inwoners van Loosdrecht die niet tot de gemeente behoorden, aanwezig waren; en in die voor elk toegankelijke bijeenkomst werden de kinderen gedoopt; de mansledematen verkozen één ouderling en twee diakenen; en twee van die verkozenen welke toen tegenwoordig waren werden door mij in die bedieningen bevestigd, alles met onze aloude liturgie formulieren. Den volgenden morgen ben ik weder vertrokken, en sedert dien tijd ben ik niet weder te Loosdrecht geweest. Dit is hetgene mij bekend is; en daaruit maak ik nu op dat er te Loosdrecht eene gemeente bestaat, welke zich in leer, tucht en godsdienstoefening verklaard heeft te houden, aan de aloude formulieren van eenigheid der Gereformeerde Kerk in Nederland, en dus eene Gereformeerde Gemeente genoemd moet worden.

II.

De betrekking waarin ik tot die gemeente sta, is uit aanmerking van het reeds opgenoemde eenvoudig; vooreerst ben ik met hen vereenigd in *geloof* en *belijdenis;* ten gevolge daarvan erken ik hen voor lidmaten en aanhangers van Christus Kerk; en erkennen zij mij als herder en leeraar in *die* Kerk; ten gevolge van die betrekking hooren zij naar mijne prediking, ontvangen de sacramenten door mijne dienst, spreken met mij over de dingen die het Koningrijke Gods aangaan; wij worden alzoo te zamen opgebouwd in ons allerheiligst geloof, gesterkt en getroost in de verdrukking; bemoedigd en verblijd door het onfeilbare Woord Gods, waarin ons verzekering gedaan is, dat «*onzen Heere Jesus Christus als Koning moet heerschen tot dat alle zynè vyanden zullen gesteld zyn tot een voetbank zyner voeten,*» en dat «*alle dingen moeten medewerken ten goede dengenen die naar zyn voornemen geroepen zyn,*» als leeraar vermaan ik hen naar het Apostolisch bevel, «*de wereld en derzelver begeerlykheid te vlieden, de geregtigheid en den vrede na te jagen:*» ik bid met hen «*om de uitbreiding van Gods Koningryk, en voor Koningen, overheden en allen die in hoogheid gesteld zyn, opdat wy een stil en gerust leven mogen leiden in alle godzaligheid en eerbaarheid,*» en omdat zij zien en ondervinden dat ik mijne rust, mijn voordeel en mijnen tijd, ja mijn geheele persoon veil heb voor het welzijn der Kerke Gods, omdat zij de overtuiging hebben dat ik door den Heere tot de bediening geroepen ben, zoo hebben zij mij lief en achten mij hoog *om myns werks wil*, en deelen daarom ook gaarne in mijne verdrukking en vervolging, en wenschen zoo het Gods wille is hun geld, hunne vrijheid en hun leven niet te dierbaar te achten; en daar er onder hen ook armen kunnen komen of misschien reeds zijn, zoo geven zij in elke bijeenkomst iets van het hunne, opdat de verarmde huisgenooten des ge-

loofs niet ten laste zouden komen van den algemeenen armmeester, en zij of hunne kinderen wanneer de behoeften eens wat grooter waren dan het bepaalde tarief, naar Frederiksoord of Veenhuizen moesten gezonden worden; terwijl de ouderlingen in de onderlinge bijeenkomsten en in het dagelijks leven toezien, of de ledematen behoorlijk zich gedragen in belijdenis en wandel; en wanneer deze dan over het een of ander eenig bezwaar hebben dan raadplegen zij mij of een anderen met ons verbonden herder en leeraar; opdat zij naar het Woord Gods raad en bestuur mogen ontvangen, en in dat alles zien wij op elkander toe «*tot opscherping der liefde en der goede werken*, en *dat alles gerigt wordt naar hetgeen ons Christus onzen eenigen Meester geordineerd heeft.*» Deze is nu de betrekking waarin ik tot de gemeente van Loosdrecht sta, van andere overeenkomst, bepaling of verbintenis weet ik niets en zal er ook door niemand aangetoond worden: en hoe ik ook met ingespannen aandacht heb toegeluisterd hoe de vertegenwoordiger van het publiek ministerie ter dezer plaats de beschuldiging zou goed maken; dat ik mij *kennelyk gedragen heb als het hoofd, de bestuurder of bewindvoerder, zoo wel van de byeenkomst op den* 23 *October, als van een opgerigt genootschap of gezelschap van meer dan twintig personen, met oogmerk om zich op bepaalde dagen of tyden te vereenigen of byeen te komen, ten einde zich met voorwerpen van godsdienst bezig te houden*, ik ben wel overtuigd geworden dat het in onze verlichte dagen nog mogelijk is, om uit den mond van een gestudeerd persoon met veel omslag van woorden eene menigte magtspreuken te hooren; doch daar het oordeel der geregtigheid niet mag gewogen worden door *veelheid* van woorden maar door derzelver *gegrondheid*, zoo vertrouw ik, dat al de omslag van den redenaar de regtbank zal overtuigd hebben van de onmogelijkheid welke de spreker daardoor aan den dag gelegd heeft om de beschuldiging goed te maken. Wat er te Loosdrecht bestaat heb ik aangetoond, en dit komt overeen met de verklaring der getuigen, wat ik ben en in welke betrekking ik tot die gemeente

sta, heb ik duidelijk genoeg verklaard en het is niet tegengesproken, men heeft er integendeel uit willen bewijzen dat ik het hoofd van eene associatie was. Ik ga derhalven over

III.

Om aan te toonen dat alles wat geschied is niet valt in de termen van de wet die men op ons wil toepassen: de wet zegt:

Art. 291. Nulle association de plus de vingt personnes, *etc.* en

Art. 292. Toute association de la nature ci-dessus exprimée, *etc.*

Uit de dagvaarding blijkt (en door de verwarde voordragt over *association* en *réunion*, is het vermoeden bij mij niet verdwenen), dat de officier gebruik heeft gemaakt van eene hollandsche vertaling van het wetboek; ik zal zeker de aanmerking kunnen sparen, dat zoo lang wij nog naar de fransche wet geregeerd worden, ook alleen de fransche tekst mag gelden, en eene vertaling dus voor eene regtbank niet in aanmerking komt. Ik zal mij niet inlaten met alle de ongegronde sustenuen en valsche gevolgtrekkingen van den vertegenwoordiger van het publiek ministerie na te gaan en derzelver ongerijmdheid aan te toonen; waar zou ik beginnen, waar zou ik eindigen? Ik zal trachten om zoo kort mogelijk aan te toonen, dat de bewuste artikelen van het strafwetboek niet op ons toepasselijk zijn.

Vooreerst moet ik aanmerken dat het den wetgever niet in de gedachte gekomen is, om de openbare godsdienstoefeningen te verhinderen, anders toch zouden wij geene opzettelijke afdeeling vinden in dit wetboek met het opschrift: Entraves au libres exercices des cultes, en de Staatsraad BERLIER: « Exposé des » motifs du Code Pénal, L. 3, T. 1, deze wetten voordragende, zegt daarvan, « Ce libre exercice est l'une des propriétés les plus » sacrées de l'homme en société, et les atteintes qui y seraient por» tées ne sauraient que troubler la paix publique: » volgens dit gevoelen was het dus niet de openbare godsdienstoefening, maar wel de aanslagen op die vrijheid, welke de openbare rust zouden

kunnen storen; NAPOLEON dacht er zelf ook zoo over in zijn antwoord aan de protestantsche en gereformeerde leeraars in Frankrijk, naar Parijs gezonden om bij zijne krooning tegenwoordig te zijn; dit waren zijne woorden: « L'empire de la foi finit où » commence l'empire indéfini de la conscience; la loi ni le » prince ne peuvent rien contre cette liberté. Tels sont mes » principes et ceux de la nation, et si quelqu'un de ma race, de- » vant me succéder, oubliait le serment que j'ai prêté, et que » trompé par l'inspiration d'une fausse conscience, il vient à » les violer, je le voue à l'animadversion publique, et je vous » autorise à lui donner le nom de Néron. »

Eene diergelijke taal sprak LUCIEN BUONAPARTE, toen hij een weinig vroeger in de wetgevende vergadering het ontwerp van een Concordaat en van eene regeling der kerkelijke zaken voordroeg; sprekende over de noodzakelijkheid der godsdienstoefeningen, zegt hij: » Maakt men dan godsdiensten door middel » van wetten? Kunt gij over de geestdrift beschikken en het ge- » geloof bij een besluit vaststellen? Alle menschelijke magt stuit » af tegen de overtuiging des harten, en zelfs tegen de voor- » oordeelen die men eens heeft opgevat; » en een weinig verder: « o laten wij dan eene eeredienst herstellen, die zoo » veel arbeids gekost heeft, en die door zoo vele weldaden » gebillijkt wordt. Dat wij het niet wagen, noch de zedeleer » noch de wetten aan de groote en smartelijke proef bloot te » stellen, maar veeleer deze grenspalen ontzien, die men niet » ongestraft verzetten kan. »

Maar zal men zeggen, indien het niet de bedoeling was van den wetgever, om de openbare godsdienstoefeningen tegen te gaan, wat was het dan? Dezelfde staatsraad BERLIER zegt het ons in zijn *Exposé des motifs;* in deze artikels wordt gehandeld over de clubs of genootschappen, welke zich van welke godsdienstige gezindheid dan ook, vormden om *onderling te handelen;* er wordt gehandeld *du droit absolu et indéfini qu'aurait la multitude de se réunir pour traiter d'affaires politiques, religieuses ou autres de cette nature.* NAPOLEON dacht bij deze artikels aan alle die

verderfelijke societeiten in de dagen der revolutie en onder het Directoire, welk soort ons vaderland in de dagen van vrijheid, gelijkheid en broederschap ook wel gekend heeft, en waarin ieder lid zijne stem deed hooren over politieke en kerkelijke zaken, en een ieder zijn advies kon uitbrengen, naar mate van de wijsheid, welke hem door de vrijheidslucht was aangewaaid; terwijl zij den grond legden tot een legertje, dat voor eenen korten tijd de publieke wet verstoorde, en alleen deze verdienste had dat het zoo spoedig uit elkander vloog als het was zamengeraapt; en niet zonder gewigtige redenen liet NAPOLEON de godsdienstige associatien mede onder dit rubriek stellen; de gewapende Vendeërs hadden het door stroomen bloeds onder de regering van het Directoire bewezen, dat ook dit soort van associatie verderfelijke gevolgen kan hebben voor de rust van den Staat; gelijk eene diergelijke verbintenis in onze dagen in Engeland en Ierland, bekend onder den naam van Oranjeloges, tegen over de woelingen der radicalen, reeds eene dreigende houding aanneemt, waardoor de ingewanden van den Staat ontroerd, en eenen naderenden burgeroorlog doen te gemoet zien. Kon men ons eene diergelijke verbintenis aantoonen, billijk zou de hooge regering des lands, op grond van deze artikelen, een onderzoek kunnen bewerkstelligen naar het bestaan dier associatien, dezelve bij een besluit kunnen ontbinden, en verders de regterlijke magt kunnen opdragen om de overtreders dezer artikelen, naar bevind van zaken, te straffen; gelijk dit geschied is, met de Catholijke Societeit, ook alhier te Utrecht gevestigd in 1823: doch in het geval, hetwelk wij voor ons hebben, is zoodanig eene verbintenis niet te vinden; men kan alleen aantoonen dat er godsdienstoefening gehouden is, dat er eenige plegtigheden hebben plaats gehad, welke een deel van die godsdienstoefening uitmaken, plegtigheden bij geene enkele burgerlijke wet verboden, en dus schuld- en straffeloos voor den regter, of zou men durven vooronderstellen dat het doopen van kinderen, het bevestigen van ouderlingen en diakenen eener gemeente, misdaden waren, waardoor eenigzins de publieke

rust gevaar kon loopen, waren wij in het geheim te zamen gekomen, of hadden wij de deur gesloten voor een iegelijk, die niet met onze godsdienstige gevoelens instemde, dan zou er nog gelegenheid geweest zijn om art. 294 op den eigenaar van de woning te kunnen toepassen, doch ook dit ontbreekt; het was geene *réunion des membres d'une association*, maar eene bijeenkomst, waartoe ieder toegang had, tot welke secte hij ook mogt behooren, en waar dus een iegelijk overtuigd kon worden dat wij geen genootschap hadden opgerigt, en dat onze vereeniging alleen bestond in het gemeenschappelijk geloof, de gemeenschappelijke belijdenis, en in het éénstemmig dienen van den Heere onzen God in het openbaar. Men heeft wel willen aantoonen dat een kerkgenootschap hetzelfde is als eene associatie, ja men heeft zelfs daarbij durven aanhalen de beroemde *Matthæsis de criminibus*, doch ik weet niet, hoe iemand, die latijn geleerd en in de regten gestudeerd heeft, zulks zonder bloozen kan doen; wanneer men toch het hoofdstuk over de ongeoorloofde genootschappen inziet, dan leest men daar met zoo veel woorden, dat onder die genootschappen niet zijn begrepen de bijeenkomsten ter godsdienstoefening; dit enkele voorbeeld zal wel genoeg zijn om te oordeelen over de juistheid der aanhalingen van den vertegenwoordiger van het publiek ministerie. — Wil men echter volstrekt eene kerkelijke gemeenschap, onder het rubriek van associatie brengen, dan vallen de remonstrantsche Broederschap, de doopsgezinde Societeit, het gezelschap der Kwakers, het hervormd Kerkgenootschap, het genootschap Christo Sacrum te Delft, de broedergemeente der Hernhutters in dezelfde termen; en wanneer dan eens in een dier vergaderingen de misdaad gepleegd was, welke in art. 293 van het *code pénal* wordt opgegeven, dan zou men twee artikels in hetzelfde wetboek aantreffen, welke beide op die misdaad straf stelden, doch de een veel zwaarder dan de andere, ik bedoel art. 201 en 202, en wanneer het dan zoo zeker was, dat eene godsdienstige gezindheid betiteld moest worden met den naam van *associatie*, in den geest van deze sectie; dan zou het

publick ministerie zeker wel in verlegenheid verkeeren, op welk artikel het deszelfs eisch zou gronden: ik ben verzekerd dat men vroeger of later zich zal schamen over zulk eene merkelijke verkeerde toepassing der wet. Is het onderscheid tusschen eene *réunion des membres d'une association* en tusschen eene *assemblée publique pour l'exercice d'un culte*, niet allerduidelijkst uit de vergelijking van art. 201 met 293. Het woord *culte* wordt ook ten eenemale in art. 291 en 292 gemist, en dit kon ook niet anders, want de vrijheid van godsdienstoefening bestond, en hetgeen daarop betrekking had was door bijzondere wetten geregeld, welke het *code pénal* niet heeft afgeschaft. — Onder de regering van NAPOLEON heeft men geene bewijzen dat de Pietisten en Kwakers, wier leeraren niet door den Staat werden bezoldigd, in de uitoefening van hunne godsdienst verhinderd zijn geworden; NAPOLEON was niet bevreesd voor het lezen en uitleggen van den Bijbel, voor het zingen en bidden, wanneer zijne agenten slechts konden zien en hooren wat er omging; kwam men echter in het geheim bij elkander, en wilde men zich dan bedekken met den naam van godsdienstoefening, dan werd de argwaan opgewekt en daarom werd ook dit verboden, maar in art. 294; doch dan was geen predikant of kerkeraad, maar alleen de eigenaar van de woning strafbaar, omdat NAPOLEON en zijne raadslieden wel zoo veel kennis van de godsdienst hadden, dat buiten de Catholijken geene enkele gezindheid een zigtbaar hoofd erkende, en het zigtbaar hoofd der roomsche kerk bij deze wet niet in aanmerking kon komen. Gedurende het Keizerrijk stelde het *code pénal* geene hinderpaal aan de publieke uitoefening van eenige godsdienst; het schreef aan de leden, van welke godsdienstige gezindheid dan ook, geene wet voor om zich te voorzien van eene voorafgaande autorisatie, omdat art. 291 en volgenden alleen ten onderwerp hadden die geheime associatien, in welks boezem menigmaal de ontwerpen gesmeed werden, ter omverwerping van eene magt, omringd van vijanden. Er bestond wel eene wet, ouder dan het *code pénal*, en door dit wetboek in Frankrijk niet

afgeschaft, van den 7 *Vendemiaire*, *an* 4, vorderende verklaring van den tijd en de plaats der bijeenkomst aan de publieke autoriteit, doch die wet bestaat ten minste thans bij ons niet.

Neen, Mijne Heeren, om de vereeniging tegen te staan, welke ik met mijne geloofsgenooten vorm, onder voorwendsel van de bewuste strafwet, moet men geene hoofden op deze wereld zoeken, maar dadelijk den oorlog verklaren aan den *Regter der gansche aarde*, die door een zijner dienstknechten op aarde, in zijn Woord, aan de lidmaten van zijne kerk de opwekking doet hooren: « *laat ons onze onderlinge bijeenkomsten niet nalaten, gelijk sommigen de gewoonte hebben... en zoo veel te meer als gij ziet dat de dag nadert.* Hoe meer de onderdanen van dat geestelijk koningrijk de toekomste van hunnen Heer en Meester zien naderen, eene toekomst, welke het harte van alle onze tegenstanders, het zij hoog of laag van staat, met schrik en beving zal vervullen; hoe meer zij ook zullen hooren naar het woord van hunnen Heer: « *heft uwe hoofden omhoog, wetende dat uwe verlossing nabij is*, » en steunende op de almagt van het eenige Hoofd onzer gemeente, zullen de geloovigen met onze aloude door het bloed onzer voorvaderen bezegelde geloofsbelijdenis in de hand, *volgende het woord Gods, haar afscheiden van den genen die niet van de kerk zijn, en haar voegen tot deze vergadering, hetzij op wat plaatze dat ze God gesteld heeft, alwaar 't schoon dat de Magistraten en de placaten der Prinsen daar tegen waren, en dat de dood of eenige ligchamelijke straffe daar aan hinge*, *Geloofsbel. art.* 28; doch tot hiertoe wordt eene toepassing van de bewuste artikelen op openbare voor elk toegankelijke godsdienstoefeningen onmogelijk gemaakt door de grondwet voor het Koningrijk der Nederlanden.

IV,

Uit hetgeen ik reeds gezegd heb, is het reeds genoeg gebleken, dat ik van dit punt geene hoofdzaak maak, en hetzelve

alleen gebruik wanneer men tot de dwaasheid vervalt om eene kerkelijke vereeniging onder het rubriek van *associatie* te brengen. Tevens moet ik de opmerking maken dat ik niet behoor tot de aanbidders of bewonderaars van de Constitutie; er zijn reeds zoo veele *Charters*, *Constitutien* en *Grondwetten* ten gronde gegaan, dat het eene dwaasheid zou zijn om daarop zijne hoop voor de toekomst te bouwen; terwijl de magten door God op aarde verordend, al moeten ze ook soms voor de woede van revolutionaire anarchie onderdoen, telkens hunne regten hernemen; daar bovendien, de geschiedenis is getuige, menigmaal de ijzeren scepter eens dwingelands, de door eene ingebeelde vrijheid ontzenuwde volkeren het gansche gewigt doet gevoelen der wreekende geregtigheid van den Koning der Koningen, welke nooit straffeloos de omverwerping zijner ordonnantien voorbijgaat, evenmin bij een vorst als bij een volk; daar echter niet deze wereld, maar de hemel mijn eigenlijk vaderland is, kan ik op aarde onder elke regeringsvorm gelukkig zijn, deszelfs instellingen eerbiedigen en, wanneer ik maar niet gedwongen word om de wetten en verordeningen te overtreden van den Oppersten Wetgever en Gebieder, die behouden kan en verderven, mijnen hals buigen onder elke regering, en den harden heer zoo wel onderdanig zijn als den zachten.

Wat zegt nu de *Grondwet?* Volgens den edelen Graaf *G. K. van Hogendorp*, was het beginsel van de artikelen over de Godsdienst: *de eenvoudige gelykheid, de volmaakte vrijheid van geweten, de bescherming van alle godsdienstoefening, welke de openbare rust niet stoort.*

Is er eene godsdienstoefening, welke de openbare rust stoort, dan kan *die*, volgens de Grondwet, niet langer op bescherming rekenen, al had ze ook honderden jaren bestaan; op dien grond werden de processiën der Roomschen op de publieke wegen en straten verboden; op dien grond hield het klokkengelui in de hoofdstad van ons vaderland op, ten behoeve van eene bijzondere godsdienstige gezindheid; en dit stemde overeen met de beginselen der grondwet; want volgens de regelen dier *eenvou-*

dige gelijkheid, mag de loop van een Protestant of Israëliet niet gestuit worden door eene statige processie, welke eerbied vordert van de voorbijgangers, maar mag ook het gehoor van den Catholijk niet verdoofd worden door het gebrom der klokken, ten behoeve van eene protestantsche godsdienstgezindheid; eerst dan wanneer beiden kunnen luiden naar welgevallen, is er wederom de *gelijkheid* van de grondwet en men heeft elkander niets te verwijten. — Zal men nu durven staande houden, dat bij eene toepassing van de artikelen uit het *code pénal*, die beginselen van de grondwet geëerbiedigd worden: *geene openbare oefening van godsdienst kan worden belemmerd, dan ingevalle dezelve de openbare orde of veiligheid zou kunnen storen.* Ziedaar de duidelijke uitspraak der grondwet, *art.* 193; bestond nu onze godsdienst, gelijk die der Laplanders, in het razen op trommen en fluiten, dan zou de openbare orde gestoord kunnen worden, en men zou ons kunnen *belemmeren*, toch niet eens geheel verbieden. — Wilden wij volgens de leer der Braminen, jaarlijks onder de kar van *Juggernaut* onze geloofsgenooten verpletteren, of de geliefde vrouw van een overledene met het lijk aan de vlammen opofferen, men zou die godsdienstoefeningen moeten *belemmeren*, en zoo iemand het waagde evenwel die daden te plegen, de daders straffen, doch volgens de wetten op menschenmoord. Maar wanneer 30 of 40 of meerdere inwoners van Nederland, op het voorbeeld der Egijptenaren, voor een ajuin of voor een aap wilden nederknielen en dezelve met gezang vereeren, en door een hunner voorgangers eene redevoering doen houden, om den menschen het onheilige van het ajuin eten aan te toonen, in eene plaats die voor ieder toegankelijk was, dan zou, volgens de grondwet, de regering verpligt zijn om die gezindheid, wanneer derzelver leden overigens alle burgerlijke verpligtingen vervulden, even zeer te beschermen, als de aanbidders van de gewijde Hostie bij de Roomsch Catholijken, al wordt ook deze laatste handeling als ongerijmd en bijgeloovig door een overgroot gedeelte van Nederlands inwoners verworpen.

Men heeft echter reeds meermalen getracht, dit vroeger algemeen erkende beginsel tegen te spreken, door te drukken op het woordje *bestaande*, in art. 191; en men heeft daaruit willen afleiden dat alleen bescherming verleend wordt aan de gezindheden, welke *op dien dag* bestonden, en dat alle naderhand zich openbarende, eerst noodig hadden eene zekere sanctie van het gouvernement; dit werd dan gebouwd op iets dat men belieft te noemen *jus reformandi*, en dat moet dan zoo wat de plaats vervangen van de *inspectie secularis*, of het *jus circa sacra*, waarover in vroegeren tijd zoo menigen strijd gevoerd werd tusschen politieken en kerkelijken; doch men vergeet dat in die vroegere dagen meest overal kerk en staat vereenigd waren. Die dagen zijn voorbij; het ongeloof heeft die banden verbroken; maar nu mag ook een Staat, voor wien alle godsdiensten gelijk zijn, geene heerschappij voeren over eene godsdienstige gezindheid, over eene kerk die eenmaal in Nederland de heerschende genoemd werd. De vertegenwoordiger van het publiek ministerie schijnt in zijne onderzoekingen nog al gebruik gemaakt te hebben van Duitsche regtsgeleerden, doch behalve dat er veel grondiger en juister in ons vaderland over de politiek-kerkelijke zaken gedacht en geschreven is; had de aanklager toch wel mogen bedenken dat het Duitsche kerkregt allerminst van toepassing is in Nederland, waar in vroeger dagen de kerk wel met den Staat verbonden was, doch niet door den Staat beheerscht werd; pogingen tot zulk eene heerschappijvoering kan men in Nederland wel aantreffen, maar men treft ze juist aan, wanneer eene Remonstrantsche factie het hoofd opstak, en hare beschermers vond in enkele raddraaijers; maar nimmer wanneer Oranje de teugels van het bewind in handen had. De aanhaling uit onzen landgenoot *Pestel* is wederom zoo naïf geweest, dat men haast zou denken dat de aanklager de plaatsen met studie had opgezocht, om ons de verdediging onzer zaak des te gemakkelijker te maken; wij zullen over dat *jus* niet verder spreken.

De grondwet ten minste, kent geen *jus reformandi*, maar

legt integendeel aan het hoofd van den staat eene dubbele *verpligting* op, uitgedrukt in art. 196. *De Koning zorgt dat geene godsdienst gestoord worde in de vrijheid van uitoefening, die de grondwet waarborgt, hij zorgt tevens dat alle godsdienstige gezindheden zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den staat.*

Dat men ons het eerste niet betwiste, wij zijn niet beschroomd voor het laatste; want wij doen niets dat strafbaar is bij de burgerlijke wet. Maar nog iets dat ik niet ongemerkt mag laten voorbijgaan; de voorstanders van de zoo even bestredene uitlegging der grondwet, uit kracht van het woordje *bestaande* in art. 191, schijnen geheel over het hoofd te zien, dat zij daardoor niet alleen de *godsdienstige vrijheid*, maar ook de *burgerlijke* en *politieke*, den bodem inslaan; moeten art. 193 en 196 alleen voor de op dien dag bestaande gezindheden worden opgevat, dan kan men ook geene andere beteekenis hechten aan art. 192, en uit kracht van de jegens mij en mijne geloofsgenooten opgevatte gezindheid, zou men er gemakkelijk toe kunnen komen, om ons het genot der burgerlijke en politieke voorregten te ontzeggen; en een iegelijk die zich niet konde vereenigen met de op dien tijd bestaande godsdienstige gezindheden, zou geene aanspraak hebben op het bekleeden van waardigheden, ambten en bedieningen, en zoo zou dan de burgerlijke en politieke vrijheid te gelijk met de vrijheid van godsdienstoefening haar graf vinden in de grondwet voor het Koningrijk der Nederlanden.

Neen, Mijne Heeren, het is meer dan tijd dat de vervolgingen ophouden en dat de regterlijke vrijspraken het in het vervolg verhoeden, dat de zaken der kerk en van de Godsdienst niet voor de regtbanken behandeld worden, maar terug gebragt binnen deszelfs ware grenspalen; die meent de waarheid aan zijne zijde te hebben, behoeft die vrijheid niet te schromen in een land waar geene heerschende godsdienst meer bestaat, en volgens de staatsregeling niet bestaan kan; en die weet de waarheid niet op zijne zijde te hebben, en toch, uit tijdelijk be-

lang, de waarheid wenscht onderdrukt te zien, mag vrij aan de algemeene verachting worden prijs gegeven, hij zij dan predikant of professor, hij zij dan priester of rabbijn; gerust op de bescherming van het eenige Hoofd onzer kerk, roepen wij met vrijmoedigheid aan onzen geëerbiedigden Koning, aan het publiek ministerie, aan de regtbanken toe, hetgeen de Christenen tot Julianus zeiden: *laat het werk Gods aan zichzelven over; de wetten van onze kerk zijn niet de wetten van het rijk, noch de wetten van het rijk die van onze kerk. Straf ons zoo wij ooit de rijkswetten overtreden, maar leg ons geen juk op.*

Sol justitiæ illustra nos, is nog de gulden spreuk van Utrechts Hoogeschool; met die spreuk op het voorhoofd trokken Utrechts academieburgers uit ten strijde, tegen de oproerige en onregtvaardige Belgen; de wensch in die spreuk uitgedrukt, is vervuld, en van Leuvens heuveltoppen blonk zij schitterend in het oog van eene vernederde natie; de Regter der gansche aarde had regt gedaan, en in de uitvoering van dat regt was ik deelgenoot, dewijl ik geheel vrijwillig uit liefde voor Oranje en Nederland mijn leven voor beide veil had: vier jaren later ben ik genoodzaakt om in dit zoo dikwijls vrijgevochten land mijne vrijheid te verdedigen, om in vereeniging met mijne geloofsgenooten God den Almagtigen in het openbaar te dienen, onder de bescherming van Oranje; is het uur van onze volkomene vrijheid nog niet geslagen, wij verwachten die vrijheid niet van de grondwet, niet van eenig mensch, maar van hem *die aller harten in zijne hand heeft en ze leidt als waterbeken, en die zelf in zijn woord getuigt een zon en schild te zijn voor diegenen welke Hem vreezen.* Met het oog op hem en met de bede in het hart en op de lippen, zonne der geregtigheid bestraal ons, verwacht ik gelaten de uitspraak van deze regtbank.

Ik heb gezegd.

VONNIS.

IN NAAM DES KONINGS.

De REGTBANK VAN CORRECTIONEELE POLITIE te *Utrecht* heeft geslagen het navolgende vonnis,

tusschen

Den Heer Officier bij de Regtbank van Correctioneele Politie over het arrondissement *Utrecht*, eischer enz.

en

H. P. SCHOLTE, oud 30 jaren, predikant bij de afgescheidene gemeente, enz. F. H. REIJMERINK, oud 35 jaren, enz. W. KARSEMEIJER, oud 31 jaren, enz. N. POS, oud 31 jaren, enz B. POS, oud 77 jaren, enz. H. BOOM, oud 59 jaren, enz. en C. DETELEFF, oud 69 jaren, allen aangeklaagd van zich als hoofden, bestuurders of bewindvoerders te hebben gedragen van een opgerigt genootschap of gezelschap van meer dan twintig personen, en de 2e, 3e en 4e beklaagden daarenboven, wegens het afstaan hunner woningen tot het houden van bijeenkomsten.

Gehoord de voordragt der zaak door den Heer Officier, en de verklaringen der getuigen, ten zijnen verzoeke gesisteerd.

Gelezen zeven processen verbaal van aanklagte, opgemaakt door den Heer Burgemeester van Loosdrecht, van den 23e October, 1e, 8e, 15e en 22 November en 13e December 1835.

Gehoord de antwoorden van den beklaagden, de verdediging door den eersten beklaagden, en de verdediging van wege de overige beklaagden voorgedragen.

Gelet op het requisitoir van den Heer Officier, daartoe strekkende dat de Regtbank zal gelasten dat voormeld genootschap of gezelschap zal worden ontbonden, en voorts de 1e, 2e, 3e,

4e en 7e beklaagden zal condemneeren ieder in eene geldboete van honderd guldens, en de 5e en 6e beklaagden ieder in eene geldboete van vijf en twintig guldens, en voorts te zamen en ieder in solidum in de kosten.

De Regtbank, na volgens de wet gedelibereerd te hebben, oordeelende in het eerste ressort.

Gezien art. 190 en volgende van de grondwet voor het Koning-rijk der Nederlanden, alsmede art. 2 der additioneele artikelen, mitsgaders art. 291, 292 en 294 van het wetboek van strafregt.

Overwegende, dat bij art. 190 der grondwet de volkomene vrijheid van godsdienstige begrippen aan elk wordt gewaarborgd, en dat het eene ongerijmdheid zoude zijn te beweren, dat door de bewoording: « *begrippen*, » alleen « vrijheid van gedachten » zoude zijn bedoeld, welke uit den aard der zaak door den wetgever evenmin verleend als ontnomen kan worden, en dierhalve noodwendig vrijheid van mededeeling dier begrippen en vrijheid van godsdienst in zich bevat, mits dezelve niet de openbare orde of veiligheid zoude kunnen storen.

Overwegende echter, dat door dit verleenen van volkomene godsdienstige vrijheid niet kan verstaan worden dat de grondwet daardoor onvoorwaardelijk het houden van bepaalde talrijke vergaderingen, welke voor de rust van den Staat en de openbare orde gevaarlijk kunnen worden, zonder voorkennis en toestemming der regering, voor allezins geoorloofd zou hebben verklaard, en dat bijaldien bij art. 196 der grondwet, aan den Koning de zorg is opgedragen, dat geene godsdienst gestoord worde in de vrijheid van uitoefening, die de grondwet waarborgt; aan Hoogstdenzelven tevens de zorg is opgedragen, dat alle godsdienstige gezindheden zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat.

Overwegende, dat bij art. 2 der additioneele artikelen bepaald is, dat alle toen in werking zijnde wetten kracht behouden, tot dat daarin op eene andere wijze zal zijn voorzien.

Overwegende, dat bij art. 291 van het wetboek van strafregt verboden is het oprigten van associatien van meer dan twintig

personen, hier niet onder begrepen de huisgenooten, alwaar die associatie bijeenkomt, met oogmerk om zich op vastgestelde dagen met godsdienstige of andere daar bij aangewezene onderwerpen bezig te houden, zonder toestemming der hooge regering.

Overwegende, dat alle de beklaagden, in hunne verhooren, eenparig verklaard hebben, dat zij zijn leden van eene gemeente welke zich heeft afgescheiden van het hervormd kerkgenootschap dezer landen, en dat alzoo zij beklaagden, als medeleden dier gemeente, te zamen uitmaken of behooren tot een genootschap of godsdienstige gezindheid, welke zondags ten getale van meer dan twintig personen bijeenkomt, tot het houden van godsdienstige oefeningen, bij bijzondere personen, welke daartoe, zonder toestemming van het plaatselijk bestuur, hunne huizen verleenen, en dat zij beklaagden den alhier eersten beklaagden HENDRIK PETER SCHOLTE, beschouwen als predikant bij hunne afgescheidene gemeente.

Overwegende, dat door het openbaar ministerie volledig bewezen en door de beklaagden niet ontkend is, dat deze hunne gemeente voor als nog van de hooge regering geene vergunning bekomen heeft om zich te vormen, of ten getale van meer dan twintig personen, op zekere vastgestelde dagen, tot het houden van godsdienstoefening, bijeen te komen.

Overwegende, dat het ten processe bewezen is, dat de eerste beklaagde, H. P. SCHOLTE, op den 23 October j. l. ten huize van den vierden beklaagden, NICOLAAS POS, te Oud-Loosdrecht, in eene vergadering van meer dan twintig personen, drie jonge kinderen heeft gedoopt, en voorts den tweeden beklaagden FILIPPUS HERMANUS REYMERINK, als ouderling en den derden beklaagden WILLEM KARSEMEYER, als diaken bij voorzeide gemeente, bevestigd heeft.

Overwegende, dat het mede bewezen is, dat de vierde beklaagde N. POS, later te Amsterdam, door den eersten beklaagden, als diaken bij zijne gemeente te Oud-Loosdrecht bevestigd is en die bediening aanvaard heeft.

Overwegende, dat de eerste beklaagde, door het doopen van

kinderen en het bevestigen van de door de leden der afgescheidene gemeente aangestelde ouderling en diaken, en in eene vergadering van meer dan twintig personen, zich zelven heeft doen kennen als leeraar en gezagvoerder, in eenen geestelijken zin bij een kerkgenootschap of associatie, welke zich zonder toestemming der hooge regering gevormd heeft en geregeld des zondags tot het houden van godsdienstoefening bijeenkomt.

Overwegende, dat de tweede, derde en vierde beklaagden door het aanvaarden en waarnemen van de hun opgedragene bediening als ouderling en diaken, bij hunne niet geautoriseerde gemeente, in vaste vereenigingen van meer dan twintig personen, zich zelven als opzienders en gezagvoerders dier gezindheid hebben doen kennen, welke, naar hunne eigene opgave eenen kerkeraad uitmaken, en aangesteld zijn om een zedelijk toezigt te houden over den handel en wandel der medeleden van hunne gemeente, aan welke zij, des noods, ingeval van wangedrag, het lidmaatschap van hun kerkgenootschap kunnen ontzeggen.

Overwegende, dat het eindelijk ten processe bewezen is, dat de tweede, derde en vierde beklaagden hunne huizen verleend hebben tot het houden der hiervoren gemelde bijeenkomsten, zonder bewilliging van het plaatselijk bestuur hunner woonplaats.

Overwegende echter, dat het tevens bewezen is dat de beklaagden in hunne gewoone ten processe bekende bijeenkomsten of godsdienstoefeningen zich geenzins aan eenige onzedelijkheid of voor de openbare orde en veiligheid gevaarlijke gedragingen hebben schuldig gemaakt.

Wat voorts den vijfden, zesden en zevenden beklaagden aangaat.

Overwegende dat het ten processe bewezen is, dat de gemelde beklaagden BAREND POS en HARMEN BOOM, in verschillende godsdienstige bijeenkomsten, in de maand November j.l. gebeden gedaan en voorlezingen hebben gehouden, terwijl de zevende beklaagde, COENRAAT DETELEFF, den 22 November j. l.

in eene talrijke vergadering, gebeden en voorlezingen heeft gehouden.

Overwegende, dat de drie laatste beklaagden zich daardoor geenzins als hoofden of bestuurders dier associatie of godsdienstige gezindheid hebben doen kennen, noch eenig gezag bij dezelve uitgeoefend hebben, en dat dierhalve tegen hen geene reden van vervolging bestaat.

Overwegende eindelijk, dat de van wege het openbaar ministerie gevorderde ontbinding van het kerkgenootschap der beklaagden, geenzins tot de bevoegdheid dezer regtbank behoort, en dat de strafbepaling, bij art. 292 van het strafwetboek wel daarenboven bedreigd, doch daarvan niet afhankelijk is gesteld.

Gezien art. 291 van het strafwetboek, houdende: « geenerlei genootschap of gezelschap van meer dan twintig personen, met oogmerk om dagelijks of op zekere bepaalde dagen bijeen te komen, ten einde zich met voorwerpen van godsdienst, letterkunde, staatkunde of andere zaken bezig te houden, zal opgerigt mogen worden dan met toestemming van de hooge regering en onder zoodanige voorwaarden als het openbaar gezag zal goedvinden het gezelschap op te leggen. »

« Onder het getal van personen, bij dit artikel uitgedrukt, zullen niet begrepen zijn die hunne woonstede hebben in het huis, waar het gezelschap bijeenkomt. »

Gezien art. 292, 2e alinea van gemelde wetboek, houdende: « De hoofden, bestuurders of bewindvoerders van dat gezelschap zullen bovendien met eene geldboete van zestien tot twee honderd franken gestraft worden. »

Gezien art. 294 van gezegde wetboek, houdende:

« Al wie zonder vergunning van het gezag, municipaliteit, het gebruik van zijn huis of vertrek, in het geheel of ten deele vergund of toegestaan zal hebben, ter bijeenkomst der leden van een gezelschap, zelfs dat de toestemming der hooge regering heeft, of tot eenige godsdienstoefening, zal gestraft worden met eene geldboete van zestien tot twee honderd franken. »

Gezien art. 194 van het wetboek van crimineele instructie, houdende:

« Alle vonnis van veroordeeling tegen de beklaagden en te-
» gen de wegens het wanbedrijf civiliter aansprakelijke perso-
» nen of tegen de civiele gewezen, zal hen in de kosten ver-
» wijzen, zelfs ten aanzien van de openbare partij. »

Welke artikelen door den Heer President zijn voorgelezen.

De Regtbank verklaart den eersten beklaagden schuldig aan overtreding van art. 291 van het strafwetboek en den tweeden, derden en vierden beklaagden schuldig aan overtreding van gezegd artikel 291 en 294 van het strafwetboek en veroordeelt den eersten beklaagden HENDRIK PETER SCHOLTE, tot betaling eener boete van vijf en twintig guldens en den tweeden, derden en vierden beklaagden FILIPPUS HERMANUS REYMERINK, WILLEM KARSEMEYER en NICOLAAS POS, elk tot eene boete van acht guldens, en veroordeelt voorts de vier eerste beklaagden te zamen en ieder in solidum tot betaling der kosten, berekend op honderd vijf guldens zestien cents.

En vernietigt eindelijk, ten aanzien der drie laatste beklaagden, de gedane dagvaardingen, met alle derzelver gevolgen.

En belast den Heer officier met de uitvoering van dit vonnis.

Gedaan binnen Utrecht, op de openlijke teregtzitting van Dingsdag den negentienden Januarij 1800 zes en dertig, bij de Heeren SMITH, President, BOYMANS en RAM, Regters, in tegenwoordigheid van den Heer Baron VAN LIJNDEN, Substitut-Officier.

(*was geteekend*) A. G. SMITH.
F. J. V. BOYMANS.
P. J. J. RAM.
E. J. VAN EEDEN, c^s^. *Griffier.*

Voor expeditie conform,

H. M. BEECKMAN, *Griffier.*

Was geregistreerd, enz.

PLEITREDE,

UITGESPROKEN TE AMSTERDAM.

MIJNE HEEREN, PRESIDENT EN REGTERS!

Het onderwerp waarover, ten gevolge van het voor mij in het publiek ministerie geinterjecteerd appel, moet gehandeld worden, is niet anders, dan het gevolg van eene sedert jaren bestaande worsteling tusschen waarheid en logen, eene worsteling van welker kennisneming de regtbanken in Nederland verschoond hadden kunnen blijven, indien het publiek ministerie, door welke oorzaak dan ook, niet gepoogd had om eene in geheel Europa zich openbarende godsdienstige opwekking hier te lande tegen te gaan, door middel van regterlijke vonnissen; indien dat ministerie zich bepaald had, om, eerbiedigende de zeer ruime bepalingen omtrent de godsdienst, slechts te waken dat niemand, tot welke godsdienstige gezindheid dan ook behoorende, straffeloos daden pleegde strijdig met de wetten des lands.

Het ware te wenschen geweest dat alle regtbanken in Nederland zoo veel gelet hadden op de bezworene grondwet en op de woorden en daden der vervolgden, gelijk uit de behandeling van en het vonnis in de aanhangige zaak blijkt dat de regtbank te Utrecht gedaan heeft en hetgeen ik bij dezen openbaar huldig, Ware dit geschied dan zou er zeker eene geheel andere opinie omtrent de afgescheidenen gekoesterd zijn, en ik zou dan welligt verschoond zijn gebleven, voor de in mijne betrekking geheel vreemdsoortige taak, om mijn goed regt voor regtbanken te verdedigen, en in het belang van mij en mijne geloofsgenooten vernietiging te vragen van vonnissen, waardoor wij rekenen

in onze grondwettige godsdienstvrijheid als Christen gereformeerde inwoners van Nederland bezwaard te zijn.

Bestond er niets anders dan het nu betwiste vonnis der Utrechtsche regtbank, dan zou ik mij alleen behoeven te bepalen om aan te toonen dat ik met mijne geloofsgenooten geene bij de wet strafbare associatie vorm, en dat ik geen hoofd van zoodanige associatie ben en derhalve ook niet strafbaar.

Maar voor de meeste regtbanken waar ik tegenwoordig was, is de beschuldiging gehoord in verschillende nuances en bewoordingen van *oproerigheid*, *muitzucht* en *zedeloosheid*, of zoo als gedrukt staat in de gedrukte pleitrede van den substitut Procureur Generaal VAN APPELTERE, van *het plegen van eene reeks van geweldadigheden en schendingen der wetten, waarvan ons land schaars een ander voorbeeld zoude opleveren.*

Het zal welligt verwondering baren, dat ik nog moeite doe, om deze regtbank tot eene vrijspraak te bewegen, daar zoo vele regtbanken in Nederland in het eerste ressort en op deze enkele na, alle kamers van appel een veroordeelend vonnis hebben uitgesproken, doch behalven dat een vrij geweten niet schroomt zich tot het uiterste toe te verdedigen, en gedachtig aan de spreuk: *Tandem bona causa triumphat*, den moed niet te laten zinken; zoo koester ik bovendien de hoop dat men in Nederland eindelijk eens door de nevelen van godsdienstig vooroordeel zal heen zien; mij en mijne geloofsgenooten geene gezindheid zal opdringen, welke ons geheel vreemd is, en ons integendeel erkennen voor hetgeen wij belijden te zijn, namelijk: als behoorende tot de *gereformeerde gezindheid*, welke sedert de afschudding van het Spaansche juk in de 16de eeuw in Nederland bestond, en daarom ook door de grondwet voor het koningrijk der Nederlanden na de afschudding van het Fransche juk, gewaarborgd is voor vervolging van wege het publiek ministerie, welke uitlegging men ook aan het woordje *bestaande* in art. 191 belieft te geven. En wanneer van regeringswege in eene memorie van toelichting der voorgestelde wet op het geldsnoeijen gezegd wordt « *dat de* » *regters aan min juiste bedenkingen gehecht hebben*, » dan zal

men het mij niet ten kwade kunnen duiden, dat ik hetzelfde beweer in de onderhavige regtskwestie.

Van harte zou ik mij verheugen, wanneer in mijne geboorteplaats, de hoofdstad van Nederland, de aanhangige zaak uit het regte oogpunt door de regtbank mogt worden beschouwd, en hoewel het laatste geroepen om uitspraak te doen in dezen, echter door een van elken invloed onafhankelijk vonnis een begin mag maken met de schorsing der vervolging om der godsdienst wil, in het van ouds om deszelfs godsdienstige en burgerlijke vrijheid beroemde Nederland. Vooraf ben ik verpligt te betuigen dat geene enkele gedachte aan verstoring der openbare orde en veiligheid, welke men ons zoo dikwijls heeft ten laste gelegd, in aanmerking gekomen is, bij de afscheiding van het sedert 1816 bestaand hervormd kerkbestuur, zoodat onlangs zelfs iemand die in de verte slechts deel had in de aanleiding tot de in het voorige jaar, hier ter stéde plaats gehad hebbende onrust, toen hij zich bij onze gemeente wilde voegen, stellig door den kerkeraad dier gemeente alhier om die reden is afgewezen; maar tevens moet ik betuigen dat ik en mijne geloofsgenooten diep doordrongen zijn van het bij voorkeur in Nederland te huis behoorende gevoel van burgerlijke en godsdienstige vrijheid en van de pligt eens Christen Nederlanders om te allen tijde de stem voor die vrijheid te verheffen, onder welken dekmantel of om welke reden dezelve ook moge worden belaagd of aangerand, al moesten wij daarom ook voor eenen tijd worden miskend en veracht.

De eerste aanleidingen tot kerkelijke twist in ons vaderland, kan en wil ik niet ophalen, want dan zouden wij herinneringen moeten opwekken, die althans nu niet meer ter dezer plaats behooren.

Het is iedereen, ten minste in deze stad bekend, dat in de laatste jaren sedert *de bezwaren tegen den geest dezer eeuw*, in verschillende standen der maatschappij zich menschen openbaarden die zich bij voorkeur hechteden aan *die gereformeerde gezindheid* welke eenmaal in Nederland den boventoon voerde, en zich

als voorstanders kenmerkten van de leer *dier* kerk, welke op de wereldberoemde Sijnode te Dordrecht in 1618 en 1619, de bestrijders dier leer uit haren boezem wierp, en tot waarborg voor nieuwe verwarring inwendig, eene verbintenis afvorderde van een iegelijk, welke in die kerk eenige leerende bediening wilde waarnemen; eene verbintenis namelijk om noch bedektelijk noch openbaar iets tegen de vastgestelde leer te ondernemen: op die voorwaarde aangenomen en erkend, werden die leerende dienaars der kerk bezoldigd, hetzij uit particuliere hetzij uit algemeene fondsen.

Toen na de revolutie in het laatst der voorige eeuw de algemeene fondsen nationaal eigendom verklaard werden, werd op eene andere wijze in het onderhoud dier leerende dienaars voorzien; doch bij deze verandering in de betrekking der gereformeerde kerk en derzelver leeraars tot den staat, bleef echter hare kerkelijke inrigting onveranderd. Napoleon die om der bezoldiging wille de kerkelijke inrigting der gereformeerden wilde aantasten, slaagde echter niet in zijne pogingen, en de val van den dwingeland brak alle onderhandeling hierover met het Fransche bestuur ten eenemale af. — Bij de terugkomst van Oranje stond dus de gereformeerde kerk in Nederland nog met derzelver, met hare gezindheid overeenkomende, kerkelijke inrigting, en als zoodanig werden dan ook weder bezoldigingen aan derzelver leeraren toegezegd. In dien toestand van zaken werd de eerste en tweede grondwet bezworen door den Souvereinen Vorst, naderhand Constitutioneel Koning der Nederlanden, door de leden der Staten-Generaal, en door onderscheidene soorten van regeerders en ambtenaren. Door die bezwering der Grondwet was dus de *gereformeerde gezindheid* met derzelver eigendommelijke instellingen gewaarborgd, tegen zoodanige inbreuk als napoleon in den zin had, en waartegen in der tijd de nu nog aanwezige Adviseur bij het Ministerie van Eeredienst janssen eene lezenswaardige memorie had opgesteld.

Na de bezwering der grondwet in het jaar 1816, werd er eene geheele andere orde van zaken ingevoerd. Men behield

(om de woorden te gebruiken van Prof. ROIJAARDS) *de oude namen, en deels ook de oude besturen, doch droeg aan dezelve grootelijks ander gezag op, en wyzigde derzelver invloed en werkzaamheden.* En wie deed die opdragt? de kerk zelve? geenzins; enkele uitgekipte predikanten werden gecensureerd over een ontwerp van kerkelijke organisatie; de eigenlijke gemeente, derzelver gezindheid, die door de bezworene Grondwet was gewaarborgd, werd niet gevraagd; *via facti* werd die nieuwe orde van zaken ingevoerd tegen het protest der oude Amsterdamsche classis: daar echter die oude namen behouden waren en de gemeenten niet met nieuwe inrigtingen werden bekend gemaakt, en de verzekering was gegeven, uit naam des Konings, dat de leer der Kerk ongeschonden moest blijven, en dat de handhaving dier leer eene der eerste pligten was van het nieuwe bestuur, en dit dus als eene *conditio sine quá non* op den voorgrond werd gesteld, zwegen de protesterende opzieners en de gemeenten zelve vermoedden geen kwaad; na dien tijd echter werd de door de Grondwet gewaarborgde gereformeerde gezindheid, meer dan ooit, aangerand door mannen, die zelf in dat nieuwe bestuur zitting hadden, doch door de onbekendheid met den eigenlijken zamenhang dier nieuwe vorm, sedert 1816, hoorde men alleen klagten tegen die individueele aanranding der gezindheid. Vroeger behoord hebbende tot de Luthersche Gemeente, was ook ik ten eenemale onbekend met die kerkelijke wetgeving van 1816, en zag in het Hervormd Kerkgenootschap niet anders dan de oude gereformeerde kerk; vroeger een tegenstander van de gereformeerde gezindheid, werd ook mijne begeerte tot onderzoek levendig, bij het vernemen der meer en meer openbaar wordende twistschriften, en dit had het zoodanig gevolg dat de gereformeerde gezindheid de mijne werd, en dat menschen, welke ik vroeger zelf voor *dweepers*, *Dordsche stijfkoppen* en *dompers* had uitgekreten, uit vijandschap tegen de leer der gereformeerden, nu mijne vrienden werden. Als zoodanig moest ik toen zelf scheldnamen dragen, die ik vroeger aan anderen gegeven had; op

eene gereformeerde belijdenis werd ik door een nog levend predikant in deze stad tot lidmaat aangenomen; doch ik werd niet bekend gemaakt met de veranderingen van 1816. Met dezelfde gezindheid verkeerde ik op 't illustre school dezer stad en op 's Lands Hoogeschool te Leiden, en was ook als zoodanig bij mijne Professoren bekend; doch ook aldaar werd ik niet bekend gemaakt met de inrigtingen van 1816. Ik werd met die gezindheid predikant; ik beloofde toen de leer der gereformeerde kerk te zullen *leeren* en *handhaven*, en begon als zoodanig mijn dienstwerk in de gemeente te *Doveren* en *Genderen*, in *Noord-Braband*. — Dadelijk ondervond ik vijandschap van andere predikanten, omdat ik mij dadelijk gedroeg overeenkomstig de gereformeerde gezindheid; en de tegenstand, welke ik van wege het kerkelijk bestuur al spoedig ondervond, deed mij de sedert 1816 bestaande reglementen en verordeningen bekend worden en onderzoeken; meer en meer kreeg ik de overtuiging dat deze in strijd waren, wat de beginselen betrof, met de gereformeerde gezindheid, waaraan mijne gemeente ook bij voorkeur gehecht was; en daar die gezindheid door de grondwet bescherming was toegezegd, zoo had ik ook met mijne gemeente weinig bezwaar voor zulke gevolgen, als welke wij naderhand zagen ontwikkelen. Intusschen werd aan eene andere zijde van ons vaderland de kerkelijke strijd openbaar; ik geraakte door brieven in kennis met den spoedig daarna door het kerkbestuur in Groningen geschorsten en eindelijk afgezetten predikant H. DE COCK, en daar deze handelingen geheel strijdig waren met de beginselen en de leer der gereformeerde gezindheid, verklaarde ik mij bij onderscheidene gelegenheden, zoowel particuliere als in het openbaar, tegen die afzetting; door een bezoek van Ds. H. DE COCK, persoonlijk met dien leeraar bekend geworden, werd daardoor eene naauwere vriendschapsband gelegd, en de belofte van een wederkeerig bezoek, zoo daartoe gelegenheid kwam, was hiervan het gevolg, doch geenzins werd er een *plan beraamd*, en daarna te werk gegaan, zoo als de Heer VAN APPELTERE ons in zijne procedure, pag. 24, te laste legt.

Zeer onverwacht en ongezocht (zoo als nog door brieven van dien tijd zou kunnen blijken) deed ik in October 1834, een reisje naar *Groningen*, uit belangstelling in mijnen vriend H. DE COCK en zijne gemeente, die voor een groot gedeelte met hem de gereformeerde gezindheid was toegedaan: op dien tijd bestond te *Ulrum* nog de kerkeraad, aan welken ook, volgens de kerkelijke organisatie van 1816, de regeling der godsdienstoefening was aanbevolen. Deze verzocht mij eenparig eene predikbeurt in de gemeente waar te nemen des zondags; daartoe zond ik hen tot den Consulent, om diens predikbeurt te verzoeken; bij een weigerend antwoord, herhaalde ik persoonlijk dit verzoek, met hetzelfde gevolg; ik liet toen af; doch predikte, op verzoek des kerkeraads, des vrijdags avonds, zonder de minste bedenking, dewijl ik daardoor in niemands beurt inbreuk maakte, en ik zelf als predikant de bevoegdheid had om het woord te verkondigen en de sacramenten te bedienen; in die predikatie wekte ik de gereformeerde gemeente op tot getrouwheid aan hare belijdenis, en op grond van die belijdenis, art. 32, tot verwerping van allerlei eigenwillige godsdienst en menschenvonden, en vertroostte haar in haren toenmaligen toestand van verdrukking, door kerkelijke gezagvoerders, met de beloftenissen uit Gods woord. Die leerrede echter schandelijk verdraaid en onder allerlei hatelijke kleuren overgebragt aan de burgerlijke regering, berokkende mij van wege het publiek ministerie eene vervolging, welke met zulk een *crimineel* aanzien begon, dat ik terstond, na het verhoor voor den regter van instructie, in een hok gebragt werd, en als een groot misdadiger opgesloten; doch welke vervolging eindigde met eene geheele vrijspraak te *Appingadam* en in appel te *Groningen*. Gedurende mijn eerste en eenigste verblijf te Ulrum, was ik getuige van een voorval, hetgeen ik niet kan verzwijgen, omdat de Heer VAN APPELTERE er in zijne gedrukte pleitrede zoo veel ophef van maakt. Het betreft het gebeurde op den 12 October 1834. Er was eene verbazende menigte volks te Ulrum, en daar ik wel kon berekenen dat men mij gaarne wilde hooren

prediken, verzocht ik nogmaals den consulent SMITH, om zijne predikbeurt waar te nemen; bij ontvangene weigering heb ik de geheele predicatie aangehoord, en geenerlei onrust in het kerkgebouw te *Ulrum* vernomen.

Bij het uitgaan der kerk werd er door onderscheidene menschen gevraagd dat ik des middags zou prediken, hetgeen de predikant SMITH weigerde; door die onderhandeling werd hij terug gehouden in het doophek, doch van stooten of knijpen heb ik niets gezien; en toen ik zag dat de zaak niet vorderde, heb ik zelf door het volk eenen weg gebaand en den predikant SMITH naar buiten gebragt, zonder dat ik eenige mishandeling gezien heb; en daarom kon ik er ook niets van zeggen, ook met geene enkele sijllabe, in het door mij gegevene gedrukte verhaal, ofschoon ook dit mij als eene erkentenis van de aangetijgde daad door den Heer VAN APPELTERE is te laste gelegd, (pag. 9.)

Daar er zulk eene menigte volks te *Ulrum* was te leur gesteld in de verwachting van mij te hooren prediken, en het aanzoek daartoe dringend was, besloot ik, daar het kerkgebouw door de burgerlijke regering gesloten was, om op het pastorieland voor de menigte eene leerrede te houden, hetgeen ook in de volmaaktste rust en orde geschiedde; daardoor gaf ik een voorbeeld, om niet met geweld het kerkgebouw in te nemen, (hetgeen anders zeer gemakkelijk zou geweest zijn) maar integendeel hierin voor de burgerlijke overheid te wijken; en dus het gebeurde van den volgenden rustdag op mijne rekening te stellen, is hoogstonregtmatig; hoog is er opgegeven van de gematigdheid van het publiek ministerie, dewijl ik om die openbare godsdienstoefening niet ben vervolgd geworden; die voorgewende gematigdheid bleek echter wel anders uit het *crimineele* begin der vervolging, wegens de prediking van den 10 October.

Gedurende mijn verblijf te *Ulrum*, werd er over de afscheiding dier gemeente gesproken, doch in geenen deele werd er een plan beraamd tusschen mij en D^o. H. DE COCK; en het is zelfs opmerkelijk, dat in dien eersten tijd, tot op mijne la-

tere verschijning voor den Regter van Instructie te *Appingadam*, geenerlei correspondentie tusschen mij en voornoemden Leeraar of iemand uit de provincie *Groningen*, bestaan heeft, zoo dat de afscheiding in *Groningen* en in *Noord-Braband* heeft plaats gegrepen, zonder dat wij van elkander wisten. Wat er verder in *Groningerland* gebeurd is, zal ik nu hier niet opsommen, ik was daarbij niet tegenwoordig, ik had daarin geen het minste bestuur, ik ben daarvoor niet verantwoordelijk, en de opgave daarvan voor het publiek, zal welligt op eene andere plaats geschieden. Één ding ben ik echter verpligt om ook hier bij te brengen, omdat de Heer VAN APPELTERE er zooveel ophef van maakt, pag. 15, 16, en het aldaar doet voorkomen als of de afgescheidene gemeente schuldig was aan zedeloosheid; ik bedoel de *dweeperijen* voornamelijk voorgevallen te *Spijk* in het arrondissement *Appingadam*: reeds uit de geregtelijke onderzoekingen van de aldaar gehoudene vergaderingen bleek het, dat aldaar geene gevestigde afgescheidene gemeente was; want men heeft aldaar geene ouderlingen en diakenen kunnen opsporen, omdat zij er niet waren. Maar bovendien ben ik in staat om deze regtbank te overtuigen, dat de opzieners der gemeente in *Groningen* tegen diergelijke dweeperijen waken; daar ik een extract ontvangen heb uit de notulen van eene provinciale vergadering te *Groningen*, en waaruit blijkt, dat men met zoodanige dingen niet vereenigd is; en evenmin als men de razernijen der wederdoopers, in de dagen der reformatie, of de boeren opstand, ten laste der Gereformeerden of Lutherschen mag leggen, evenmin mag men ons deze buitensporigheden verwijten, daar wij er eenen afkeer van hebben en er in de gemeenten tegen waken.

Nu heb ik nog te spreken over hetgeen mij meer van nabij betreft:

A. Spoedig na mijne terugkomst van *Ulrum* in mijne gemeente, ontving ik, *den* 29 *October* 1834, van wege het Classikaal Bestuur van *Heusden* een berigt dat ik geschorst was in de dienst, op grond van een artikel uit de sedert 1816 gemaakte kerkelijke reglementen, en wel omdat ik zonder toe-

stemming van den Consulent, gepredikt en gedoopt had; ik had daarin geen bezwaar gemaakt, omdat ik als gereformeerd predikant, volgens de gereformeerde gezindheid, geene consulenten heerschappij kende; ik kon alleen in kerkelijke zaken in het bestuur der gemeente, den kerkeraad erkennen; deze had mij verzocht om te prediken, en ik verwachtte dus alles behalve om daarover van wege het kerkbestuur vervolgd te worden. Dit geschiedde echter, en wel met zulk eene hevigheid, dat het scheen alsof ik met eenen slag verpletterd zou worden; daar ik evenwel reeds sedert lang met de boosheid der hervormde heeren tegen mij bekend was, schokte mij deze daad der schorsing niet gevoelig; maar ik zag daarin dadelijk een wenk des Heeren, die alles bestuurt, dat mijne uitwendige schijnbare vereeniging met het sedert 1816, bestaande kerkbestuur moest ophouden. Was mijne gemeente nu niet zoo sterk verkleefd geweest aan de gereformeerde gezindheid, dan zou mijn verblijf te *Doveren* en *Genderen* zeer kort geweest zijn; doch zoowel kerkeraad als gemeente openbaarden zich als een eenig man; en daar ik tot herder en leeraar in die gemeente beroepen was, niet door het Klassikaal Bestuur, maar door den kerkeraad, en het ook tot de gereformeerde gezindheid behoort, dat een predikant niet zonder toestemming des kerkeraads zijne standplaats verlaat, zoo was na de openbaar gemaakte gezindheid der gemeente mijn besluit vast; en van mijn besluit zoowel als van dat des kerkeraads en der gemeente werd kennis gegeven aan de verschillende kerkbesturen en aan Z. M. den Koning.

Ik had wel verwacht dat men bij Z. M. onzen geëerbiedigden Koning alles zou in het werk stellen, om hetgene geschied was, in een hatelijk licht te stellen, en de later publiek gemaakte stukken door Ds. PAPE te *Heusden*, hebben mij bevestigd in de overtuiging dat de eerste oorzaken van miskenning onzer bedoelingen en handelingen te zoeken zijn bij de kerkelijke heeren, die anders den mond zoo vol hebben van liefde en verdraagzaamheid.

Toen de burgerlijke regering ons den eersten rustdag na de afscheiding, het gebruik der kerkgebouwen verbood, hebben wij ook hiervoor gebogen, en zijn vergaderd in schuren en particuliere woningen, zonder dat er eenige verwarring plaats had; doch de boosheid der kerkelijke heeren, die gewoonlijk des Zondags voor 20 à 30 menschen moesten prediken, terwijl de particuliere woningen overvol waren bij de godsdienstoefeningen, berokkende ons al wederom meerdere verdrukking, daar er zeer onverwacht een detachement kurassiers te *Genderen* en *Doveren* werd ingekwartierd, waarover ik nu niet verder zal spreken; die last is gedragen, en het ware te wenschen dat deze gebeurtenissen uit de geschiedenis onzes Vaderlands konden gewischt worden.

Van onderscheidene plaatsen onzes vaderlands kwamen er tijdingen, dat de scheiding, welke bij ons plaats had, weêrklank vond; ik werd van onderscheidene plaatsen uitgenoodigd om over te komen, ten einde kerkeraden te bevestigen en kinderen te doopen; daar ik echter gebukt ging onder eene burgerlijke beschuldiging, heb ik mij zorgvuldig gewacht om aan die uitnoodigingen gevolg te geven, wel verzekerd dat de uitkomst mijne onschuld in het helderste daglicht zou stellen. Dit geschiedde tegen alle verwachting mijner tegenstanders, en ik hoopte dat na eene dubbele vrijspraak te *Appingadam* en te *Groningen*, de regering onzes lands ook andere gedachten jegens mij en mijne geloofsgenooten zou koesteren. — Na mijne vrijspraak te *Groningen* heb ik dan ook, als nu weder geheel vrij van burgerlijke beschuldiging, gepredikt in die plaatsen, waar zich gemeenten hadden openbaar gemaakt als vasthoudende aan de *gereformeerde gezindheid*, en wat ook de Heer VAN APPELTERE mag schrijven *van verzet tegen de autoriteiten en van overtreding der wet*, pag. 18, de onder mij berustende procesverbalen geven getuigenis dat de publieke orde en rust niet is gestoord. — Mijne overtuiging was het en is het nog dat de art. 291—294 geene betrekking hebben op *openbare godsdienstoefening*, dat onze grondwet alle *openbare godsdienstoefening*

toeliet, ik had daarover onderscheidene gesprekken met den burgemeester mijner woonplaats gehad; doch het crediet in het Klassikaal Bestuur van *Heusden*, dat, blijkens de uitgegevene stukken van Ds. PAPE, wederom de eerste geweest was om den burgemeester aan te sporen, om de bijeenkomsten in de gemeente vervolgen, had ook hier de overhand.

Ik werd dan gedagvaard te *'s Hertogenbosch* en naderhand voor andere regtbanken in *Gelderland* en *Zuid-Holland*, en niettegenstaande door de gevoerde procedures eene groote menigte is overtuigd geworden, dat wij ten onregte veroordeeld werden, de veroordeeling volgde van regtbank tot regtbank, tot dat eindelijk het Hoog Geregtshof te 's Gravenhage het zegel zette op alle die vonnissen, door het arrest van 30 December 1835.

Het ware te wenschen geweest dat de regtbanken in onze vonnissen zoo bevreesd waren geweest voor verkeerde toepassing van strafwetten, als men ten minste den schijn heeft aangenomen in de procedures tegen de geldsnoeijers; dan zou men zoo ruim niet geweest zijn in de uitlegging van art. 291 en 292 der strafwet en zoo bekrompen in de uitlegging van de grondwet. Ik heb dan ook voor elke regtbank getoond door mijne verdediging uit de wet zelve, dat ik geenzins in het blinde rondscherm, maar dat hetgene ik deed gegrond was op de innige overtuiging des gewetens, dat ik geene wet overtrad; eene overtuiging die meer en meer veld wint bij de inwoners van Nederland, hoewel niet vereenigd met mijne godsdienstige gevoelens en beginselen; en het is dus zoo geheel vreemd niet dat ik blijf klagen over vervolgzucht, uit godsdienstige onverdraagzaamheid of conscientiedwang, en onze gelijkstelling daarom door den Heer VAN APPELTERE met een gewoon misdadiger, pag. 24, of met het Belgisch oproergekraai, pag. 4, moge ten bewijs strekken van de liberale gezindheid te onswaarts, gelijk ook diergelijke beschuldigingen voor alle regtbanken behalve te Arnhem, in de procedures tegen ons gehoord werden: terwijl bovendien het noodelooos verzwaren der geregtskosten door het roepen van eene menigte getuigen die niets anders zeggen dan

hetgeen men uit onzen mond hoort, het bewijs leveren hoe lief het publiek ministerie onze beurs heeft. — Ik zou nu nog veel kunnen spreken over de beschuldigingen van zedeloosheid en ongebondenheid; ik zal mij daarvan onthouden, daar in het voor mij liggende vonnis van Utrecht als bewezen is vastgesteld: *dat de beklaagden in hunne gewoone ten processe bekende bijeenkomsten of godsdienstoefeningen zich geenzins aan eenige onzedelijkheid of voor de openbare orde en veiligheid gevaarlijke gedragingen hebben schuldig gemaakt.*

Wat is er nu uit al het gebeurde in ons vaderland gebleken? dat de *oude gereformeerde gezindheid*, welke men dacht uitgestorven te zijn, *nog bestaat*, dat allen welke tot die gezindheid behooren, zich overal openbaren als vereenigd in de begeerte om overeenstemmende met die gezindheid, hunne godsdienstoefeningen in te rigten; dat zij, die zich zoo openbaren voor de wereld, zich alzoo ook onderling aan elkanderen bekend maken. Maar het bewijst geenzins dat men naar een vast beraamd plan is te werk gegaan, gelijk de Heer VAN APPELTERE wil, pag. 24. Uit al het gebeurde blijkt, dat ik zoowel als de predikant H. DE COCK, alles veil hadden voor de handhaving der gereformeerde gezindheid, voor den bloei en wasdom der gereformeerde kerk; maar geenzins kan daaruit als bewezen worden aangemerkt, dat wij de *blykbare drijvers en leiders, de algemeene organisateurs en hoofden zyn geweest van een nieuw kerkgenootschap*, gelijk ook mede allerduidelijkst blijkt uit de handelingen der onlangs gehoudene kerkvergadering der afgescheidenen, dat wij te zamen ten allernaauwsten verknocht zijn aan de *gereformeerde gezindheid*, sedert de 16e eeuw in Nederland bekend, en door de Grondwet voor het Koningrijk der Nederlanden gewaarborgd.

Mijne Heeren, ook ik erken in alle deze gebeurtenissen een *vast bepaald voornemen*, *eene krachtige leiding en besturing;* maar het is de vast bepaalde raad en voorkennis van een vrijmagtig God, die alle dingen werkt naar den raad Zijns willens; de krachtige leiding en besturing van Hem, die als de Al-

magtige spreekt en het is er, gebiedt en het staat er, en die alles zoo *krachtig* en *zeker* leidt en bestuurt, dat wanneer hij op dit oogenblik tot eenigen onzer zeide: *heden zult gy sterven!* niemand der zoodanigen het zou kunnen ontloopen om te verschijnen voor de regtbank van den Regter der gansche aarde, om rekenschap af te leggen van hetgeen hij hier op aarde gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad.

Van deze algemeene beschouwingen overgaande tot het bijzondere vonnis, waartegen ik heb geappelleerd, zal ik zeer kort kunnen zijn, daar de verdediger der overige appellanten de regtskwestie naauwkeurig genoeg zal behandelen.

1°. Ik wensch dus nog kortelijk te betoogen dat de bewuste artikelen van het strafwetboek niet op mij toepasselijk zijn, en

2°. Dat de grondwet die toepassing in allen gevalle onmogelijk maakt.

I.

Bij het onderzoek van den zin eener wet, is natuurlijk de eerste vraag, welk is het doel dat de wetgever zich daarbij heeft voorgesteld? Deze vraag, toepassende op art. 291, seqq. kan ik niet anders dan herhaaldelijk zeggen, (hoezeer men ook dat denkbeeld heeft zoeken weg te redeneren) dat de wetgever wel degelijk beöogde om politieke of andere verbintenissen van gevaarlijken aard te verhinderen, die vrees mogten inboezemen voor de rust van den Staat.

De Staatsraad BERLIER, deze wetten voorstellende, zegt uitdrukkelijk, na het behandelen van deze artikelen, « *Ici Messieurs, se termine le tableau des crimes et délits contre la paix publique,* » en sprekende over deze artikelen, zegt hij uitdrukkelijk: « Mais si le gouvernement monarchique doit être assez fort pour repousser *ce qui pourrait lui nuire:* etc. en dat

men hier het oog had op die talrijke clubs of associatiën, ten tijde van het revolutionaire bewind en onder het Directoire, blijkt ten allerduidelijkste uit hetgeen dezelfde Staatsraad BERLIER, bij de behandeling dezer zaak zegt: « Je me garderai bien » de traiter ce sujet avec l'importance qu'on eût pu y mettre » il y a quelques années ; tout ce qui fut dit et écrit alors de» rivait d'idées et de principes qui ne peuvent plus recevoir » d'application sous la forme de Gouvernement qui a été depuis » adoptée en France.

Er wordt, volgens de voordragt van denzelfden Staatsraad, in deze artikelen eene beperking gemaakt: « du droit absolu » et indéfini qu'aurait la multitude de se réunir pour *traiter* » d'affaires politiques, religieuses, ou autres de cette nature, » en dat alles kwam uit den mond van denzelfden man, die in dezelfde redevoering over de openbare godsdienstoefeningen gezegd had: « Ce libre exercice est l'une des propriétés les plus » sacrées de l'homme en société, et les atteintes qui y seraient » portées ne sauraient que troubler la paix publique. » Ik laat het dus bij deze opgave uit den mond van den man, die deze artikelen op last van NAPOLEON voordroeg, aan een ieder onbevooroordeelde ter beslissing over, of men bij art. 291—294 gedacht heeft aan openbare godsdienstoefeningen. Men heeft hierbij gedacht aan associatien en de daaruit voortvloeijende *bijeenkomsten der geassocieerden, zonder dat de toegang voor een ieder open was*, en waarin men dus onder elken dekmantel kwaad zou kunnen beramen tegen de veiligheid van den Staat; en goed toegepast, ben ik volkomen met die artikelen vereenigd, en sluiten ze volkomen met de aloude ook in ons land geldende wetten de *collegiis illicitis*, en als zoodanig komen zij geheel niet in strijd met de Grondwet voor het Koningrijk der Nederlanden. — Dit zelfde onderscheid tusschen *openbare godsdienstoefening* en *vergadering der leden van eene associatie*, heeft men ook in Frankrijk wel opgemerkt. — De Advocaat-Generaal bij het hof van cassatie Mr. LAPLAGNE BAISIS, zegt in de vervolging der Pietisten :

« De quoi s'agit-il de la part des Piétistes? ont-ils réclamé » *l'exercice publique de leur culte?* jamais ils ne l'ont demandé; » il s'agit seulement d'une réunion pour l'exercice de cérémo» nies quelconques, pour une profession de principes de morale, » qui est inconnue du Gouvernement, dans une maison privée, » d'ont l'entrée est interdite a tout officier public.

Mr. DUVERGIER DE HAURANNE zegt in het werk, getiteld: *de l'ordre légal en France et des abus d'autorité*, 2e part, pag. 227, sprekende over art. 291, 292, « Le mot *culte* ne se trouve » pas une seule fois dans ces articles, et il devait en être » ainsi, puisque la liberté des cultes existait, et que ce qui s'y » rapporte est réglé par des lois spéciales que le code n'abroge » pas; ainsi les articles 291, 292 sont applicables seulement » aux associations qui, sans se séparer d'un culte, se réunis» sent en *secret* pour s'occuper de discussions religieuses, de » prières communes de pratiques particulieres. » En sprekende over art. 294, zegt hij: « L'article 294 diffère des deux au» tres en un point essentiel; il y est fait mention expresse du » culte; et ce soin qu'a pris le législateur de s'expliquer for» mellement, démontre evidemment qu'il n'entendait pas que » l'expression d'association religieuse fût synonyme de culte. »

Zien wij nu bij deze algemeene opmerking de geheele sectie in, dan zien wij dat daarin van drie onderscheidene zaken gehandeld wordt. Art. 291 en 292 handelen over het vormen van associatien, art. 293 van strafbare daden, gepleegd in de bijeenkomsten der associatie, en art. 294 van den eigenaar eener woning, welke zijn huis of een gedeelte daarvan heeft afgestaan voor vergaderingen van leden eener associatie, zelfs geautoriseerd, of voor de uitoefening van eene godsdienst; nu is er wel veel gesproken over de gelijke beteekenis van associatie en bijeenkomst, of van bijeenkomst eener associatie en ter uitoefening van eene godsdienst; ik zal mij echter over deze zaak niet verder uitlaten, en alleenlijk zeggen met een lid onzer Staten-Generaal, in eene nota, betrekkelijk de wet op de geldsnoeijers: « Men volge de Franschen in hetgeen zij

» goeds hebben, namelijk met aan elk woord eenen zoo veel mo-
» gelijk bepaalden zin te hechten. Figaro moge spottend ge-
» vraagd hebben of men meende *ou conjonctif* dan wel *ou dis-*
» *jonctif*, doch naar mijn gevoelen moeten bij het lezen eener
» wet zulke vragen nimmer te pas komen, daar moet *of* altijd
» *disjonctif zyn.* »

Ik behoef ten opzigte van het betwiste vonnis niet te beweren, dat uit art. 293 blijkt, dat het lezen en bidden in eene bijeenkomst, den lezer of bidder nog tot geen hoofd of bestuurder eener associatie maakt, want dit is in opzettelijke overwegingen, door de Utrechtsche regtbank erkend en aangenomen, en deze heeft zich daardoor in haar oordeel in dit opzigt onafhankelijk betoond van het vroeger elders beweerde.

Ik zal dus alleen te onderzoeken hebben naar de vereischten van eene associatie, en naar de toepasselijkheid hiervan op de godsdienstoefening waarover ik in deze procedure in regten betrokken ben.

De wet vordert 1°. *een bepaald onderwerp*, 2° de behandeling van dat onderwerp moet *doel* zijn van de bijeenkomsten der geassocieerden, 3°. *de dagen* dier bijeenkomsten moeten tevens bepaald zijn, 4°. en de associatie moet bestaan uit meer dan twintig personen: wanneer dit alles bij elkander vereenigd is, wordt er gerekend dat er eene associatie bestaat welke de toestemming van het gouvernement noodig heeft om te kunnen vergaderen.

Nu heeft de Heer VAN APPELTERE in zijne gedrukte pleitrede en in navolging daarvan de vertegenwoordiger van het publiek ministerie te *Utrecht* het wel gezegd, dat er eene conventie, dat er voorstellen, overleggingen en eindelijk een gemeenschappelijk besluit bestaan, en daarop heeft de regtbank te *Utrecht* gehecht, doch dat is het juist hetgeen ik ten stelligste blijf ontkennen ten mijnen opzigte: daar bestaat gelijkheid tusschen mij en mijne geloofsgenooten te *Loosdrecht*, en deze is, dat wij ons hebben afgescheiden van het sedert 1816 bestaande Hervormd Kerkbestuur en het door dat bestuur geregeerd wor-

dend genootschap, omdat wij daarin onze gereformeerde kerk, onze gereformeerde gezindheid niet kunnen vinden; maar die afscheiding geschiedde geenzins ten gevolge van eenige conventie of afspraak; toen ik te *Loosdrecht* kwam, kende ik slechts enkele personen en was ten eenemale onbekend met het getal der afgescheidenen; door die afscheiding was er dan nimmer geene de minste overeenkomst gemaakt ter behandeling van eenig onderwerp, en dit toch vorderde de wetgever; want er staat niet in de wet *se réunir pour un objet religieux* zoo als de Heer VAN APPELTERE zeer onjuist gezegd heeft, maar *pour s'occuper d'un objet;* want de wetgever dacht hier niet aan het *voorwerp* van gemeenschappelijke vereering, maar aan een bepaald onderwerp waarover men *onderhandelt;* dit wordt in onze godsdienstoefeningen niet gevonden; mij was althans zulk een bepaald *onderwerp* niet bekend, opmerkelijk is in dit opzigt, wat mijn persoon betreft, de overweging van het betwiste vonnis; daarin toch word ik gezegd door het bedienen des H. Doops en het bevestigen van den door de gemeente benoemden kerkeraad, mij te hebben doen kennen *als leeraar en gezagvoerder in eenen geestelijken zin bij een kerkgenootschap;* maar wanneer dit dan ten processe bewezen is, mag ik mij dan niet te regt beklagen over de veroordeeling; ik heb altijd gemeend dat de wet alleen eene burgerlijke, geenzins eene geestelijke bediening onder het oog had; het wetboek kent ook termen wanneer die geestelijke bediening in aanraking komt met het burgerlijke, maar dit is geenzins het doopen of bevestigen van kerkeraadsleden; maar wanneer een bedienaar van de godsdienst huwelijken inzegent zonder dat vooraf de burgerlijke formaliteiten, daarbij vereischt, aan hem bewezen zijn voltrokken te wezen, of wanneer hij in onderhandeling tracht te komen met eenige buitenlandsche magt, of wanneer hij de burgerlijke regering met zijne geestelijke bediening verwart, en zich opwerpt tot een beoordeelaar der daden van het gouvernement; doch tegen dit alles is bij bijzondere artikels voorzien. Ik heb geen het minste gezag onder mijne geloofsgenooten,

of men moet den invloed welke een bedienaar van de godsdienst door het bestuur der Voorzienigheid ten gevolge zijner bediening heeft, met den naam van gezag, heerschappij of bestuur in eenen *burgerlijken zin* willen verwarren. Maar het is juist een kenmerk van onze gereformeerde gezindheid, dat wij zulk een gezag, heerschappij of bestuur verwerpen, en geen ander gezag of heerschappij erkennen dan Gods woord. Maar zelfs die geestelijke of zedelijke invloed is geen gevolg van eenig menschelijk plan of overeenkomst, maar van het bestuur des Almagtigen Wereldregeerders, en die invloed moest des te meer opmerking baren, daar juist bij ons ten eenemale gemist wordt, hetgeen men bij hoofdleiders en betsuurders van menschelijke associatien aantreft; wij toch verkondigen aan onze geloofsgenooten geene eer, aanzien, voordeel of gemak in de wereld, maar veeleer miskenning, vervolging, verlies van aardsch voordeel en daaruit voortvloeijend ongemak in de wereld; en niettegenstaande dit alles geeft elke nieuwe vervolging uitbreiding aan de gemeente. Maar niet alleen worden de twee eerste *criteria* gemist, *het bepaalde onderwerp* en *het bepaalde doel*, ook de andere kenmerken worden niet gevonden, althans niet ten mijnen opzigte in de aanhangige procedure; waar zijn die *vastbepaalde dagen?* ik ben slechts eenmaal te *Loosdrecht* geweest en dit zoo onverwacht dat niemand der *Loosdrechters* het wist voor dat ik tegenwoordig was; er bestond dus hier in geenen deele eene afspraak, eene conventie; de bijeenkomst was dus geheel toevallig, en dit behoeft bij ons ook niet anders; juist omdat wij geene associatie vormen, geene bepaalde onderwerpen behandelen, geen bepaald doel als zoodanig hebben, behoeven wij ook geene afspraak om bijeen te komen; toen ik te *Loosdrecht* was, kwamen wij bijeen; het werd eenige oogenblikken voor de bijeenkomst aan enkele vrienden gezegd, en dewijl men in het dorp gezien had, dat er een predikant was gekomen, en dat er verscheidene menschen naar het huis van POS gingen, was er ook eene menigte anderen tegenwoordig, en de deur werd voor niemand

gesloten; het was dus eene vergadering *où chacun était admis à volonté*, een criterium welke eene *réunion publique* onderscheidt van eene *réunion des membres d'une société*, volgens den beroemden regtsgeleerde CARNOT, in zijne commentaire op art. 293, § 8; en daar de bijeenkomst, waarbij ik tegenwoordig was, van dien aard was, zoo vervalt van zelve de verbintenis van meer dan twintig personen; die verbintenis kan wel vooronderstelde, maar niet bewezen worden; en wat men ons ook ten laste wil leggen, ik ontken ten stelligste zulk eene verbintenis tusschen mij en mijne geloofsgenooten; en de handelingen van de opzieners der gemeente, onlangs te *Amsterdam* vergaderd, ter gemeenschappelijke opzending van een adres aan Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, toonen dit ten klaarste; ik weet wel dat men ook dit collectieve indienen van adressen als een bewijs heeft willen doen voorkomen van het bestaan eener associatie, doch wanneer eens alle die afgescheidenen, ieder afzonderlijk, aan Z. M. zijne belangen was gaan voordragen, wat zou men dan van zulke pogingen gezegd hebben; doch hoe wij het ook maken. nooit zullen wij het goed maken in de oogen van hen, die het er op gezet hebben om ons bij het publiek zoowel als bij de regering onzes lands, in een hatelijk licht te doen voorkomen. Wij hebben herhaalde malen reeds aangedrongen op ernstig onderzoek, opdat daardoor een ieder overtuigd moge worden dat wij stille en rustige onderdanen zijn, die niets anders vragen dan om als inwoners van Nederland, behoorende tot de gereformeerde gezindheid, welke door de Grondwet is gewaarborgd, overeenkomstig deze door de grondwet gewaarborgde gereformeerde gezindheid, onze godsdienst in het openbaar uit te oefenen, zonder iemands bezwaar.

Het onlangs ingeleverde adres, en de handelingen van de opzieners der gemeente, zullen een iegelijk, die niet geheel door godsdienstig vooroordeel verblind is, wel volkomen overtuigen: wij vormen geen nieuw onbekend kerkgenootschap, maar behooren tot de sedert de 16^e^ eeuw in Nederland bestaande ge-

reformeerde gezindheid; en wij wenschen dat deze regtbank, dit inziende en erkennende, het in vele opzigten merkwaardige vonnis van *Utrecht* zal voltooijen door geheele vrijspraak; opdat daardoor tevens een begin moge gemaakt worden met de schorsing der menigvuldige vervolgingen, waaronder wij gebukt gaan, en die niet anders kunnen te weeg brengen dan aankweeking van velerlei onrust, welke door eene gepaste bescherming zou voorgekomen worden.

II.

Ik zou hier kunnen eindigen, doch heb nog een enkel woord te spreken over de Grondwet voor het Koningrijk der Nederlanden.

Ook in dit opzigt maakt het Utrechtsche vonnis een merkwaardig onderscheid, met zoovele andere vonnissen en vooral met de aanvallen van het publiek ministerie, gelijk mede te lezen is in de gedrukte pleitrede van den Heer VAN APPELTERE. Nooit heb ik beweerd dat de Grondwet in strijd was met de bepalingen van het strafwetboek in deze artikelen, ten zij men aan die artikelen zulk eene verklaring wilde geven, als helaas! heden ten dage in Nederland geschied is. De regtbank te *Utrecht* heeft in dezen eenen stap gedaan, welke in vele opzigten als eene bijdrage van regterlijke onafhankelijkheid mag beschouwd worden, en met dat vonnis in de hand kan ik de zoo dikwijls herhaalde uitleggingen van het publiek ministerie van *ongerijmdheid* beschuldigen. Ik lees toch met zoovele woorden in het Utrechtsche vonnis, « dat bij art. 190 der grondwet, de » volkomene vrijheid van godsdienstige begrippen aan elk » wordt gewaarborgd, en dat het eene ongerijmdheid zoude zijn » te beweren, dat door de bewoording *begrippen*, alleen vrij» heid van gedachten zoude zijn bedoeld, welke uit den aard der » zaak door den wetgever evenmin verleend als ontnomen kan » worden, en dierhalve noodwendig vrijheid van mededeeling

» dier begrippen en vrijheid van godsdienst in zich bevat, mits » dezelve niet de openbare orde of veiligheid zoude kunnen » storen. »

Wanneer nu bewezen is, zoo als hetzelfde vonnis getuigt, » dat men in de bijeenkomsten der afgescheidenen zich geen» zins schuldig maakt aan eenige onzedelijkheid of voor de » openbare orde en veiligheid, gevaarlijke gedragingen, » en de afgescheidenen het bovendien in alle hunne publieke stukken, in alle hunne verklaringen, luide verkondigen, dat zij behooren tot de gereformeerde gezindheid, wier kerkelijke instellingen tijdens de bezwering der grondwet bestonden, dat zij zich alleen hebben afgescheiden van iets, dat zonder hun wil en weten, naderhand, strijdig met hunne gezindheid, is ingevoerd, zouden dan die gereformeerden niet billijk hebben mogen verwachten, dat zij in de regtbanken eenen waarborg zouden vinden voor hunne burgerlijke, politieke en godsdienstige vrijheid, te meer wanneer zij nog daarenboven aanbieden om zonder eenig bezwaar van 's lands schatkist, zelve voor hunne kerkgebouwen, het onderhoud hunner leeraren en armen te zorgen?

Ik ben verzekerd, Mijne Heeren, was zulk een aanbod aan NAPOLEON gedaan, wij zouden niet 1½ jaar lang bloot gestaan hebben aan allerlei vervolgingen.

Ik zeg, had men zoo ten onzen opzigte gehandeld, dan zou niemand door onze veroordeeling voedsel gehad hebben om ons bij den Koning te doen voorkomen als weerspannige overtreders van 's lands wetten, en wij zouden het dan welligt niet hebben moeten ondervinden, dat wanneer bedienaren van onze godsdienst als zoodanig met de nederigste verzoeken voor den koninglijken troon naderen, zij niet eens een gehoor kunnen vinden, hetgeen anders aan niemand geweigerd wordt. Smartelijk valt zulk eene ontmoeting, vooral aan Nederlanders, die het bij elke gelegenheid getoond hebben, dat zij alles voor Oranje veil hebben; sedert 1° November 1834 hebben wij het nu reeds de hooge regering toegeroepen, *wy zijn gereformeer-*

den, niet anders dan gereformeerden, wij vragen als zoodanig bescherming, wy willen alles zelf betalen, en het antwoord dat wij ontvangen, stelt alle hoop op bescherming te leur; en intusschen bespieden politie- en justitie-dienaars allerwege onze bijeenkomsten; krijgsknechten, geroepen en betaald om Neêrlands onafhankelijkheid te beschermen, verhinderen onze bijeenkomsten, en de menigte, met de zaken onbekend, houdt ons voor eene verderfelijke secte; oploopen, geweldadige aanranding van personeele vrijheid, waaraan ik zelf te *Utrecht* ten doel stond, zijn er het gevolg van. — Mag ik, bij het beschouwen van zulke daadzaken, niet te regt met de woorden van den Staatsraad BERLIER zeggen: «Le libre exercice du culte » est l'une des propriétés les plus sacrées de l'homme en société » et les atteintes qui y seraient portées ne sauraient que trou- » bler la paix publique;» en in het land, waar die taal gesproken wordt, bestond zulk eene grondwet niet als wij bezitten; en waarin alle sporen van verheffing zelfs der Christelijke Godsdienst boven andere verdwenen zijn. — Men heeft met veel ophef gewag gemaakt van de dwaasheid der bewering, dat de grondwet aan alle gezindheden *facto* existerende, en dus ook aan allerlei secten van heidenen en Godloochenaars, de deur ter bescherming zou hebben opengezet; ik moet vooraf opmerken, dat het eene dwaasheid is om gewag te maken van godsdienstoefening van Godloochenaars, en dat deze dus niet in aanmerking kunnen komen; maar ik zie niet, Mijne Heeren, waarom in een land, waar de grondwet de aanbidders van Christus gelijkstelt met hen die in hunne kerkelijke schriften Christus lasteren, ook niet heidenen zou dulden, zoo zij maar voldeden aan den eisch der grondwet, om niets te bedoelen strijdig met de openbare orde en veiligheid; ik zeg dit niet omdat ik een voorstander van zulke théorien ben, maar zij zijn het onmiskenbare gevolg der liberale grondstellingen onzer grondwet.— Doch dit daargelaten, hoe of ik mij ook blind staar op de grondwet, ik kan er maar niet uit opmaken, hoe ik het wil wenden en draaijen, dat eene gezindheid, welke het bij elke

gelegenheid luide verkondigt dat zij dezelfde is als die sedert de 16e eeuw in Nederland bestond, die nog aanwezen had toen de grondwet bezworen is; wanneer zij zich afscheidt van iets, dat naderhand is ingevoerd, daarom niet alleen niet beschermd mag, maar integendeel op allerlei manieren belemmerd moet worden.

Ik weet wel dat het publiek ministerie, bij monde van den Heer VAN APPELTERE, het openlijk beweerd heeft, (pag. 62,) « In de uitwendige betrekkingen nu van den Staat tot de ge-» vestigde Hervormde Kerk, is sedert de invoering der grond-» wet geenerlei verandering gekomen, en alzoo is in het oog » van den Staat, de thans gevestigde Hervormde Kerk nog steeds » dezelfde, welke bij de invoering der Grondwet bestond en ge-» vestigd was. » — Moeten wij dan, Mijne Heeren, zoo geheel onze oogen sluiten voor de geschiedenis der laatste 20 jaren; moeten wij dan het kerkelijk handboek voor hervormde predikanten niet gelooven, waarin wij zelf een koninglijk besluit vinden, ter organisatie van Hervormden en Lutherschen in eene onzer kolonien, en waarvan zelfs een artikel prijkt met den titel *Geloofsleer*. Herinnerden ons nog niet onlangs de nieuwsbladen en de lange reeksen van benoemingen der klassikale en provinciale besturen van wege den Koning, dat met de veranderingen in 1816, de kerkelijke inrigting der gereformeerde gezindheid wel degelijk veranderd is, en dat wij dus door de verwerping van die veranderingen niet ophouden tot de gereformeerde gezindheid te behooren. Wij vragen daarom ook, hoewel tot hiertoe te vergeefs, bescherming, op grond van art. 190—193 en 196 der Grondwet.

Nu zoude ik hier kunnen eindigen wat het vonnis van *Utrecht* betreft, maar er is door het publiek ministerie zoo luide geproclameerd, dat in de grondwet het inaliénable regt van inzage en van toelating zou zijn opgesloten, en dat dus door die grondwet zou zijn vastgesteld iets hetgeen men belieft te noemen *jus reformandi*. Prof. ROIJAARDS leert in zijn kerkregt der Hervormden, dat dit *jus reformandi* een eigendom is der

Kerk, en in dit gevoelen sta ik ook; evenzeer als het ongepast is dat de Kerk zich bemoeit met dingen die tot de regering der wereld behooren; evenzeer voegt het ook niet aan den Staat eenig bestuur uit te oefenen in de Kerk van Hem wiens koningrijk niet is van deze wereld; doch om van alle eigen redenering of gevoelen af te gaan, laat ons de grondwet zelve inzien. Daarbij is het niet ondienstig ons den inhoud te herinneren der eerste grondwet; een ieder weet dat daarin aan den Souvereinen Vorst nog de verpligting werd opgelegd, om te behooren tot de Hervormde Godsdienst; in de nog liberale grondwet van 1815 is ook dit weggelaten: in de eerste grondwet was het art. 135: « Alle openbare uitoefening van Godsdienst *wordt toegelaten,* » derhalve nog eenigen schijn der vroeger bestaande conniventie bij oogluiking: in de tweede grondwet art. 193, is de veel ruimere bepaling, « geene openbare oefening van Godsdienst kan worden *belemmerd;* » dus is ook daarin allen schijn van suprematie der bestaande gezindheden verdwenen.

En wat zegt die eerste nog meer beperkte grondwet van dat regt van inzage? Wij lezen art. 139: « Onverminderd het regt » en de gehoudenis van den Souvereinen Vorst om zoodanig toe» zigt over alle de godsdienstige gezindheden uit te oefenen, » als voor de belangen van den Staat dienstig zal bevonden wor» den, heeft dezelve bovendien in het bijzonder het regt van in» zage en beschikking omtrent de inrigtingen van die gezind» heden, welke, volgens een der voorgaande artikelen, eenige » betaling of toelage uit 's lands kas genieten. » — Daarvoor staat nu in de tweede grondwet, al weder als een bewijs der meerdere ruimte, in art. 196: « De Koning zorgt tevens dat » alle godsdienstige gezindheden zich houden binnen de palen » van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat; » wanneer wij nu alle geldelijke toelage gewillig vaarwel zeggen, hoe zou men dan met eenigen schijn van regt kunnen beweren dat de grondwet ten onzen opzigte zulk een regt van toelating en inzage verkondigde. Wij weigeren geene mededeeling van onze handelingen aan het geëerbiedigde hoofd van den Staat, het

tegendeel hebben wij bewezen, door de inzending van een afschrift onzer jongst gehoudene kerkelijke handelingen. En dit zijn wij te allen tijde bereid, omdat wij niets wenschen uit te rigten dat de geheele wereld niet tevens weten mag; maar daarom vinden en erkennen wij in de grondwet geen *jus reformandi.*

Als Christen gereformeerde Nederlanders kunnen wij onderdanig zijn in alles wat de burgerlijke overheid in het burgerlijke ons voorschrijft; nog nooit hebben wij geprotesteerd tegen eenige belasting, wij willen die ook niet door sluikerijen ontduiken; in den nood des vaderlands hebben wij getoond dat de trouw aan Koning en vaderland niet alleen in woorden bestond; en wij betoonen ons zoodanig, omdat onze godsdienst ons leert, *den Koning te geven dat des Konings is*, maar nooit hebben wij geleerd onze vrije conscientie te buigen en te wringen naar den wil van een mensch, of de dienst welke wij den Koning der Koningen, den Regter van hemel en aarde verschuldigd zijn, te onderwerpen aan de willekeur van eenen aardschen Monarch, gelijk men met de toepassing van art. 291 en en 292 op openbare godsdienstoefening van ons zou vorderen; wij hebben ook geleerd, *Gode te geven dat Godes is;* daarom kunnen wij vervolging, versmading, miskenning, boete, gevangenis lijden; dit heeft de geschiedenis van ons vaderland bewezen, ja wij kunnen daarom vervolgd worden, op aarde te gronde gaan, maar met de bede op onze stervende lippen voor degenen die ons tegenstaan en vervolgen, roept nog onze vrije Nederlandsche conscientie: IK STERF ONVERWONNEN! en eenmaal wachten wij alle onze tegenstanders voor de regtbank des Almagtigen Gods.

Mijne Heeren! mogt ik eenigzins tot uwe conscientie gesproken hebben, dan zult gij ook gevoelen dat het hier niet geldt een gewoon correctioneel proces, maar dat gij hier geroepen zijt om nevens de erkenning en handhaving der regten van den Vorst tevens de grondwettige regten van 's Vorsten onderdanen te erkennen en te handhaven, en tevens het Vaderland

vrij te waren van eene algemeene irruptie van allerlei, aan Nederland en deszelfs zeden en gewoonten strijdige begrippen, wegens de openbare godsdienstoefeningen, welke eenmaal wortel gevat hebbende, de verheerlijking van God onderworpen zou maken aan en afhankelijk van de conditien qu'il plaira à l'autorité publique d'imposer aux communions religieuses. Wars van alle hoofsche vleijerij, heb ik met bescheidenheid rondborstig mijn gevoelen gezegd. Hij, die wij als het eenige Hoofd onzer Kerk erkennen en eerbiedigen, stond eenmaal op aarde voor een heidensch regter, en de kreet zijner vijanden, « *zoo* » *gij dezen loslaat zoo zijt gij des keizers vriend niet,* » bewoog dien regter tot veroordeeling: dit mag ik in de regtbank van Nederland niet verwachten, en het is ook daarom dat ik met vrijmoedigheid van deze regtbank vraag vernietiging van de veroordeeling in het vonnis te *Utrecht* uitgesproken.

Ik heb gezegd.

In naam des Konings.

De regtbank van eersten aanleg te amsterdam (Kamer van correctioneele appellen) heeft gewezen het navolgende

VONNIS,

Tusschen hendrik peter scholte, enz. beklaagden en appellanten ter eenre, en den Officier van Justitie bij de Regtbank van eersten aanleg te Utrecht, voor wien ten deze optreedt de Procureur-Crimineel over de provinciën Holland (Noorderkwartier) en Utrecht, geïntimeerde ter andere zijde, mitsgaders de Officier van Justitie bij de Regtbank van eersten aanleg te Utrecht, voor wien ten deze optreedt de Procureur-Crimineel over de provinciën Holland (Noorderkwartier) en Utrecht, appellant ter eenre,

contra

Hendrik peter scholte, enz. beklaagden en geappelleerden ter andere zijde.

De Regtbank van eersten aanleg, zittende te Amsterdam, regt doende in zaken van Correctioneele Politie, in cas d'appel en alzoo in het hoogste ressort.

Gezien een vonnis door de Regtbank van Correctioneele Politie te Utrecht, op 19 Januarij 1836, in het eerste ressort gewezen, waarbij

HENDRIK PETER SCHOLTE, oud 30 jaren, predikant bij de afgescheidene gemeente *Genderen* en *Doveren*, geboren te Amsterdam, wonende te Gorinchem, wordt veroordeeld tot betaling eener geldboete van vijf en twintig guldens.

FILIPPUS HERMANUS REYMERINK, enz.

Gezien de acten van appel, zoo door den Officier van Justitie als door de beklaagden en appellanten, op 28 Januarij 1836, tegen voormeld vonnis gepasseerd.

Gehoord het rapport, in deze uitgebragt door den daartoe gecommitteerden Regter, Mr. W. J. C. VAN HASSELT.

Gelet op de gronden van appel, zoo door HENDRIK PETER SCHOLTE, als door den Raadsman der overige beklaagden bijgebragt.

Gehoord het requisitoir van den Procureur-Crimineel, tendeerende: « dat de Regtbank in dezen competent en regt doen» de in appel, zal gelieven te niet te doen het vonnis *aquo*, » door de Regtbank van Correctioneele Politie te Utrecht, op den » 19 Januarij 1836 geslagen, en van nieuws regt doende, deze » appellanten en geappelleerden zal gelieven te condemneeren, » en wel HENDRIK PETER SCHOLTE, FILIPPUS HERMANUS REYMERINK, » WILLEM KARSEMEIJER, NICOLAAS POS en COENRAAD DETELEFF, ieder » in eene boete van een honderd gulden, en BAREND POS en » HARMEN BOOM, ieder in eene geldboete van vijf en twintig gul» den en gezamenlijk in de kosten van het proces, zoo ter eer» ster instantie als in appel gevallen, ten behoeve van den » Staat. »

Alle de formaliteiten, bij de wet voorgeschreven, in acht genomen zijnde.

Overwegende, dat uit zeven proces-verbalen, allen opgemaakt door den burgemeester der gemeente *Loosdrecht*, blijkt, en door de beklaagden en geappelleerden, voor zoo verre het ieder hunner aangaat, niet wordt ontkend, dat de eerste bebeklaagde, HENDRIK PETER SCHOLTE, op den 23 October 1835, ten huize van den vierden beklaagden, NICOLAAS POS, te *Oud-*

Loosdrecht, het kind van hem POS, als mede een kind van H. REYMERINK, in tegenwoordigheid van meer dan twintig personen, heeft gedoopt, na alvorens het doopformulier te hebben voorgelezen en uitgebreid; en vervolgens als ouderling der afgescheidene gemeente aldaar, heeft bevestigd den tweeden beklaagden FILIPPUS HERMANUS REYMERINK en tot diacon den derden beklaagden, WILLEM KARSEMEIJER, welke laatste in die bijeenkomst met een bus voor de armen is rondgegaan, zijnde het een en ander met gebed en driemaal zingen van psalmen, aangevangen, voortgezet en besloten — dat in die bijeenkomst door de leden der afgescheidene gemeente almede tot diacon is benoemd, den toen afwezigen vierden beklaagden NICOLAAS POS — dat op den eersten November j. l., ten huize van den vierden beklaagden NICOLAAS POS, eene bijeenkomst is gehouden van een aantal personen, die zich van het Hervormd Kerkgenootschap hebben afgescheiden en anderen, in welke bijeenkomst de tweede beklaagde FILIPPUS HERMANUS REYMERINK, uit het werk van Smijtegeld heeft geoefend, voorafgegaan en gevolgd door gebed en psalmgezang — dat op den achtsten en vijftienden dier maand, ten huize van den tweeden beklaagden FILIPPUS HERMANUS REYMERINK, gelijksoortige zamenkomsten hebben plaats gehad, in de eerste van welke de derde beklaagde, WILLEM KARSEMEYER, het gebed, de vierde, NICOLAAS POS, eene voorlezing en oefening en de tweede beklaagde FILIPPUS HERMANUS REYMERINK de dankzegging heeft gedaan, en in de tweede zamenkomst door den vijfden beklaagden, BAREND POS, een gebed is gedaan, door den zesden beklaagden, HARMEN BOOM, eenige hoofdstukken uit het Nieuwe Testament zijn voorgelezen, en door den tweeden beklaagden FILIPPUS HERMANUS REYMERINK wederom een gebed is gedaan — dat in den avond van den vijftienden November mede eene bijeenkomst heeft plaats gehad, ten huize van den derden beklaagden, WILLEM KARSEMEYER, in welke eene godsdienstoefening is gehouden — dat op den 24 November 1835, zoo des morgens als des namiddags, ten huize van den vierden

beklaagden, NICOLAAS POS, insgelijks godsdienstoefeningen zijn gehouden, alwaar het woord is gevoerd door den zevenden beklaagden, COENRAAD DETELEFF (in het proces-verbaal verkeerdelijk DEDELSMAN genoemd) en door de derde en vierde beklaagden, WILLEM KARSEMEIJER en NICOLAAS POS gelden zijn ingezameld — dat eindelijk in den ochtend van den dertienden December 1835, ten huize van den tweeden beklaagden, FILIPPUS HERMANUS REYMERINK, wederom eene godsdienstoefening is gehouden, bestaande in bidden, psalmzingen en voorlezen uit den Bijbel, als wanneer door den vierden beklaagden, NICOLAAS POS eene collecte met eene bus is gedaan.

Overwegende en résumé, dat het alzoo consteert dat de eerste beklaagde HENDRIK PETER SCHOLTE, eenmaal te *Oud-Loosdrecht* kinderen heeft gedoopt en eenen ouderling en diacon heeft bevestigd — dat de tweede beklaagde, FILIPPUS HERMANUS REYMERINK, in eene der voornoemde bijeenkomsten het woord heeft gevoerd en gebeden heeft gedaan, en driemalen zijn huis tot het houden dier bijeenkomsten heeft verleend — dat de derde beklaagde, WILLEM KARSEMEYER, is aangesteld en bevestigd als diacon der afgescheidene gemeente te *Oud Loosdrecht*, en als zoodanig gelden heeft ingezameld, en eenmaal zijne woning tot het houden van eene godsdienstoefening heeft afgestaan, alsmede eenmaal in eene der voormelde bijeenkomsten heeft voorgebeden — dat de vierde beklaagde, NICOLAAS POS, zich mede als diacon der gezegde gemeente heeft gedragen en gelden heeft ingezameld, en dat zijn huis vier malen tot het houden van gezegde bijeenkomsten is gebruikt, in eene van welke hij een gebed heeft gedaan — dat de vijfde beklaagde BAREND POS mede in eene der bijeenkomsten heeft voorgebeden — dat de zesde beklaagde, HARMEN BOOM, eens in eene bijeenkomst, uit het Nieuwe Testament heeft voorgelezen — en dat de zevende beklaagde, COENRAAD DETELEFF, in twee der meergenoemde zamenkomsten het woord heeft gevoerd.

Overwegende, dat al de voornoemde bijeenkomsten met opene

deuren en alzoo in het openbaar zijn gehouden, en dat aldaar meer dan twintig personen tegenwoordig waren, en dat veelal de meesten der aanwezigen behooren tot de zoodanigen, die, volgens eene ten processe overgelegde verklaring, zich noemende ledematen en aanhangers der gereformeerde Christelijke Kerk in Nederland, hebben verklaard zich af te scheiden van het sedert 1816 bestaande Hervormd Kerkgenootschap.

Overwegende, dat, hoe betreurenswaardig de geschillen en afscheidingen in het Godsdienstige ook zijn mogen, het echter aan den regter niet is verbleven om over de waarde of onwaarde dier geschillen te oordeelen, of in deze tusschen de verschil hebbende partijen te beslissen; maar dat de regter alleen geroepen is, om de daden en handelingen van bepaalde personen aan de wet te toetsen en te onderzoeken, in hoeverre dezelven onder de voorschriften der wetten vallen.

Overwegende, dat bij art. 190 van de grondwet, *de volkomene vrijheid van Godsdienstige begrippen aan elk wordt gewaarborgd*, en dat bij art. 193 van die grondwet is bepaald: «*dat »geene openbare oefening van Godsdienst belemmerd kan worden, »dan ingevalle dezelve de openbare orde of veiligheid zoude kun»nen storen,*» gelijk bij art. 196 aan Zijne Majesteit den Koning is opgedragen om te zorgen: «*dat geene Godsdienst ge»stoord worde in de vrijheid van uitoefening die de grondwet »waarborgt.*»

Overwegende, dat, gelijk zulks mede door de Regtbank te *Utrecht* wel en te regt is aangemerkt, het eene ongerijmdheid zou zijn te beweren, dat door de bewoording *begrippen* in gezegd art. 190 van de grondwet, alleen de vrijheid van gedachten zoude zijn bedoeld, welke uit den aard der zaak door den wetgever evenmin verleend als ontnomen kan worden, en derhalve noodwendig vrijheid van mededeeling dier begrippen en vrijheid van Godsdienst in zich bevat, mits dezelve niet de openbare orde of veiligheid zou kunnen storen.

Overwegende, dat de openlijke bijeenkomsten, door de ge-

daagden gehouden, de openbare orde of veiligheid niet hebben gestoord, en dat de openbare uitoefening hunner Godsdienst alzoo bij de grondwet is gewaarborgd, daar toch in de art. 193 en 196 dier grondwet onbepaald van *Godsdienst* wordt gesproken, en dezelve alzoo aan elke Godsdienst vrijheid van openbare uitoefening waarborgt, hoeveel te meer aan de leden van eene tijdens het aannemen dier grondwet bestaande gezindheid, welke gelijk ten deze, zich met andere leden van diezelfde gezindheid over enkele punten, en eenige sedert de aanneming dier grondwet plaats gehad hebbende veranderingen niet kunnen verstaan, en zich daarom hebben afgescheiden.

Overwegende, dat diergelijke afscheiding geene nieuwe Godsdienst of gezindheid vormt, daar de precedenten hier te lande in vroegere jaren, onder anderen in de Luthersche en Doopsgezinde gemeenten, genoegzaam doen zien dat er verschil over eenige punten aanwezig kan zijn, dat er afscheiding op kan volgen, doch dat tevens de Godsdienst of gezindheid als zoodanig bij beide deelen der gemeente blijft bestaan.

Overwegende, dat, indien men vaststelt dat de openbare uitoefening van eene Godsdienst, niet storende de openbare orde en veiligheid, vrij en onverlet is, het niet aannemelijk zou zijn te beweren, dat zij, die hunne huizen tot het houden van zoodanige Godsdienstoefeningen verleenen, strafschuldig zouden wezen, daar die vrijheid alsdan beperkt en belemmerd worden, ja geheel zou vervallen.

Overwegende, dat, wel is waar, bij het tweede additioneel artikel der grondwet is bepaald, dat alle toen in werking zijnde wetten kracht behielden, tot dat daarin op eene andere wijze zoude zijn voorzien, doch dat deze algemeene bepaling, welke geene bijzondere specificatie toeliet, alleenlijk slaat en doelen kan op zoodanige wetten, welke geheel of ten deele aan nadere herziening in verband met — en in overeenstem-

ming tot — de grondwet onderworpen bleven, maar niet op enkele speciale bepalingen dier wetten met de milde voorschriften der grondwet ten eenemale strijdig, en dus door die grondwet zelve *tacite* afgeschaft, en niet meer vallende in de termen van herziening.

Overwegende, dat al wilde men beweren dat nog na de aanneming der grondwet, de bepalingen van het strafwetboek omtrent godsdienstige associatiën hunne geheele kracht hebben behouden, die bepalingen alsdan ten deze van geene toepassing kunnen zijn, daar de bijeenkomsten door de afgescheidene leden van eene bestaande gezindheid, doch welke verklaren de leer van die gezindheid te blijven omhelzen en welke verklaring door het openbaar Ministerie niet wordt tegengesproken noch wederlegd, met opene deuren gehouden, nimmer onder de bij dat wetboek verbodene associatiën kunnen gerangschikt worden; daar die bijeenkomsten strekken om God te dienen, gebeden op te zenden en psalmen te zingen, en alzoo niet, om volgens een afgesproken plan, bijeenkomsten te houden, ten doel hebbende om ten getale van meer dan twintig personen, zich over godsdienstige onderwerpen *onderling* bezig te houden, gelijk dan ook het denkbeeld eener associatie ten eenemale wordt uitgesloten, door het aan een iegelijk openstellen der toegang, waardoor in die bijeenkomsten aanhangers en tegenstrevers gelijkelijk tegenwoordig kunnen zijn, zoo als dan ook uit de ten deze opgemaakte proces-verbalen blijkt, dat verschillende personen slechts uit nieuwsgierigheid gedreven of uit andere oorzaken tegenwoordig zijn geweest, en het strikt genomen, moeijelijk te bepalen zou zijn, of bij die openlijke godsdienstoefeningen telkens wel twintig personen, tot de eigenlijke afgescheidene gemeente behoorende, al of niet aanwezig zijn geweest.

Overwegende, dat in cas subject dus alle vereischten ontbreken, om de artikelen 291, 292 en 294 van het wetboek van strafregt toe te passen, en wel hoofdzakelijk:

1° Om dat *hier geene associatie* of nieuw genootschap bestaat, maar eene openbare Godsdienstoefening van leden der Hervormde Kerk, waarvan zij het lidmaatschap, door hunne *belijdenis* en niet door eene *associatie*, in den zin van den Franschen wetgever verkregen hebben.

2° Om dat het niet is gebleken, dat zij beklaagden de dagen vooraf bepaald hadden, maar dat de dagen hunner Godsdienstoefening of onbepaald zijn geweest, of wel op dagen van oudsher, en zeker niet door de beklaagden tot rustdag en Godsdienst bepaald.

3° Om dat het *but* of oogmerk in alle gevallen niet is geweest om zich *onderling* te vereenigen, tot godsdienstige discussien, zoo als eene associatie doet, maar om openlijk en met toelating van allen « *God*, » volgens de voorschriften der Hervormde Kerk, te dienen.

4° Om dat zij beklaagden als leden van het Hervormde, en dus tijdens de aanneming der grondwet bestaande, en door het Gouvernement erkend Kerkgenootschap, geene nadere authorisatie behoeven, en dat in alle gevallen de woorden *association*, *société* en *exercice d'un culte* geheel iets anders beteekenen dan *exercice* PUBLIC *d'un culte*, waarvan ten deze alleen questie is, en welke, volgens art. 193 der grondwet, niet belemmerd mag worden.

Overwegende, nog daarenboven ten slotte, met betrekking tot den eersten beklaagden, HENDRIK PETER SCHOLTE, dat al waren de bepalingen van art. 291 en 292 van het strafwetboek, ten deze nog van kracht, dezelven op hem eersten beklaagden van geene de minste applicatie zouden zijn, daar hij slechts eenmaal op eenen onbepaalden tijd, in eene bijeenkomst te *Oud-Loosdrecht* de functie van leeraar heeft uitgeoefend, en hij alzoo

niet kan gezegd worden, hoofd of gezaghebber (chef) te zijn van vereenigingen, wier doel het is *dagelijks* of op *bepaalde* en *vastgestelde dagen* bijeen te komen.

En met betrekking tot den 5e, 6e en 7e beklaagden, BAREND POS, HARMEN BOOM en COENRAAD DETELEFF, dat door de regtbank te *Utrecht* wel en te regt is overwogen: dat hoezeer het ten processe is bewezen dat de vijfde beklaagde BAREND POS en de zesde beklaagde HARMEN BOOM, in de genoemde bijeenkomsten gebeden gedaan en voorlezingen gehouden hebben, en de zevende beklaagde COENRAAD DETELEFF, in dezelve insgelijks gebeden en voorlezing heeft gedaan, zij zich echter daardoor geenzins als hoofden of bestuurders van eenige associatie of godsdienstige gezindheid hebben doen kennen, noch eenig gezag bij dezelve hebben uitgeoefend.

Gezien art. 190, 191, 193 en 196 en het tweede additioneel artikel van de grondwet voor het Koningrijk der Nederlanden art. 291, 292 en 294 van het wetboek van strafregt, mitsgaders art. 212 van het wetboek van crimineele regtspleging.

Vernietigt het appel, en als nu op nieuw regtdoende zich conformerende met het vonnis op 19 Januarij 1836 door de correctioneele regtbank te *Utrecht* gewezen, voor zoo verre daarbij BAREND POS, HARMEN BOOM en COENRAAD DETELEFF worden ontheven van de tegen hun ingebragte klagte, edoch voor het overige hetzelve vonnis corrigerende.

Vernietigt hetzelve met betrekking tot de schuldig verklaring en veroordeeling van HENDRIK PETER SCHOLTE, FILIPPUS HERMANUS REYMERINK, WILLEM KARSEMEYER en NICOLAAS POS.

Verklaart dat in deze noch wanbedrijf noch overtreding bestaat.

Vernietigt de instructie, de citatiën en de gevolgen van dien, enz.

Ontheft HENDRIK PETER SCHOLTE, FILIPPUS HERMANUS REYMERINK, WILLEM KARSEMEYER, NICOLAAS POS, BAREND POS, HARMEN BOOM en COENRAAD DETELEFF, van de klagte tegen hen ingebragt.

Gedaan en gewezen te *Amsterdam*, bij de regtbank voornoemd (kamer van correctioneele appellen) *den een en twintigsten April* 1800 *zes en dertig*.

Present de Heeren Mrs. J. BRAND VAN LANGERACK en CABAUW *fungerend President*, A. BAKKER JR., V. NIEUHOFF, W. J. C. VAN HASSELT, J. J. P. VAN HERZEELE. (*Suppt.*) *Regters*, Jonkheer Mr. D. RUTGERS VAN ROZENBURG, *Substituut Officier*, namens den Procureur crimineel, en W. J. DE BORDES, *Commis Griffier.*

(*was get.*) J. BRAND VAN LANGERACK & CABAUW.
A. BACKER, JR.
V. NIEUHOFF.
W. J. C. VAN HASSELT.
VAN HERZEELE.
W. J. DE BORDES, *Comms. Griffier.*

Voor expeditie conform,

(*was get.*) J. J. ROCHUSSEN, *Griffier.*

ERRATA.

Pag.	1	reg.	6	van	ond.	staat:	*geheel*	lees:	*gehate.*
»	11	»	8	»	bov.	»	*wet*	»	*rust.*
»	12	»	15	»	»	»	*Matthaesis*	»	*Matthaeus.*
»	17	»	9	»	»	»	*inspectie*	»	*inspectio.*
»	30	»	5	»	»	»	*gecensureerd*	»	*geconsulcerd.*
»	40	»	2	»	ond.	»	BAISIS	»	BARRIS.

KORT VERSLAG

EENER

REGTSVERVOLGING

VOOR DE

REGTBANK TE GORINCHEM,

WEGENS

GODSDIENSTOEFENINGEN,

ONDER

HET RESSORT DER UTRECHTSCHE REGTBANK

GEHOUDEN.

UITGEGEVEN DOOR

H. P. SCHOLTE,

Bedienaar des Goddelijken Woords.

TE AMSTERDAM, BIJ

H. HÖVEKER.

1836.

En verblijdt u niet over my, ô mijne vyandinne; wanneer ick gevallen ben, sal ick weder opstaen: wanneer ick in duysternisse sal geseten zijn, sal my de HEERE een licht zijn.

Ik sal des HEEREN gramschap dragen; want ick hebbe tegen hem gesondight: tot dat hy mijnen twist twiste, ende mijn recht uytvoere; hy sal my uytbrengen aen het licht; ik sal [mijnen lust] sien aen sijne gerechtigheyt.

Ende mijne vyandinne sal [het] sien, ende schaemte sal haer bedecken; die tot my seyt; Waer is de HEERE uwe Godt? mijne oogen sullen aen haer sien; nu salse worden tot vertredinge, als slijk der straten.

Ten dage als hy uwe mueren sal herbouwen; te dien dage sal het besluyt verre henen gaen.

Micha VII: 8—11.

KORT VERSLAG

EENER

REGTSVERVOLGING

VOOR DE

REGTBANK TE GORINCHEM,

WEGENS

GODSDIENSTOEFENINGEN, ONDER HET RESSORT DER UTRECHTSCHE REGTBANK GEHOUDEN.

In de laatstverloopene maand Mei te *Amsterdam* bij mijne familie zijnde, kreeg ik aanzoek van wege de afgescheidene gemeente te *Loosdrecht*, om aldaar te komen prediken, en de kinderkens der geloovigen te doopen. Ik nam dit gereedelijk aan, dewijl ik juist stond te vertrekken naar mijn toenmalig domicilium te *Gorinchem*. Zaturdag, den 21sten Mei, werd ik door de Loosdrechter broeders van *Amsterdam* gehaald, en ik predikte aldaar des Zondags en Maandags, doopte de kinderkens der lidmaten, en vertrok Maandag des namiddags naar *Utrecht*, en van daar naar *Gorinchem*. Er waren eenige broeders te *Loosdrecht* van de kanten der *Lek*, welke mij verzochten, om den volgenden rustdag te *Willige Langerak* te prediken, en kinderen te

doopen aan het huis van eenen broeder aldaar, waar sedert eenigen tijd openbare bijeenkomst ter Godsdienstoefening op den rustdag gehouden werd: ik nam dit niet onbepaald aan, doch sloeg het ook niet af. In de volgende week kwamen een paar leden des kerkeraads van *Langerak* bij mij te *Gorinchem*, welke mij bevestigden, dat er ten huize van den broeder GERRIT LEKKERKERK DE HOOP, te *Willige Langerak*, onder het regtsgebied van *Utrecht*, openbare Godsdienstoefening op de rustdagen gehouden werd, en dat de gemeente van *Langerak* en *Tienhoven* zich ook aldaar vervoegde, dewijl zij in hare plaatsen gedrukt werd door de buitengewoon hevige vervolging, door middel van den Heer BEGRAM, Officier van de Regtbank te *Gorinchem*, tegen hen bewerkstelligd, en waardoor men reeds, ten gevolge van onbetaalde boete, de paarden en karren van den Ouderling GERRIT DEMPER, te *Schoonhoven*, op de markt verkocht, en den anderen Ouderling met eenen Diaken bereids in de gevangenis te *Gorinchem* gezet had, waaruit zij door andere personen verlost waren, welke in hunne plaats de boeten betaald hadden. Ik nam toen weder gereedelijk den voorslag aan, om te *Willige Langerak* te komen prediken, en deed dit ook op den 29sten Mei; en daar plaats en gelegenheid mij zoo bijzonder waren medegevallen, en ik in de volgende week van niemand in den omtrek aanzoek kreeg, om te prediken, ging ik, zonder voorkennis der bijeenkomenden te *Willige Langerak*, op Zondag den 5den Junij weder derwaarts, en predikte tweemaal. Daar dit alles geschied was onder het ressort der Utrechtsche Regtbank, verwachtte ik alles behalve daarover te *Gorinchem* door den Offi-

cier BEGRAM vervolgd te worden. Doch ik moest alweder overtuigd worden, dat men in onze verlichte dagen tot alles in staat is, als men zijn doel maar kan bereiken. De Heer BEGRAM legt eenen bijzonderen ijver aan den dag, om de afgescheidene Gereformeerden overal te vervolgen. De gewone bijeenkomsten te *Gorinchem*, waar men zich bepaalt bij het twintigtal, worden ijverig bespied, of er niet soms eenige personen meer zich ter bekende plaatse doen vinden, waardoor dan dadelijk, volgens het tot hiertoe te *Gorinchem* gevolgde systema, gelegenheid zou zijn, om door geldboete en geregtskosten de afgescheidenen te kwellen. Er werd dan, om kort te zijn, weder op den 20sten Junij eene dagvaarding aan mijn toenmalig domicilium te *Gorinchem* door den deurwaarder afgegeven. Ik hoorde naderhand, dat dergelijke dagvaarding gekomen was aan den eigenaar van de woning te *Loosdrecht*, en te *Willige Langerak*, en aan drie kerkeraadsleden van *Langerak* en *Tienhoven*, waarvan de een niets anders gedaan had, dan naar de predikatie luisteren, en de twee anderen gecollecteerd hadden voor onze armen. In het eerst kon ik den grond dezer vervolging voor de Gorinchemsche Regtbank niet bevroeden; doch ik begreep spoedig, dat men mij volstrekt als het eminente hoofd wilde beschouwd hebben, en mijn domicilium tot voorwendsel genomen had, om daardoor eene teregtstelling in appel voor de Amsterdamsche Regtbank te ontduiken. Dit was nog nooit gepractiseerd; ik was zelfs nog den 16den Junij 1836 voor den Regter van Instructie te *Haarlem* geweest, wegens twee openbare Godsdienstoefeningen, gehouden te *Zaandam*. Ik kon echter voor die dagvaarding te

Gorinchem volstrekt geenen grond vinden in het vigerende Wetboek, daar volgens het *Code d'Instruction Criminelle,* art. 29, alleen bevoegd is om te oordeelen *de regtbank, onder welks ressort de misdaad of het wanbedrijf is gepleegd, of onder welks ressort de beschuldigde gevonden zou kunnen worden.* Geen van beide is aan het domicilium verbonden, gelijk dan ook in hetzelfde Wetboek de plaats, waar iemand zou kunnen gevonden worden, wel degelijk wordt onderscheiden van domicilium, zoo men ten minste door *lieu de résidence* hetzelfde verstaat als *domicile,* zie art. 23, *Code d'Instr. Crim.* Wettige grond voor deze regtsvervolging te *Gorinchem* zag ik niet, en was daarom dadelijk voornemens, om tegen de bevoegdheid van de Gorinchemsche Regtbank, om in deze te oordeelen, te protesteren. Ik maakte dit voornemen aan mijne medegedaagden bekend, welke dan ook, ten hoogste over dezen maatregel bezwaard, met mij instemden. Ik vertrouw, dat wij daartoe alle regt hadden, daar volgens onze Grondwet, art. 167, *niemand tegen zijnen wil mag worden afgetrokken van den regter, dien de wet hem toekent.*

Te *Gorinchem* voor de Regtbank verschenen, droeg ik dan ook kortelijk de exceptie van incompetentie voor, op grond van art. 29, *Code d'Instr. Crim.,* en concludeerde, *dat de Regtbank, alvorens regt te spreken, zou oordeelen over hare bevoegdheid in deze, zich zelve in deze verklaren incompetent, en partijen te verzenden daar en waar het behoort.*

De gedaagde RIJMERING van *Loosdrecht* las daarop eene even zoo gemotiveerde conclusie voor, ten zijnen behoeve door eenen Regtsgeleerde opgesteld, en legde

die aan de Regtbank over; de gedaagde LEKKERKERK DE HOOP verklaarde zich geheel te houden aan de conclusie van RIJMERING, en de drie overige gedaagden, dat zij zich volkomen vereenigden met hetgene door D^s. SCHOLTE gezegd was, en derhalve ook protesteerden tegen de bevoegdheid der Regtbank, om in deze te oordeelen.

Ik had gezegd, dat ik den Heer Officier te *Gorinchem* het genoegen niet wilde betwisten, om ons te vervolgen; dat ik hem gaarne wilde toestaan, om in plaats van zijne ambtsbroeders, te *Utrecht* en te *Amsterdam*, tegen mij op te treden, en al de schatten zijner wijsheid en regtsgeleerdheid ten toon te spreiden, om, ware het mogelijk, die beide Regtbanken te overtuigen, dat zij gedeeltelijk of geheel verkeerd over ons geoordeeld hadden; doch dat ik verlangde, om te regt gesteld te worden voor den Regter, dien de wet mij toekent, en ik mij alleen aan diens uitspraak behoefde te onderwerpen.

Nadat wij allen gesproken hadden, begon de Heer BEGRAM zijne conclusie tot ons aller veroordeeling voor te dragen; daarna begon die Heer te spreken over onze vermetelheid, om zelven ter verdediging van onze zaak op te treden, daar wij te dom waren, om in deze iets goeds te kunnen voortbrengen; dat alles, wat wij spraken, getuigenis van onze domheid gaf; gelijk nu weder gebleken was in het gewag maken van de opschriften der aangehaalde Sectiën I en II van het *Code d'Instr. Crim.*, Chap. IV, Liv. I; dat een kleedermaker (deze was RIJMERING van *Loosdrecht*) zulke fijne onderscheidingen wist te maken, doch dat die allen niets betee-

kenden; dat onze blindheid ook gezien kon worden in hetgene wij vroeger gezegd hadden van hetgeen in *Frankrijk* in deze was voorgevallen, daar dit alles weinig maanden na onze beweringen volkomen was gelogenstraft door het hoogste Geregtshof in *Frankrijk*, waar de Predikant OSTER veroordeeld was geworden: en dat dus de Regtbank ook nu naar ons protest tegen derzelver bevoegdheid in deze niet moest hooren, maar zich zelve bevoegd verklaren, en ons condemneren. Dat, wel is waar, de Regtbank van *Amsterdam* ons had vrijgesproken, doch dat daarvan zoo groote ophef niet gemaakt moest worden, daar toch het gevoelen dier Regtbank veranderen kon; en dat in alle gevallen, zoo als men wel wist, de personen rouleerden, waardoor dus in een volgend jaar veroordeelingen de plaats der vrijspraken konden innemen. Hij sprak nog eenige onbeduidende dingen uit art. 227, *Code d'Instr. Crim.*, over de *connexiteit*, hoewel daar van criminele en niet van correctionnele zaken gesproken wordt; doch hetgeen ik uit art. 29, *Code d'Instr. Crim.*, beweerd had, werd in het geheel niet aangeroerd. Dit alles en nog meer werd in eenen voor de gedaagden hatelijken en stekeligen toon voorgedragen, hetgeen wij trouwens in onze dagen wel gewoon zijn.

Ik repliceerde op dat alles kortelijk, dat ik den Heer Officier zijne meerdere kunde en geleerdheid gaarne gunde, doch dat ik van oordeel was, dat dit hem geene vrijheid gaf, om gedaagden voor eene Regtbank in een bespottelijk licht aan het publiek voor te dragen, wanneer deze zich niet aan bespottelijkheid hadden schuldig gemaakt; dat ik zeer gemakkelijk dit zelfde ten zijnen

opzigte zou kunnen doen, doch mij slechts wenschte te bepalen bij datgene, waar het hier op aan kwam, namelijk de al of niet competentie der Regtbank om in deze te oordeelen; dat de Officier wel veel gesproken had over onze domheid in de wetten, doch dat hij niets bewezen, maar integendeel blijken gegeven had, dat hij in de onmogelijkheid verkeerde, om zijne zaak goed te maken; dat hij ten eenen male gezwegen had van art. 29, en ik dus op de inzage van dat artikel bleef aandringen; dat ik verpligt was de Regtbank te doen opmerken, dat de Officier het ons als een bewijs van domheid had willen aanwrijven, dat wij de opschriften der Sectiën genoemd hadden, daar wij toch uit die opschriften niet hadden geredeneerd, hetgeen ik ook bleef afkeuren; dat ik aan den inhoud der artikelen genoeg had, doch dat het Publiek Ministerie zich vroeger en ook daar ter plaatse aan die domheid had schuldig gemaakt, toen men, om de bijeenkomsten door de Regtbank voor associatiën te doen gelden, volstrekt had willen redeneren uit het opschrift der 7de Sectie, Liv. 3, Tit. 1, *Code Pénal*, en, dat men ons toen voor dom verklaarde, dewijl wij dit niet wilden toestemmen. Dat de Regtbank zich dit wel zou herinneren, en dat ik hoopte, dat men daardoor overtuigd zou worden, van welke verkeerde middelen het Publiek Ministerie ook te dezer plaatse gebruik maakte, om de veroordeeling te verkrijgen van menschen, wier eenige misdaad daarin bestond, dat zij gemeenschappelijk en openbaar God dienden.

Dat ook het aangevoerde ten opzigte van de jongst gehoudene procedure in *Frankrijk* een krachtig bewijs

van de domheid of van de vijandschap van den Officier opleverde, want dat door die procedure ons systema ten opzigte van associatie ten volle bevestigd werd; naardien de Predikant OSTER of AUSTER wel veroordeeld was, doch geenszins als hoofd van eene associatie op grond van art. 291, 292, *Code Pénal*, maar alleen als gebruiker van de woning op grond van art. 294. Dat het opmerkingswaardige pleidooi van den Procureur-Generaal DUPIN integendeel volkomen onze regtsbeginselen bevestigde; en dat bovendien in *Frankrijk* eene niet afgeschafte wet bestond, waarbij kennisgeving gevorderd wordt aan de plaatselijke overheid, wanneer iemand zijn huis voor eene Godsdienstoefening afstaat; terwijl integendeel onze Grondwet uitdrukkelijk bepaalde, dat geene openbare oefening van Godsdienst gestoord mag worden, ten zij die de openbare orde of veiligheid zou kunnen storen; dat men dit niet aan onze Godsdienstoefeningen, maar wel aan onze tegenstanders kon te laste leggen, zoo als uit onderscheidene voorvallen te bewijzen is: en dat ik hoopte, dat de Regtbank, op dit alles lettende, wanneer zij wederom geroepen werd, om te oordeelen over Godsdienstoefeningen, onder haar ressort gehouden, de beklaagden op het voorbeeld der Amsterdamsche Regtbank zou vrijspreken in plaats van veroordeelen. De Officier had den wensch geüit, dat de Amsterdamsche Regtbank, door omkeering van gevoelen of door roulering van personen, tot een tegenovergesteld gevoelen zoude komen: ik zeide, daarvan de mogelijkheid niet te willen betwisten; doch dat ik even zeer wenschte, dat de Regters, die ons vroeger veroordeelden, het merkwaardige en uitvoerig gemotiveerde vonnis

van voornoemde Regtbank inziende, aandachtig op de zaak *au fond* zouden letten, en mede instemmen in eene vrijspraak, die naar ons oordeel geheel overeenkomt èn met het Strafwetboek, èn met de Grondwet voor het Koningrijk der *Nederlanden*, en dat ik deze verandering in oordeel ook aan de Gorinchemsche Regtbank in voorkomende gevallen toewenschte; doch dat ik nu niet over de zaak zou spreken, maar alleenlijk bleef aandringen, *dat de Regtbank, alvorens regt te spreken, over hare bevoegdheid in deze zou oordeelen, zich zelve op opgegevene gronden incompetent in deze verklaren, en de partijen renvoyeren daar en waar het behoort.*

De uitspraak der Regtbank is onbepaald uitgesteld; hoewel de President op mijn aanzoek beloofd heeft, om den dag der uitspraak tijdig aan mijn voormalig domicilium te *Gorinchem* bekend te maken. Ik verwacht derhalve, dat de Regtbank na rijp en bedaard onderzoek zich incompetent zal verklaren en ons renvoyeren naar de Regtbank van *Utrecht*. Ik had op het oogenblik de *Gazette des Tribunaux* niet bij mij; anders had ik de Regtbank dadelijk van de verkeerde sustenuen van den Heer BEGRAM kunnen overtuigen.

Nader over deze zaak denkende, dacht ik het niet ondienstig om het bewuste stuk publiek te maken, te meer, daar van die procedure in onze *Staatscourant*, zoo wel als in de *Arnhemsche Courant*, zulk eene verminkte opgave gedaan is. Het is meer dan tijd, dat de oogen van onzen geëerbiedigden Koning, van de Regters en van de natie geopend worden voor de ware toedragt der zaken, ten einde gebeurtenissen voor te komen,

welke eene revolutionnaire of ultramontaansche factie zoo gaarne zoude bewerken ten koste der ware vrijheid en onafhankelijkheid van *Oranje* en *Nederland*. Dat dit denkbeeld niet uit de lucht is gegrepen, kunnen wij voldoende bewijzen. In het Dagblad, te *Parijs* uitgegeven, en getiteld: *Le Constitutionnel*, vinden wij, in het N°. 93 van 2 April 1830, waarin, ten vervolge van een vroeger nommer, de vervolgingen, welke tegen ons worden bewerkstelligd, in een voor ons Gouvernement zeer ongunstig daglicht worden voorgesteld, het navolgende: «Tout ceci peut devenir extrêmement sé«rieux, et amener des conséquences que le gouvernement «et les dissidens n'auront prévues ni désirées......
«Nous nous proposons de revenir sur tout ceci, et de «signaler: entre le pouvoir d'une part, et la nation de «l'autre, cette lutte se déroulera lentement, car la len«teur est inhérente au caractère national; mais que le «gouvernement y prenne garde. Sous le masque de la «religion des partis politiques pourraient fort bien s'or«ganiser comme au dix-septième siècle. La nation, qui «distingue un esprit éminemment religieux, détournée «jusqu'ici, par un concours de circonstances diverses, «de la discussion des intérêts publics, saisira peut-être «cette occasion de se donner un but d'activité sociale. «Le Hollandais est patient; il marche avec confiance «là où un maître habile sait le conduire; mais dès qu'on «lui fait sentir le frein, aucun effort ne lui coûte plus «pour le briser, et il a bientôt conquis sa liberté.

«En résumé, les élémens de mécontentement sont «nombreux en ce pays et fermentent sourdement; rien «ne semble plus propre à les alimenter que la folle

«ambition du gouvernement, qui risque ainsi de se «perdre dans un abîme, et avec lui la dynastie, comme «n'a pas craint de le dire l'éloquent et courageux dé-«puté Mr. VAN DAM VAN ISSELT, dans son discours contre «le budget de cette année; car la colère des peuples «est terrible, quand ils croient que c'est la voix de Dieu «qui leur crie d'avancer.» Het geheele stuk, blijkbaar van eene revolutionnaire hand afkomstig, welke ons onbekend is, draagt alle blijken van partijdigheid.

Dit kunnen en moeten wij den schrijver, wie hij ook zij, verzekeren, dat hij geen denkbeeld heeft van het ware geloof; wij kunnen met ons geloof vervolgd en verdrukt worden, maar nooit tot opstand tegen de door God over ons gestelde magten worden bewogen; wij roepen het even zeer den revolutionnairen en ultramontanen toe: Neemt u wel in acht, want zoo gij het ooit zoudet willen wagen, om uwe geheime raadslagen ten uitvoer te brengen, zult gij in de ware Gereformeerden een volk aantreffen, dat de aangedane beleedigingen weet te vergeven, en dat lijf en goed nog veil heeft, om *Oranje* te handhaven op den troon, welken wij gelooven door den Almagtige opgerigt te zijn, tot verheerlijking van Zijnen naam in *Nederland* en in de wereld. Wij vertrouwen, dat voor ons Vorstenhuis eene toekomst bewaard is, welke het ongeloof en het bijgeloof zal doen sidderen, en het is dat vertrouwen, hetwelk ons geduldig doet zijn in het tegenwoordige lijden, terwijl daardoor zaken openbaar worden, die anders welligt voor altoos verborgen zouden zijn gebleven; doch wij letten op de spreuk, Jez. XXVIII: 16: *Wie gelooft die en sal niet haesten.* Wij mogen nog wel eens met toepassing zingen Psalm LXXII.

Wij zullen nu laten volgen het bewuste stuk uit de

Gazette des Tribunaux, du 22 Mai 1836.

Justice Criminelle.

COUR DE CASSATION. (CHAMBRE CRIMINELLE).

(Présidence de M. le comte DE BASTARD.)

Audience du 20 *Mai.*

QUESTION DE LIBERTÉ RELIGIEUSE. — RAPPORT DE M. LE CONSEILLER ISAMBERT. — RÉQUISITOIRE DE M. LE PROCUREUR-GÉNÉRAL DUPIN. — SON DISCOURS A LA TRIBUNE DE LA CHAMBRE DES DÉPUTÉS SUR LE MÊME SUJET, ET RÉPONSE DE M. LE GARDE-DES-SCEAUX. — TEXTE DE L'ARRÊT DE LA COUR. — OBSERVATIONS.

En principe, l'article 294 *du Code pénal est-il inconciliable avec la Charte de* 1830 (*article* 5), *qui consacre la liberté des cultes?* (Non.)

Un maire peut-il légalement refuser à un citoyen la permission de réunir, dans sa maison, ses co-religionnaires, sauf recours à l'autorité supérieure dans le cas où les motifs du refus seraient contraires à la Charte? (Oui.)

La contravention à ce refus doit-elle être jugée par les Tribunaux correctionnels à l'exclusion des Cours d'assises? (Oui.)

Voici dans quelles circonstances a été formé le pourvoi, qui vient de soulever ces questions d'une si haute importance:

M. Auster demande au maire de la ville de Metz la permission de réunir chez lui ses co-religionnaires (confession d'Augsbourg). Refus, non pas que ces réunions puissent en rien blesser la morale ou le repos public;

mais par un pitoyable motif. Dans la même ville sont des israélites, et ils s'en inquiètent. Le sieur Auster persiste, rassemble ses co-religionnaires, un procès-verbal est dressé, et après avoir été acquitté en première instance, il est condamné par la Cour de Metz à 16 francs d'amende, en vertu de l'art. 294 du Code pénal, pour avoir reçu chez lui un certain nombre de personnes sans autorisation.

C'est contre cet arrêt et dans l'intérêt du principe, que M. Auster s'est pourvu en cassation.

M. le conseiller Isambert présente le rapport de l'affaire, et termine par ces mots remarquables, dans lesquels il exprime nettement son opinion qui n'est pas conforme à celle de l'arrêt:

«La Cour, par un arrêt du 12 sept. 1828, dans l'affaire de la petite église, a décidé que la remise au commissaire de police, des clés de l'appartement, satisfait au vœu de l'article 294, puisqu'il n'y avait plus de clandestinité.

«On objectera sans doute, comme on l'a fait dans l'arrêt attaqué, que la liberté n'est pas entravée parce qu'elle est soumise à des précautions de police. Quelle portée peut avoir une pareille objection, quand ces précautions de police ont pour but, comme dans l'espèce, non de surveiller l'exercice d'un culte, non que le local soit insuffisant pour que la sûreté des personnes qui le fréquentent ne soit pas compromise, mais d'empêcher l'exercice lui-même, afin de ne pas inquiéter une opinion religieuse d'un autre rite ou croyance?

«La loi du 7 vendémiaire an IV sur la police des cultes, avait obligé tous ceux qui voulaient avoir, dans leur domicile, des assemblées de culte, à faire des dé-

clarations à la municipalité, et non à obtenir la permission de celle-ci.

« Si ceux qui rêvent de nouvelles formes de religion ne paraissent pas, aux yeux des personnes attachées aux cultes existans, mériter l'encouragement, ne faut-il pas aussi penser qu'il est des pays où les magistrats municipaux ne sont pas de la majorité des Français, et qu'ils pourraient entraver l'exercice des cultes les plus recommandables par leur ancienneté et leur immémoriale possession?

« Il est beaucoup de départemens où les protestans des deux communions et les juifs eux-mêmes, qui se montrent déjà intolérans à Metz, lorsqu'ils sont proscrits ou à peine tolérés dans le reste de l'empire, n'ont ni temple ni synagogue pour exercer leur culte; les maires, organes des préjugés de la majorité de leur population, ne leur accorderaient pas la permission de célébrer leurs rites dans des maisons particulières.

« C'est donc avec raison que la Charte, en vue d'établir pour tous les Français la jouissance d'une liberté si chère au cœur des fidèles, et dont la privation ne cause que mécontentement, soulèvement du cœur et désir de se soustraire à la persécution, a proclamé d'une manière générale et absolue le droit de professer et d'exercer son culte, et a aussi aboli toutes les dispositions préventives de la législation antérieure.

« Quand le gouvernement a proclamé ce principe et a prouvé par la tolérance qu'il accorde depuis six ans aux églises dissidentes, son vœu présumé de maintenir cette interprétation; quand la Chambre des pairs s'est associée à cette déclaration; quand l'expérience est faite, et qu'il n'en est résulté aucun trouble permanent, la jurisprudence peut-elle se refuser à reconnaître et à pro-

clamer l'incompatibilité des dispositions préventives de l'article 294 du Code pénal avec la Charte, et à revenir au principe déjà par elle déclaré le 12 septembre 1828, et presque confirmé le 23 avril 1830?

«Les empereurs romains, en proclamant les principes contraires, en proscrivant chez les premiers chrétiens les assemblées du culte, n'ont fait que des martyrs, et imprimé à leur législation un caractère de persécution dont la postérité a gardé le souvenir.

«Dans le cours de la révolution française, les prêtres catholiques ont été persécutés aussi pour avoir célébré leur culte hors du temple et sans permission; cette tyrannie fut réprimée par la loi de l'an IV.

«N'est-il pas permis de croire que c'est en présence de ces souvenirs que l'article 5 de la Charte a été rédigé, et que tant d'autorités graves se sont élevées, non pour interdire aux magistrats de police la surveillance des assemblées de cultes, mais pour réduire seulement cette surveillance dans des limites exclusives de toute mesure préventive?»

Après ce rapport, qui a été écouté avec un religieux silence, Me Nachet, avocat du demandeur, propose contre l'arrêt attaqué un moyen unique, tiré de ce que l'art. 294 est inapplicable en présence de la Charte.

«La liberté de se réunir pour la pratique du culte est, dit l'avocat, inséparablement contenue dans la liberté proclamée par l'art. 5 de la Charte. Or, si telle est la portée de cet article 5, l'impossibilité de le concilier avec les articles 291 et suivans du Code pénal est insurmontable. Comment, en effet, accorder la liberté des cultes avec la nécessité d'obtenir au préalable la permission de les pratiquer? Comment unir le droit

d'agir, au devoir de n'agir point? Comment, enfin, le législateur, qui ne voit qu'une obligation nulle dans celle qui dépend d'une condition potestative de la part de celui qui s'engage (art. 1174), reconnaîtrait-il un engagement sérieux du pouvoir, une garantie réelle, dans la proclamation d'une liberté qui ne pourrait s'exercer sans son agrément? Autant vaudrait chercher à concilier la censure préalable avec le droit de publier ses opinions.

«Ou l'autorisation exigée par l'art. 291 ne pourrait jamais être refusée, et dans ce cas, ce ne serait plus une autorisation, mais une simple déclaration; ou, au contraire, comme les mots l'expriment, le gouvernement aurait le droit de la refuser quand il le jugerait convenable, et alors la liberté disparaîtrait pour faire place au bon plaisir. Le droit dont on jouirait réellement, n'aurait pas son titre dans la constitution, mais dans le bon vouloir de l'autorité. Ce n'est pas ainsi que peut être entendu le régime constitutionnel, régime de garanties, régime dont la mission a été de substituer la volonté fixe, certaine, générale de la loi, à la volonté mobile, changeante, partiale du prince.

«Ce n'est pas non plus ainsi qu'il l'a été par le pouvoir législatif.»

Ici, Me Nachet résume la discussion qui eut lieu aux Chambres, lors de la loi sur les associations, et il y trouve la preuve que les amendemens proposés pour excepter de l'application des art. 291 et suivans, l'exercice des cultes, n'ont été rejetés que comme inutiles.

La parole est à M. le procureur-général Dupin qui s'exprime en ces termes:

«Messieurs, la *liberté des cultes* n'est pas seulement inscrite dans le texte de notre loi fondamentale; on peut

dire, à l'honneur de notre nation, que la *tolérance religieuse* est surtout dans nos mœurs actuelles; et que la disposition générale des esprits est de voir une atteinte à son propre droit dans l'atteinte qui serait portée au droit d'autrui.

«Catholique, je ressens aussi vivement les entraves apportées à la liberté des autres cultes, que je ressentirais l'offense ou l'injustice faite à mon propre culte.

«Je m'en indigne dans l'intérêt de nos lois! pour l'honneur de notre époque! pour celle de la civilisation! pour l'exemple qu'un peuple, qui a la noble prétention d'être plus avancé que les autres peuples, doit s'empresser d'offrir à toutes les nations.

«Mais, pour nous, magistrats, quand une question se présente à nous dans un procès, elle nous apparaît, non pas comme une vérité abstraite, ou comme un sentiment généreux; elle nous est déférée avec un concours de faits et de circonstances particulières, où la forme se lie à la considération du droit, et où le fond du procès est souvent couvert par des difficultés de compétence qui tiennent à la séparation des pouvoirs, et qui laissent à d'autres la responsabilité de certaines mesures dont la loi ne nous a pas confié l'appréciation.

«Est-il vrai que l'article 294 du Code pénal ait cessé d'être en vigueur?

«Doit-on en tous cas l'interpréter en ce sens qu'il suffise, pour satisfaire à son vœu, d'une *déclaration* de ceux qui entendent exercer leur culte?

«L'interpréter à la rigueur dans le sens d'une permission préalable toujours nécessaire, et qui peut être refusée capricieusement, ne serait-ce pas paralyser

l'art. 5 de la Charte de 1830? Rendre la liberté des cultes illusoire? Réduire cette liberté *au bon plaisir des maires?* et faire de cette liberté, ainsi *réglementée*, comme de la liberté de la presse *sous la censure*, ou de la liberté individuelle, en suspendant *l'habeas corpus?* Toutes ces questions se produisent au procès.

«*L'art.* 294 *est sous la section du Code pénal, intitulée* des associations ou réunions illicites. *Mais on conçoit tout de suite, la différence qui existe entre les* associations *et les* cultes.

«*Le culte, c'est l'adoration de la Divinité, avec des croyances, des rites et des cérémonies particulières. Il est fort distinct des associations, même* par objets religieux *ou réputés tels; par exemple, des congrégations, des confréries, des ligues, etc., qui peuvent couvrir un tout autre but, et être contraires à la religion même dont elles prennent le masque; à plus forte raison est-il distinct des autres associations politiques, littéraires, ou autres.*

«*L'article* 294 *est parfaitement distinct de l'article* 291; *il établit d'autres conditions, d'autres peines; il ne fait pas porter l'autorisation sur le fond du culte ou de l'association; il est pour l'hypothèse où le culte est licite et autorisé.*

«*L'article* 291 *est en présence de la négation possible du droit.*

«*Aussi l'article* 294, *en présence du droit même constant et reconnu, régit les associations même autorisées, tous les cultes même dispensés d'autorisation; et il est indépendant du nombre de personnes; qu'elles soient plus ou moins de vingt, la disposition de l'article est également applicable.*

«*Les raisons de différence sont sensibles. L'association n'est pas un droit absolu des citoyens, c'est un projet prémédité qui repose sur un pacte, qui établit un lien entre les associés et les constitue en corporation.*

« *L'autorisation du gouvernement doit être* demandée et obtenue; *le gouvernement a le droit de refus; ce droit est péremptoire, absolu, il pourrait conduire à l'abus, s'il s'appliquait à des associations utiles; mais il n'en existe pas moins, et la loi, pour rendre impossibles tous moyens d'éluder ses dispositions, n'a voulu y mettre aucune limite.*

« *La liberté de conscience, au contraire, est un droit absolu de chaque citoyen; la communauté du culte résulte, non de l'association ou du choix des personnes, mais de l'identité des croyances; ce n'est pas par forme d'association que les co-religionnaires se réunissent, c'est par identité des croyances.*

« *Quant au gouvernement, il doit égale protection à chaque culte; c'est pour lui un devoir absolu; ce droit et ce devoir sont incompatibles avec l'autorisation préalable exigée par l'article* 291.

« *Aussi l'arrêt du* 23 *avril* 1830 *juge-t-il en faveur du pasteur Lefèvre, que les associations de plus de vingt personnes pour l'exercice des cultes autorisés par l'État ne sont pas dans la catégorie de celles pour lesquelles l'article* 291 *exige, sous peine de l'amende portée par l'article* 292, *l'agrément du gouvernement.* »

« *Voilà pour le fond du droit. L'entrave illégitime, formelle, bien constatée, sans motif bien fondé, apportée à l'exercice d'un culte, entraînerait responsabilité par tous les moyens de la Constitution et de la loi.*

« *Ici toutefois vient se placer une distinction entre la* liberté *et la* police des cultes. *Cette distinction ne doit être ni outrée, car le droit serait mis en péril; ni méconnue, car il en résulterait les plus graves inconvéniens.*

« *Elle ne doit pas être* outrée: *sans cela,* sous *couleur de réglementer le droit, on pourrait en empêcher tout-à-fait l'exercice. — Vous êtes libre d'avoir telle croyance; — mais vous n'exercerez pas votre culte.*

«*Le droit serait reconnu, mais rendu tout-à-fait illusoire. Ce serait évidemment le cas de s'écrier :*

Quô mihi fortunas, si non conceditur uti?

«Mais il ne faut pas non plus méconnaître le droit de *police des cultes ;* car sans cela l'État serait désarmé; et de graves abus pourraient en résulter au préjudice de l'intérêt social et des citoyens.

«Si l'on va au fond des choses, quel est le droit du gouvernement?

«Et d'abord si un culte nouveau vient à s'établir, qui niera au gouvernement le droit de surveillance? Il ne pourra refuser son autorisation, par cela seul que c'est un culte nouveau; ce serait une intolérance destructive du principe de la liberté religieuse; il aura le droit de l'examiner, non pas quant aux croyances, quant au dogme purement religieux, mais quant à la morale, quant aux dangers qu'il pourrait présenter pour les individus ou pour la société.

«C'est ce qui s'est fait lors de la révolution, à l'égard du culte des *théophilantropes*, et plus récemment à l'égard du prétendu culte *St-Simonien*. Ainsi, quand ils ont invoqué leur culte pour se dispenser du service de la garde nationale, on a eu raison de leur répondre que leurs réunions n'étaient pas un culte religieux légal, mais une spéculation d'individus; lorsque, plus tard, cette spéculation s'est manifestée en faits d'escroquerie, les Tribunaux, sur les plaintes des parties lésées, ont été saisis et ont condamné; enfin, quand des désordres se sont manifestés, l'autorité a fait fermer le local, et personne de bonne foi n'a pu ni dû voir dans ces mesures une entrave à la liberté des cultes; autrement les principes protecteurs de cette même liberté dégénéreraient en abus : chacun pourrait se dire ministre de je ne sais quel culte

que l'idéologie aurait enfanté; il demandera à être payé d'une part, et à être, d'une autre part, exempt des charges publiques. On ne saurait pousser à ce point la liberté des cultes!

«A côté de ce droit du culte et du gouvernement, il y a les formalités à remplir; elles sont tracées dans l'art. 294.

«C'est ici qu'on place la question de savoir si la simple déclaration suffit, si elle suffit en cas de silence du maire, si elle suffit même lorsqu'elle est suivie d'un refus. Laissons un instant cette question pour considérer le point de fait.

«Les considérations générales que nous venons d'émettre deviennent inutiles en présence des faits de la cause. Il s'agit du Luthéranisme de la confession d'Augsbourg, section du protestantisme qui s'éloigne le moins du culte catholique, et qui est reconnue par la loi du 18 germinal an X. Il s'exerce publiquement dans huit départemens; il compte 223 pasteurs salariés par l'État. Donc ce culte jouit de tous les droits consacrés par l'art. 5 de la Charte; sous ce point de vue le fond du procès est à l'abri de toute controverse. Reste l'observation de l'art. 294 du Code pénal. L'autorité administrative devra examiner s'il y a bon ordre, salubrité, sûreté, jour et heure convenables de réunion.

«Le 7 novembre, le pasteur Auster écrit au maire de Metz pour faire sa déclaration. Le 2 décembre, M. Chauma, adjoint, répond: «..... J'ai l'honneur de vous prévenir que, d'après l'art. 294 du Code pénal, les réunions pour l'exercice d'un culte ne peuvent avoir lieu sans la permission de l'autorité municipale. Les inquiétudes que vos diverses *publications* (petites brochures) ont répandues *parmi notre population israélite*, ne me permettront pas de vous accorder cette permission.»

«Le sieur Auster, par une seconde lettre, insiste; il réfute l'objection faite au nom des israélites, et la rétorque contre eux; il persiste à dire que sa déclaration suffit.

«20 décembre: Procès-verbal dans lequel l'art. 294 est si mal compris, que le nombre des personnes y est compté comme fondement de la contravention.

«Le pasteur recourt au préfet qui lui répond, le 28: «M. le maire a usé à votre égard d'un droit qui lui est accordé par la loi.»

Ici, M. le procureur-général résume la procédure. En première instance, le pasteur fut acquitté; mais sur l'appel du ministère public, la Cour de Metz le condamna, par application de l'art. 294, à 16 francs d'amende.

«Ainsi la question est amenée à ce point de savoir quel sera le sens final de l'art. 294? Suffit-il d'une *déclaration* qui appelle surveillance, comme sous l'édit de mai de 1576, art. 4, et l'édit d'avril 1598, art. 7, traités de paix conclus les armes à la main!... Ou bien exige-t-il *permission?*

«Le texte exige la *permission*. C'est contre le propriétaire de la maison, en tant que logeur, que la surveillance s'exerce. Cette action est indépendante de la croyance du culte, de toute idée religieuse; le logeur peut n'être ni du culte ni de l'association; il peut même ne pas habiter le lieu où s'assemblent les co-religionnaires; c'est une condition personnellement imposée au maître de la maison. Le texte exige donc une permission préalablement accordée.

«Et toutefois, dans une espèce jugée le 18 septembre 1830, celle de Levergie, où la permission n'avait été ni accordée ni refusée, mais où l'autorité avait gardé le

silence, qui n'est pas une réponse, j'ai pensé et je pense encore que les peines de l'art. 294 étaient inapplicables.

«De deux choses l'une (disais-je alors): ou il y avait une cause légitime de s'opposer à la réunion, et il pouvait y en avoir, comme par exemple s'il s'agissait d'une religion nouvelle, mal famée, inquiétante dans ses rites; ou d'un culte qui ressemblât à ce que furent chez les anciens la congrégation des bacchanales, ou les mystères de la bonne déesse... Dans ces cas ou autres semblables, l'autorité devrait donner un refus motivé, à la suite duquel il y aurait un recours possible, une cause à juger. Mais ici rien de pareil. Que voyons-nous?... Silence du maire!... silence du préfet!... C'est-à-dire qu'il y a eu atteinte à la liberté même du culte et au droit de l'exercer.

«Ce droit aurait-il donc péri? Non assurément, car les lois nous répondent que toutes les fois que celui à qui une condition était imposée, a fait tout ce qui dépendait de lui pour la remplir, elle est censée accomplie.»

«Car, si l'article 5 de la Charte ne comporte pas un droit absolu d'exercer son culte, en négligeant toutes les règles imposées pour la police des cultes, notamment par l'article 294; d'un autre côté, cet article 294 ne doit pas être entendu en ce sens absurde et injuste, qu'un maire, *en refusant de répondre*, puisse mettre *à néant* l'article 5 de la Charte et paralyser le droit des citoyens, en refusant d'exercer le sien. Le silence n'est pas l'exercice d'un droit, c'est une prévarication.

«Mais ici le maire a *répondu*, il a *refusé*. Il a donné des motifs. Qui les jugera?

«En cas de silence de l'autorité les citoyens ne sont pas en faute; ils ont rempli la condition, autant qu'il était en

eux. Dès-lors, à leur égard, *pro impletâ habetur.* C'est ce que vous avez jugé, le 22 novembre 1833, dans l'affaire du crieur public Delente.

«Mais lorsque l'autorité administrative a parlé, si elle a refusé, qui levera l'obstacle apporté par ce refus? est-ce l'*autorité judiciaire?* Ce n'est plus la question du fond, mais une question de *compétence.*

«En droit, le culte est reconnu; le droit de l'exercer est incontestable; mais ce qui est à régler, c'est *le mode d'exercice*, sous le rapport administratif et de police.

«Si le maire était incompétent on pourrait passer outre, n'avoir égard à sa décision, bien qu'on ne put l'annuler; mais, comme le dit le préfet, le maire a usé de son droit, fort mal en fait, si l'on veut; mais dans la compétence accordée à l'autorité municipale par l'article 294.

«S'il y a contravention à sa défense, l'autorité judiciaire peut-elle refuser son appui et la sanction pénale? Mais, dira-t-on, la liberté périra non; le recours est ouvert.

«Le maire est dans la hiérarchie administrative ce qu'est le juge de paix dans la hiérarchie judiciaire, et le sieur Auster l'a bien compris; car il s'est retourné vers le préfet, dont il n'a pas reconnu le droit. A défaut du préfet, on peut recourir au ministre des cultes, au Conseil-d'État, dans certaines circonstances; et enfin, lorsqu'il s'agit d'un droit public, constitutionnel, on peut s'adresser aux Chambres législatives, qui seraient vivement excitées par la violation de la plus sacrée de nos libertés.

«Ces recours sont légaux. Les motifs donnés par le maire sont mauvais, déplorables, inexplicables, pour le temps où nous vivons; la décision doit être réformée, et si je croyais l'autorité judiciaire compétente, je n'hé-

siterais pas à en provoquer l'annulation; mais l'autorité judiciaire en France est-elle compétente pour infirmer cette décision?

«Le refus pourrait être motivé sur ce qu'il s'agirait d'un lieu malsain, souterrain, obscur; d'une salle peu solide; d'heures indues, de faits d'immoralité, de tumultes ou désordres; l'autorité judiciaire interviendra-t-elle encore pour dire que l'autorité administrative devait permettre?

«Dans la cause, il est vrai, ce n'est aucun de ces motifs d'ordre public, que le maire a invoqué; le seul qu'il allègue est précisément le moins admissible, le plus antipathique à nos lois et à nos mœurs: il est tiré de l'inquiétude d'un culte à un autre.

«Ainsi, le maire refuse l'autorisation, parce qu'il existe des israélites dans la ville de Metz, israélites si long-temps persécutés, qui ne jouissent que depuis 1830 de l'avantage et de l'honneur d'être mis au nombre des cultes entretenus aux frais de l'État. C'est de ce culte qui, après avoir été laissé en arrière par dix-huit siècles, a été rappelé en 1830 au niveau des autres, comme en réparation des abus ou des persécutions qu'il avait subis; c'est de ce culte, dis-je, que partiraient l'abus, l'intolérance et la persécution contre une croyance qui lui déplairait. Les cultes n'ont pas le droit de se déplaire, ils sont obligés de se souffrir, et celui qui réclamerait serait intolérant, s'il obtenait le fruit de sa persécution et de sa domination.

«Mais enfin l'autorité judiciaire a-t-elle le droit d'entrer dans le détail et dans l'appréciation des motifs donnés par le maire? Évidemment non; dans tous les cas où l'autorité municipale refuse et par quelque motif que ce soit, elle a usé de son droit quoiqu'elle en ait mal usé.»

M. le procureur-général réfute l'objection tirée de ce que la loi de 1834, sur les associations, aurait abrogé l'art. 294; cette loi n'a trait qu'au fond du droit, à la question d'association de plus de vingt personnes appliquée au culte; mais la fixation d'un local privé, la permission de se réunir dans ce local, comme mesure de police, est tout autre chose. Le droit de l'art. 294 existe même pour les catholiques; ainsi lorsqu'il a fallu rendre les églises au culte une loi a été nécessaire; s'il s'agit d'en exiger de nouvelles il faut une permission; le gouvernement a le droit de les fermer, si le culte a servi de prétexte à de graves désordres; enfin pour avoir des chapelles privées, des oratoires, il faut encore une permission de l'évêque et du préfet.

M. le procureur-général établit ensuite qu'il n'y a pas déni de justice, parce qu'on renvoie à l'autorité administrative; cette autorité a ses règles; on ne peut aujourd'hui l'accuser d'intolérance; il n'y a plus de culte dominateur, Dieu merci! Ici l'obstacle est judaïque et non catholique.

En conséquence M. le procureur-général conclut, mais *à regret* au rejet du pourvoi, attendu l'incompétence.

Et tel était en effet le regret qu'éprouvait M. Dupin, qu'il s'est bientôt dédommagé, comme député, des conclusions qu'il venait d'être obligé de prendre comme procureur-général. La Cour était à peine entrée en délibération, qu'il s'est hâté de se rendre à la Chambre des députés, et demandant la parole sur l'article du budget du ministère de la justice, relatif aux secours aux établissemens ecclésiastiques, l'orateur a dit:

«Messieurs, la Charte, d'accord en cela avec les précédens actes de notre législation moderne, consacre la

liberté de conscience et l'égale protection de tous les cultes. C'est là un des articles qu'il était le plus difficile de conquérir, qui doit rester le plus ineffaçable, et qu'il importe le plus de maintenir dans toute sa pureté; car, si la liberté individuelle, celle de la presse et des opinions, sont précieuses, à plus forte raison cette liberté intime, qui existe au fond de la conscience, et qui se manifeste par le culte de la Divinité. Je n'accuse pas le gouvernement d'être infidèle en rien à ce principe; mais j'appelle cependant son attention sur un fait qui s'est passé dans une ville du Nord.»

Ici M. Dupin rend compte du fait qui a donné lieu au pourvoi sur lequel, en ce moment même, délibère la Cour de cassation; puis il termine ainsi:

«Le motif du refus d'autorisation est ce qu'il y a de plus opposé à la liberté des cultes telle que nous l'entendons, et à la tolérance comme nous devons l'entendre. On a allégué qu'un culte déplairait à l'autre, tandis que le but de la liberté des cultes est de les obliger tous à se souffrir, à se supporter, à s'exercer à côté les uns des autres en paix, et avec un esprit de charité, si c'est possible, mais, dans tous les cas, de tolérance. La raison alléguée par l'autorité municipale a fait le texte d'un refus qui est consigné dans un acte administratif. Ce refus n'a pu, dès-lors, trouver de remède dans l'autorité judiciaire, qui ne peut infirmer les actes administratifs. Il n'y a que l'autorité supérieure administrative qui puisse rétablir le droit à la place d'un injuste refus; et c'est à ce titre que je le recommande à M. le ministre des cultes, bien sûr qu'il y apportera une équitable attention. Je lui nommerai la ville.»

M. Sauzet, garde-des-sceaux, est monté aussitôt à la tribune, et s'est exprimé en ces termes:

« *Le fait dont a parlé l'honorable préopinant ne m'était pas connu. Les explications qu'il s'empressera sans doute de fournir au Gouvernement fixeront notre opinion. En tout cas, la Chambre peut être sûre que, dans ce qui s'est passé, comme dans toutes les questions qui touchent de près à la liberté des cultes, le Gouvernement s'efforcera d'unir le respect pour la liberté des consciences avec cette protection due aux sentimens et aux intérêts religieux, qui fait le premier besoin de la société.* » (Marques d'approbation.)

Ainsi que nous l'avons dit, pendant que cet incident tenait attentive la Chambre des députés, la Cour de cassation était réunie dans la chambre de ses délibérations; et rentrée en séance, vers cinq heures, elle a, conformément aux conclusions de M. le procureur-général, rendu l'arrêt donc voici le texte :

Sur le moyen d'incompétence élevé d'office et pris de la violation du n. 2 de l'art. 3 de la loi du 8 octobre 1830;

Attendu que les délits de ceux qui forment une association politique prévue par l'article 291 du Code pénal ont été renvoyés par la loi du 10 avril 1834 aux Tribunaux correctionnels;

Attendu que les délits prévus par l'art. 294 du même Code sont de la même nature, et que dès-lors la connaissance en appartient aux mêmes Tribunaux et non aux Cours d'assises;

Au fond, et sur le moyen pris de la violation de l'article 5 de la Charte;

Attendu qu'une assemblée de citoyens pour l'exercice d'un culte est placée, par les dispositions encore subsistantes de l'article 294 du Code pénal, dans la même catégorie que les associations autorisées;

Que dans ces deux cas l'art. 294 interdit d'accorder

ou consentir l'usage de sa maison ou de son appartement pour la réunion sans permission de l'autorité municipale;

Attendu que la protection garantie par la Charte à tous les cultes, et la liberté avec laquelle chacun professe sa religion, ne sont pas incompatibles avec les lois de police qui doivent régir toutes les réunions publiques, quels que soient la cause et le but de ces réunions;

Attendu que l'art. 294 est une loi de police qui doit être exécutée concurremment avec l'art. 5 de la Charte, et qu'on ne peut admettre son abrogation entière ou partielle, par le seul fait de la promulgation de la Charte;

Attendu que si l'autorité municipale refuse, par des motifs que la Charte réprouve, l'ouverture d'un lieu destiné à l'exercice d'un culte, les citoyens ont le droit de recourir à l'autorité, supérieure à l'autorité municipale, pour obtenir ce qui leur a été indûment refusé;

Attendu que la Cour royale de Metz, en jugeant par l'arrêt attaqué que l'art. 294 du Code pénal n'avait pas été implicitement modifié par l'art. 5 de la Charte, et que cet art. 294 ne prescrivait que des mesures de police et de surveillance, a sainement interprêté l'art. 5 de la Charte, et fait une légale application de l'art. 294;

Par ces motifs, la Cour rejette le pourvoi.

Observations. En présence de cette décision de la Cour, il faut le dire, la liberté religieuse consacrée par la Charte et gravée dans nos mœurs, se trouve soumise à l'arbitraire de l'autorité administrative; et quelque pures que puissent être les intentions d'une administration, il y a toujours péril immense à lui laisser en main le pouvoir de réduire le droit à une théorie abstraite et sans application. La Charte garantit la liberté des cultes, c'est-à-dire, le droit aux co-religionnaires de

se réunir dans un temple ou dans une habitation pour se livrer ensemble aux pratiques religieuses de leur culte; c'est une noble et belle garantie, c'est la tolérance écrite dans la loi; mais si l'autorité administrative peut refuser au propriétaire du temple ou de l'habitation, la permission de recevoir ses co-religionnaires, ce refus, indirect en apparence, atteint réellement et anéantit le droit; ou, pour rendre plus nettement la pensée, l'art. 5 de la Charte disparaîtra au gré de l'administration et en vertu de l'art. 294 du Code pénal. Vainement on parlera de recours à l'autorité supérieure; de pétitions aux Chambres; c'est une garantie, sans doute; mais une liberté constitutionnelle aussi sacrée, un droit aussi précieux, aussi solennellement écrit dans le pacte fondamental, doit avoir une existence réelle et indépendante; il est dans la loi, c'est la loi seule qui doit le garantir, et le refus possible d'autorisation est inconciliable, à nos yeux, avec la liberté des cultes.

Il nous semble donc que la question de principe, celle de l'incompatibilité de l'art. 294 du Code pénal avec l'article 5 de la Charte de 1830, dominait ici toutes les autres. Et remarquez bien que l'abrogation de l'art. 294 ne priverait pas l'administration de la surveillance nécessaire pour empêcher que l'exercice du culte ne troublât l'ordre, la morale et la société.

Ainsi se concilieraient deux droits distincts et également importans; aux citoyens la faculté de pratiquer leur culte, avec obligation de se soumettre dans l'exercice extérieur aux conditions protectrices de la sécurité publique; à l'administration le droit de police, de surveillance, de répression, de fermeture des lieux; mais

en même temps complète impuissance pour paralyser la liberté religieuse garantie par la Constitution; c'est ainsi seulement que l'art. 5 de la Charte peut être une vérité!

Wij vertrouwen, dat na de inzage van een en ander ieder onpartijdige overtuigd zal zijn, dat de Heer Officier BEGRAM zijne bevoegdheid is te buiten gegaan, door ons voor de Regtbank te *Gorinchem* te dagvaarden. Wanneer dit moest doorgaan, zou er een gereed middel gevonden zijn, om elke vrijspraak te ontduiken: daardoor zou de Gorinchemsche Regtbank verheven zijn geworden tot eene hoogte, welke in vele opzigten de andere Regtbanken nutteloos zoude maken. Wij vertrouwen, dat de Regtbank te *Gorinchem* voor die hoogte eenen afschrik zal hebben, en eens voor al aan den Heer BEGRAM de gelegenheid afsnijden, om ons noodeloos te kwellen; en wij vermanen dien Heer om aan de toekomst te gedenken. Hij is korteling nog ontrukt aan het gevaar, om op één oogenblik voor den Regterstoel van den Almagtige gesteld te worden, terwijl een zijner vrienden voor zijne oogen verpletterd werd. Hij is nog in het leven gespaard; maar eenmaal zal ook voor hem de dag der vergelding aanbreken; en hij moge zich nu verheven wanen door zijne betrekking boven de zoo zeer gedrukte gemeente, wij gunnen hem zijne standplaats; doch indien wij letten op Psalm I, zouden wij niet gaarne met hem willen ruilen.

Wij wenschen den Heer BEGRAM ernstige gedachte aan het laatste oordeel, aan de Regters wijsheid en voorzigtigheid, aan onzen Koning vervulling van Psalm LXXII, aan de wereld hartelijke bekeering, aan de Gemeente

lijdzaamheid in de verdrukking, standvastigheid in het geloof, vereeniging in de liefde, blijdschap en vertroosting in de hope des eeuwigen levens. Het zij zoo.

P.S. Tot narigt voor dengenen, welke het noodig heeft te weten, dient, dat ik mijne aardsche zaken zoodanig geschikt heb, dat ik ieder oogenblik kan vertrekken, waarheen mij zulks goed dunkt, en dat ik, om zulke noodelooze dagvaardingen, als waarvan in dit stukje gesproken is, in het vervolg onmogelijk te maken, dadelijk mijn domicilium verplaatst heb naar *Utrecht*, dewijl mijn tijd te kostelijk is om ten gevallen van den Heer BEGRAM gedurig heen en weêr te reizen. Ik wensch niet op te houden met prediken daar, waar men zulks verlangt, en zijn goed en vrijheid niet liever heeft dan de dienst des allerhoogsten Konings. Wij hopen, dat onze aardsche Koning spoedig zal zorgen, dat wij in onze Godsdienstoefeningen niet worden belemmerd, terwijl wij wederkeerig wenschen te zorgen, dat de gemeenten, aan onze zorg toebetrouwd, door gepaste aanwending der kerkelijke tucht, in alle burgerlijke zaken zich gehoorzaam betoonen aan de wetten des lands.

Amsterdam, 1 Julij 1836.

HUISHOUDELIJKE BEPALINGEN

DER

CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE GEMEENTE

TE AMSTERDAM.

BENEVENS

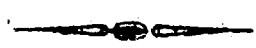
HET ADRES,

DOOR DEZELVE INGEDIEND

AAN

Z. M. DEN KONING

IN JULIJ 1837.

TE AMSTERDAM, BIJ
H. HÖVEKER.
1837.

(Prijs 25 Cts.)

HUISHOUDELIJKE BEPALINGEN

DER

CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE GEMEENTE

TE AMSTERDAM.

Laet alle dingen eerlick ende met orden geschieden, 1 Cor. XIV: 40.

De Opzieners der Christelijke Gereformeerde Gemeente te Amsterdam, in overeenstemming met de Belijdenis des geloofs, Art. 32, beseffende, „dat het nuttig en goed is, dat zij, die regeerders der Kerk zijn, onder zich zekere ordinantie instellen en bevestigen tot onderhouding van het ligchaam der Kerk," en wenschende thans daartoe in het belang van de regelmatige uitoefening der bediening, waartoe zij van den Heere geroepen zijn, over te gaan, hebben het nuttig geoordeeld zulks niet te doen dan onder uitdrukkelijke verklaring, dat zij hartelijk gevoelen en belijden, „dat zij zich wel hebben te wachten, door eenige bepaling af te wijken, van hetgeen ons CHRISTUS, onze eenige Meester, geordineerd heeft;" en dat zij zich derhalve nimmer eenige andere regelmaat voor hunne handelingen, in het bestuur der Gemeente, wenschen voor te stellen, dan het Woord des Heeren, en de daarop gegronde Belijdenis- en Liturgische geschriften der Kerk.

In hare Belijdenisschriften, de *Geloofsbelijdenis*, den *Catechismus*, en de *Leerregels der Synode van Dordrecht*, gehouden in de jaren 1618 en 1619, legt de Gemeente openlijk belijdenis af van hetgeen zij op grond van Gods Woord *gelooft*, zoo omtrent de fondamentele waarheden van de *leer der zaligheid*, als omtrent de *instellingen* des Heeren, welke Hij wil, dat door Zijne Gemeente zullen onderhouden worden; terwijl zij in hare Liturgie de Formulieren heeft opgenomen, welke door haar, in overeenstemming met hare Belijdenisschriften, gebruikt worden bij de godsdienst, voor zoo verre die zich uitwendig openbaart. Het is derhalve uit deze gezamenlijke geschriften openbaar, niet slechts wat de Gemeente omtrent de *leer der zaligheid* gevoelt en belijdt, maar ook hoedanig zij hare belijdenis omtrent de *instellingen* des Heeren in beoefening brengt, en de laatsten handhaaft en onderhoudt.

Vermits dan uit die Liturgische geschriften overvloedig blijkt, 1°. hoedanig de H. Doop aan de kleine kinderen der geloovigen, en aan bejaarde personen, en 2°. het H. Nachtmaal in de Gemeente bediend worden; 3°. hoedanig de afsnijding van de Gemeente, en de wederopneming van afgesnedene personen in de Gemeente plaats hebben; 4°. hoedanig de Herders en Leeraars, de Ouderlingen en Diakenen in hunne bedieningen bevestigd worden; en ten 5°. hoedanig de bevestiging van den Huwelijks-staat voor de Gemeente plaats heeft, hebben de Opzieners slechts de volgende bepalingen, als eene meerdere regelmaat hunner handelingen, noodig geacht.

Van den Kerkeraad.

Art. 1.

De Kerkeraad der Gemeente bestaat uit de Herders en Leeraars, Ouderlingen en Diakenen, wier ambt en bediening door den Heere ingesteld, en in de Belijdenisschriften, en Formulieren ter bevestiging, voorkomende in de Liturgie der Gereformeerde Kerk, breedvoerig omschreven zijn.

Art. 2.

Ofschoon de Kerkeraad ten volle bereid is, om met de Opzieners van andere gemeenten, in gewone *Classicale*, *Provinciale* en *Synodale* vergaderingen, over de belangen der Kerk in het algemeen te spreken en te handelen, erkent dezelve echter buiten zich, geen' persoon of vergadering, om eenige magt in de Gemeente uit te oefenen; en zal dezelve, zoo veel mogelijk, alle zaken, de Gemeente betreffende, zelf behandelen, en alleen in zeer gewigtige gevallen, zich met de Kerkeraden van naburige gemeenten kunnen vereenigen, om over zoodanige gevallen te raadplegen.

Art. 3.

Wanneer de Kerkeraad zich, in voorkomende gevallen, met andere gemeenten, ter beraadslaging over zaken, de leer of tucht betreffende, vereenigd heeft, zal dezelve de besluiten, welke daarvan het gevolg mogten zijn, alleen ten uitvoer kunnen leggen, wanneer dezelve overtuigd is, dat die besluiten niet strijdig zijn met Gods Woord.

Van de Vergaderingen der Opzieners.

Art. 4.

De Kerkeraad zal ten minste eenmaal in iedere week, op zoodanigen tijd en plaats, als dezelve het geschiktste zal oordeelen, vergaderen, en als dan geene andere, dan kerkelijke zaken mogen behandelen.

Art. 5.

Bij deze vergaderingen zal het onderscheid, door den Heere in de bedieningen gesteld, moeten worden in acht genomen; en zullen mitsdien de Diakenen in alle zaken, de leer, de tucht en het bestuur der Kerk betreffende, slechts eene raadgevende stem hebben, maar de zaken zelve door de aanwezige Leeraars en Ouderlingen, en, voor zoo verre zulks geoorloofd is, bij meerderheid van stemmen, worden beslist.

Art. 6.

In zoodanige gevallen, welke het onderhoud en de bedeeling van behoeftigen, weduwen en weezen betreffen, en het zij door hunne meerdere belangrijkheid, hetzij door hunne betrekking tot het bestuur der Kerk, in de vergadering van den Kerkeraad behandeld worden, zal door de Leeraars, Ouderlingen en Diakenen gezamenlijk, bij meerderheid van stemmen, worden beslist.

Art. 7.

Behalve deze vergaderingen van den Kerkeraad, zullen de Diakenen, ten minste eenmaal in iedere week, afzonderlijk vergaderen, ter behandeling van de gewone zaken, hunne bediening betreffende, en van die, waarover door den Kerkeraad besloten is.

De Leeraars en Ouderlingen zullen de bevoegdheid hebben, wanneer zij dit goed en nuttig oordeelen, daarbij tegenwoordig te zijn; doch zullen in voorkomende gevallen, alsdan slechts eene raadgevende stem hebben, terwijl door Diakenen bij meerderheid van stemmen zal worden beslist.

ART. 8.

Alle vergaderingen, zoo die van den Kerkeraad, als die van Diakenen, zullen met gezang en gebed geopend, en op dezelfde wijze gesloten worden.

ART. 9.

Wanneer in de vergaderingen van den Kerkeraad, een Leeraar tegenwoordig is, zal deze in de hoedanigheid van Præses de beraadslagingen leiden. Bij gebreke van eenen Leeraar, zal zulks beurtelings door de Ouderlingen geschieden, welke elkander tot dat einde telken maande zullen vervangen.

ART. 10.

De gezamenlijke Kerkeraad zal iedere maand uit deszelfs midden, bij meerderheid van stemmen, eenen Scriba verkiezen; zullende de aftredende Scriba weder verkiesbaar zijn.

ART. 11.

De Diakenen zitten beurtelings, gedurende eene maand, voor in hunne afzonderlijke vergaderingen, en kiezen zich telken maande uit hun midden eenen Scriba, onder dezelfde bepalingen, als in het vorige artikel vervat zijn.

ART. 12.

Behalve de geregelde wekelijksche vergaderingen van den Kerkeraad, en van Diakenen, zal de Praeses, die

vergadering, waarvan hij Voorzitter is, kunnen te zamen roepen, zoo dikwijls hij zulks in het belang der Gemeente noodig acht.

ART. 13.

De Scriba van den Kerkeraad, en die van het Collegie van Diakenen, zijn verpligt, van al hetgeen belangrijk in de vergaderingen, waarbij zij als zoodanig werkzaam zijn, behandeld wordt, behoorlijke notulen te houden.

Deze notulen zullen door den Praeses en den Scriba worden onderteekend, en in de volgende vergadering, bij den aanvang der werkzaamheden, worden voorgelezen, ten einde de aanmerkingen der vergadering te vernemen, en zoo dit noodig mogt zijn, de onnaauwkeurigheden te herstellen.

ART. 14.

De Scriba's zijn verantwoordelijk voor het geregeld bijhouden en de naauwkeurigheid van het schrijfwerk, en van de noodige aanteekeningen, betrekkelijk de verschillende vergaderingen, waarbij, en gedurende den tijd dat, zij als zoodanig werkzaam zijn.

ART. 15.

Het eene lid van den Kerkeraad zal geene heerschappij over het andere vermogen te voeren; maar ieder zal zich daaromtrent zelfs van allen schijn moeten wachten, en zich verpligt gevoelen den ander in alle gevallen met bescheidenheid te bejegenen.

ART. 16.

Wanneer een lid van den Kerkeraad voornemens is, voor korteren of langeren tijd de stad te verlaten, zal hij daarvan aan den Praeses kennis geven.

Van het beroepen der Opzieners.

ART. 17.

Het getal van de Leeraars, Ouderlingen en Diakenen, welke ten dienste der Gemeente zullen werkzaam zijn, wordt door den gezamenlijken Kerkeraad, naar gelang van de behoefte der Gemeente, bij meerderheid van stemmen bepaald.

ART. 18.

Ingeval van overlijden of andere ontstentenis, of wanneer de Kerkeraad oordeelt, het getal van Leeraren, Ouderlingen of Diakenen, ter behoorlijke vervulling van de dienst in de Gemeente, te moeten vermeerderen, zal door den gezamenlijken Kerkeraad bij meerderheid van stemmen, voor iederen te beroepen Leeraar, Ouderling of Diaken, een drietal geformeerd worden van zoodanige personen, welke de noodige gaven, bekwaamheden en hoedanigheden bezitten, ter vervulling van de bediening, waarvoor zij beroepen zullen worden.

ART. 19.

Dit drietal zal vervolgens aan de Gemeente worden bekend gemaakt; en zal daaruit door de mansledematen, welke belijdenis des geloofs hebben afgelegd, bij meerderheid van stemmen eene keuze worden gedaan.

Indien de stemmen staken, zal door het lot, als een door den Heere verordineerd middel, worden beslist.

ART. 20.

Van den alzoo beroepen persoon, zullen gedurende de drie eerst volgende Rustdagen, in de godsdienstige vergaderingen der Gemeente, de namen worden afgele-

zen, en daarbij de Gemeente ernstig worden aangemaand, om wanneer iemand vermeenen mogt, wettige, in Gods Woord gegronde, redenen te hebben, waarom hij in de bediening niet zou mogen bevestigd worden, daarvan kennis te geven aan den Kerkeraad; welke alsdan de tegen zijne beroeping ingebragte bezwaren zal onderzoeken, overwegen, en daaromtrent beslissen.

ART. 21.

Indien er tegen zijne beroeping geene bezwaren zijn ingebragt, of de geopperde bezwaren door den Kerkeraad niet voldoende of ongegrond zijn bevonden, zal tot zijne bevestiging in het ambt, met gebruikmaking van de Formulieren, voorkomende in de Liturgie der Gereformeerde Kerk, zoo spoedig mogelijk worden overgegaan.

ART. 22.

Hij zal daarna in de eerstkomende vergadering van den Kerkeraad, de Belijdenisschriften der Christelijke Gereformeerde Kerk onderteekenen, *omdat* zij overeenkomen met Gods Woord, benevens de belofte, om zich, daartegen doende of leerende, aan het oordeel der Kerk en aan de Christelijke tucht te onderwerpen.

ART. 23.

Tot Ouderlingen en Diakenen kunnen alleen verkozen worden personen, die belijdenis des geloofs hebben afgelegd, en in of nabij Amsterdam gevestigd zijn.

Tot het Leeraarsambt kunnen ook beroepen worden zoodanige personen, welke niet tot de Amsterdamsche gemeente behooren; doch zullen zij de roeping opvolgende, gehouden zijn, zich te Amsterdam met der woon te vestigen.

ART. 24.

De Leeraars worden voor hunnen geheelen leeftijd beroepen, zoo gewigtige omstandigheden, ter beoordeeling van den gezamenlijken Kerkeraad staande, hun ontslag uit de bediening in deze Gemeente, door eene wettige beroeping naar elders, niet noodzakelijk maken.

ART. 25.

Omtrent den duur der bediening van Ouderlingen en Diakenen, wordt vooreerst niets vastgesteld, vermits de Kerkeraad daaromtrent zoo veel mogelijk in overeenstemming met de andere gemeenten in ons vaderland wenscht te handelen.

ART. 26.

Ingeval een Herder en Leeraar door ouderdom of ziekte onbekwaam wordt, om zijn ambt langer in de Gemeente te bedienen, zal door den Kerkeraad van wege de Gemeente, behoorlijk in zijn onderhoud worden voorzien. Dezelve zal ook zorg dragen, dat in het onderhoud van weduwen en weezen, door Leeraren der Gemeente nagelaten, wordt te gemoet gekomen.

Van de dienst der Ouderlingen.

ART. 27.

Daar het ambt der Ouderlingen medebrengt, dat zij nadrukkelijk acht geven op de belijdenis en wandel der Gemeente, zullen zij, zoo lang dezelve van de dienst van eenen Herder en Leeraar verstoken is, de Gemeente onder zich in wijken verdeelen, en de leden getrouwelijk bezoeken, onderwijzen, vermanen, en naar hunnen wandel ondervragen; met dien verstande, dat ofschoon aan iederen Ouderling het toezigt en het be-

zoeken van zijne wijk bepaaldelijk is aanbevolen, daardoor aan het opzigt van de anderen, over de *geheele* Gemeente niets wordt te kort gedaan, maar allen voor de *gansche* Gemeente gelijke zorg behooren te dragen, en over dezelve in het *algemeen* dat toezigt moeten uitoefenen, hetwelk aan hunne bediening verbonden is.

Van de verantwoording der Diakenen.

ART. 28.

De Diakenen zullen van hun gehouden beheer der tot onderhoud van behoeftige geloovigen ingezamelde gelden, jaarlijks, en wel in den loop van de maand Januarij, in den Kerkeraad behoorlijke rekening en verantwoording doen; onverminderd de bevoegdheid der Ouderlingen, om zoodanige rekening en verantwoording te verlangen, telkens wanneer zij oordeelen, dat daarvoor redenen bestaan.

ART. 29.

Ingeval van accoord bevinding, zullen de mansledematen, die belijdenis des geloofs hebben afgelegd, gedurende de daarop volgende maand Februarij, in de gelegenheid gesteld worden, om inzage te nemen van eenen staat, waaruit voldoende blijkt van het beheer en gebruik der ingezamelde gelden, zonder dat nogtans de bedeelde of onderhouden wordende leden der Gemeente daarbij worden bekend gemaakt.

ART. 30.

Indien door geen lid der Gemeente gegronde aanmerkingen, ter beoordeeling van de Ouderlingen staande, tegen de rekening en verantwoording van Diakenen zijn ingebragt, zullen dezen door de Ouderlingen we-

gens hun gehouden beheer over het afgeloopene jaar worden gedechargeerd.

Van de Kerkmeesteren.

ART. 31.

Twee leden van den Kerkeraad zullen als Kerkmeesteren, belast zijn met het beheer van de gelden, welke tot het onderhoud van het Kerkgebouw, kerkelijke goederen, het onderhoud van Leeraren, Onderwijzers in de godsdienst, en tot bestrijding van alle uitgaven, welke niet met het ambt der Diakenen in verband staan, worden ingezameld.

ART. 32.

Zij zullen door den gezamenlijken Kerkeraad uit deszelfs midden worden verkozen, en na twee jaren in die betrekking te zijn werkzaam geweest, aftreden, doch weder op nieuw verkiesbaar zijn.

ART. 33.

Ten aanzien van hun beheer, rekening en verantwoording, en decharge, is toepasselijk hetgeen in de artikelen 28, 29, en 30 met betrekking tot de Diakenen is vastgesteld; met dit onderscheid nogtans dat de leden der Gemeente van alle stukken, hun beheer betreffende, inzage zullen kunnen nemen.

Van het doen van Belijdenis.

ART. 34.

Zij, die gedoopt zijnde, zich voor den eersten maal, wenschen te begeven tot des Heeren H. Nachtmaal, of die van andere Kerkgenootschappen uitgaande, als leden der Gemeente wenschen aangenomen te wor-

den, zullen door een' Leeraar en een' Ouderling, of anders door twee Ouderlingen, worden ondervraagd naar hunne belijdenis van de ware leer der zaligheid, als het geloof des harten. Zij zullen zoo veel mogelijk twee lidmaten der Gemeente moeten aanwijzen, die van hunnen wandel, ten goede kunnen getuigen.

De namen van degenen, welke alzoo toegelaten of aangenomen worden, zullen in de vergaderingen der Gemeente worden afgelezen.

Van den Doop.

ART. 35.

Zij, die hunnen kinderen het Bondzegel des H. Doops wenschen te doen toedienen, zullen daarvan vooraf aan de Opzieners moeten kennis geven; en zal een of beide de ouders, wanneer zulks mogelijk is, tot dat einde in de gewone vergadering van den Kerkeraad verschijnen.

Van het Huwelijk.

ART. 36.

Zij, die zich in den Huwelijks-staat wenschen te begeven, zullen daarvan aan de Opzieners kennis moeten geven; en zullen hunne namen drie Rustdagen achter elkander in de vergaderingen der Gemeente worden afgelezen, opdat de Gemeente den Opzieners behulpzaam zij in het toezien dat er geene huwelijken bevestigd worden in die graden van bloedverwantschap, welke in den Bijbel verboden worden.

ART. 37.

Ingeval er geen Leeraar in de Gemeente aanwezig is, zal de bevestiging van den Huwelijks-staat, na dat aan de formaliteiten, bij de landswetten voorgeschreven,

voldaan is, geschieden door den alsdan voorzittenden Ouderling, met gebruikmaking van het gewone formulier, vervat in de Liturgie der Gereformeerde Kerk.

Van de Vergaderingen der Gemeente.

ART. 38.

In gewone tijden zal de Gemeente op den dag des Heeren drie malen vergaderen, des morgens, des middags, en des avonds, ten half tien, ten twee en ten half zes ure.

De Opzieners zullen zorg dragen dat geene vergadering, behalve die, waarin het H. Nachtmaal bediend wordt, langer dan twee uren voortduurt.

ART. 39.

Wanneer de Gemeente vergaderd is, zullen de giften voor de armen en het onderhoud der Kerk, door de Diakenen worden ingezameld, door zich aan de deuren met eenen zak te plaatsen. Zij zullen gedurende de godsdienst niet vermogen om te gaan ter inzameling der giften, dewijl daardoor de orde en oplettendheid gestoord worden.

Van de Tucht.

ART. 40.

De Gemeente zal vermaand worden, om wanneer men eenig lid der Gemeente ziet zondigen, zulks niet in den Kerkeraad aan te brengen, dan nadat de zoodanige alvorens alleen, en daarna in het bijzijn van twee of drie getuigen te vergeefs vermaand is geworden; of ten zij iemand zich aan eene bijzondere, openbare, ergerlijke, of de rust der Gemeente verstorende ongeregtigheid heeft schuldig gemaakt; in welke

gevallen ieder verpligt is daarvan aan de Opzieners kennis te geven, opdat daarin door hen zal kunnen worden voorzien, overeenkomstig het Woord des Heeren, en Zijn naam en de Gemeente niet gelasterd worden.

ART. 41.

Die de vermaningen van den Kerkeraad hardnekkig verwerpt, zal van de gemeenschap des H. Nachtmaals worden afgehouden, en daarna geen teeken van berouw over zijne zonden gevende, van de Gemeente worden afgesneden.

ART. 42.

Zoodanige hardnekkige zondaar zal alvorens openlijk in de Gemeente vermaand worden, met duidelijke verklaring van zijne zonde, en de middelen, welke men tot zijne teregtbrenging heeft aangewend; en met opwekking aan de Gemeente om den Heere voor hem te bidden, opdat men tot het laatste middel, zijne afsnijding van de Gemeente, niet gedwongen worde.

ART. 43.

De vermaningen in het voorgaande artikel vermeld, zullen aldus plaats hebben. Bij de eerste zal zijn naam niet genoemd worden, opdat men hem eenigzins verschoone. Bij de tweede zal men zijnen naam bekend maken. Bij de derde zal men der Gemeente aanzeggen, dat men tot zijne excommunicatie of uitsluiting zal overgaan, ten zij hij zich mogt bekeeren.

Het zal aan den Kerkeraad staan te beoordeelen, hoeveel tijd tusschen iedere vermaning zal moeten verloopen.

Indien hij ook na de laatste vermaning, onboetvaardig blijft, zal men overgaan om hem voor de

Gemeente zijne verbanning en afsnijding van het ligchaam CHRISTI te verkondigen, overeenkomstig het formulier daarvan, voorkomende in de Liturgie der Gereformeerde Kerk.

ART. 44.

Indien een lid van den Kerkeraad eenige openbare zonde bedreven heeft, die tot schande en lastering van de Gemeente verstrekt, of door de Overheid behoort gestraft te worden, zal hij door de magt van den Kerkeraad terstond van zijne bediening worden afgezet.

In mindere gevallen zullen vermaning en schorsing behooren vooraf te gaan.

ART. 45.

Deze artikelen zijn alzoo vastgesteld, dat dezelve, indien het welzijn der Gemeente dit vereischt, kunnen en behooren veranderd, vermeerderd of verminderd te worden.

Aldus gedaan en besloten in onze Vergadering van den 14den Junij 1837.

De Kerkeraad der Christelijke Gereformeerde Gemeente te Amsterdam,

H. H. MIDDEL,
J. C. COUPRIE,
D. A. BUDDE,
J. A. WORMSER,
E. GEUL.
} *Ouderlingen.*

N. OBBES, Dz.,
J. D. BRANDT,
H. HÖVEKER,
C. KEER.
} *Diakenen.*

Aan den Koning!

SIRE!

De ondergeteekenden, Leden der Christelijke Gereformeerde Gemeente te Amsterdam, nemen de vrijheid zich tot Uwe Majesteit te wenden, en Hoogst Dezelve eerbiedig het volgende te kennen te geven.

Toen wij ons gedrongen gevoelden om ons af te scheiden van het Nederlandsch Hervormde Kerkgenootschap, hadden wij daarmede als hoofdzaak op het oog, het behouden en onverhinderd belijden van de ware Christelijke leer, zoodanig als die in de Gereformeerde Kerk sedert eeuwen beleden en geleerd, maar door het Hervormde Kerkgenootschap verworpen, althans niet gehandhaafd, is geworden. Ons doel was derhalve niet zoo zeer, en op zich zelve beschouwd, de daarstelling van eene andere Kerkelijke organisatie en Reglementen, even of daarin het wezen der Kerk zou bestaan, als wel om ons te onttrekken aan eene organisatie en Reglementen, welke uit hunnen aard, noodwendig eene gansche ontbinding van de Gerefor-

meerde Kerk, wat hare Leer en Belijdenis betreft, moesten ten gevolge hebben. Dit gevolg toch van de invoering van het organieke Reglement van 1816, werd door de Classis van Amsterdam, reeds vóór dat hetzelve in werking was gebragt, bij haar Adres van 4 Maart 1816, op goede en deugdelijke gronden aan Uwe Majesteit voorgesteld, en de uitkomst heeft bewezen, dat de vrees van de toenmalige Amsterdamsche Leeraars en Opzieners geenszins het uitwerksel was eener zwaarmoedige verbeelding.

Bij onze afscheiding derhalve, Sire! wenschten wij slechts, wat anderen dan ook meenden voor zich te moeten gevoelen en belijden, de vrijheid te mogen genieten om te blijven volharden bij de leer der Gereformeerde Kerk, en die leer zoo wel openlijk, als in het verborgen, zoo wel gezamenlijk, als afzonderlijk te mogen belijden. Wij bezaten in onze gemeenschappelijke Belijdenis- en Liturgische geschriften, welke vroeger reeds aan Uwe Majesteit zijn overhandigd geworden, den band onzer kerkelijke vereeniging, en geloofden dat het vaststellen van huishoudelijke bepalingen, voor de handelingen der Opzieners, eerst later kon plaats hebben, wanneer de ondervinding zou hebben doen leeren, welke bepalingen, in den tegenwoordigen toestand der Gemeente, noodig of nuttig mogten zijn.

Thans, Sire! hebben de Opzieners der Gemeente het, in haar belang, en tot eene geregelde uitoefening der werkzaamheden en pligten, aan hunne bediening verbonden, goed en nuttig geacht, onder zich eenige bepalingen, bij wijze van een huishoudelijk Reglement

vast te stellen, en altoos bereid om alles, wat de zaken der Gemeente betreft, openbaar te maken, haasten wij ons als nu, aan Uwe Majesteit daarvan met den verschuldigden eerbied een exemplaar aan te bieden.

Sire! het was ons aangenaam uit Uwer Majesteits Besluit van 5 Julij 1836, Staatsblad N°. 42 te mogen zien dat Uwe Majesteit oordeelt, dat in onze leerstellingen niets gevonden wordt, dat de publieke orde en rust zou kunnen storen, of met de goede zeden strijden. Wij wenschen niets liever dan dat ook onze Liturgische geschriften, en de thans aan Uwe Majesteit aangebodene huishoudelijke bepalingen; in het belang der openbare orde, rust, zedelijkheid, en eener goede politie mogen worden onderzocht; en wij vleijen ons te mogen vertrouwen, dat het thans aan Uwe Majesteit, uit de door ons ingeleverde stukken, volkomen zal blijken, dat noch onze godsdienstige leerstellingen, noch onze godsdienstige handelingen bij de bediening en handhaving van de instellingen des Heeren, noch eindelijk de handelingen der Opzieners bij het opzigt, dat zij over de Gemeente uitoefenen, eenigzins gevaarlijk zijn voor de rust en veiligheid van den Staat, of in strijd met de openbare orde en goede zeden.

Daar wij met onze afscheiding van het Hervormde Kerkgenootschap, niet ten doel hebben gehad de verkrijging van eenige tijdelijke zaken, maar alleen de vrijheid en gelegenheid wenschten te genieten, om God overeenkomstig ons geweten te dienen, hebben wij aan Uwe Majesteit meermalen verklaard, dat wij geene aanspraak zouden maken, op eenige zaken,

waarvan het Hervormde, of eenig ander Kerkgenootschap in het bezit is, maar dat wij ook in dezen ootmoedig berusten zouden in de schikkingen des Allerhoogsten. Ofschoon wij dan, het zij met eerbied gezegd, de billijkheid niet kunnen inzien van hetgeen van ons gevorderd wordt, zijn wij bereid om op nieuw te voldoen aan het geen Uwe Majesteit heeft goedgevonden ons ten dezen opzigte voor te schrijven, en verklaren wij mitsdien bij deze uitdrukkelijk, dat wij zorgen, „en zullen zorgen voor de behoefte van onze godsdienst en armen, zonder op onderstand van het Rijk of eenige bezittingen, inkomsten of regten van het Nederlandsch Hervormde, of eenig ander in dit Rijk erkend Kerkgenootschap, ooit aanspraak te maken;" gelijk wij dan ook reeds een gebouw, staande te Amsterdam op de Blomgracht, Wijk 43, N°. 42, tot onze openbare godsdienstoefeningen in gereedheid gebragt, en daarvan tot dat einde gebruik gemaakt hebben, zoo lang wij daarin niet door de Policie zijn verhinderd geworden.

Wij moeten Uwe Majesteit echter eerbiedig te kennen geven, dat wij, toegevende wat wij eenigzins vermogen, van den naam van *Christelijke Gereformeerde Gemeente* geenen afstand kunnen doen. Behalve toch, dat wij daartoe geene noodzaak vinden, dewijl wij door dien naam genoegzaam en voldoende onderscheiden zijn van het *Nederlandsch Hervormde Kerkgenootschap*, bestaat er in dit Rijk, behalve de afgescheidene gemeenten, geene *Gemeente* of *Kerkgenootschap*, welke de Gereformeerde leer belijdt, en de Gereformeerde Belijdenisschriften voor de hare er-

kent en handhaaft. Juist omdat *wij* volharden bij de leer onzer sedert eeuwen in dit land bestaande Gereformeerde Kerk, kunnen en mogen wij geen' afstand doen van den naam, welke in alle opzigten uitdrukt het wezen van de zaak, tot wier behouding, wij ons hebben afgescheiden van hen, welke vermeenen niet langer te moeten blijven bij de leer onzer vaderen. Die naam derhalve moet met onze Belijdenis en handelingen blijven getuigen, dat wij niet, gelijk men het zoo gaarne had willen doen voorkomen, *eene nieuwe Secte* vormen, maar dat wij het overblijfsel uitmaken van die Kerk, welke eenmaal in Nederland de heerschende genaamd werd, en voor hetzelve de bron van zoo vele zegeningen was. Wij voor ons ontkennen, iets anders uit te maken dan de Kerk van CHRISTUS, gezuiverd van de dwalingen en ongeregtigheden, waarmede in vroegere en latere tijden, bij- en ongeloof, menschelijke baatzucht, hoogmoed, en overheersching haar bedekt hadden; maar laten het aan Uwe Majesteit over of Hoogst Dezelve voor Zich, ons door eenige toevoeging aan dien naam, vermeent te moeten onderscheiden van de in dit Rijk bestaande Kerkgenootschappen.

Wij nemen mits alle deze redenen de vrijheid, ons eerbiedig te wenden tot Uwe Majesteit, en Hoogst Dezelve te verzoeken, dat het

SIRE!

Uwe Majesteit moge behagen te bevelen, dat wij voortaan niet verder mogen gestoord of verhinderd worden in de openbare uitoefening onzer godsdienst;

maar dat wij daarbij, even als alle andere in dit Rijk bestaande godsdienstige Gezindheden, zullen worden gehandhaafd en beschermd.

'r Welk doende enz.

KERKEÖRDENING

VAN DE

GEMEENTE JESU CHRISTI,

WELKE ZICH HEEFT AFGESCHEIDEN VAN HET IN 1816 OPGERIGTE NEDERLANDSCH HERVORMD KERKGENOOTSCHAP IN DE PROVINCIEN ZUID-HOLLAND, UTRECHT, EEN GEDEELTE VAN NOORD-BRABAND EN GELDERLAND,

NA VOORAFGAAND ONDERZOEK

DOOR DE

OPZIENERS DIER GEMEENTE

VASTGESTELD

OP DE PROVINCIALE SYNODEN, WELKE GEHOUDEN ZIJN IN JULIJ EN AUGUSTUS 1837.

TE AMSTERDAM, BIJ
H. HÖVEKER.
1837.

Geene Exemplaren worden voor echt erkend dan die aldus geteekend zijn:

VOORBERIGT.

Nevensgaande Kerkeördening, *volgens voorafgaand besluit der Provinciale Synode van Zuid-Holland ontworpen, is tevens aan de kerkeraden in de andere Provinciën toegezonden, om de broederlijke opmerkingen te kunnen vernemen en tevens opdat die Provinciën des verkiezende daarvan zoodanig gebruik konden maken, als men zou bevinden te behooren. Het gevolg hiervan is geweest, dat het ontwerp in de Provinciën* Zuid-Holland, Utrecht, Noord-Braband *en* Beneden-Gelderland, *na voorafgaand onderzoek in de kerkeraads- en classicale vergaderingen, met de noodige veranderingen en bijvoegselen is vastgesteld en aangenomen op de onderscheidene Provinciale Synoden, zoo als uit de onderteekeningen blijkt.*

De eerste Kerkeördening, welke na de Reformatie in ons vaderland werd vervaardigd, was insgelijks eene Provinciale, ook vastgesteld te Dordrecht A°. 1574 (*zie kerkelijk handboekje*).

De Koning der Kerke, die Zijne dienaren in dezen ook nu wederom geleid heeft, schenke tot verheerlijking Zijns naams en tot welstand Zijner gemeente,

Zijne Koninklijke verzegeling aan datgene, wat Zijne dienaren in Zijnen naam naar Zijn Woord besloten hebben, en storte bovenal Zijnen H. Geest over Opzieners en gemeenten uit, opdat ook deze verordeningen geene bloote klanken mogen blijven, maar in Zijne kracht gepractiseerd worden tot bevestiging en uitbreiding van Zijn Koningrijk.

Utrecht,
3 Augustus 1837.

H. P. SCHOLTE,
Herder en Leeraar.
Correspondent der Kerke.

HOOFDSTUK I.

Algemeene bepalingen.

Art. 1.

De gemeente des levenden Gods, 1 Tim. III: 15, erkent geen ander *Hoofd, Gebieder en Wetgever* der Kerk dan den Heere JEZUS CHRISTUS, en kent daarom aan niemand op aarde eenige heerschappijvoerende magt *in* of *over* de Kerk toe dan aan Hem alleen. Coloss. I: 18. Efez. V: 23. I: 20–23. Jez. XXXIII: 22. Geloofsbel., art. 27, 28, 29, 30, 31 en 32.

Art. 2.

Zoo als ieder geloovige afzonderlijk, zoo belijdt ook de gezamentlijke gemeente, dat zij in alle zaken, welke *omtrent* de Kerk door de overheid zijn geordineerd, namelijk in die, welke tot de goede ordonnantie der burgerlijke maatschappij behooren en alleen het uitwendig maatschappelijk aanwezen der Kerk betreffen, aan alle menschelijke ordeningen onderdanig moet zijn, immers wanneer die niet strijdig zijn met Gods Woord. 1 Petr. II: 13–17. Rom. XIII: 1–7. Geloofsbel., art. 36.

Art. 3.

Dewijl het Koningrijk onzes Heeren JESU CHRISTI niet is van deze wereld, Joh. XVIII: 36; zoo zullen ook de leden Zijner gemeente zich geene magt in de burgerlijke

regering aanmatigen, tenzij zij daartoe door hunne wettige overheden geroepen worden. En een iegelijk zal zich schuldig rekenen in de zaken, die deze wereld betreffen, de overheden en de magten onderdanig te zijn, hun schatting en tol te betalen, niet alleen uit vrees voor straf, maar om der conscientie wille, en ook voor hen te bidden. Titus III: 1. 1 Petr. II: 13–17. Rom. XIII: 1–7. Lucas XX: 25. 1 Tim. II: 1–4.

Art. 4.

Wij erkennen als de Kerke CHRISTI elke vergadering, welke met den mond belijdenis doet van het ware geloof des harten. Die belijdenis moet beoordeeld worden niet naar iemands gevoel of bijzondere meening, maar naar het Woord Gods. Hebr. XII: 23. Gal. III: 26. Joh. I: 12. Gal. III: 29. Jez. VIII: 20. Efez. II: 20. Geloofsbel., art. 7, 27, 29.

Art. 5.

Daar niemand in eens anders harte zien kan, en de Heere alleen een kenner der harten is, zoo kunnen wij de Hypocriten of geveinsde belijders niet van de ware en opregte afscheiden, zoo lang zij zich zelven niet openbaren door woorden of daden.

Men zal dus iemand als lidmaat der Kerk erkennen op belijdenis des geloofs, wanneer die belijdenis niet wordt tegengesproken door woorden of daden. 1 Cor. II: 11. Psalm VII: 10. Jerem. XI: 20. Hebr. IV: 13. Rom. X: 10. Coloss. II: 6. Efez. II: 9. Hand. V en VIII. Geloofsbel., art. 29.

Art. 6.

De Opzieners der gemeente zullen bijzondere zorg dragen, dat de zwakgeloovigen niet geërgerd of teruggestooten worden, maar integendeel opgewekt om tot CHRISTUS te komen en aangespoord om in de gemeente van CHRISTUS belijdenis te doen van hetgeen de Heere aan hen gedaan heeft, opdat zij ook deel mogen krijgen aan de teekenen en zegelen van het genadeverbond. Matth. XII: 20. XI: 28. Psalm LXVI: 16. Formulier om het H. Avondmaal te houden.

Art. 7.

De Opzieners der gemeente zullen toezien, dat geene vreemde en tegen Gods Woord strijdende leer worde beleden en voorgesteld, en daarom vasthouden aan het voorbeeld der gezonde woorden, op grond van Gods Woord uitgedrukt in de Formulieren van eenigheid der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland, namelijk, *de Belijdenis des geloofs, den Heidelbergschen Catechismus en de Leerregels der Dordsche Synode, gehouden in* 1618 *en* 1619, opdat alle twistingen en scheuringen geweerd worden. Rom. XVI: 17. 2 Joh.: 10. 2 Tim. I: 13. 1 Cor. I: 10. Zie ook de vragen achter het Kort Begrip der Christelijke Religie.

Art. 8.

De Opzieners zullen zorgen, dat de menschen vermaand worden, om huns zelfs zaligheid, zich tot de Kerke CHRISTI te voegen, om onderwezen te worden in

den weg der geregtigheid, zich aan de Christelijke vermaning en tucht te onderwerpen, opdat zij tot bekeering geleid mogen worden. Zij zullen ook bijzondere zorg dragen, dat de kinderkens der geloovigen bij hun opwassen breeder onderwezen worden in de leere van Gods genadeverbond, opdat zij, het ligchaam en bloed des Heeren leerende onderscheiden, ook bij de verkondiging van 's Heeren dood, het Bondzegel des H. Avondmaals mogen ontvangen, doende alzoo personeel belijdenis van hun geloof in CHRISTUS, in Wiens naam zij gedoopt zijn. 2 Cor. V: 11. Rom. X: 10. Joh. VI: 69. 1 Petr. II: 9. Matth. X: 32. Hand. VIII: 36, 37. Geloofsbel., art. 27, 29.

ART. 9.

Geene particuliere Kerk zal over andere Kerken, geen Herder, Leeraar of Opziener over andere Herders, Leeraars en Opzieners, geen lidmaat over andere lidmaten eenige heerschappij voeren, maar een iegelijk alle meesterschap schuwen, en elkander als leden van hetzelfde huisgezin beschouwen en behandelen. Luc. XXII: 25, 26. Jac. III: 1. Philipp. II: 3. 1 Cor. X: 24. Hand. IV: 32. Geloofsbel., art. 27.

ART. 10.

Men zal in alle kerkelijke handelingen zorgvuldig toezien, dat der gemeente niets als conscientie bindende worde opgelegd, hetgeen niet uitdrukkelijk met Gods Woord gestaafd wordt, zoo wel wat de openbare en de huisselijke godsdienstoefening betreft, als hetgeen ge-

schiedt in de vergaderingen van de Opzieners der gemeente. Gal. V: 1. Coloss. II: 16. Hand. XV: 1–29. Gal. II. Matth. XV: 9. XXVIII: 19. Geloofsbel., art. 7, 32.

HOOFDSTUK II.

Van de Diensten.

Art. 11.

Omdat onze Heere JEZUS CHRISTUS het eenige Hoofd, de Wetgever en Gebieder in Zijne gemeente is, (zie art. 1,) zoo moeten er ook geene andere dienaars in Zijne gemeente geduld worden, dan die Hij zelf in Zijn Woord verordineerd heeft.

Daarom erkennen wij alleen Evangelisten, Profeten, Herders en Leeraars, Ouderlingen en Diakenen. 1 Cor. XII: 28. Efez. IV: 11. Hand. XX: 28. Philipp. I: 1.

Art. 12.

Daar wij in Gods Woord niets lezen van Candidaten of Proponenten, maar wel Evangelisten, verstaan wij door *Evangelisten* zulke Dienaren des Woords, die door de Herders en Leeraars, benevens de Ouderlingen, onderzocht en geördend zijn met eene algemeene zending om het Evangelie te prediken en de Sacramenten te bedienen, in de gemeenten, die verstrooid en verstoken zijn van de dienst der Herders en Leeraars,

of in plaatsen, waar nog geene gemeente vergaderd is, gelijk wij daarvan de voorbeelden hebben in PHILIPPUS, *den Evangelist,* die tevens *Diaken* was. Hand. VI: 5. VIII geheel. XXI: 8. Deze dienaars waren geene Ouderlingen, en hadden dus geen deel in de regering der Kerk.

Dergelijken waren vroeger in de Gereformeerde Kerk de Vriesche Candidaten en de tegenwoordige Evangelisten in Frankrijk.

ART. 13.

Door *Profeten* verstaan wij de zoodanigen, die de gave ontvangen, om in de gemeente het Woord bekwamelijk uit te leggen tot stichting, vermaning en vertroosting. Deze dienst is niet bepaald tot het Ouderlingschap, is niet afhankelijk van de roeping tot Evangelist of Herder en Leeraar, maar strekt zich uit tot ieder lidmaat der gemeente, welke daartoe de noodige geestelijke gave ontvangt. 1 Cor. XIV. Waarom ook die Profeten noch in het spreken, noch in het handelen, gebruik mogen maken van de sleutelen des Hemelrijks. Zie ook Hand. XI: 27. XIII: 1. XV: 32.

ART. 14.

Door *Herders en Leeraars* verstaan wij de zoodanigen, die na de Apostelen geroepen zijn om het Evangelie te prediken, de Sacramenten te bedienen, en met de Ouderlingen de Kerk te regeren en de tucht uit te oefenen. Bevattende derhalve deze dienst in zich het werk der *Evangelisten* en der *Ouderlingen.* De voor-

beelden daarvan hebben wij in TIMOTHEUS en TITUS. 1 Tim. V: 17. 2 Tim. IV: 2, 5. Hand. XX: 36. XXI: 5. VIII: 29–35. Matth. VII: 6. XVI: 19. XVIII: 15–17. XXVIII: 19. Luc. XVI: 15. 1 Cor. V: 13. Geloofsbel., art. 30–32. Formulier ter bevestiging van de Dienaars des Woords.

ART. 15.

Door *Ouderlingen* verstaan wij de zoodanigen, die met de Herders en Leeraars het opzigt hebben over de gemeente, om dezelve te besturen, te raden en te troosten, te vermanen en te bestraffen. Bepalende zich hunne dienst tot de gemeente, waarvan zij verkoren zijn, tenzij zij geroepen worden om nevens de Ouderlingen van andere gemeenten te oordeelen en te besluiten over zaken, die meerdere gemeenten betreffen. (*) Ook onder deze kunnen er zijn, die door hunne gemeente geroepen worden tot de prediking, waartoe zij dan ook voor die gemeente zullen onderzocht en geordend worden, even als de Evangelisten en de Herders en Leeraars, wanneer hun ook de bediening der Sacramenten toekomt, dewijl dit aan de prediking verbonden is. De andere Ouderlingen zijn bepaaldelijk om de gemeente te regeren. Hand. XX: 28. Rom. XII: 7, 8. 1 Cor. XII: 28. 1 Timoth. III: 1–7. Titus I: 5–9. Geloofsbel., art. 30–32. Formulier ter bevestiging van Ouderlingen.

Het onderscheid tusschen *Herders en Leeraars* en de leerende *Ouderlingen* bestaat dus hierin, dat de eerste eene algemeene zending hebben als *Evangelisten*, de

laatsten aan eene bepaalde gemeente, waarvan zij geroepen zijn, verbonden zijn. In betrekking echter van de gemeente, wàarin zij dienen, staat hunne bediening volkomen gelijk, en is de een niet boven den anderen in gezag of aanzien verheven (*).

ART. 16.

Door *Diakenen* verstaan wij de zoodanigen, die in de gemeente, daarvan zij verkoren zijn, de arme ledematen verzorgen en bedienen, en als behulpsels werkzaam zijn nevens de Ouderlingen. Hand. VI: 2-6. 2 Cor. IX: 3-5, 12, 13. 1 Tim. III: 8-13. Formulier ter bevestiging der Diakenen. Dewijl het ambt der Diakenen oorspronkelijk in het ambt der Opzieners begrepen was, zullen de Ouderlingen niet gerekend worden buiten hunne roeping te loopen, wanneer zij over de verzorging der armen waken en daarin ook zelven werkzaam zijn. Hand. VI: 2.

ART. 17.

Niemand zal eenige dienst in de gemeente waarnemen zonder wettige zending, roeping en onderzoeking, naar den regel, daarvan in Gods Woord voorgeschreven. Matth. XXVIII: 18-20. Luc. X: 1-3. Joh. XX: 21-23. Hand. I: 23 enz. VI: 2-6. XIII: 2-4. XIV: 23. 1 Cor.

(*) Het hier afgeteekende gedeelte van art. 15 is in de Provincie Noord-Braband niet aangenomen, dewijl de broeders aldaar geene duidelijkheid in het daarin vermelde hadden, en niet blindelings wenschten aan te nemen zonder overtuiging.

IV: 1, 2. 1 Cor. XIV. 2 Cor. V: 20. 1 Tim. III: 10. V: 22. 2 Tim. II: 2.

Art. 18.

In het onderzoeken der onderscheidene dienaren in de gemeente zal men zien naar de vereischten, welke in Gods Woord worden opgegeven. 1 Tim. III. Titus I: 5-9. 1 Cor. XIV. 1 Tim. V: 22. Geloofsbel., art. 30.

Men zal in het onderzoeken letten op de gesteldheid der diensten en der gemeenten, waarin dezelve moeten uitgeoefend worden, opdat van den eenen niet te veel, van den anderen niet te weinig gevorderd worde.

Art. 19.

De *Evangelisten*, de *Herders en Leeraars* en de *leerende Ouderlingen* zullen onderzocht worden door zoodanige Herders en Leeraars, als daartoe door de provinciale vergadering, waarbij zij zich, om onderzocht te worden, zullen hebben aangemeld, zullen zijn aangesteld, in tegenwoordigheid van de Ouderlingen; de regerende Ouderlingen en Diakenen door de Ouderlingen, benevens eenen Herder en Leeraar; de Profeten door den kerkeraad der gemeente, waarin zij spreken zullen. Wij houden het goed, dat de Evangelisten en de Herders en Leeraars, zoo dit eenigzins kan geschieden, beproefd worden door ten minste drie Herders en Leeraars, naar het voorschrift daartoe opgesteld op de Synode, gehouden te Amsterdam in Maart 1836.

Art. 20.

De uitwendige roeping der Herders en Leeraars, der Ouderlingen en Diakenen geschiedt door de gemeente, het zij dat de mansledematen die roeping doen door keurstemmen, het zij door toestemming op het voorstel der kerkeraden. Hand. VI: 2-6. XIV: 13. Titus I: 5. De uitwendige zending der Evangelisten geschiedt door de Opzieners der gemeente, Hand. XI: 22. XIII: 3. Wanneer de stemmen tusschen twee personen gelijkelijk verdeeld zijn, zal het lot als eene goddelijke beslissing den bedoelden persoon aanwijzen. Hand. I: 21–26. De bevestiging geschiedt door de Herders en Leeraars.

Art. 21.

Daar een iegelijk naar de Apostolische vermaning behoort te blijven in de beroeping, waarmede hij van den Heere beroepen is, zoo zal geen leerende of regerende Ouderling die bediening in eene andere gemeente, dan die, waardoor hij geroepen is, uitoefenen met verlating zijner gemeente, tenzij na voorafgaand oordeel en toestemming der vereenigde Herders en Leeraars en Ouderlingen, zoo wel uit die Classis, waarin hij geordend is, als uit die, waarin hij zich zou willen vestigen. Volgens de regelen van art. 15, 16.

Art. 22.

De gemeenten zullen verpligt zijn om die dienaars in de gemeente, welke geen particulier beroep of ne-

ring of handwerk kunnen waarnemen, uit hoofde van hunne diensten in de gemeente, van het noodige onderhoud te voorzien. Matth. X: 10. Luc. X: 7. 1 Cor. IX: 4–14. 2 Thess. III: 9. Gal. VI: 6. 1 Tim. V: 18. Jac. V: 4.

Art. 23.

De Herders en Leeraars zullen, zoo veel in hen is, zorge dragen, dat ook andere broeders worden bekwaam gemaakt tot het werk der bediening in de gemeente. 2 Tim. II: 2. Titus I: 5.

HOOFDSTUK III.

Van de vergaderingen der Opzieners.

Art. 24.

In de behandeling der kerkelijke zaken zullen de Opzieners der Kerk zich rigten naar de nood der Kerk vereischt, vermijdende onnoodigen omslag en kosten. Zaken, die eene particuliere gemeente betreffen, zullen door den kerkeraad der gemeente behandeld worden, tenzij het gewigt der zaak, of het verschil der broederen eene vergadering van Opzieners uit meerdere gemeenten noodzakelijk maakt. Matth. XVIII: 15–17. Hand. XV.

Art. 25.

Om de goede orde en regelmaat te houden en wil-

lekeurige schikkingen te verhoeden, kunnen de voornoemde kerkelijke vergaderingen zeer goed onderscheiden worden in *kerkeraads-, classicale, provinciale, nationale en algemeene* vergaderingen. Zullende echter zoo wel in het beleggen der vergaderingen als in derzelver zamenstelling niet de willekeur der menschen, maar de behoefte der gemeente geraadpleegd worden. Hand. XV.

Art. 26.

De kerkeraads-, classicale en provinciale vergaderingen zullen worden bijeengeroepen door den President der laatstgehoudene vergadering, op de tijden die daartoe door dezelve vergadering zijn bepaald, of ook om buitengewone gewigtige redenen op den tijd, door dien President te bepalen, met inachtneming van den regel van art. 24.

Art. 27.

Opdat de gemeente persoonlijk getuigenis moge hebben van de zuiverheid in de leer en praktijk der waarheid, die naar de godzaligheid is; zoo zal een iegelijk dergenen, die in de gemeente dienen, de Formulieren van eenigheid der Christelijke Gereformeerde Kerk onderteekenen, *omdat* zij overeenkomen met Gods Woord, benevens de belofte, om zich, daartegen doende of leerende, aan het oordeel der Kerk en aan de Christelijke tucht te onderwerpen.

HOOFDSTUK IV.

Van de Sacramenten.

ART. 28.

De geloovigen en hun zaad zullen het bondzegel des H. Doops naar Gods bevel en belofte ontvangen, als zigtbaar teeken en zegel van de geestelijke heilgoederen, door CHRISTUS voor hen verworven. Matth. XXVIII: 19. Hand. II: 39. 1 Cor. VII: 14. Geloofsbel., art. 34. Formulieren om den H. Doop te bedienen aan bejaarden en aan de kleine kinderen der geloovigen. Leerregels der Dordrechtsche Synode, Hoofdst. I, art. 17.

ART. 29.

Een iegelijk lidmaat der Kerk, tot jaren van onderscheid gekomen zijnde, belijdenis doende van zijn geloof, en dus het ligchaam en bloed des Heeren onderscheidende, is geregtigd tot het gebruik van het bondzegel des H. Avondmaals, en verpligt, door het gebruik daarvan, den dood des Heeren te verkondigen, tot dat Hij komt. Matth. XXVI: 26-28. Joh. VI: 56. 1 Cor. X: 16, 17. XI: 28, 29. Geloofsbel., art. 35. Formulier om het H. Avondmaal te houden.

ART. 30.

De Herders en Leeraars met de Ouderlingen zullen, als Opzieners der gemeente, zorg dragen, dat de H. Bondzegelen niet verzuimd of ontheiligd worden. Daarom zullen zij ten allen tijde de zwakgeloovigen opwek-

ken, om gebruik te maken van de voorregten, door CHRISTUS aan Zijne gemeente geschonken: maar ook de Hypocriten of geveinsde belijders waarschuwen voor het misbruik der heilige dingen, welke de HEERE *alleen* aan zijne geloovige kinderen schenkt. Matth. XI: 28. III: 7–12. 1 Cor. XI: 28, 29. Geloofsbel., art. 34, 35. De Formulieren om den H. Doop en het H. Avondmaal te bedienen.

HOOFDSTUK V.

Van de regering der Kerk.

ART. 31.

De Opzieners der Kerk, zoo wel Ouderlingen als Herders en Leeraars, zullen getrouwelijk acht geven op de geheele gemeente, of een ieder zich behoorlijk gedraagt in belijdenis en wandel, niet als heerschappijvoerende meesters, maar als dienaars van CHRISTUS. Hand. XX: 28. 1 Petr. V: 1–3. De Brieven van TIMOTHEUS en TITUS.

ART. 32.

Zij zullen zorg dragen, dat de kinderen der geloovigen en de volwassene onwetenden, die zich bij de Kerk voegen, onderwezen worden in de waarachtige wegen des Heeren, opdat zij tot personele belijdenis des geloofs mogen gebragt worden. Hand. VIII: 30–38. Matth. XXVIII: 19. Luc. I: 4. Hand. XVIII: 35. 1 Cor. XIV: 19. Gal. VI: 6. 2 Tim. II: 25.

Art. 33.

Zij zullen zorg dragen voor de prediking des Woords en de bediening der H. Bondzegelen, zoo wel wat betreft de zuiverheid der verkondiging en bediening, als wat betreft de personen, die daartoe gezonden en geroepen zijn. Daarom behooren zij niet alleen te waken tegen ketterij en dwaling, in de verkondigers: maar ook dat niemand zich in dat ambt indringe, dan die wettiglijk daartoe geordend is. Matth. XXVIII: 19. Hand. XX: 29-31. X: 42. XXVIII: 31. Rom X: 14, 15. 2 Cor. XI: 4. 2 Tim. IV: 2. Openb. II: 2, 14, 15, 20.

Art. 34.

Zij zullen zorg dragen, dat de ongeregelden vermaand, de kleinmoedigen vertroost, de zwakken ondersteund, de weezen en weduwen in hare verdrukking, alsmede de kranken en gevangenen bezocht, en de armen verzorgd worden. 1 Thess. V: 14. Jacob. I: 27. V: 14. Matth. XXV: 36. Hand. VI: 3.

Art. 35.

Zij zullen zorg dragen, dat, bij afwijking in leer of praktijk, de Opzieners der gemeente vergaderen, om op de zaak te letten, en dat alle dingen eerlijk en met orde geschieden, dat de sleutelen des Hemelrijks gebruikt worden, en dus de tucht gehandhaafd. Deze tucht strekt zich alleen uit over de lidmaten der Kerk, het zij die alleen gedoopt zijn, het zij die op belijde-

nis des geloofs ten H. Avondmaal zijn toegelaten. Hand. XV: 6. 1 Cor. V: 4, 12, 13. XIV: 40. Matth. XVI: 19.

Art. 36.

Die in leer of leven strijdig handelt met Gods Woord en de erkende en beledene waarheid, zal eerstelijk door vermaning en, daarnaar niet hoorende, door censuur beproefd worden, en vermaand tot boete en bekeering. Indien echter de zoodanige bestrafte, door verharding tegen de tucht der Kerk, zich openbaar maakt als een vijand van God en Zijne dienst, zal hij van de gemeente worden afgesneden. Matth. XVI: 19. XVIII: 15–17. 1 Cor. V: 5–13. 2 Thess. III: 14, 15. Gal. V: 12. Rom. XVI: 17. 1 Tim. I: 20. V: 20. Titus III: 10. Geloofsbel., art. 30, 32. Formulieren ter bevestiging der Dienaren des Goddelijken Woords, der Ouderlingen en des Christelijken Bans.

Art. 37.

In het oordeel over dwaling en ketterij, zal men zich rigten niet naar iemands bijzonder gevoelen, maar alleen naar Gods Woord. In het oordeel over den wandel, zal men insgelijks niet zien naar iemands bijzonder begrip of humeur, maar naar de regelmaat der goddelijke Wet, en de uitlegging daarvan in de waarachtige getuigenis, door den HEERE en Zijne onfeilbaar door den H. Geest gedreven Dienaren, zoo wel onder het Oude als Nieuwe Testament. Exod. XX. Deut. IV: 2. V. XXXI: 11–13, 26. Jez. VIII: 20. Matth. V: 17–19. Rom. III: 31.

ART. 38.

In het algemeen zullen de Opzieners der gemeente, in het handhaven der Christelijke tucht, dit voor oogen houden: dat zonde tegen de eerste tafel der Goddelijke Wet van zwaarder aard en natuur is, dan zonde tegen de tweede tafel, 1 Sam. II: 25; gelijk de HEERE de verwerping der waarheid schrikkelijker en strafwaardiger oordeelt dan de zonde van *Sodom* en *Gomorrha*. Matth. X: 14, 15. XI: 24. Marc. VI: 11. Luc. X: 12.

ART. 39.

Zij die, aldus afgesneden zijnde, wederom tot de gemeente terugkeeren, met belijdenis van zonden en bewijs van bekeering, zullen wederom in de gemeente worden opgenomen, en als broeders en zusters erkend. Matth. XVI: 20. XVIII: 18. Joh. X: 23. 2 Cor. II: 1-11. Formulier van wederopneming der afgesnedenen.

ART. 40.

Eene iegelijke gemeente zal zoodanige huishoudelijke verordeningen kunnen maken, als met den toestand der gemeente overeenkomstig is. In alle voorvallende zaken in de Kerke CHRISTI, zullen echter de Opzieners der gemeente zorg dragen, dat de handelingen met Gods Woord gestaafd worden, opdat alle schijn van conscientiedwang vermeden, en een iegelijk geleid worde tot gehoorzaamheid aan den Heere. Jez. VIII: 20. Geloofsbel., art. 7, 32.

Art. 41.

Deze artikelen, de wettelijke en behoorlijke orde der kerken betreffende, zijn alzoo met gemeen accoord gesteld, dat ze (zoo het de nuttigheid der Kerk vereischt) veranderd, vermeerderd en verminderd mogen en behooren te worden. Nogtans zal het aan geene bijzondere gemeente vrijstaan zulks te doen; maar alle gemeenten zullen arbeiden deze te onderhouden, tot dat in eene Synodale vergadering anders besloten wordt.

Hij moet als Koning heerschen, tot dat Hij alle de vijanden onder Zijne voeten zal gelegd hebben, 1 Cor. XV: 25, *en indien wij verdragen, wij zullen ook met Hem heerschen.* 2 Tim. II: 12. *Waakt, staat in het geloove, houdt u mannelijk, zijt sterk. Dat alle dingen in der liefde geschieden.* 1 Cor. XVI: 13, 14. *Daar wij toe gekomen zijn, laat ons daarin naar denzelven regel wandelen, laat ons hetzelve gevoelen.* Philipp. III: 16. Gal. VI: 14–16.

Dordrecht, 19 Julij 1837.

H. P. SCHOLTE, Herder en Leeraar, *President.*

Namens de Classis van 's Hage.

A. M. C. van HALL, *Secretaris.*
H. de GORTER.
W. BERGMAN.
JAN CARTON.

Namens de Classis van Dordrecht.

ALEX de VISSER.
A. WIGNIJ.
L. van LOON.

J. van HAM.
L. VLIEGENTHART.

Namens de Classis van Flakké.

C. van der MEULEN.
D. RAS.

Namens de Classis van Gorinchem.

A. HASSELMAN.
A. KOOL.
K. MIDDELKOOP.
J. PESSELSE.

Namens de Classis van Schoonhoven.

H. van ERK.
K. de JONG.
G. L. de HOOP.

Utrecht, 3 Augustus 1837.

Namens de Classis van Leyden.

KLAAS van WIJK.
J. P. HEMERIK.
P. van WAGTENDONK.

Namens de Classis van Oudewater.

S. NIERMEYER.
G. van der WILT.
W. GRIFFIOEN.

Namens de Classis van Utrecht.

H. G. KLIJN.
E. TAKKEN.
C. van den BERG.

Namens de Classis van Loosdrecht.

F. H. REYMERINK.
GIJSBERT HAAN.
AALBERT van der VLIET.

Namens de Classis van Rheenen.

M. HEETVELD.
H. VAN DER BIEZEN.
F. VAN ELST.

Namens de Classis van Amersfoort.

EVERT DE NEELING.

ZUILICHEM, 26 Julij 1837.

Namens de Classis van Bommel.

A. VERSTEEG.
W. VAN HAAFTEN.
L. DUISTER.

ALMKERK, 28 Julij 1837.

G. F. GEZELLE MEERBURG, Bedienaar des Goddelijken Woords.

Namens de Classis van Klundert.

B. H. PLOEG.
T. KUYPERS.
G. VAN MOURIK.
H. B. VAN IJSERLOO.

Namens de Classis van Sprang.

JAN DE RUYTER.
J. LEENEN.

Uit de Classis van Genderen.

TEUNIS BOLL.

Uit de Classis van Almkerk.

A. DEN DEKKER.

Uit de Classis van Veen.

A. 'T HOOFT.
CORN. VERHAGEN.

Adres

INGEDIEND AAN Z. M. DEN KONING,

TER BEGELEIDING DER

PROVINCIALE KERKEÖRDENING,

DOOR

INWONERS VAN DE PROVINCIËN ZUID-HOLLAND, UTRECHT, NOORD-BRABAND EN GELDERLAND.

TE AMSTERDAM, BIJ
H. HÖVEKER.
1837.

Aan Z. M. den Koning der Nederlanden, enz., enz.

SIRE!

De ondergeteekenden, inwoners

Provincie

van ganscher harte toegedaan die gezindheid, welke haar gemeenschappelijk geloof in de wereld openbaar maakt door hare Formulieren van eenigheid, namelijk, 1e. *de Nederlandsche Geloofsbelijdenis der Christelijke Gereformeerde Kerk vervat in 37 Artikelen*, 2e. *de nadere verklaring daarvan in de Canones der Dordsche Synode van* 1618 *en* 1619, *en* 3e. *den Heidelbergschen Catechismus;* en welke gezindheid bovendien de wijze harer kerkelijke handelingen vervat heeft in de *Liturgie* der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland; nemen bij deze de vrijheid, om zich als burgers en inwoners van Nederland tot U. M. te wenden om de navolgende redenen.

Zij behooren tot het getal dier inwoners van Nederland, welke, gedrongen door hunne conscientie, om gewigtige redenen zich hebben afgescheiden van de kerkelijke gemeenschap met het kerkbestuur, hetwelk in 1816 is ingevoerd, en met het genootschap, hetwelk door dat kerkbestuur wordt geregeerd. Die afscheiding is geschied,

ten gevolge van de overtuiging des gemoeds, dat dit kerkbestuur en genootschap geheel in strijd staat met de gezindheid, welke door bovengenoemde Formulieren van eenigheid gekend kan worden. Die overtuiging berust op zekere gronden, welke gronden wij ten allen tijde bereid zijn door middel van door ons daartoe verkorene afgevaardigden op elke vergadering, welke U. M. belieft te beleggen, te ontwikkelen en te verdedigen tegen al de aanvallen, welke daartegen zouden mogen gemaakt worden, het zij door kerkelijke, het zij door wereldlijke personen.

Die gezindheid is volgens U. M[s]. overtuiging niet van dien aard, dat zij *de publieke orde of rust zoude kunnen storen of met de goede zeden strijden*, terwijl de niet-erkenning onzer kerkelijke gemeenschap en de daaruit noodwendig voortvloeijende gemeenschappelijke Godsdienstoefeningen, volgens U. M[s]. besluit van 5 Julij 1836 daaruit voortvloeit, *dat betrekkelijk de door ons gewenschte reglementen en kerkelijke organisatie de vereischte opgaven en ontwerpen* niet zijn ingezonden.

Daar in de Formulieren van eenigheid en Liturgie onzer gezindheid genoegzaam de geheele regeling onzer Godsdienstoefening is bepaald, en wij geene tijdelijke of wereldlijke oogmerken hadden, maar alleen begeerte hadden om ongehinderd zonder menschelijken dwang den Heere onzen God naar luid der eenigheidsbanden onzer gezindheid te dienen in het openbaar, zoo hadden wij ook geene dadelijke noodzaak om reglementen betrek-

kelijk eene kerkelijke organisatie op te maken. Dewijl ons oogmerk geenszins was iets nieuws te maken, maar alleen terug te keeren tot hetgeen vóór 1816 bestond, verklaarden ook de afgevaardigden der afgescheidene Gereformeerden uit de onderscheidene Provinciën onzes Vaderlands op hunne vergadering te Amsterdam in Maart 1836, dat wij bij voorraad ons zouden rigten naar de regelmaat der Kerkeördening van de Synode, gehouden te Dordrecht in 1618 en 1619. Niettegenstaande dat onze geloofsgenooten op vele plaatsen in het laatst van het afgeloopene jaar bij adressen verklaard hebben, dat onze reglementen en statuten in onze aan U. M. overgeleverde Formulieren van eenigheid vervat zijn, werden die adressen niet alleen ter zijde gelegd, maar blijft bovendien de vervolging tegen de afgescheidene Gereformeerden allerwege voortduren, en neemt op vele plaatsen in hevigheid en bitterheid toe, waardoor de noodige eensgezindheid in het burgerlijke niet zelden wordt verbroken. Wij behooren niet tot die soort van inwoners, welke iedere gelegenheid zoeken en te baat nemen om ons te beklagen over de handelingen van onze Regering: in het burgerlijke wenschen wij ons in alles zonder murmureren te onderwerpen aan de over ons gestelde magten in de wereld; en het overgroote gedeelte onzer geloofsgenooten is uit een godsdienstig beginsel gehecht aan U. M^s^. doorluchtig geslacht. In het geestelijke en kerkelijke kunnen wij echter niemand als over ons gezag hebbend erkennen dan den almagtigen God, die hemel

en aarde gemaakt heeft. Wij zijn echter nooit onwillig geweest om de kerkelijke verordeningen, welke onze kerkelijke Opzieners uit en naar den Woorde Gods te zamen brengen, aan onze Landsregering toe te zenden, opdat onze overheid ook daaruit meer en meer overtuigd moge worden, dat wij geene bijzondere en als uit de lucht gegrepene eigenwillige practijken wenschen voor te staan; maar er integendeel gedurig naar staan, om meer en meer *Gereformeerd* te worden naar den door God den Heere in Zijn Woord geopenbaarden wil. Om allen schijn van hardnekkigheid en wederspannigheid van ons te verwijderen, hadden wij reeds sedert lang gewenscht, U. M. eene kerkeördening te kunnen voorleggen. Daar wij echter als Christenen verpligt zijn om niet naar onzen eigenen zin te handelen, maar behooren te letten op de regering van den Almagtige, zoo hebben wij daarin ook niet voorbarig mogen handelen. Daar echter alsnu naar het almagtig bestuur van Gods Voorzienigheid een ontwerp van Kerkeördening is tot stand gebragt, zoo zijn de afgevaardigden uit de gemeente in onze Provincie bij elkander gekomen, en hebben nevensgaand ontwerp voor onze Provincie aangenomen als eene regelmaat om daarnaar te handelen. In deze Kerkeördening is gezorgd, dat datgene, hetwelk is bepaald, bevestigd is met Gods Woord en de daarop gegronde Formulieren van eenigheid en Liturgie onzer gezindheid. Wij betuigen met de onderteekening onzer handen, dat wij deze Kerkeördening als de onze erkennen en aannemen;

en dat wij in het vervolg op dezelfde manier en naar denzelfden regel wenschen te handelen, wanneer er zaken voorkomen, welke eenige voorziening of bepaling behoeven, en dat wij ook die voorzieningen en bepalingen aan U. M. ten allen tijde willen doen toekomen.

Wij belijden hierbij te zijn *eene gemeente* JESU CHRISTI *onzes Heeren*, die vasthoudt in woorden niet alleen, maar ook in daden, aan de bovengenoemde Formulieren van eenigheid en Liturgie, en dat wij dien ten gevolge behooren tot die gezindheid welke voor de scheiding van Kerk en staat de *heerschende* genaamd werd; dat wij ons nooit de titels van eenig genootschap willen toeschrijven; dat wij nooit eenig regt of aanspraak wenschen voor te wenden op eenige wettige goederen, inkomsten en regten van welk kerkgenootschap ook, en dat wij zelven zullen zorgen voor de behoefte van onze gemeenschappelijke Godsdienstoefeningen, voor de bezoldiging onzer Herders en Leeraars en verdere kerkelijke dienaren, alsmede voor het onderhoud onzer armen, gelijk wij tot hiertoe gedaan hebben.

SIRE! wij hebben nu alles gedaan, wat er behoudens een rein geweten voor God kon gedaan worden; wij zijn overtuigd, dat in deze onze provinciale Kerkeördening, wanneer dezelve in het belang eener goede policie zal zijn onderzocht, niets kan worden gevonden dat de publieke orde of rust zoude kunnen storen of met de goede zeden strijden, of waardoor iemand zou worden benadeeld als burger en inwoner van Nederland; even min

als dit het geval was met onze reeds door U. M. als onschadelijk erkende Formulieren van eenigheid.

Het is dien ten gevolge onze ernstige begeerte, dat het U. M. moge behagen, om zoodanige maatregelen te nemen, dat wij niet gestoord of belemmerd worden in de openbare uitoefening onzer Godsdienst. Wij wenschen van harte, dat op den aanstaanden verjaardag van U. M. ook het gemeenschappelijk gebed onzer gemeente in het openbaar moge gehoord worden, en dat geene inwoners van Nederland, die gaarne alle schattingen en lasten dragen, verder vervolgd zullen worden, omdat zij, bij de vervulling hunner burgerlijke pligten, God den Almagtige wenschen te dienen en te verheerlijken naar Zijn eigen Woord.

Uwer Majesteits getrouwe onderdanen.

KERKEÖRDENING

TEN DIENSTE

VAN DE GEMEENTE JESU CHRISTI

IN

NEDERLAND.

IN ORDE GEBRAGT DOOR DE OPZIENERS DIER GEMEENTE,

IN DE NATIONALE SYNODE,

gehouden te UTRECHT *den* 28sten *September en volgende dagen,*

Anno 1837.

TE AMSTERDAM, BIJ

H. HÖVEKER.

TE 's GRAVENHAGE, BIJ

J. VAN GOLVERDINGE.

1837.

Geene Exemplaren worden voor echt erkend dan die door den Scriba der Synode eigenhandig onderteekend zijn:

VOORREDE.

GELOOFSBELIJDENIS, ART. XXXII.

Hierentusschen gelooven wy, hoewel het nuttelick ende goet is, dat die Regeerders der Kercke zijn, onder haer sekere ordinantie instellen ende bevestigen, tot onderhoudinge des lichaems der Kercke, dat sy nochtans haer wel moeten wachten af te wijcken van het gene ons Christus onse eenige Meester geordineert heeft. Ende daerom verwerpen wy alle menschelicke vonden, ende alle wetten die men soude willen invoeren, om Godt te dienen, ende door deselve de conscientien te binden ende dwingen, in wat manieren het soude mogen zijn. Soo nemen wy dan alleen aen, het gene dienstelick is om eendrachtigheyt ende eenigheyt te voeden ende te bewaren, ende alles t'onderhouden in de gehoorsaemheyt Godts: waer toe ge-eyscht wort de excommunicatie ofte den ban, die daer geschiet na den woorde Godts, met het gene daer aen hanght.

De Synode heeft het nuttig geoordeeld, om het navolgende uittreksel uit de voorrede van het Kerkelijk Handboekje vóór deze Kerkeördening te doen plaatsen, ter onderrigting der Gemeente.

»*Aangaande de* Kerkelijke *instellingen*, *van de Kerke gemaakt en van dewelke geen bevel in Gods Woord werd gevonden*, *heeft de Gereformeerde Kerke tot nog toe geleerd*, *dat nademaal Christus den Christenen van 't jok der Kerkelijke plegtigheden* (*), *bestaande in onderscheyt van spijs, onderhouding der Feestdagen*, *en soo voorts, verlost heeft; niemand hen wederom,* eenig jok behoord op te leggen, ofte onder menschelijke inzettingen dienstbaar te maken, Act. XV: 10, Gal. V: 1, *dat men de Christenen niet beneeme hare vrijheyt*, *die se van Christus ontfangen hebben: en dat de Christenen haer selven* niet moeten laten oordeelen, in spijse ofte in dranck, ofte in het stuk des [Feestdaeghs] ofte der Nieuwe mane, ofte der Sabbathen, Col. II: 16.

Aangezien sy in die middelmatige dingen vrijheid van Christus ontfangen hebben en de Godtsdienst daarin niet gelegen is, 1 Cor. VIII: 8, de spijse en maeckt ons Gode niet aengenaem. Want het zij dat wij eeten, wij en hebben geen overvloedt; en het zij dat wij niet en eeten, wij en hebben geen gebreck. *Het is ook kennelijk*, *dat de Gereformeerde Kerke altijd haer selven tegen het Pausdom gesteldt heeft*, *'t welk den menschen wijs maekt*, *dat haere conscientien soo wel aan de geboden der Kerke als aen Godts geboden zijn verbonden; en dat de Kerkelijke instellingen soo wel ter saligheyt van noden zijn*, *als Godts geboden*, *en dat de Godtsdienst soo wel in 't onderhouden van de Kerkelijke insettingen, als van Godts wetten bestaet: en heeft uit Godts Woord beweesen en staende gehouden*, *dat geen Kerkelijke geboden de gewissen der menschen verbinden*, *maer alleen Godts wetten: dat geen Kerkelijke insettingen ter salig-*

(*) *Ceremoniën.*

heyt nodig zijn: dat ook geene heyligheyt ofte Godtsdienstigheyt in 't onderhouden derselver is te soeken ofte te vinden. Dog dat deselve nodig geacht werden tot welstant van de uiterlijke Godtsdienst, die in de Kerke gepleegt werd; en van de sigtbare regeeringe der Kerke, en op dat alle ergernisse en verwerringen geweert werden, en alle dingen, eerlijk en met orden geschieden souden: sulks, wanneer iemant een Kerkelijke wet heeft overgetreden, sonder dat hij iemant heeft geërgert, ofte verwerringen gesogt aan te regten, en evenwel den innerlijken Godtsdienst, in de eerste tafel vereyscht, onderhouden heeft: oordeelt de Gereformeerde Kerke, dat soodanige met die overtredinge zijn gewisse niet besmet heeft. Want hij heeft niet misdaen tegen het oogmerk van de Kerkelijke wetten, 't welk is geen ergernisse ofte verwerringe te begaen, en den uiterlijken Godtsdienst stigtelijk te oeffenen. Wat reden hebben dan deze tegensprekers, om de Gereformeerde Kerken met dusdanige lasteringen, en vercierde leugenen te beschuldigen, en leelijk te maken?

Maer (opdat ik u Beminde Leser, niet langer op en houde) leest de Kerkenördeninge selve, die sal u ten volle hier van onderregten, en de onnoselheyt der Gereformeerde Kerken aan de eene zijde, en de quaetwilligheyt van soodanige achterklappers aan de andere zijde ontdekken. Leest met verstandt, oordeelt met onderscheyt en voorsigtigheyt; en vaert wel ter Saligheyt."

Ontvang dan, geliefde Gemeente! hetgeen uwe Voorgangers in CHRISTO *volgende Zijn bevel, hebben geoordeeld ten dienste der Gemeente te moeten vervaardigen. Het is nu bijna drie jaren geleden, dat de Gemeente*

als zoodanig *weder openbaar werd, en onder en door alle beproevingen heen heeft de* HEERE *tot hiertoe geholpen; Zijnen Naam alleen zij daarvan de eer! Van harte wordt uliedden toegewenscht een biddend harte, opdat gij deze Ordening met een kinderlijk gemoed aan 's* HEEREN *Woord moogt toetsen en beproeven. Betoont u daarin navolgers te zijn, van de edele Bereërs,* Hand. XVII: 11.

De Opzieners der Gemeente hebben in de vreeze des HEEREN *getracht, zoodanige bepalingen te maken, opdat naar des Apostels vermaning*, 1 Cor. XIV: 40, alle dingen eerlijk en met orde geschieden. *Zij hebben, naar* Phil. IV: 8, *getracht te bedenken*, al wat eerlijk is, al wat rechtvaardig is, al wat reyn is, al wat liefelijk is, al wat wel luyd. *Volgt daarin uwe Voorgangers na en* 't geene gij ook geleerd, en ontfangen, en gehoord, en in ons gesien hebt, dat doet: ende de Godt des Vredes sal met u zijn; *en* voorts Broeders, zijt blijde, wort volmaekt, zijt getroost, zijt eensgesint, leeft in vrede: ende de God der Liefde en des Vredes sal met u zijn.

De genade des Heeren JESU CHRISTO, ende de liefde Gods, ende de gemeynschap des Heiligen Geestes, zij met u allen, Amen. 2 Cor. XIII: 11, 13.

S. VAN VELZEN, V. D. M.
Synodi Praeses.

H. P. SCHOLTE, V. D. M.
Synodi Scriba.

KERKEÖRDENING,

WAARIN DE OPZIENERS VAN DE CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERK IN NEDERLAND VERVAT HEBBEN HETGEEN ZIJ TOT WELSTAND DERZELVE OORDEELEN, TEN DEELE NOODZAKELIJK, TEN DEELE PROFIJTELIJK TE ZIJN.

HOOFDSTUK I.

Over de Kerk en de Kerkelijke Regering in het algemeen.

ARTIKEL 1.

Allen die belijdenis des geloofs afleggen, en die overeenkomstig wandelen, moeten met hunne kinderen als lidmaten der Gemeente CHRISTI erkend worden.

ART. 2.

De belijdenis des geloofs, bestaat in de toestemming des harten, openbaar gemaakt door de erkentenis met den mond van al de hoofdstukken der Christelijke religie. De wandel bestaat in het verzaken der wereld, het leiden van een leven, overeenkomstig Gods geboden, en de onderwerping aan den Eeuwigen Koning JEZUS CHRISTUS.

ART. 3.

Hoewel er hypocriten zijn, die zich onder de goeden vermengen, en het daarom noodig en nuttig is, dat een

iegelijk zich zelven beproeve en op de anderen acht neme, mag nogtans niemand, die deze geloofsbelijdenis aflegt en zoodanigen wandel leidt, van geveinsdheid verdacht worden.

ART. 4.

De genoemde belijders en hunne kinderen moeten als lidmaten erkend blijven, tot zoolang zij wegens hunne leer of wandel van de Gemeente worden afgesneden.

Deze afsnijding behoort dàn alleen plaats te hebben, wanneer de leer of wandel stellig blijkt, onbestaanbaar te wezen met het verbond der genade, hetwelk God met Zijne Gemeente heeft opgerigt, en dat zoodanige daden gepleegd worden, waarop God de uitwerping gedreigd heeft.

ART. 5.

Zoolang iemand niet van de Gemeente CHRISTI is afgesneden, heeft hij ook regt, de teekenen en zegelen des genadeverbonds voor zich en zijn zaad te ontvangen; tenzij dan, dat hij door den Raad der Kerk voor een' tijd lang onder censuur is gesteld. Met dien verstande echter, dat de censuur wel op den persoon, maar niet op zijn zaad betrekking heeft.

ART. 6.

Naardien den HEERE JEZUS CHRISTUS alle magt is gegeven in den hemel en op aarde, en Hij in het bijzonder van God tot Koning is gezalfd over Sion, den berg Zijner heiligheid, daarom mag niemand, hetzij wereldlijke Overheid, hetzij eenig ander mensch, eenige magt of uitoefening van gezag in of over de Kerk toegelaten worden.

ART. 7.

De Gemeente des HEEREN behoort dan ook alleen naar

de ordonnantiën van haren Koning geregeerd te worden, terwijl alleen zoodanige regering of bestierders in de Kerk moeten wezen, waarvan in Gods Woord wordt gesproken.

ART. 8.

Hierom zijn er in de Gemeente des HEEREN Opzieners; die, te zamen de regering der Kerk uitmakende, tot kleinere en grootere vergaderingen behooren bijeen te komen.

ART. 9.

Het is de verpligting van deze vergaderingen, alles te bezorgen, hetgeen tot de regering der Gemeente behoort, waarover zij gesteld zijn; zóó nogtans, dat zij geene heerschappijvoerende, maar alleen eene bestierende magt uitoefenen.

ART. 10.

Geene vergadering van Opzieners mag eenig volstrekt verbindend bevel aan eene bijzondere Gemeente, of aan de geheele Gemeente, waarover zij gesteld zijn, geven, wanneer in het Woord Gods de verpligting van zoodanig bevel niet duidelijk is aangetoond.

ART. 11.

In zoodanige dingen, die niet in het Woord Gods uitgedrukt staan, maar nogtans naar den toestand der Kerk en het welzijn der Gemeente eene bepaling vereischen, behooren wel de Opzieners der Gemeente besturing te geven, en mag ook wederkeerig, niemand willekeurig daarvan afwijken, evenwel mag nooit van zoodanige gevallen een last of dwang gemaakt worden.

ART. 12.

Dezelfde bedienende magt, welke door eenen Kerkeraad over eene Gemeente wordt uitgeoefend, komt ook toe aan meerdere Kerkeraden, die gezamenlijk vereenigd zijn over de meerdere Gemeenten, waarover zij gesteld zijn. Geen gedeelte der Opzieners zal zich ook mogen onttrekken aan de vereenigde vergaderingen der overige Opzieners.

ART. 13.

Om de goede orde in de Gemeente CHRISTI te onderhouden, zijn daarin noodig de Diensten, Zamenkomsten, opzigt der Leer, Sacramenten en gebruiken en de Christelijke straf, waarvan hierna ordelijk zal gehandeld worden.

HOOFDSTUK II.

Van de Diensten.

ART. 14.

De Diensten zijn *drieërlei:* Dienaren des Goddelijken Woords, der Ouderlingen en der Diakenen.

ART. 15.

Het zal niemand, alhoewel hij een Ouderling of Diaken is, geoorloofd zijn, zoo min de Dienst des Woords als der Sacramenten te betreden, zonder wettelijk daartoe beroepen en gezonden te zijn: en wanneer iemand daartegen doet, en meermalen vermaand zijnde, geen afstand daarvan doet, zoo zal de Classis oordeelen, of men hem voor eenen scheurmaker verklaren, of op eene andere wijs straffen zal.

Art. 16.

Allen die tot het Herder- en Leeraarämbt worden toegelaten, behooren de volgende vereischten, gaven en bekwaamheden te bezitten:

a. Goede getuigenis der Gemeente van lidmaatschap, Godzaligheid, ootmoed, zedigheid en bescheidenheid.

b. Ervarenheid in de Hebreeuwsche en Grieksche talen, mitsgaders in de Kerkelijke geschiedenis. De Kerk heeft echter de vrijheid, om, indien andere buitengewone gaven des Geestes dit wettigen, het examen in de talen achterwege te laten.

c. Grondige kennis van de beschouwende en dadelijke Godgeleerdheid, goed verstand van het herderlijke werk, en bekwaamheid in de predikkunde.

Art. 17.

a. Degenen, die geneigd zijn om de bediening van het Herder- en Leeraarämbt waar te nemen, hebben zich aan te melden bij den Kerkeraad hunner woonplaats, welke daarvan kennis geeft aan de Provinciale Synode.

b. Wanneer deze Synode de noodige getuigenissen met naauwkeurigheid onderzocht heeft, zal het examen voortgaan; doch bij aldien de examinandus in eenig vereischte te kort schiet, zal het examen geenen verderen voortgang hebben.

Art. 18.

Wanneer iemand, in het examen, onbekwaam tot de predikdienst wordt bevonden; hetzij dat er bewijzen zijn, dat de waarheid niet aan zijn hart geheiligd is, hetzij door onkunde in de Godgeleerdheid of door het koesteren van dwalingen, en de zoodanige in de Gemeente tracht in te dringen, dan zullen de Gemeenten van zijne onbekwaamheid en afwijzing onderrigt worden, met de

ernstige waarschuwing, hem niet tot de predikdienst toe te laten.

Art. 19.

a. Nadat de examinandus voldoende blijken van bekwaamheid gegeven heeft, zal hij het verbindingsformulier onderteekenen, den eed tegen de Simonie afleggen, en zich tevens schriftelijk verbinden, alle huishoudelijke verordeningen, die *uit* en *naar* den Woorde Gods in de Christelijke Gereformeerde Kerk bereids ingevoerd zijn, of nog bij besluit der Synode ingevoerd zullen worden, getrouw na te komen.

b. Van den gunstigen afloop van het examen zal bewijs worden gegeven aan den geëxamineerden. Hij zal echter het Herder- en Leeraarämbt niet mogen uitoefenen, alvorens hij wettig daartoe geroepen en geordend is.

Art. 20.

a. De wettige beroeping tot het Herder- en Leeraarambt geschiedt van de Gemeente.

b. Wanneer eene Gemeente tot de beroeping begeert over te gaan, zal zij vooraf bezig zijn in vasten en bidden.

c. De Kerkeraad met de geheele Gemeente vergaderd zijnde, zal men beginnen met den HEERE aan te roepen, opdat de harten tot eene goede keuze geneigd worden, waarna de mans ledematen der Gemeente, die tot het H. Avondmaal worden toegelaten, hunne stemmen zullen uitbrengen.

d. Bijaldien de stemmen staken, zal het lot, als eene in Gods Woord aangewezene beproeving, beslissen.

Art. 21.

a. Dadelijk na de beroeping, zal hiervan kennis ge-

geven worden aan de onderscheidene Provinciale Kerkvergaderingen, opdat deze voor de algemeene bekendmaking kunnen zorgen, en aan de beroepenen.

b. Wanneer geene bezwaren tegen het beroep worden ingebragt, zal de naast bijstaande Predikant den geëxamineerden in de H. Dienst bevestigen.

Art. 22.

Nopende die Dienaars, die nu alreeds in de Dienst des Woords zijnde, tot eene andere Gemeente beroepen worden, zal insgelijks zoodanige beroeping geschieden, als boven gezegd is, met advies of toestemming van de Classis, alwaar de voorschrevene beroepenen vertoonen zullen goede Kerkelijke attestatie van leer en leven; en zullen zij met voorgaande verbindtenis en gebeden bevestigd worden.

Art. 23.

Niemand zal de Dienst des Woords mogen uitoefenen, zonder aan eene bepaalde Gemeente verbonden te zijn, ten ware dat hij gezonden worde, om hier of daar te prediken, in de Gemeente onder het Kruis, of anderzins, om Kerken te vergaderen.

Art. 24.

Men zal geen Schoolmeester, Handwerkslieden of anderen, die niet in de talen geoefend zijn, tot het predikämbt toelaten, tenzij men verzekerd is van hunne buitengewone gaven, Godzaligheid, ootmoedigheid, zedigheid, goed verstand en bescheidenheid, mitgaders gaven van welsprekendheid.

Zoo wanneer dan zoodanige personen zich tot de dienst aanbieden, zal de Provinciale vergadering dezelve eerst examineren, hun een' tijd lang in het bij-

zonder voorstellen laten doen, en dan voorts met hen handelen, zoo als zij oordeelen zal, stichtelijk te wezen.

Art. 25.

Nieuwelingen, Proponenten en Kandidaten, en die anderzins eenige Secte verlaten, zullen niet toegelaten worden tot de Kerkedienst, dan met groote zorgvuldigdigheid en voorzigtigheid, nadat zij ook eenen zekeren tijd eerst wel beproefd zijn; tenzij de Kerk van hunne opregtheid genoegzaam verzekerd zij.

Art. 26.

Een Dienaar, eens wettelijk beroepen zijnde, mag de Gemeente niet verlaten, om elders eene beroeping aan te nemen, zonder bewilliging des Kerkeraads met de Diakenen; die evenwel, in geval van weigering, grondige redenen zullen moeten opgeven, staande ter beoordeeling der Provinciale Synode; gelijk ook geen andere Gemeente hem zal mogen ontvangen, eer hij wettelijke getuigenis van zijn afscheid van de Gemeente en Classis, daar hij gediend heeft, vertoond hebbe.

Art. 27.

Op de andere zijde zal de Kerkeraad, als vertegenwoordigende de Gemeente, ook gehouden zijn, hare Dienaars van behoorlijk onderhoud te verzorgen, en zonder kennis en oordeel der Classis niet te verlaten, welke Classis ook, bij gebrek van onderhoud, zal oordeelen, of de voorschrevene Dienaars te verzetten zijn of niet.

Art. 28.

Dewijl een Dienaar des Woords, eens wettelijk als boven, beroepen zijnde, zijn leven lang aan de Kerkedienst

verbonden is, zal het hem niet geoorloofd zijn, zich tot eenen anderen staat des levens te begeven, tenzij om groote en gewigtige oorzaken, waarvan de Classis kennis nemen en oordeelen zal.

ART. 29.

Zoo het geschiedt, dat eenige Dienaars door ouderdom, ziekte of anderzins onbekwaam worden tot uitoefening hunner Diensten, zoo zullen zij nogtans de eer en den naam eens Dienaars behouden, en van de Gemeenten die zij gediend hebben, eerlijk in hunnen nooddruft (gelijk ook de weduwen en weezen der Dienaren in het gemeen,) verzorgd worden.

ART. 30.

Zoo eenige Dienaars, om de voorschrevene of eenige andere oorzaken, hunne Dienst voor eenen tijd onderlaten moesten (hetwelk zonder advies des Kerkeraads niet geschieden zal), zoo zullen zij nogtans tot allen tijde de beroeping der Gemeente onderworpen zijn en blijven.

ART. 31.

Het zal niemand geoorloofd zijn, de Dienst zijner Gemeente onderlatende, of in geene zekere Dienst zijnde, hier en daar te gaan prediken, buiten toestemming en magtiging van zijne Synode; gelijk ook niemand in eene andere Gemeente eenige predikatie zal mogen doen of Sacramenten bedienen, zonder bewilliging des Kerkeraads.

ART. 32.

Der Dienaren ambt is: in de gebeden en bediening des Woords aan te houden, de Sacramenten uit te reiken, op hunne medebroeders, Ouderlingen en Diakenen, mitsgaders op de Gemeente goede acht te nemen, en ten

laatste met de Ouderlingen de Kerkelijke tucht te oefenen, en te bezorgen, dat alles eerlijk en met orde geschiede.

ART. 33.

Onder de Dienaren des Woords zal gelijkheid gehouden worden aangaande de lasten hunner Diensten, mitsgaders ook in andere dingen, zooveel mogelijk is, volgende het oordeel des Kerkeraads, en (dies van noode zijnde) der Classis, hetwelk ook in Ouderlingen en Diakenen te onderhouden is.

ART. 34.

De Dienaren des Woords zullen, ter onderwijzing der aankomende Dienaren, zich zoeken te bedienen van de hulp van Doctoren of Professoren, mits deze zijn lidmaten der Gemeente, en zij zich verbinden aan de Formulieren van Eenigheid.

ART. 35.

De Gemeenten zullen arbeiden, dat er Studenten in de Godgeleerdheid zijn, die, zoo het noodig zij, op kosten der Gemeente, onderhouden worden.

ART. 36.

De Kerkeraden zullen alom toezien, dat de kinderen onderwezen worden, niet alleen in het lezen, schrijven, rekenen en Psalmzingen, maar ook in de leer der waarheid, die naar de Godzaligheid is, volgens den leiddraad van den Heidelbergschen Catechismus.

ART. 37.

a. De Ouderlingen zullen beroepen worden, hetzij door de Gemeente (in welk geval de mans ledematen,

die tot het H. Avondmaal worden toegelaten, bij keurstemmen het beroep doen), hetzij op voorstel van eenige personen door den Kerkeraad, uit welken de Gemeente het vereischte getal kiest, waarbij vermaand zal worden tot vasten en bidden.

b. Het moet vrijgelaten worden, naar de behoefte van iedere Gemeente, zooveel Ouderlingen te beroepen, als noodig is.

ART. 38.

a. Alvorens iemand in het Ouderlingschap worde bevestigd, moet daarvan kennis worden gegeven aan de Gemeente, opdat de bevestiging niet geschiede, dan nadat hij beproefd zij volgens Gods Woord.

b. De bevestiging geschiedt door eenen Herder en Leeraar, met openbare gebeden, verbindtenis en oplegging der handen, volgens het Formulier daarvan in onze Kerk gebruikelijk.

ART. 39.

Der Ouderlingen ambt is, behalve hetgeen boven in ART. 32 gezegd is, hun met de Dienaren des Woords gemeen te zijn, opzigt te hebben, dat de Dienaren, mitsgaders hunne andere medehelpers en Diakenen, hun ambt getrouwelijk bedienen, en de huisbezoekingen te doen, naardat de gelegenheid des tijds en der plaatsen tot stichting der Gemeente zoo vóór als na het Nachtmaal kan leiden, om bijzonder de lidmaten der Gemeente te vertroosten en te onderwijzen, en ook anderen tot de Christelijke religie te vermanen.

ART. 40.

Dezelfde wijze, die van de Ouderlingen gezegd is, zal men ook onderhouden in de verkiezing, approbatie en bevestiging der Diakenen.

Art. 41.

Der Diakenen eigen ambt is: de aalmoezen en andere armengoederen naarstiglijk te verzamelen, en dezelve getrouwelijk en vlijtiglijk naar den eisch der behoeftigen, beide der ingezetenen en vreemden, met gemeen advies uit te deelen, de benaauwden te bezoeken en te vertroosten, en wel toe te zien, dat de aalmoezen niet misbruikt worden, waarvan zij ten minste éénmaal in het jaar rekening zullen doen in den Kerkeraad, en ook (zoo iemand daar bij wil zijn) voor de Gemeente, tot zulken tijd als de Kerkeraad het goed vinden zal.

Art. 42.

De Ouderlingen en Diakenen zullen blijven dienen tot tijd en wijle, dat zij om gewigtige oorzaken, hunne dienst voor eenen tijd moeten nalaten, hetwelk zonder advies van den Kerkeraad niet zal kunnen geschieden. Evenwel mogen de eenmaal verkorene Ouderlingen en Diakenen, wanneer zij zich dit ambt niet onwaardig betoonen, nooit van de bediening ontzet worden.

Art. 43.

Elk en een iegelijk die tot de Dienst des Woords, en der Sacramenten, en der Kerkregering aangesteld wordt, heeft hetzelfde regt en dezelfde magt, om dáár, waar hij geroepen wordt, de dienst uit te oefenen, met inachtneming evenwel van hetgeen wegens de verkiezing en bevestiging gezegd is. Hetzelfde is van toepassing op de Ouderlingen en Diakenen.

Art. 44.

Gelijk het ambt der Christelijke Overheden is: de H.

Kerkedienst in alle manieren te bevorderen, dezelve met haar voorbeeld den onderdanen aan te bevelen, en den Predikanten, Ouderlingen en Diakenen, in allen voorvallenden nood de hand te bieden, en bij hunne goede ordening te beschermen; alzoo zijn alle Predikanten, Ouderlingen en Diakenen schuldig, de gansche Gemeente vlijtiglijk en opregtelijk in te scherpen de gehoorzaamheid, liefde en eerbied, welke zij der Overheden schuldig zijn: en zullen alle Kerkelijke personen met hun goed voorbeeld in dezen de Gemeente voorgaan, en door behoorlijke achting de gunst der Overheden tot de Gemeenten zoeken te verwekken en te behouden; ten einde een ieder het zijne, in des Heeren vreeze, aan wederzijde doende, alle achterdenken en wantrouwen mogen worden voorgekomen, en goede eendragt tot der Kerke welstand onderhouden worde.

HOOFDSTUK III.

Van de Kerkelijke Zamenkomsten.

Art. 45.

Vierderlei Kerkelijke zamenkomsten zullen onderhouden worden: de Kerkeraad, de Classikale vergaderingen, de particuliere Synode en de Nationale of Generale.

Art. 46.

In deze zamenkomsten zullen geene andere dan Kerkelijke zaken, en dat op Kerkelijke wijze behandeld worden. In meerdere vergaderingen zal men niet behandelen, dan hetgeen, dat in mindere niet is af-

gehandeld kunnen worden, of, dat tot de Kerken der meerdere vergaderingen in het algemeen behoort.

ART. 47.

Zoo iemand zich beklaagt, door de uitspraak der mindere vergadering verongelijkt te zijn, die zal zich op eene meerdere kerkelijke vergadering beroepen mogen; en hetgene door de meeste stemmen goedgevonden is, zal voor vast en bondig gehouden worden, tenzij dat het bewezen worde te strijden tegen het Woord Gods, of tegen de artikelen in deze generale Synode besloten, zoolang als dezelve door geene andere generale Synode veranderd zijn.

ART. 48.

De handelingen aller zamenkomsten zullen met aanroeping des Naams Gods aangevangen, en met dankzegging besloten worden.

ART. 49.

Die tot de zamenkomsten afgezonden worden, zullen hunne geloofsbrieven en instructiën, onderteekend van degenen, die hen zenden, medebrengen, en deze zullen alleen keurstemmen hebben.

ART. 50.

In alle zamenkomsten zal bij den *Praeses* een *Scriba* gevoegd worden, om naarstiglijk op te schrijven, hetgene waardig is opgeteekend te zijn.

ART. 51.

Het ambt van den *Praeses* is: voor te stellen en te verklaren hetgeen te verhandelen is; toe te zien dat een iegelijk zijne orde houde in het spreken;

Den knibbelachtigen en hun, die te heftig zijn in het spreken, te bevelen, dat zij zwijgen;

En over dezelven, geen gehoor gevende, de behoorlijke censuur te laten gaan. Voorts zal zijn ambt eindigen, wanneer de zamenkomst scheidt.

Art. 52.

Hetzelfde zeggen heeft de Classis over den Kerkeraad, hetwelk de particuliere Synode heeft over de Classis, en de generale Synode over de particuliere.

Art. 53.

In elke Gemeente zal een Kerkeraad zijn, bestaande uit de Opzieners en Diakenen, dewelke zooveel mogelijk alle weken eens te zamen zullen komen, alwaar de Opzieners bij beurten zullen voorzitten, en ingevalle er een Dienaar des Woords onder hen is, zal deze het voorzitterschap waarnemen.

Art. 54.

In plaatsen, alwaar de Kerkeraad van nieuws moet opgerigt worden, zal hetzelve niet geschieden dan met advies der Classis; doch zoolang er nog geen Kerkeraad is, zal de Classis doen hetgeen des Kerkeraads is.

Art. 55.

De Classikale vergaderingen zullen bestaan uit genabuurde Gemeenten, welker Opzieners ter tijde en plaatse, bij hen in het scheiden van elke vergadering besloten, zullen bijeenkomen. Deze vergaderingen zullen niet minder dan viermaal 's jaars gehouden worden. De afgevaardigden behooren van geloofsbrieven voorzien te zijn; in welke zamenkomsten de Opzieners, bij beurten of anderzins,

die, welke van dezelfde vergadering verkoren wordt, voorzitten, zoo nogtans, dat dezelfde tweemaal achtereen niet zal mogen verkoren worden. Voorts zal de *Praeses* onder anderen een' iegelijk afvragen, of zij in hunne Gemeenten hunne Kerkeraadsvergaderingen houden; of de Kerkelijke tucht geoefend wordt; of de armen en het onderwijs der kinderen bezorgd worden; ten laatste, of er iets is, waarin zij het oordeel en de hulp der Classis tot regte instelling hunner Gemeente behoeven?

ART. 56.

In het einde van de Classikale en andere meerdere zamenkomsten, zal men censuur houden over degenen, die iets strafwaardigs in de vergadering gedaan, of de getrouwe vermaning der mindere zamenkomsten veracht hebben.

ART. 57.

De Classis zal ook eenige harer Opzieners, ten minste twee van de oudsten, ervarensten en geschiktsten magtigen, om in alle Gemeenten, van de steden zoowel als van het platte land, alle jaren visitatie te doen, en te zien, of de Opzieners, Kerkeraden en Onderwijzers der jeugd hun ambt getrouw waarnemen, bij de zuiverheid der leer verblijven, de aangenomene orde in alles onderhouden, en de stichting der Gemeente, mitsgaders der jonge jeugd, naar behooren zooveel hun mogelijk is, met woorden en werken bevorderen; ten einde zij diegenen, die nalatig in het een of ander bevonden worden, in tijds broederlijk mogen vermanen, en met raad en daad alles tot vrede, opbouwing, en het meeste voordeel der Gemeente en van het onderwijs der kinderen helpen besturen. Iedere Classis zal deze visitatores mogen doen voortvaren in hunne bediening, zoolang het haar zal goed

dunken, ten ware dat de visitatores zelve, om redenen, van dewelke de Classis oordeelen zal, verzochten ontslagen te worden.

ART. 58.

De Gemeente, in dewelke de Classis, de particuliere of generale Synode te zamenkomt, zal zorg dragen, dat zij de handelingen der voorgaande vergadering op de naastkomende bestelle.

ART. 59.

De instructie der dingen, die in meerdere vergaderingen te handelen zijn, zullen niet eer geschreven worden, voor dat de handelingen der voorgaande Synode gelezen zijn; opdat hetgene eens afgehandeld is, niet wederom voorgesteld worde, ten ware dat men iets achtte veranderd te moeten zijn.

ART. 60.

De Classis uit iedere Provincie zullen ten minste eenmaal des jaars bijeenkomen, tot eene provinciale Synode.

Bij het scheiden, zoowel van de provinciale als nationale Synode, zal aan eene Gemeente de last worden opgedragen, om met advies der Classis de tijd en plaats der naastvolgende Synode te bepalen.

ART. 62.

Het zal aan iedere Synode vrijstaan, correspondentie te verzoeken en te houden met hare benabuurde Synoden; in zulken vorm, als zij meest voordeelig achten zal voor de gemeene stichting.

ART. 62.

Iedere Synode, zal ook eenigen afvaardigen, om alles

wat de Synode geordonneerd heeft, te verrigten, zoowel bij de Hooge Overheid als bij de verschillende Classen onder haar gerangschikt. Voorts in alle andere voorvallende zwarigheden de Classen de hand te bieden, opdat de goede eenigheid, orde en zuiverheid der leer behouden en bevestigd worden. En zullen deze van al hunne handelingen goede aanteekening houden, om aan de Synode daarvan verslag te doen, en zoo het geëischt wordt, redenen te geven; ook zullen zij niet ontslagen wezen van hunne dienst, voor en aleer de Synode hen daarvan ontslaat.

ART. 63.

De nationale vergadering zal gehouden worden, wanneer de toestand der Kerk dit vordert. Bij de uitnoodiging hiertoe, met opgave van ontwikkelde redenen, door eene provinciale Synode, zullen de overige provinciale Synoden daartoe behooren mede te werken. Een gelijk getal Opzieners zal uit elke Provincie gezonden worden, welk getal echter niet grooter mag zijn dan vier.

HOOFDSTUK IV.

Van de Leer, Sacramenten en Gebruiken.

ART. 64.

De Dienaren des Goddelijken Woords, de Ouderlingen en Diakenen, zullen de Formulieren van Eenigheid der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland onderteekenen, *omdat* dezelve in alles met Gods Woord overeenkomen, en zij, die zulks weigeren, zullen door de Kerkeraad of Classis metderdaad in hunne dienst geschorst

worden, tot zoolang zij zich daarin geheel verklaard zullen hebben; en indien zij hardnekkig blijven weigeren, zullen zij geheel van hunne dienst afgezet worden.

ART. 65.

Insgelijks zullen alle Onderwijzers gehouden zijn, om de Formulieren van Eenigheid der Christelijke Gereformeerde Kerk te onderteekenen.

ART. 66.

Niemand zal eenig boek of geschrift, handelende over de godsdienst, door hemzelven, of door een ander gemaakt of overgezet, mogen laten drukken of uitgeven, dan bijaldien hetzelve alvorens is nagezien en goedgekeurd.

Deze goedkeuring moet geschieden door de Visitatores Librorum der Provincie, in welke hij woont, en die door de provinciale Synode daartoe benoemd zijn. De namen der Visitatores Librorum zullen onder de approbatie geplaatst worden.

Van den H. Doop.

ART. 67.

Het Verbond Gods, zal aan de kinderen der Christenen met den H. Doop, zoo haast als men de bediening deszelven hebben kan, bezegeld worden.

Deze bediening moet geschieden, zooveel mogelijk in de openbare bijeenkomsten, bij de prediking van Gods Woord.

ART. 68.

De Dienaars zullen hun best doen, en daartoe arbeiden, dat de ouders hun kind ten doop houden. En in de Gemeenten, daar men nevens den vader of moeder, ook gevaders of getuigen bij den H. doop neemt (welk

gebruik, in zich zelf vrij zijnde, niet ligtelijk te veranderen is), betaamt het, dat men nieme die de zuivere Leer toegedaan en vroom van wandel zijn.

ART. 69.

De Dienaren zullen in het Doopen, zoo der jonge kinderen als der bejaarde personen, de Formulieren van de instelling en het gebruik des H. Doops, welke tot dat einde onderscheidenlijk beschreven zijn, gebruiken.

ART. 70.

De bejaarden worden door den H. Doop der Christelijke Gemeente ingelijfd, en voor lidmaten der Gemeente aangenomen; en zijn daarom schuldig het H. Avondmaal des Heeren ook te gebruiken, hetwelk zij bij hunnen Doop zullen beloven te doen.

ART. 71.

De namen der gedoopten, mitsgaders der ouderen en getuigen, alsmede de tijd des doops zullen opgeteekend worden.

Van het H. Avondmaal.

ART. 72.

Men zal niemand ten H. Avondmaal des Heeren toelaten, dan die naar de gewoonte der Kerk, tot dewelke hij zich voegt, belijdenis der Christelijk Gereformeerde Godsdienst gedaan heeft, mitsgaders hebbende getuigenis van eenen vromen wandel, zonder welken ook diegenen, die uit andere Gemeenten komen, niet zullen toegelaten worden.

ART. 73.

Iedere Gemeente, zal zoodanige manier van bediening

des H. Avondmaals gebruiken, als zij oordeelt tot de meeste stichting te dienen; wel verstaande nogtans, dat de uitwendige gebruiken in Gods Woord voorgeschreven niet veranderd, en alle bijgeloof vermijd worde, en dat na de voleinding der predikatie, het Formulier des H. Avondmaals gelezen worde.

ART. 74.

De tijd der bediening van het H. Avondmaal zal in de vrijheid der Kerkeraden staan, welke tevens vermaand zullen worden, hetzelve niet te veronachtzamen.

Orde op de Prediktijden, enz.

ART. 75.

Alzoo de Avondgebeden vruchtbaar geacht worden, zoo worden de Gemeenten vermaand in het gebruik derzelve te volgen hetgeen zij achten tot hare meeste stichting te dienen.

ART. 76.

In tijden van oorlog, pestilentie, duren tijd, zware vervolging der Kerk en andere algemeene zwarigheden, zullen de Opzieners der Gemeente zorgen, dat er openbare vast- en biddagen aangesteld en geheiligd worden.

Zij zullen ook de Overheden zooveel mogelijk aanmanen, om hiertoe mede te werken.

ART. 77.

De Gemeenten zullen ernstiglijk vermaand worden tot getrouwe heiliging van den dag des HEEREN, op welken dag, zoo dikwijls als zulks tot stichting noodig bevonden wordt, de Gemeenten hare onderlinge bijeenkomsten zullen houden.

Buiten de werken der barmhartigheid, liefdadigheid en noodzakelijkheid, zullen alsdan de wekelijksche arbeid en nering stilstaan, opdat niet de toorn des HEEREN over Zijne Gemeente grootelijks ontsteke, wegens de schending van den Sabbath.

ART. 78.

Daar de onderhouding van Feestdagen niet in Gods Woord wordt voorgeschreven, zoo mag men nooit eenigen nood daarvan aan iemand opleggen, veel minder dezelve gelijk stellen met den rustdag.

Dáár echter, waar men op die dagen niet werkt, zal men dezelve zooveel mogelijk stichtelijk zoeken door te brengen.

ART. 79.

De Dienaars zullen alom op den dag des HEEREN, gewoonlijk in de namiddags-Predikatie, de hoofdsom der Christelijke leer, vervat in den Catechismus, die tegenwoordig in de Nederlandsche Kerken aangenomen is, kortelijk uitleggen; alzoo dat dezelve jaarlijks mag geëindigd worden, volgens de afdeeling van den Catechismus zelven, daarop gemaakt.

ART. 80.

In de openbare bijeenkomsten der Gemeente, zal alleen voor het gemeenschappelijk gezang gebruikt worden het Boek der Psalmen, de tien Geboden, het Gebed des Heeren, de twaalf Artikelen des Geloofs, de Lofzangen van MARIA, ZACHARIAS en SIMEON. Het gezang: *o God! die onze Vader zijt*, wordt in de vrijheid der Kerk gesteld, om hetzelve te gebruiken of na te laten. Alle andere gezangen zal men uit de Kerken weren, en

daar eenige reeds ingevoerd zijn, zal men dezelve met de gevoegelijkste middelen afstellen.

ART. 81.

Een iegelijk lidmaat zal vermaand worden, naar de gave der Profetie te ijveren, volgens 1 Cor. XIV. Niemand evenwel zal tot de besteding van deze gave worden toegelaten, dan met bewilliging des Kerkeraads.

Door *Profeten* verstaan wij de zoodanigen, die de gave ontvangen, om in de Gemeente het Woord bekwamelijk uit te leggen tot stichting, vermaning en vertroosting, als broeders, en niet als Dienaren des Woords, die dit doen uit magt en gezag Gods. Maar wat aangaat de manier van profeteren, daarin kan men niets bijzonders iemand voorschrijven, dan alleenlijk, dat ieder, naar de gaven van den H. Geest ontvangen, zal trachten de H. Schrift op het duidelijkst uit te leggen, en op het allerbekwaamst naar het begrip der toehoorders toe te passen; vermijdende alle hatelijke gemaaktheid en hoogdravendheid, en het bezigen van velerhande spitsvondige zinspelingen, meer strekkende tot ijdele vertooning, dan tot stichting.

ART. 82.

Het huwelijk van personen, die zich tot de Gemeente gevoegd hebben, dient in de Gemeente te worden bevestigd, nadat aan de burgerlijke formaliteiten voldaan is. Twee of drie weken vóór deze bevestiging, moet hetzelve aan de Gemeente worden aangekondigd, terwijl ook de toestemming der ouders of voogden aan den Kerkeraad kenbaar gemaakt moet worden.

ART. 83.

De Opzieners der Gemeente behooren naauwkeurig toe

te zien, dat geene huwelijken in de verbodene graden van bloedverwantschap worden voltrokken, al is het dat zulks door de burgerlijke Overheid toegelaten wordt.

Art. 84.

De bevestiging van het huwelijk der ledematen behoort te geschieden door eenen Dienaar des Woords, volgens het Formulier daarvan in onze Kerk gebruikelijk.

Ingeval er noodzaak is, dat het huwelijk voortgang hebbe, en er geen Dienaar des Woords aanwezig kan zijn, zal een Ouderling den zegen des Heeren over het huwelijk afsmeeken.

HOOFDSTUK V.

Van de Censuur en Kerkelijke Vermaning.

Art. 85.

Gelijkerwijs de Christelijke straf geestelijk is, en niemand van het burgerlijk gerigt en van de straf der Overheid bevrijdt, alzoo wordt ook, benevens de burgerlijke straf, de Kerkelijke censuur noodzakelijk vereischt, om den zondaar met de Kerk en zijne naasten te verzoenen en de ergernissen uit de Gemeente CHRISTI weg te nemen.

Art. 86.

Wanneer dan iemand tegen de zuiverheid der Leer of vromigheid des wandels zondigt, zoo verre het heimelijk is, en geene openbare ergernis gegeven heeft, zoo zal de regel onderhouden worden, welken CHRISTUS duidelijk voorschrijft, Matth. XVIII.

Art. 87.

De heimelijke zonden, waarvan de zondaar door één en in het bijzonder, of voor twee of drie getuigen vermaand zijnde, berouw heeft, zullen voor den Kerkeraad niet gebragt worden.

Art. 88.

Zoo iemand, van eene heimelijke zonde door twee of drie personen in liefde vermaand zijnde, geen gehoor geeft, of anderzins eene openbare zonde bedreven heeft, zal zulks den Kerkeraad aangegeven worden.

Art. 89.

Van alle zoodanige zonden, die van wege hare natuur openbaar, of door verachting der Kerkelijke vermaning in het openbaar gekomen zijn, zal de verzoening (wanneer men zekere teekenen der boetvaardigheid ziet,) openbaar geschieden, door het oordeel des Kerkeraads; en ten platten lande of in mindere steden, daar maar één Dienaar is, met advies van twee genabuurde Gemeenten, in zoodanigen vorm en manier als tot stichting van eene iegelijke Gemeente bekwaam zal geoordeeld worden.

Art. 90.

Wie hardnekkig de vermaning des Kerkeraads verwerpt, ook die eene openbare, of anderzins eene grove zonde begaan heeft, zal van het Avondmaal des Heeren afgehouden worden.

En indien hij afgehouden zijnde, na verscheidene vermaningen geen teeken van boetvaardigheid bewijst, zoo zal men ten laatste tot het uiterste middel, namelijk, de afsnijding, komen, volgende den vorm, naar den Woorde Gods daartoe gesteld; doch zal niemand afgesneden worden, dan met voorgaand advies der Classis.

ART. 91.

Aleer men tot de afsnijding komt, zal men de hardnekkigheid des zondaars aan de Gemeente openlijk te kennen geven, de zonde verklarende, mitsgaders de naarstigheid aan hem bewezen in het bestraffen, afhouden van het H. Avondmaal en menigvuldige vermaningen, en zal de Gemeente vermaand worden hem aan te spreken, en voor hem te bidden. Zoodanige vermaningen zullen er drie geschieden.

In de eerste, zal de zondaar niet genoemd worden, opdat hij eenigzins verschoond worde; in de tweede, zal met advies der Classis zijn naam uitgedrukt worden. In de derde, zal men de Gemeente te kennen geven, dat men hem, tenzij dat hij zich bekeere, van de gemeenschap der Kerk uitsluiten zal, opdat zijne afsnijding, zoo hij hardnekkig blijft, met stilzwijgende bewilliging der Gemeente geschiede.

De tijd tusschen de vermaning, zal in het oordeel des Kerkeraads staan.

ART. 92.

Wanneer iemand, die geëxcommuniceerd is, zich wederom wil verzoenen met de Gemeente door boetvaardigheid, zoo zal hetzelve vóór de handeling des H. Avondmaals, of anders naar gelegenheid, te voren de Gemeente aangezegd worden, ten einde, hij ten naastkomenden H. Avondmaal (zoo verre niemand iets weet voort te brengen van het tegendeel) openbaar met belijdenis zijner bekeering weder opgenomen worden, volgende het Formulier daarvan zijnde.

ART. 93.

Wanneer de Dienaren des Goddelijken Woords, Ouderlingen of Diakenen, eene openbare grove zonde be-

drijven, die der Kerke schandelijk, of ook bij de Overheid strafwaardig is, zullen zij wel terstond, door voorgaand oordeel huns Kerkeraads en der naastbijgelegene Gemeente, in hunne Dienst geschorst worden ; maar of zij geheel van hunne Dienst af te zetten zijn, zal in het oordeel der Classis staan.

ART. 94.

Voorts onder de grove zonden, die waardig zijn met opschorting of afzetting van de Dienst gestraft te worden, zijn deze de voornaamsten :

Valsche leer of ketterij, openbare scheurmaking, openlijke godslastering, simonie, trouwelooze verlating van zijne Dienst, of indringing in eens anderen Dienst, meineedigheid, echtbreuk, hoererij, dieverij, geweld, gewoonlijke dronkenschap, vechterij, vuil gewin, kortelijk : alle zonden en grove daden, die den dader voor de wereld eerloos maken, en in een ander gemeen lidmaat der Gemeente der afsnijding waardig zouden gerekend worden.

ART. 95.

De Dienaren des Woords, Ouderlingen en Diakenen zullen onder zich de Christelijke censuur oefenen en elkander van de bediening huns ambts vriendelijk vermanen.

ART. 96.

Dengenen, die uit de Gemeente vertrekken, zal eene attestatie of getuigenis huns wandels, bij advies des Kerkeraads, medegegeven worden, onder het zegel der Gemeente, of daar geen zegel is, door twee onderteekend.

ART. 97.

Voorts zal den armen, om genoegzame oorzaak vertrekkende, van de Diakenen bijstand gedaan worden,

naar hunnen toestand, mits aanteekenende op den rug hunner attestatie de plaats, daar zij heen willen en de hulp die men hun zal gedaan hebben.

ART. 98.

Geen Kerk zal over andere Kerken, geen Dienaar over andere Dienaren, geen Ouderling of Diaken over andere Ouderlingen of Diakenen eenige heerschappij voeren.

ART. 99.

In middelmatige dingen zal men de buitenlandsche Kerken niet verwerpen, die een ander gebruik hebben dan wij.

ART. 100.

Deze artikelen, de wettelijke en behoorlijke orde der Kerke betreffende, zijn alzoo gesteld, dat zij (zoo het de nuttigheid der Kerk vereischt) veranderd, vermeerderd en verminderd mogen en behooren te worden. Nogtans zal het aan geene bijzondere Gemeente of Provincie vrijstaan zulks te doen; maar alle Gemeenten zullen arbeiden, deze te onderhouden, totdat in eene Synodale vergadering anders besloten wordt.

Aldus gedaan en besloten in de Nationale Synode, gehouden binnen Utrecht, begonnen den 28en September en geëindigd den 11en October 1837.

S. VAN VELZEN, V. D. M.
Synodi Praeses.

H. P. SCHOLTE, V. D. M.
Synodi Scriba.

De vorenstaande Kerkeördening is nagezien en in orde bevonden door de ondergeteekende, daartoe benoemde Commissie:

A. BRUMMELKAMP, V. D. M.
A. C. VAN RAALTE, V. D. M.
C. G. DE MOEN, Ouderling.
K. WILDEBOER, Ouderling.

FORMULIER VAN ONDERTEEKENING VOOR ALLE DIENAREN DES GODDELIJKEN WOORDS.

Wij ondergeteekenden, Dienaren des Goddelijken Woords, verklaren opregtelijk en in goede conscientie voor den HEERE, met deze onze onderteekening, dat wij van harte gevoelen en gelooven, dat al de artikelen en stukken der Leer, in de Formulieren van Eenigheid der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland (de Geloofsbelijdenis, den Catechismus en de Leerregels van de Synode van Dordrecht, A°. 1618, 1619,) begrepen, in alles met Gods Woord overeenkomen. Beloven derhalven, dat wij de voorzeide Leer naarstiglijk zullen leeren en getrouwelijk voorstaan, zonder iets tegen dezelve Leer, hetzij openlijk of heimelijk, hetzij direct of indirect te leeren of te schrijven. Gelijk ook, dat wij niet alleen alle dwalingen, tegen deze Leer strijdende, en met name ook die in de Synode van Dordrecht, in 1618 en 1619, zijn veroordeeld, verwerpen; maar dat wij ook genegen zijn, dezelve te wederleggen, tegen te spreken, en allen arbeid aan te wenden, om dezelve uit de Kerk te weren.

En indien het zou mogen gebeuren, dat wij na dezen eenig bedenken of ander gevoelen tegen deze Leer

kregen, beloven wij, dat wij hetzelve noch openlijk, noch heimelijk zullen voorstellen, leeren of verdedigen met prediken of schrijven.

Dat wij hetzelve alvorens den Kerkeraad, Classis en Synode zullen openbaren, om daar onderzocht te worden; bereid zijnde ten allen tijde, ons het oordeel des Kerkeraads, Classis of Synode gewilliglijk te onderwerpen, op straffe, dat wij hiertegen doende, metderdaad (*ipso facto*) van onze Diensten afgezet zullen zijn. En indien de Kerkeraad, Classis of Synode ten eenigen tijde, om gewigtige redenen van nadenken, om te behouden de eenigheid en zuiverheid der Leere, goed vond van ons te eischen nadere verklaring van ons gevoelen over eenig artikel dezer Formulieren van Eenigheid; zoo beloven wij ook mits dezen, dat wij ten allen tijde daartoe zullen willig en bereid zijn, op straffe als boven. Behoudens nogtans het regt van appèl, ingevalle wij misschien door de uitspraak des Kerkeraads, Classis of Synode meenden bezwaard te zijn; gedurende welken tijd van appèl, wij ons met de uitspraak en het oordeel van de provinciale Synode zullen tevreden houden.

FORMULIER VAN DEN EED TEGEN DE SIMONIE.

Verklare, belove, en zwere ik N. N. heiliglijk en als in den Name Gods, welken ik tot een' getuige over mijne ziel aanroep, dat ik, om te bekomen de beroeping in eenige Predikdienst, in wat plaats het zou mogen wezen, niet beloofd of gegeven heb, noch doen beloven, noch doen geven, dat ook nimmermeer daarvoor iets geven of beloven zal, noch doen geven of beloven eenige gaven of giften, aan eenige personen, geene uitgezonderd, directelijk of indirectelijk in eenige maniere; dat mij ook in geenen deele bekend is, dat iemand van mijnentwege, of om mijnentwil, of wel uit zich zelven daarom iets beloofd of gegeven heeft, beloven of geven zal; en ingeval te eeniger tijd tot mijne kennisse zou komen, dat iemand, wie het zou mogen wezen, van mijnentwege, of om mijnentwil, of wel uit zich zelven daarvoor iets zou hebben beloofd of gegeven, doen beloven of doen geven, dat ik het zelve ten allen tijde zal openbaren aan de Classis, alwaar mijn preparatoir examen zal geschied zijn, of aan de Classis, onder welke ik de Predikdienst als dan zou exerceren.

Dezen mij voorgelezenen Eed beloof ik getrouwelijk na te komen.

Zoo waarlijk helpe mij God Almagtig.

HANDELINGEN

VAN DE

OPZIENERS

DER

GEMEENTE JESU CHRISTI,

VERGADERD TE UTRECHT,

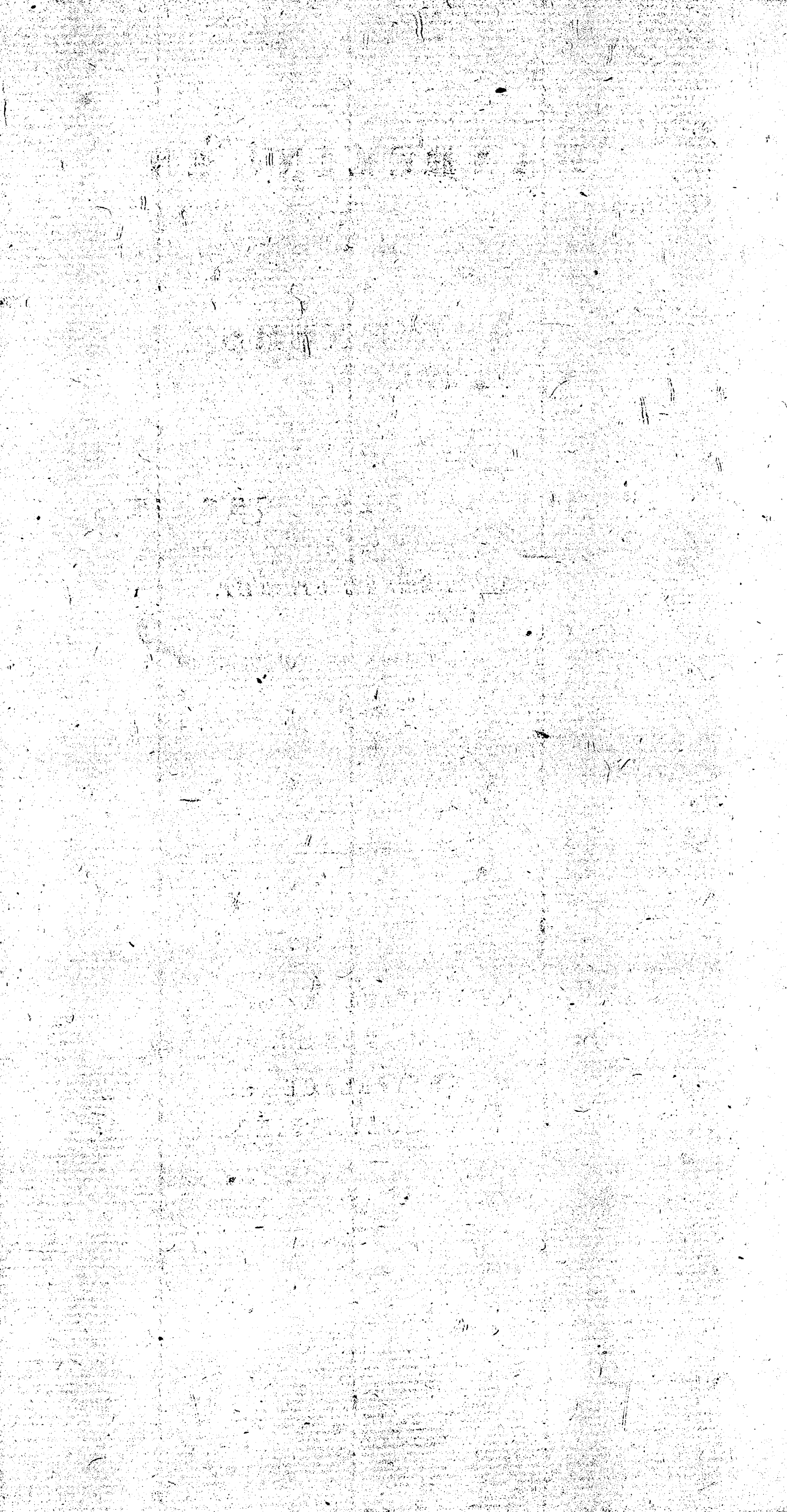
DEN 28STEN SEPTEMBER EN VOLGENDE DAGEN

A°. 1837.

TE AMSTERDAM, BIJ
H. HÖVEKER.
TE 's GRAVENHAGE, BIJ
J. VAN GOLVERDINGE.

1838.

VOORWOORD.

De Nationale Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland heeft gewild, dat hare handelingen door den druk aan de Gemeenten bekend zouden gemaakt worden. Indien zij hare eigene eer bedoeld had, zoude zij deze bekendmaking hebben verhinderd. Doch niet bijeengekomen zijnde, om persoonlijke of wereldsche belangen voor te staan, vergaderd integendeel tot bevordering van den opbouw der Kerk, hebben de opzieners der Gemeente niet geschroomd, rekenschap af te leggen van hunne werkzaamheden. Een iegelijk oordeele dus zelf. Maar dat oordeel worde niet gewijzigd door eigen zin of vooringenomenheid; het worde niet bestierd door wantrouwen of kwaad vermoeden; het zij niet gegrond op overleveringen en gebruiken: Gods Woord zij het eenige rigtsnoer om deze handelingen te beoordeelen, want van dat Woord geeft de Heilige Geest getuigenis, dat zoo velen als daarnaar wandelen, over dezelve zal wezen vrede en barmhartigheid en over het Israël Gods. *Wie dit Woord voor den eenigen*

regel houdt, en tevens van God geleerd heeft te bidden: Uw Koningrijk kome, *dien zal het wel smarten, wanneer hij ontwaart, dat ook in de Gemeente des Heeren verschillen en oneenigheden gevonden worden, doch hij zal daarom van de Gemeente niet afkeeren, maar veeleer medewerken, naar de gave, die God hem verleend heeft, tot opbouwing der broederen.* ABRAHAM *en* LOTH, PAULUS *en* BARNABAS, *de discipelen, de gemeente van Corinthe en anderen staan als getuigen opgeteekend, dat zoo wel de uitverkorenen in het bijzonder, als de geheele heilige Gemeente des Heeren hier nog niet bevrijd zijn van struikelingen, zonden, verschillen en oneenigheden. Ook die oneenigheden worden door Gods bestiering dienstbaar gemaakt ten goede. De opregten zullen daardoor meer en meer beproefd, en de geveinsden daardoor openbaar worden. En hoewel dan het wee uitgesproken is over degenen, door wie de ergernissen komen, nogtans is het noodzakelijk, dat zij komen.*

Daar zijn menschen, die het oude begeeren omdat het oud is, anderen haken naar het nieuwe uit zucht naar verandering: beiden zullen geen behagen vinden in de bepalingen en verordeningen der Synode, maar beiden missen ook het kenmerk der ware schriftgeleerden, want JEZUS *zegt:* Een iegelijk schriftgeleerde, in het Koningrijk der hemelen onderwezen, is gelijk een heer des huizes, die uit zijnen schat nieuwe en oude dingen voortbrengt.

Het is vooral de Kerkeördening, door de Synode vastgesteld, die getuigenis geeft in welke mate de Synode dit onderwijs heeft ontvangen. Wie de han-

delingen over dit onderwerp nagaat, zal kunnen zien, dat de Synode getracht heeft te waken voor de eere van den Koning der Kerk, voor de zuiverheid der leer en de bezorging van de goede orde in de Gemeenten. Terwijl zij zich afkeerig betoond heeft van het verlaten der oude beproefde paden, is zij ook op hare hoede geweest tegen de verkeerdheden, die reeds in vroegere dagen tegen Gods Woord ingevoerd waren; waaronder onze godzalige voorvaders gebukt gingen, doch waarvan wij door Gods genade verlost zijn. Hierom is de Kerkeördening der Synode te Dordrecht, in 1619 gehouden, als leiddraad gevolgd: doch niet blindelings. Zij is nagezien en, waar het belang der Kerk dit vereischte, is zij veranderd, vermeerderd of verminderd. — Er zijn sommigen, die aangaande het stuk der Kerkeördeningen zeer onkundig zijn. Zij stellen dezelve gelijk met de Geloofsformulieren; en wanneer deze van eenige verandering in de Kerkeördening hooren, vreezen zij, dat in de leer zelve verandering wordt gemaakt. Tot onderrigting derzulken dient, dat eene Kerkeördening geheel iets anders is dan onze Formulieren van eenigheid. De laatsten bevatten de leer onzer Gereformeerde Kerk. Daarbij heeft elk lid der Synode van den beginne af verklaard in alle opzigten te willen blijven. Er is zelfs geene sprake geweest om daarin het minste te veranderen. Terwijl ook, zoo naauwkeurig mogelijk, bepaald is, dat elke dienaar in de Gemeente daaraan verbonden is. De Kerkeördening echter, gelijk het woord reeds aanduidt, bevat alleen hetgeen tot goede

orde in de Gemeente, overeenkomstig de leer der Kerk, noodzakelijk en nuttig geacht wordt. Deze ordening kan niet altoos dezelfde blijven. Zij moet veranderd, vermeerderd of verminderd worden, wanneer de toestand of het belang der Kerk zulks vereischt. Daarom hebben onze Vaders dezelve ook veranderd; zoo dat reeds vroeger zes Kerkeördeningen, de eene na de andere in de Gereformeerde Kerk ingevoerd zijn; terwijl elke Nationale Synode, zoo wel die van Wezel als Dordrecht, bepaald heeft, dat de Kerkeördening behoort te worden veranderd, wanneer het welzijn der Kerk het vordert. Wanneer onze Synode, te Utrecht gehouden, ziende het belang der Gemeente, die verandering had nagelaten, dan zoude zij hare verpligting hebben verwaarloosd, zij zoude ontrouw aan God en de Gemeente geweest zijn. — Werd het bevonden, dat eenige verordening tegen Gods Woord gemaakt is, dan zeker behoorde een iegelijk daartegen op te komen; maar integendeel wij vertrouwen, dat de Synode zoo veel in haar vermogen was de ware Gereformeerde leer tegen alle eigendunkelijke gevoelens en eigenwillige veranderingen of afwijkingen heeft gehandhaafd, dat zij zoo wel tegen heerschappijvoering als tegen losbandigheid gewaakt heeft, dat zij, ja, elke aanranding der waardigheid van onzen eeuwigen Koning JEZUS CHRISTUS *heeft zoeken af te weren, maar ook der Overheden en Magten gehoorzaamheid, liefde en eerbied wil bewezen hebben. Terwijl zij overigens nog eenige bepalingen gemaakt heeft, waarvan de nuttigheid voor de orde, eensgezindheid en stichting der*

Gemeente aan elken nadenkende kan blijken. — Het betreft dus hier geene verandering en zelfs geene wijziging in fondamentele of niet fondamentele leerstukken. Daar is geene verandering gemaakt in eenig gedeelte der leer. Het betreft alleen de ordening, de regeling der zaken, die op de dienst van God en Zijne Gemeente betrekking hebben.

Thans ook is een iegelijk verpligt, zich daaraan te onderwerpen. Indien er zijn, die eigendunkelijk daarvan wilden afwijken, die zouden groot kwaad doen. Deze toch zouden niet slechts hunne minachting toonen ten aanzien der regering der Kerk, waarvan wij, Gereformeerden, gelooven, dat zij van God zelven is ingesteld; moedwillig daarenboven zouden zij de Gemeente aan verwarring en verdeeldheid prijs geven, en den Koning der Kerk, die door Zijne dienaren regeert, met daden verwerpen, maar daarom ook Zijnen toorn moeten ondervinden. Toen Israël, uit Egypte uitgeleid zijnde, in de woestijn was, wilden sommigen met fraaije woorden het volk verleiden om tegen de dienstknechten Gods op te staan. Zij wilden zelven heerschen. Zoo zouden ook thans sommigen kunnen opstaan, om met schoonschijnende taal de Gemeente te vervoeren, tweedragt te zaaijen, en haar tegen de dienaars, die God gezonden heeft, op te zetten. Maar gelijk de vergadering van KORAH, DATHAN *en* ABIRAM *met allen die hen aanhingen, de plagen des Almagtigen ondervonden, zoo ook zouden nu alle beroerders der Gemeente het ongenoegen en den toorn Gods op zich laden. Een iegelijk zij daarom gewaarschuwd. —*

Die waarlijk den Heere vreest, doet even als MARIA, *waarvan wij lezen Luc.* X: 39 *enz. Deze begeerde niet te twisten, zij luisterde slechts naar den Heere, hield het oog alleen op Hem gevestigd, had zich geheel aan Hem overgegeven; geheel had zij Hem aangenomen en liet zich ook niet van Hem aftrekken. Och! waren er vele zulke* MARIAAS, *en mogt de geheele gemeente die gestalte toonen; dan zoude een iegelijk zich wachten voor twist of verdeeldheid, dan zoude niemand van dingen willen spreken, die hem te hoog zijn en niemand zoude de eerste willen wezen. Dan zouden allen zich aan den Heere onderwerpen, en de leeraars, die van God gezonden zijn, achten om huns werks wille. En terwijl liefde en eensgezindheid gevonden werden, zoude God Zijne zegeningen en het leven schenken. Daarom, dierbare broeders en zusters! wien het goed is nabij God te wezen, laat er geene ijdele twistvragen onder ons gevoerd worden, maar de een achte den ander uitnemender dan zich zelven, en laat ons gelijk* MARIA, *alleen hooren naar hetgeen van den Heere gezegd wordt, en daarom ook naar Zijn Woord wandelen.*

Wanneer er oneenigheden gevonden worden, dan zeker zullen de verdrukkingen onzer vijanden nog langer noodzakelijk zijn. Daartoe toch moeten ook de verdrukkingen dienen, opdat zij lijdzaamheid werken en alzoo de gemeente in vrede leve en gesticht worde. Och! dat het dan blijke, dat hetgene wij tot hiertoe ondervonden, niet te vergeefs is geweest, en dat ook wij met die taal van DAVID *instemmen:* Eer ik ver-

drukt werd, dwaalde ik, maar nu onderhoude ik Uw woord.

Nog op dit oogenblik verkeert de Gemeente in vele opzigten in eenen duisteren toestand, maar ook wanneer Gods Gemeente in duistere wegen wandelt, wil de Heere, dat zij op Hem betrouwe, en ook aan ons heeft Hij reeds dikwerf Zijne bewaring en uitredding getoond. Toen de Synode gehouden werd en sommige leden, blijkens deze handelingen, tegen de verordeningen protesteerden, gaf dit een droevig vooruitzigt in de toekomst. Want hoewel die verordeningen bij groote meerderheid der leden waren vastgesteld, en daarom volgens alle regelen, ook der vroegere Kerkeördeningen, van verbindende kracht waren, evenwel was door die protesten veel te vreezen voor twijfelmoedigheid, wantrouwen en verdeeldheid in de Gemeenten. Doch de Heere heeft ook hierin voorzien, en naar het geroep gehoord dergenen, die baden om den vrede van Jeruzalem. De afgevaardigden uit de provinciën Groningen en Drenthe hebben, benevens den Weleerwaardigen Leeraar H. DE COCK, *in overeenstemming met de kerkvergaderingen dier provinciën, verklaard, met de Kerkeördening der Synode in te stemmen, bedingende alleen in twee punten, waardoor geen gevaar is voor den vrede der Kerk, de gemeente vrij te laten. Deze gewigtige verklaringen zijn als bijlagen achter deze handelingen gedrukt. Terwijl er dus vroeger groote reden van vreeze voor de Kerk was, hebben wij thans weder groote reden, ons over deze bestiering des Heeren te verblijden. Laat*

dan, geliefde gemeente! de Herder en Leeraar, die het eerste voorbeeld gaf, om den strijd aan te binden tegen hen, die den Koning der Kerk verloochenen, en aanmaande om af te scheiden van de valsche Kerk, laat hij, in hetgene hij thans gedaan heeft, voor ons een voorbeeld wezen, om ook onze dwalingen te erkennen, in plaats van te volharden uit hoogmoed, wanneer wij vervoerd zijn. Maar bovenal, laat ons oog gevestigd zijn op Hem, die gezegd heeft: Ik zal Mijne gemeente bouwen. *De wereld heeft reeds veel geweld op die gemeente beproefd; de Vorst der duisternis heeft reeds vele listen tot overweldiging in het werk gesteld; maar tot hiertoe heeft de Heere geholpen, en, hoewel het een wonder is in onze oogen, gèene magt of list heeft de gemeente kunnen verwoesten. De Heere zij dan voorts onze toevlugt en onze sterkte! Hem zij de eer en de heerlijkheid en de dankzegging, in alle eeuwigheid! Amen.*

S. VAN VELZEN, *Synodi Praeses.*

VERGADERING der Opzieners uit de verschillende Provinciën in Nederland, begonnen den 28sten September en geëindigd den 11den October 1837.

EERSTE ZITTING.

ART. I.

Tegenwoordig waren de navolgende Broeders:

Ds. A. BRUMMELKAMP,
" H. P. SCHOLTE,
" S. VAN VELZEN,
" A. C. VAN RAALTE,
" H. DE COCK,
" G. F. GEZELLE MEERBURG.

Uit Gelderland:

D. VAN ENK,	Ouderling	te Hattem.
C. G. DE MOEN,	"	"
JAN STRAVER,	"	te Neder-Hemert.

Uit Zuid-Holland:

CORN. VAN DER MEULEN,	"	te Middel-Harnas.

K. DE JONG,	Ouderling	te Langerak.
A. KOOL,	„	te Leerdam.
Uit Noord-Holland:		
G. BAAIJ,	„	te Hoorn.
P. WAKKER,	„	te Zaandam.
Uit Zeeland:		
J. MINDERHOUT,	„	te Middelburg.
J. VAN DE LUIJSTER,	„	te Borselen.
Uit Utrecht:		
H. G. KLIJN,	„	te Utrecht.
J. NIERMEIJER,	„	te Linschoten.
Uit Friesland:		
P. S. VAN DER WOUDE,	„	te Wanswerk.
Uit Overijssel:		
DIRK HOKSBERGEN,	„	te Kampen.
Uit Groningen:		
D. D. DRUKKER,	„	te Grootegast.
K. M. WILDEBOER,	„	te Midwolda.
Uit Drenthe:		
F. A. KOK,	„	te Dwingelo.
Uit Noord-Braband:		
B. H. PLOEG,	„	te Klundert.

ART. 2.

De Weleerw. Ds. A. BRUMMELKAMP opent, als Predikant der eerst in rang zijnde Provincie, de vergadering met het gebed. De Broeders uit Zeeland maken bekend, dat de Weleerw. Ds. H. J. BUDDINGH door ongesteldheid verhinderd is geworden, deze vergadering bij te wonen.

ART. 3.

De Vergadering gaat over tot de verkiezing van eenen Praeses en Scriba; met algemeene stemmen wordt besloten, dat de Praeses en Scriba der vorige Synode als zoodanig voor deze Vergadering niet weder verkiesbaar zullen zijn. Tot tegenwoordigen Praeses wordt verkozen de Weleerw. Ds. S. VAN VELZEN, en tot Scriba de Weleerw. Ds. H. P. SCHOLTE.

ART. 4.

De Praeses gaat over tot het voorlezen der verschillende lastbrieven, en wordt bevonden dat de op deze Vergadering tegenwoordig zijnde broeders wettiglijk gezonden zijn door hunne respective Provinciën.

ART. 5.

Wordt gesproken over de manier van stemmen in zaken, die door meerderheid van stemmen beslist moeten worden, en besloten, dat, daar al de broeders eene wettige zending hebben, ook allen hoofd voor hoofd behooren te stemmen, en dat de broeders, die alléén zijn afgevaardigd, vrijheid hebben hunne Secundi te doen overkomen, om ter hunner hulp in de Vergadering zitting te nemen.

ART. 6.

Wordt voorgelezen eene missive van den Eerw. A. SMEDES, Ouderling te Assen, mede onderteekend door de Diakenen dier gemeente, behelzende protest tegen den lastbrief van Drenthe, uit hoofde dat volgens

zijne meening in dien lastbrief den afgevaardigden wordt in last gegeven om te besluiten naar Gods Woord *en* de praktijk der vaderen, geloovende de broeder Ouderling SMEDES, dat de praktijk nooit als regel van onze besluiten gelden mag.

Verder eenig bezwaar tegen Ds. DE COCK, wegens het voorgevallene op eene Provinciale Vergadering. Eene opgave wegens het onderzoek betrekkelijk eene Provinciale handeling wegens verschil tusschen Ds. DE COCK en den Ouderling SMEDES, alsmede een verzoek dat de Vergadering niet moge oordeelen naar vroegere praktijk, maar naar Gods Woord en de Formulieren van eenigheid, benevens mededeeling van twee acten, waarbij twee leden der gemeente te Assen verklaren zich van de Kerk af te scheiden.

ART. 7.

Wordt door den Praeses voorgesteld, dat Ds. DE COCK zich zou verantwoorden wegens de beschuldiging tegen Z. Weleerw. persoon. Ds. DE COCK zegt, dat het zijne bedoeling niet geweest is om te zeggen dat Art. 59, 60, 61, der handelingen van de vorige Synode waren ondergeschoven, maar dat Z. Weleerw. alleen bedoeld had, dat, indien zulk eene uitlegging als SMEDES er aan geeft *bepaald* was, het dan listiglijk is opgesteld. Dat de Ouderling SMEDES echter zegt, dat door het bepaalde op de Synode te Amsterdam, het gevoelen van Ds. DE COCK wordt veroordeeld.

Al de leden der Vergadering, die op de vorige Synode tegenwoordig geweest zijn, erkennen volko-

men, dat er geene vaste bepaling omtrent de bediening des Doops aan kinderen gemaakt is, gelijk blijkt uit het slot van Art. 60 dier Vergadering.

De Vergadering oordeelt, dat de broeder Ouderling A. SMEDES zal verzocht worden, om zelf in de Vergadering te komen, ten einde over de zaken in geschil te spreken.

ART. 8.

De Vergadering wordt, na het zingen van Ps. CIX: 17, met dankzegging gesloten door Ds. DE COCK.

TWEEDE ZITTING.

ART. 9.

De Vergadering wordt, na het zingen van Ps. LXXXIX: 7, geopend door den Praeses.

ART. 10.

Wordt gesproken over de onderteekening van eene acte van verbindtenis voor *deze* Vergadering, en wordt besloten, dat de acte, op de Synode van Dordrecht, voor die Vergadering opgesteld, met de daarin noodige verandering, ook door *deze* Vergadering zal aangenomen worden. Dezelve luidt aldus:

> Ik belove voor God, dien ik geloove en eere hier tegenwoordig en een doorgronder der harten en nieren te zijn, dat

ik in deze gansche Synodale Vergadering niet eenige menschelijke schriften, maar Gods Woord alleen voor eenen zekeren en ongetwijfelden regel des geloofs zal houden en gebruiken; verklarende tevens, dat ik mij in goede conscientie verbonden achte aan de Formulieren van eenigheid der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland, als in alles overeenkomende met dat Woord, en dat ik in deze gansche Vergadering niets zal voorhebben dan de eere Gods, de rust der Kerk en voornamelijk de behoudenis van de zuiverheid der leer.

ART. 11.

Na voorlezing betuigt een iegelijk lid der Vergadering zijne verbindtenis daaraan, en ten getuige daarvan wordt die acte door al de broeders onderteekend.

ART. 12.

Wordt overgegaan tot het onderzoek der beschuldigingen, door Ds. DE COCK, in vereeniging met de Provinciale Vergaderingen van Groningen en Drenthe, tegen Ds. H. P. SCHOLTE ingebragt, en daartoe worden onderscheidene brieven, van wederzijden geschreven, voorgelezen.

ART. 13.

Wat betreft de beschuldiging van tegenwerking eener Synode, wordt bevonden, door wederzijdsche

oplossing, dat dit is voortgevloeid uit misverstand van hetgeen daarover te Amsterdam is gesproken.

Art. 14.

Wat betreft de beschuldiging van verdraaijing der Formulieren van eenigheid, wordt na onderzoek geoordeeld dat die beschuldiging ongegrond is.

De Praeses stelt voor, dat van wege deze Vergadering aan de Provinciale Vergaderingen van Groningen en Drenthe geschreven zal worden, om deze beschuldiging in te trekken, hoewel deze Vergadering, na gedaan onderzoek, wel vertrouwt dat de broeders in die Provinciën in onwetendheid gehandeld hebben; dewijl uit het onderzoek is gebleken, dat de broeders Ouderlingen alleen vergelijking gemaakt hebben met de uitgave der Leerregels van Ds. DE COCK, en er eene verkeerde vertaling in Art. 16, Hoofdst. I der Leerregels, door Ds. SCHOLTE uitgegeven, door Ds. DE COCK was opgemerkt. Met welk voorstel de Vergadering zich vereenigt.

Art. 15.

Door de Vergadering is benoemd de Weleerw. Ds. BRUMMELKAMP, om den brief aan de Provinciale Vergaderingen van Groningen en Drenthe op te stellen.

Art. 16.

Wordt door den Praeses voorgesteld om te besluiten dat, op last der geheele Kerk, eene uitgave worde bezorgd van de Formulieren van eenigheid, en daarom door deze Vergadering maatregelen worden genomen,

ten einde die uitgave te bezorgen, opdat de gemeente in het bezit van eene zoo veel mogelijk zuivere uitgave gesteld worde. Waarom dan ook deze uitgave niet door eene Provinciale Synode, in de tegenwoordige omstandigheden, maar alleen door de Nationale Synode behoort bezorgd te worden; hetwelk wordt goedgekeurd.

ART. 17.

De Vergadering is met dankzegging geëindigd door Ds. G. F. GEZELLE MEERBURG, na het zingen van Ps. XXV: 2.

DERDE ZITTING.

ART. 18.

De Vergadering wordt door den Praeses met het gebed geopend, na het zingen van Ps. XLVI: 3, 4, waarna de notulen van de twee vorige Vergaderingen zijn voorgelezen en goedgekeurd.

ART. 19.

Wordt door den Scriba mededeeling gedaan van drie brieven, gewisseld tusschen Ds. H. P. SCHOLTE en J. R. ANANIAS. De Scriba merkt aan, dat de brieven van ANANIAS bij Z. Weleerw. het vermoeden verwekt hebben, dat deze, door het in verdenking brengen van Ds. H. DE COCK, zich aangenaam zoekt te maken bij Ds. H. P. SCHOLTE, en daardoor zich schuldig maakt aan zoodanige praktijk, welke

aan geen' lidmaat der Kerk voegt, maar bovenal ten hoogste is af te keuren in iemand, die zegt, zich gewijd te hebben aan de voorbereiding tot de H. Dienst.

Daar echter deze brieven zulk eene uitwerking niet hadden gehad, en er geene personele verdenking tegen Ds. DE COCK bij Ds. SCHOLTE aanwezig was, zoo hadden die brieven eene geheel tegenovergestelde uitwerking, en heeft Ds. SCHOLTE voor den aanvang van de Vergadering de bedoelde brieven dadelijk aan Ds. DE COCK medegedeeld. Daarop is ANANIAS den volgenden morgen vertrokken, zonder van iemand anders afscheid te nemen, dan van diegenen, wie hij niet ongemerkt kon voorbijgaan. Ds. BRUMMELKAMP heeft hem nog ernstig vermaand om te blijven, en hem de opmerking gedaan, dat hij, wanneer hij zoo wegliep, een' iegelijk die onpartijdig oordeelt in het vermoeden moest brengen of bevestigen, dat zijn eigen geweten hem beschuldigde. Hij gaf voor, dat hij heen ging, omdat hij vermoedde onder de verdenking te leggen, dat hij zich door onbehoorlijke middelen in de H. Dienst heeft zoeken in te dringen.

ART. 20.

De Vergadering oordeelt eenpariglijk, na mededeeling van eenige nadere bijzonderheden betrekkelijk ANANIAS, door een paar broeders gegeven, dat het gedrag van ANANIAS allen grond tot vermoeden heeft gegeven, dat zijne bedoelingen niet zuiver zijn, en wordt besloten, dat een der broeders gemagtigd zou worden om een ontwerp van brief aan de Provinciale

Vergadering van Groningen op te maken, waarin het gedrag van ANANIAS wordt bekend gemaakt, en tevens opgewekt om te waken dat deze persoon zich niet indringe in eenig gedeelte der Heilige Bediening in de gemeente. Daartoe wordt benoemd de broeder Ouderling C. G. DE MOEN.

ART. 21.

Wordt overgegaan tot het voordragen der beschuldigingen tegen Ds. H. P. SCHOLTE, wegens dwaling over het leerstuk der regtvaardigmaking des zondaars voor God, en wordt bevonden dat dit was voortgevloeid uit eenen particulieren brief van Ds. SCHOLTE aan Ds. DE COCK, waarin de laatste beschuldigd wordt van ligtvaardiglijk gehandeld te hebben in de behandeling van de leer der regtvaardigmaking. Daarop had Ds. DE COCK het vermoeden opgevat, dat Ds. SCHOLTE het gevoelen der Hebreën voorstond. Dit vermoeden was op de Provinciale Vergadering van Groningen en Drenthe door Ds. DE COCK voorgedragen, waarop die Vergaderingen eene beschuldiging tegen Ds. SCHOLTE hebben uitgebragt, van te dwalen in het leerstuk der regtvaardigmaking.

De Vergadering wordt opgeschort tot de namiddagzitting.

VIERDE ZITTING.

ART. 22.

De Vergadering wordt geopend met gebed door den Scriba, na het zingen van Ps. CXXXI: 4.

Art. 23.

De zaken, welke tusschen de beide voornoemde Leeraren waren voorgevallen, ontwikkeld zijnde, erkent Ds. SCHOLTE de beschuldiging in eenen particulieren brief gedaan te hebben, op grond van een vermoeden, hetwelk nu gebleken is verkeerd te wezen, en dat daarom ook de beschuldiging tegen Ds. DE COCK verkeerd is. Ds. DE COCK erkent dat nu alle beschuldiging wegvalt, waarmede de Vergadering genoegen neemt.

De Vergadering geeft echter tevens te kennen, dat geen Leeraar of lidmaat der gemeente, zoo lang hij niet bewezen wordt eene dwaling voor te staan, van onregtzinnigheid mag betigt worden. Aan de Provinciale Vergaderingen van Drenthe en Groningen zal van deze zaak berigt worden gegeven en deze tevens aangemaand worden, om nu ook hunne beschuldigingen, in overeenstemming met Ds. DE COCK tegen Ds. SCHOLTE ingebrağt, in te trekken.

Art. 24.

Wordt voorgesteld de beschuldiging wegens het door Ds. SCHOLTE uitgegeven vraagboekje; (vooraf wordt echter besloten dat het verschil over de bediening des Heiligen Kinderdoops hier niet in aanmerking kan genomen worden); wat het eerste gedeelte betreft, wordt na gedane voorlezing en overweging geoordeeld dat de voorrede zuiver Gereformeerd is en niet smaakt naar den eigenkrachtigen Remonstrant, dat in het boekje zelf ook geene Remonstrantsche leer wordt voorgedragen. De Provinciale Vergaderingen van Groningen

en Drenthe zullen worden aangeschreven om hunne beschuldiging hiertegen in te trekken.

Art. 25.

Wordt ten tweede gesproken over de uitgave zelve. De Praeses stelt voor dat de uitgave van vraagboekjes door eenig' particulier' Predikant ongeoorloofd is, en dat dus ook dit boekje, hoewel zuiver van inhoud, echter niet had behooren uitgegeven te worden, vooral wegens Art. 43 der Amsterdamsche Synode. De Vergadering wordt rondgevraagd wat haar oordeel is, en de Vergadering oordeelt, dat de uitgave strijdig is met dat Art. 43, behalve Ds. MEERBURG. Ds. SCHOLTE erkent, dat wanneer de geest en letter van dit Artikel zoodanig is, dat daardoor alle mogelijke uitgave van vraagboekjes voor bijzonder en huiselijk gebruik wordt veroordeeld, hij dan door de uitgave van zijn vraagboekje tegen dat Artikel gezondigd heeft. Dat hij dan echter tevens tegen dat beginsel en ook tegen dat Art. 43 protesteert, en daarvan herziening vraagt.

Art. 26.

De Praeses stelt voor de vraag, of het geoorloofd is dat eenig particulier, het zij Predikant of lidmaat, een vraagboekje, het zij voor bijzondere, het zij voor openbare catechisatiën uitgeve, dan wel of de uitgave van zoodanige vraagboekjes moet geschieden namens of op last eener Nationale Synode, ten einde alle schadelijke invoeringen voor de gemeente voor te komen. Deze vraag besproken zijnde, wordt de nadere behandeling derzelve uitgesteld tot de volgende Zitting.

ART. 27.

De Vergadering wordt met dankzegging gesloten door Ds. DE COCK, na het zingen van Ps. CXIX: 1.

VIJFDE ZITTING.

ART. 28.

Na het zingen van Ps. LXXXVI: 3, 6, wordt de Vergadering geopend met gebed door Ds. VAN RAALTE. Daarna worden de notulen der twee vorige Vergaderingen gelezen en goedgekeurd.

ART. 29.

Ten aanzien der vraag, door den Praeses voorgesteld in Art. 26, betrekkelijk de vraagboekjes voor kerkelijk gebruik, is door Ds. BRUMMELKAMP aan de Vergadering voorgesteld het navolgende antwoord:

Naardien de ondervinding geleerd heeft, dat zij, die van de waarheid afdwaalden en de leugen zochten voort te planten, zich daartoe gedurig bediend hebben van willekeurig uitgegevene vraagboekjes, antwoordt de Vergadering, „dat het uitgeven van vraagboekjes om den kinderen daaruit te catechiseren, in bijzondere zoo wel als openbare catechisatiën, ongeoorloofd is, ten zij die uitgave geschiede door de Nationale Synode, uit aanmerking van de tegenwoordige omstandigheden der Kerk. Indien echter iemand oordeelen mogt dat hij noodzaak had, over de leere der

waarheid in vragen en antwoorden te schrijven, verlangt de Vergadering nadrukkelijk, dat alsdan of in een voorwoord of door de commissie visitatorum librorum worde verklaard, dat het niet bestemd is voor het catechetisch onderwijs; met welk antwoord de Vergadering zich heeft vereenigd.

ART. 30.

Wordt door den Praeses in rondvraag gebragt of het noodig wordt geoordeeld voor de gemeente, dat er, benevens den catechismus en het kort begrip, nog iets worde uitgegeven door de Kerk ten gebruike bij het school- en kerkonderwijs, en wordt eenparig geoordeeld dat er nog iets moet uitgegeven worden.

ART. 31.

Wordt door eenige broeders voorgesteld om het kleine vraagboekje van HELLENBROEK kerkelijk uit te geven, opdat het in de vrijheid der Kerke zij, hetzelve al of niet te gebruiken. Na onderscheidene gesprekken daarover wordt door de meerderheid van stemmen geoordeeld, dat het, behoudens het onderzoek en oordeel eener daartoe te benoemene Commissie, kerkelijk moet uitgegeven worden.

ART. 32.

Wordt vervolgens voorgesteld of er niet behoort te worden vervaardigd een tot algemeen gebruik bestemd, practicaal-historisch vraagboekje; hetwelk algemeen wordt toegestemd.

ART. 33.

Wordt overgegaan tot de benoeming eener Commissie uit drie Predikanten en drie Ouderlingen, ter bezorging der beide boekjes. Na de stemming bleek dat daartoe met meerderheid van stemmen benoemd zijn de Predikanten S. VAN VELZEN, A. BRUMMELKAMP en H. P. SCHOLTE, benevens de Ouderlingen H. G. KLIJN, C. G. DE MOEN en P. WAKKER.

ART. 34.

De Vergadering wordt, na het zingen van Ps. CXXII: 3, door den broeder Ouderling H. G. KLIJN gesloten.

ZESDE ZITTING.

ART. 35.

De Vergadering wordt, na het zingen van Ps. CXXXVII: 3, door den Praeses geopend met het gebed. In de Vergadering waren gekomen de broeders Ouderlingen P. O. DE JONG van Wolvega, Secundus van Vriesland, en A. SCHOUWENBERG van Zwolle, Secundus van Overijssel; alsmede de broeder Ouderling A. SMEDES van Assen.

ART. 36.

Wordt door den broeder C. G. DE MOEN mededeeling gedaan van eenen ten gevolge besluit der Vergadering opgestelden brief, ten einde dezelve aan de

Provinciale Vergadering van Groningen te zenden, wegens het gedrag van ANANIAS, opdat die Vergadering moge waken, dat voornoemde ANANIAS zich niet indringe in de bediening des Heiligen Evangelies.

Deze brief wordt met eenige verandering goedgekeurd.

ART. 37.

Wordt aan de broeders P. O. DE JONG en A. SCHOUWENBURG de acte van verbindtenis voor deze Vergadering voorgelezen, welke betuigen zich daaraan te verbinden en dezelve ten gevolge daarvan onderteekenen.

ART. 38.

Wordt door den broeder SMEDES het bezwaar voorgesteld betrekkelijk den lastbrief van Drenthe, als rijzende daaruit het vermoeden, dat men de praktijk van vroegere dagen ten regel wilde stellen.

Daarop is te gelijk door den Scriba een bezwaar voorgedragen van wege eenige Provinciën, tegen den titel van het adres, door de Ouderlingen van Groningen en Drenthe, benevens Ds. DE COCK, ingeleverd aan Z. M. en de Staten-Generaal, waaruit hetzelfde vermoeden was opgerezen; en is aan de Groningsche en Drenthsche afgevaardigden verklaring gevraagd van deze uitdrukking op den titel van het adres: „*De* „*Gereformeerden van de Provinciën Groningen en* „*Drenthe, die wenschen te blijven bij hetgeen hun* „*door onze Vaderen is overgeleverd.*" De afgevaardigden van die Provinciën, benevens die van de gemeenten Zwolle en Kampen, verklaren, *dat zij als re-*

gel van geloof en wandel stellen Gods Woord en de daarop in alles gegronde Formulieren van eenigheid onzer Kerk.

ART. 39.

Wordt behandeld het bezwaar, door den broeder SMEDES van Assen ingebragt, wegens een besluit van de Provinciale Vergadering van Drenthe, ten opzigte van eene zaak, die de gemeente Assen betreft.

Wordt, bij meerderheid van stemmen, geoordeeld, dat de Provinciale Vergadering van Drenthe behoort aangeschreven te worden, dat zij de wettige orde der Kerk heeft overtreden, door zich, buiten hare bevoegdheid, te mengen in zaken die eenen particulieren Kerkeraad betreffen; gelijk zulks ook in Art. 30 der Kerkeördening van Dordrecht verboden is.

ART. 40.

Wordt door den Praeses voorgesteld, dat de overige zaken, welke er tusschen den Kerkeraad van Assen en de overige Kerkeraden van Drenthe bestaan, niet verder op deze Vergadering behooren behandeld te worden; dewijl dezelve provinciaal behooren afgedaan te worden, en zoo dit niet mogt kunnen geschieden, dezelve dan eerst op eene nadere algemeene Vergadering ter tafel gebragt worden.

ART. 41.

Door den Praeses wordt voorgesteld, dat eene Commissie benoemd zal worden, bestaande uit drie Predikanten en twee Ouderlingen, om eene Nederduitsche

uitgave van de Formulieren van eenigheid gereed te maken; wanneer dit werk gereed is, zullen de overige Predikanten met hunne Kerkeraden hetzelve nazien en goedkeuren, ten zij er gegronde aanmerkingen tegen gemaakt kunnen worden. Dit voorstel wordt goedgekeurd en bij meerderheid van stemmen daartoe benoemd de Predikanten S. VAN VELZEN, A. BRUMMELKAMP en H. DE COCK, benevens de Ouderlingen C. G. DE MOEN en H. G. KLIJN. Aan deze Commissie wordt tevens opgedragen om den grondtekst tot grondslag te nemen en de tegenwoordige spelling te volgen.

ART. 42.

Wordt door den Scriba voorgesteld, om, daar er verschil bestaat tusschen de uitgave der Formulieren van eenigheid, te Dordrecht vastgesteld, en de vroegere, bij de te bezorgene uitgave melding te maken van de uitlatingen en veranderingen door die Synode bewerkstelligd.

ART. 43.

De Vergadering wordt met dankzegging door den Scriba gesloten, na het zingen van Ps. CV: 3.

ZEVENDE ZITTING.

ART. 44.

De Vergadering wordt met het gebed geopend door Ds. G. F. GEZELLE MEERBURG, na het zingen van Ps. XC: 9.

Art. 45.

Daar uit de vergelijking der verschillende uitgaven van de geloofsbelijdenis blijkt, dat de onderscheidingen niet gevoegelijk in noten kunnen opgenomen worden; en aanmerkende de onkunde, welke er heerscht omtrent den oorsprong der Formulieren van eenigheid; zoo besluit de Vergadering, dat de oudste uitgave welke de Commissie zal kunnen bekomen, nevens die van Dordrecht zal uitgegeven worden, wat betreft de geloofsbelijdenis, opdat de gemeente het onderscheid in verschillende Artikelen moge opmerken, en de Synode daarop nader kunne terugkomen.

Art. 46.

Wat den catechismus betreft, is de Vergadering van oordeel, dat de Commissie, zoo veel mogelijk, de verschillende uitgaven vergelijke, en, zoo veel in haar is, eenen juisten druk bezorge.

Art. 47.

De Praeses stelt voor om over te gaan tot de vaststelling van eene kerkeördening. De Scriba brengt daartegen, ook uit naam zijner medeafgevaardigden uit de Provincie Zuid- en Noord-Holland, Utrecht, Noord-Braband en Beneden-Gelderland, bezwaar in, als kunnende alleen medewerken tot het in gereedheid brengen van een ontwerp, hetwelk ter onderzoeking aan al de kerkeraden kan worden rondgezonden, ten einde hetzelve op eene volgende Synode aan te nemen voor de geheele Kerk in ons Vaderland.

Art. 48.

Wordt door den Scriba, mede uit naam zijner medeafgevaardigden, voorgedragen het bezwaar tegen het reeds genoemde adres der Groningsche en Drenthsche broeders, betrekkelijk de vrijheidgeving aan de burgerlijke regering om te kiezen uit drie oude kerkeördeningen. De Praeses verklaart, dat over deze zaak nu niet verder kan gesproken worden; maar dat men zal overgaan tot het spreken over de kerkeördening zelve.

Art. 49.

Na over- en wederspreken stelt Ds. MEERBURG voor om de Dordsche kerkeördening van artikel tot artikel na te zien, te veranderen, bij te voegen of af te laten, waar het noodig geoordeeld wordt. Dit wordt door al de afgevaardigden in verband met hunne lastbrieven toegestaan; tevens wordt aangenomen, dat een gedeelte uit de voorrede van het kerkelijk handboekje, betrekkelijk de verbindende kracht van kerkelijke verordeningen, die alleen door overeenstemming der kerkelijke Opzieners zijn opgesteld, voor hetgeen te zamen gebragt wordt, zal geplaatst worden, en wel dat gedeelte hetwelk begint met de woorden: *Aangaande de kerkelijke instellingen van de Kerke gemaakt*, enz., tot aan het einde.

Art. 50.

De Vergadering wordt geëindigd met dankzegging door den broeder WILDEBOER, na het zingen van Ps. LI: 6.

ACHTSTE ZITTING.

Art. 51.

De Vergadering wordt met het gebed geopend door den broeder J. VAN DE LUIJSTER, na het zingen van Ps. LXXIV: 17. De notulen van de drie vorige Vergaderingen worden gelezen en goedgekeurd.

Art. 52.

Ds. DE COCK stelt voor de navolgende vraag: „Ik „vraag herziening van Art. 59, 60, 61 der hande- „lingen van de Synode van Amsterdam, gehouden „in 1836, die, aanleiding gevende tot afwijking van „de leer en praktijk onzer Vaderen naar Gods Woord, „daarenboven tegen de uitdrukkelijke bedoeling van „de vorige Synode, nog daarenboven misbruikt wor- „den, om de gezonde leer aangaande den kinderdoop „te bestrijden, en eene valsche leer en praktijk als „aangenomen vast te stellen."

Art. 53.

De Praeses gaat over de navolgende artikelen voor te stellen, als behoorende bij eene volledige kerkeordening.

Art. 1. Allen, die belijdenis des geloofs afleggen en dien overeenkomstig wandelen, moeten met hunne kinderen als lidmaten der gemeente CHRISTI erkend worden.

Art. 2. De belijdenis des geloofs bestaat in de

toestemming des harten en erkentenis met den mond van al de hoofdstukken der Christelijke Religie. De wandel bestaat in het verzaken der wereld, het leiden van een leven overeenkomstig Gods geboden, en de onderwerping aan den eeuwigen Koning JEZUS CHRISTUS.

Art. 3. Hoewel er hypocriten zijn, die zich onder de goeden vermengen, en het daarom goed is, dat een iegelijk zich zelven beproeve en op den anderen acht neme, mag nogtans niemand, die deze geloofsbelijdenis aflegt en zoodanigen wandel leidt, van geveinsdheid verdacht worden.

Art. 4. De genoemde belijders en hunne kinderen moeten als lidmaten erkend blijven, tot zoo lang zij wegens hunne belijdenis of wandel van de gemeente worden afgesneden.

Art. 5. Deze afsnijding behoort dan alleen plaats te hebben, wanneer de belijdenis of wandel stellig blijkt onbestaanbaar te wezen met het verbond der genade, hetwelk God met Zijne Gemeente heeft opgerigt, en dat zoodanige daden gepleegd worden, waarop God de uitwerping gedreigd heeft.

Art. 6. Zoo lang iemand niet van de gemeente CHRISTI is afgesneden, heeft hij ook het regt de teekenen en zegelen des genadeverbonds voor zich en zijn zaad te ontvangen, ten zij dan, dat hij door den Raad der Kerke voor een' tijd lang onder censuur is gesteld. Niemand evenwel mag tot het Avondmaal des Heeren worden toegelaten, indien hij door zijne belijdenis geene blijken geeft, het ligchaam en bloed des Heeren te onderscheiden.

Art. 54.

De voorgeschrevene artikelen voorgesteld zijnde, wordt de behandeling derzelve uitgesteld tot de volgende zitting, en stelt de Praeses verder eenige artikelen voor, betrekkelijk de regering der Kerk in het algemeen.

Art. 1. Naardien den Heere JEZUS CHRISTUS alle magt is gegeven in den hemel en op aarde, en Hij in het bijzonder van God tot Koning is gezalfd over Sion, den berg Zijner heiligheid, daarom mag aan niemand, het zij wereldlijke overheid, het zij eenig ander mensch, eenige magt *in* of *over* de Kerk toegelaten worden.

Art. 2. De gemeente des Heeren behoort dan ook alleen naar des Konings ordonnantiën geregeerd te worden, terwijl alleen zoodanige regering of bestierders in de Kerk moeten wezen, waarvan in Gods Woord wordt gesproken.

Art. 3. Hierom zijn er in de gemeente des Heeren opzieners, die, de regering der Kerk uitmakende, tot grootere of kleinere vergaderingen behooren bijeen te komen.

Art. 4. Het is de verpligting van deze vergaderingen, alles te bezorgen hetgeen tot de regering der gemeente, waarover zij gesteld zijn, behoort, zoo nogtans dat zij geene *heerschappij voerende*, maar alleen eene *bestierende* magt uitoefenen. Daarom mag door geene vergadering van opzieners eenig volstrekt verbindend bevel aan eene bijzondere gemeente, of aan

de geheele gemeente, waarover zij gesteld zijn, worden gegeven, wanneer in het Woord Gods de verpligting van zoodanig bevel niet duidelijk is aangetoond.

Art. 5. In zoodanige dingen, die niet in het Woord Gods uitgedrukt staan, maar nogtans naar den toestand en het welzijn der gemeente eene bepaling vereischen, behooren wel de Opzieners der gemeente bestiering te geven, en behoort ook wederkeerig niemand zonder noodzaak daarvan af te wijken; evenwel mag nooit van zoodanige gevallen een last of dwang gemaakt worden.

ART. 55.

Deze artikelen worden tot eene nadere Vergadering nedergelegd, en deze Vergadering gesloten met dankzegging door den broeder BAAIJ, na het zingen van Ps. XXXIV: 9, 11.

NEGENDE ZITTING.

ART. 56.

De Vergadering wordt geopend met het gebed door den broeder WAKKER, na het zingen van Ps. LXI: 2, 7.

ART. 57.

Dadelijk na de opening der Vergadering werd een begin gemaakt met het spreken over de voorgestelde artikelen. Ds. DE COCK protesteert tegen het eerste artikel, als strijdig met onze Formulieren van eenigheid.

Art. 58.

Nadat door den Praeses was aangewezen, dat dit artikel in allen deele met de Formulieren van eenigheid overeenstemt, werd daarover veel gesproken. Die gesprekken hadden ten gevolge, dat Ds. BRUMMELKAMP aan den Praeses verzocht, dat deze aan Ds. DE COCK vrage eene schriftelijke verklaring van zijn geloof aangaande de Kerk, opdat de Vergadering in staat moge gesteld worden, dit met de Formulieren van eenigheid te vergelijken, en te onderzoeken of Z. Eerw. in dezen eenstemmig gelooft met de Gereformeerde gemeente.

De Scriba stelt voor, dat hij het voorstel van Ds. BRUMMELKAMP ten ernstigste aandringt, en bovendien uitdrukkelijk verlangt, dat Ds. DE COCK duidelijk verklare, of Z. Eerw. op dezelfde gronden alle lidmaten der Kerk als *zoodanig* erkent, en aan allen dezelfde regten toekent, dezelfde pligten voorstelt, en naar dezelfde vruchten vraagt.

Dit voorstel wordt door den Praeses aan Ds. DE COCK gedaan, die hetzelve heeft aangenomen.

Art. 59.

Ds. DE COCK verklaart, dat hij, opdat er niet wederom misverstand en dubbelzinnigheid zoude geboren worden, gelijk geschied was in Art. 59, 60, 61, van de Synode van Amsterdam, wenschte, dat het eerste artikel aldus mogt veranderd en vermeerderd worden:

Allen, die belijdenis des geloofs in de gemeente

JESU CHRISTI hebben afgelegd, moeten met hunne kinderen als lidmaten der zigtbare gemeente CHRISTI erkend worden, die zich verder uitstrekt dan de onzigtbare gemeente CHRISTI, welke onzigtbare gemeente beschreven is in onzen Catechismus, Zondag 21, dat velen miskennen.

Dit voorstel wordt door de Vergadering verworpen.

ART. 60.

De Vergadering wordt met dankzegging gesloten door den Praeses, na het zingen van Ps. LXXVIII: 3, 4.

TIENDE ZITTING.

ART. 61.

De Vergadering wordt met het gebed geopend door Ds. BRUMMELKAMP, na het zingen van Ps. LXIII: 2.

ART. 62.

Ds. DE COCK draagt schriftelijk de beantwoording der voorgestelde vragen in de vorige zitting aldus voor:

Ik ben gevraagd, broeders! door twee broeders na elkander, die drijvende dat tot de zigtbare kerk alleen dezelfde leden behooren, als tot de onzigtbare, namelijk de uitverkorenen en begenadigden, om duidelijk te ontwikkelen *wat ik van de Kerk geloof*, en of ik op dezelfde gronden alle lidmaten der Kerk als zoodanig erken, en aan allen dezelfde regten toeken, dezelfde pligten voorstel en naar dezelfde vruchten vraag?

Op de eerste vraag antwoord ik met Z. URSINUS,

opsteller van onzen Catechismus, Zondag 21, die dus de beste uitlegger is van zijne eigene woorden en van onze belijdenis, in den Catechismus vervat, dat „*de zigtbare gemeente* is die vergadering dergenen," enz. „Mijne schapen zal niemand uit mijne hand rukken" (*), op welken grond ook CALVIJN spreekt, KOELMAN en schier al onze oude regtzinnige Godgeleerden van eenigen naam, alleen zoo veel ik weet BRAKEL en APPELIUS hier uitgezonderd, welke eerste in dezen alleen zegt „zijns *erachtens* en om de duidelijkheid in het spreken" (†), beide echter vermijdende zorgvuldig de dwalingen die op dit grondbeginsel, gelijk KOELMAN het noemt, van de oude en nieuwe scheurmakers, *Donatisten*, *Brownisten* en wederdoopers gebouwd worden; waardoor het dan ook in hem in zoo verre onschadelijk is, geloovende zij dat alle kinderen, in de zigtbare Kerk en gemeente geboren, moeten gedoopt worden, ook die gecensureerd ja die afgesneden zijn, indien zij voor de afsnijding geteeld zijn, namelijk met de behoorlijke behoedzaamheid.

Ik geloof zulks echter niet alleen, omdat velen onzer oude Godzaligen zulks getuigen, maar omdat zij in dezen met AUGUSTINUS kunnen zeggen; niemand geloove ons verder dan wij ons gevoelen met Gods Woord bevestigen, hetwelk KOELMAN in zijn werkje tegen de Labadisten nadrukkelijk doet, bladz. 313—316, 7[de] argument enz. En omdat uit het tegengestelde

(*) Zie de uitgave van den Catechismus, door JOAN VAN DEN HONERT, 1. Deel, bladz. 527 van onderen tot bladz. 528.

(†) Zie BRAKEL, 1. Deel, Hoofdst. 24. 5 enz., bladz 548.

gevoelen, wanneer op dat fondament wordt voortgebouwd, naar der menschen verdorven vernuft, gelijk wij daarvan onder ons nu reeds de beginselen zien, eene menigte en de grootste ongerijmdheden moeten volgen, waarvan JACOBUS KOELMAN er tien opteekent van bladz. 321—324.

Op de tweede vraag antwoord ik, dat ik alle lidmaten als zoodanig erken lidmaten te zijn van de ware zigtbare gemeente des Heeren, zoo lang zij niet afgesneden zijn, schoon sommigen hierin bekeerd, anderen onbekeerd zijn; de beloften Gods hun toekomende, het zij in aanbieding, het zij in toepassing: geenszins aan allen dezelfde regten toekennende, daar sommigen deel hebben aan den boom des levens, anderen tot een eeuwig oordeel zijn opgeschreven. Ook stel ik geenszins aan allen dezelfde pligten voor, maar sommigen verkondig ik, dat zij hen zelven beproevende, gelijk zij den Heere JEZUS CHRISTUS hebben aangenomen, dat zij alzoo ook wandelen in Hem, terwijl ik anderen voorstel en predik, dat ten zij zij zich bekeeren tot den Heere van hunne doode werken, zij voor eeuwig verloren zullen gaan, ja hun oordeel erger zijn zal dan dat van Tyrus en Sidon, vragende eindelijk naar dezelfde vruchten, vruchten namelijk des geloofs en der bekeering waardig, indien zij immer zullen behouden worden.

ART. 63.

De Scriba stelt voor dat, daar in het stuk van D^s^. DE COCK blijkbare verwarring van denkbeelden heerscht, en tegen gevoelens en praktijken geschermd wordt, die

in deze Vergadering niet bestaan, hetgeen Z. Eerw. stellig ontkent, en geenszins voldaan is aan de voorgestelde vraag, deze volgende vraag aan D[s]. DE COCK ter beantwoording voor te stellen:

Dat D[s]. DE COCK duidelijk verklare, of Z. Eerw. in onze geloofsbelijdenis Art. 27—30 gelooft te hebben eene duidelijke en volledige beschrijving der ware Kerk CHRISTI, die *en* onzigtbaar, *en* zigtbaar is, en dat alzoo in dit gedeelte onzer belijdenis de waarachtige en volkomene leer der zaligheid geleerd wordt.

ART. 64.

Wordt overgegaan tot de behandeling der voorgestelde artikelen betrekkelijk de Kerk in het algemeen.

Art. 1 wordt onveranderd met groote meerderheid van stemmen aldus aangenomen:

Allen, die belijdenis des geloofs afleggen en dienovereenkomstig wandelen, moeten met hunne kinderen als lidmaten der gemeente CHRISTI erkend worden.

Art. 2 wordt met eenige verandering met groote meerderheid van stemmen aldus aangenomen:

De belijdenis des geloofs bestaat in de toestemming des harten, openbaar gemaakt door de erkentenis met den mond, van al de hoofdstukken der Christelijke Religie. De wandel bestaat in het verzaken der wereld, het leiden van een leven overeenkomstig Gods geboden en de onderwerping aan den eeuwigen Koning JEZUS CHRISTUS.

Art. 3 wordt met eenige verandering met groote meerderheid van stemmen aldus aangenomen:

Hoewel er hypocriten zijn, die zich onder de goeden vermengen, en het daarom noodig en nuttig is, dat een iegelijk zich zelven beproeve en op den ander acht neme, mag nogtans niemand, die deze geloofsbelijdenis aflegt en zoodanigen wandel leidt van geveinsdheid verdacht worden.

Art. 4 *en* 5 wordt met eenige verandering met groote meerderheid van stemmen aldus aangenomen:

De genoemde belijders en hunne kinderen moeten als lidmaten erkend blijven tot zoo lang zij wegens hunne leer of wandel van de gemeente worden afgesneden. Deze afsnijding behoort dan alleen plaats te hebben, wanneer de leer of wandel stellig blijkt onbestaanbaar te wezen met het verbond der genade, hetwelk God met Zijne gemeente heeft opgerigt, en dat zoodanige daden gepleegd worden, waarop God de uitwerping gedreigd heeft.

Art. 6 wordt met eenige verandering met groote meerderheid van stemmen aldus aangenomen:

Zoo lang iemand niet van de gemeente CHRISTI is afgesneden, heeft hij ook regt de teekenen en zegelen des genadeverbonds voor zich en zijn zaad te ontvangen, ten zij dan dat hij door den Raad der Kerke voor een' tijd lang onder censuur is gesteld; met dien verstande echter, dat de censuur wel op den persoon, maar niet op zijn zaad betrekking heeft.

ART. 65.

De Scriba stelt voor het navolgende artikel bij de tot hiertoe aangenomene te stellen:

De Opzieners behooren te zorgen, dat door geene eigenwillige gemaakte onderscheiding of maatstaf de lidmaten der gemeente dadelijk en uitwendig gescheiden worden in tweederlei soort van Kerk, wordende echter hiermede geenszins bedoeld de ontdekking der huichelaren in de prediking, maar de particuliere onderscheiding over iemands genadestaat.

De Vergadering oordeelt met meerderheid van stemmen, dat dit artikel er niet bij behoeft geplaatst te worden, dewijl het daarin voorkomende reeds in art. 1—3 begrepen is, met welk oordeel de Scriba instemt en derhalve zijn voorstel intrekt.

ART. 66.

De Vergadering wordt met dankzegging gesloten door den broeder H. G. KLIJN, na het zingen van Ps. CXIX: 14.

ELFDE ZITTING.

ART. 67.

De Vergadering wordt geopend met gebed door den broeder D. D. DRUKKER, na het zingen van Ps. XXV: 2.

ART. 68.

Wordt overgegaan tot het spreken over de artikelen, betrekkelijk de regering der Kerk in het algemeen. En worden de navolgende artikelen aldus aangenomen met algemeene stemmen.

Art. 1. Naardien den Heere JEZUS CHRISTUS alle magt is gegeven in den hemel en op de aarde, en Hij in het bijzonder van God tot Koning is gezalfd over Sion, den berg Zijner heiligheid, daarom mag aan niemand, het zij wereldlijke overheid, het zij eenig ander mensch, eenige magt of uitoefening van gezag *in* of *over* de Kerk toegelaten worden.

Art. 2. De gemeente des Heeren behoort dan ook alleen naar de ordonnantiën van haren Koning geregeerd te worden, terwijl alleen zoodanige regering of bestierders in de Kerk moeten wezen, waarvan in Gods Woord wordt gesproken.

Art. 3. Hierom zijn er in de gemeente des Heeren opzieners, die, te zamen de regering der Kerk uitmakende, tot kleinere en grootere vergaderingen behooren bijeen te komen.

Art. 4. Het is de verpligting van deze vergaderingen, alles te bezorgen, hetgeen tot de regering der gemeente behoort, waarover zij gesteld zijn; zoo nogtans, dat zij geene heerschappij voerende, maar alleen eene bestierende magt uitoefenen.

Art. 5. Geene vergadering van opzieners mag eenig volstrekt verbindend bevel aan eene bijzondere gemeente, of aan de geheele gemeente, waarover zij gesteld zijn, geven, wanneer in het Woord Gods de verpligting van zoodanig bevel niet duidelijk is aangetoond.

ART. 69.

Ds. DE COCK stelt aan Ds. SCHOLTE voor de beantwoording der navolgende vragen:

1°. Wat verstaat gij door het woord *heilig*, 1 Cor. VII: 14?

2°. Of gij degenen, die onherboren, in de zigtbare gemeente JESU CHRISTI zijn, houdt voor gelijk staande met Heidenen en Turken?

3°. Ik verzoek ronde verklaring, of gij vereenigd zijn met de belijdenis van broeder SMEDES, voormaals gegeven in de Reformatie; en of ook die erkentenis, in het stuk der Reformatie, dat alleen bekeerden de Sacramenten mogen ontvangen van Doop en Avondmaal, waarover ik voort mijne bedenkingen heb aangegeven, de blijvende erkentenis is en bedoeling ook van UwEerw.?

4°. Alle kinderen, hoofd voor hoofd, worden gedoopt naar UwEerw. verklaring, gelijk ik meen, als ware kinderen des verbonds en erfgenamen des eeuwigen levens, behoorende tot die gemeente, die Zondag 21 beschreven wordt?

ART. 70.

De Scriba stelt voor, dat de beantwoording der voorgestelde vragen opgedragen worde aan Ds. BRUMMELKAMP, om daardoor allen schijn van partijschap te vermijden, daar de Scriba zich niet bewust is, een bijzonder gevoelen over deze zaak te hebben. Hetwelk wordt toegestaan.

ART. 71.

De Vergadering wordt met dankzegging gesloten door den broeder J. MINDERHOUT, na het zingen van Ps. II: 6, 7.

TWAALFDE ZITTING.

ART. 72.

De Vergadering wordt geopend met het gebed door D[s]. DE COCK na het zingen van Ps. CXIX: 17.

ART. 73.

De notulen van de 8[e] en 9[e] zitting worden door den Scriba gelezen en goedgekeurd.

ART. 74.

Wordt door D[s]. BRUMMELKAMP voorgedragen het antwoord op de vragen, in de vorige zitting voorgesteld.

1°. Het woord *heilig* door den Apostel gebruikt 1 Cor. VII: 14, betrekkelijk de kinderen der geloovigen, beteekent daar ter plaatse hetzelfde, als wanneer de Apostel in het begin des briefs de gemeente aanspreekt, Hoofdd. I: 2, als *geheiligden in* CHRISTO JESU, *geroepene heiligen*, naardien de kinderen der gemeente zoo wel als de volwassenen in het verbond Gods begrepen zijn, en de Heere, zoo wel voor hen als voor de volwassenen, Zijn bloed vergoten, en hen tot Zijne kinderen aan- en opgenomen heeft in het verbond der genade (Geloofsbelijd. Art. 34 en Formulier van den Kinderdoop). Deze verklaring gevende, moeten wij daarbij tevens opmerken, dat wij ten stelligste ontkennen, dat wij daardoor zeggen *dat elk en een iegelijk kind der gemeente hoofd voor hoofd eene inkle-*

vende heiligheid zoude deelachtig zijn of worden; evenmin als wij zulks verklaren aangaande een iegelijk hunner der volwassenen, die zich voor ons oog als *geheiligden in* CHRISTO vertoonen, hoewel wij hen als zoodanig behandelen. Want, niet omdat zij naar den vleesche uit de gemeente zijn voortgekomen, zijn zij allen kinderen Gods, maar de kinderen der belofte zijn het heilige zaad (Rom. IX: 7, 8); dit heilige zaad is, zoo wel als alle andere uitverkorenen, in het verbond der genade opgenomen, in welk verbond niets begrepen is dat onrein is.

2°. De onherborenen in de gemeente CHRISTI, gelijk die voor onze oogen zigtbaar is, genieten wel de Sacramenten des verbonds, maar van hunne zijde wederregtelijk; hoewel de opzieners der gemeente hen niet van dezelve kunnen weren, zoo lang zij niet stellig censurabel of berispelijk zijn in leer of leven. Zij staan, indien zij onherboren blijven, niet gelijk met Heidenen en Turken, maar zullen als de zoodanigen, die met onreine handen het heilige hebben aangeraakt, gestraft worden, naardien zij den Zone Gods vertreden en het bloed des Testaments onrein geacht hebben, daardoor zij geheiligd waren, en den Geest der genade smaadheid hebben aangedaan. Hebr. X: 29; hetwelk aangaande de Heidenen en Turken niet kan gezegd worden.

3°. *a.* Of ik, in alle bijzonderheden, vereenigd ben met het stuk van SMEDES weet ik niet. Ik herinner mij echter duidelijk, dat ik, bij de eerste lezing daarvan, hetzelve in het algemeen toestemde, doch tevens verklaarde dat het niet volledig was.

b. Bekeerden alleen zijn geregtigd tot de Sacramenten. De onbekeerde of goddelooze, die hetzelve neemt, ontvangt wel het Sacrament tot zijne verdoemenis, maar hij ontvangt niet de waarheid des Sacraments; gelijk JUDAS en SIMON de toovenaar beide het Sacrament wel ontvingen, maar niet CHRISTUS, die door hetzelve beteekend wordt (Geloofsbelijdenis, Art. 35).

4°. Alle kinderen worden niet *hoofd voor hoofd* gedoopt, alsof wij meenen dat die allen en bepaald een iegelijk hunner in het bijzonder ware kinderen des verbonds en erfgenamen des eeuwigen levens zijn, dat zij verre. Daar het ons niet geopenbaard is, wie de kinderen der beloftenissen en wie de kinderen des vleesches zijn (Rom. IX: 7, 8), en de Heere echter aan ons en onzen zade de beloften gegeven heeft, zoo trachten wij niet in te dringen in den ons verborgenen raad van God, maar volgen het voorbeeld van den geloovigen ABRAHAM in de behandeling van onze kinderen; wij bidden tevens den Heere, dat Hij ons beware voor twijfeling en ongeloof, opdat ook wij Hem de eere geven mogen. Volmondig erkennen wij tevens, dat er onder de kinderen, die naar het vleesch uit de geloovigen voortkomen, steeds vele waren en zijn kunnen, van welke ons in vervolg van tijd blijkt, dat zij gelijk EZAU onheiligen zijn.

Wanneer wij echter de kinderen der geloovigen doopen, erkennen wij hen als lidmaten van die gemeente, welke beschreven wordt, Catechismus, Zondag 21, en Geloofsbelijdenis, Art. 27—30.

A. BRUMMELKAMP.

Art. 75.

Wordt door Ds. DE COCK voorgedragen een protest tegen de reeds aangenomene voorbereidende artikelen, en wel aldus:

Wanneer in onze Belijdenis gesproken wordt van het ligchaam der kerk, dan wordt daardoor uitgedrukt *de zigtbare kerk*, zijnde naar de beschrijving van URZINUS eene vergadering dergenen, die de waarachtige en onvervalschte leer der wet en des Evangelies aannemen en belijden, en die de Sacramenten regt gebruiken naar Gods instelling, en die gehoorzaamheid bewijzen nevens de leere, in welke vergadering de Zoon Gods krachtiglijk werkt, en door het Woord en Geest velen wederbaart tot het eeuwige leven, en in welke dan ook velen zijn, die niet waarachtiglijk wedergeboren zijn, maar huichelaars, uiterlijk nogtans overeenkomende in de leere en in de ceremoniën. Het beeld van deze gemeente is de gelijkenis van de tarwe en van het onkruid, en van het net in de zee, vergaderende goede en kwade visschen. Van deze zigtbare kerk, in welke de onzigtbare der uitverkorenen en wedergeborenen altijd besloten is, en als een deel van dien, wordt niet algemeen gesproken in onze Belijdenis, maar algemeen van deze laatste, namelijk de onzigtbare, gelijk van deze ook eeniglijk gesproken wordt in onzen Catechismus, Zondag 21. En daar deze grond hier algemeen in de voorstelling miskend wordt, waardoor door ons eene heilige kerk erkend zal worden, en ook daardoor, naar de voorloopige bespreking, eene andere regelmaat van tucht gehouden

zal worden, dan door onze vaderen geoefend is, zoo kan ik niet anders zien, of wij-geraken op den weg der oude Donatisten, Wederdoopers, Labadisten en anderen, die ter regterzijde afdwaalden; waarom ik allezins zwarigheid maak in de voorstelling van artikelen, op dien grondslag gebouwd, daar het mijne gedachte en meening is, om eeniglijk en alleen bij die grondslagen te blijven; weshalve ik voor mij zwarigheid make in al deze voorbereidende grondslagen, op dien eersten verkeerden grond gebouwd, zoo lang het niet blijke, dat wij in de regering en besturing der kerke op de gronden onzer vaderen wenschen te blijven, en in tucht en dienst overeen te komen.

H. DE COCK, *Predikant.*

Met dit protest vereenigen zich de broeders ouderlingen A. SCHOUWENBURG, D. HOKSBERGEN, F. A. KOK en D. VAN ENK.

ART. 76.

Wordt overgegaan ter verdere behandeling der door den Praeses voorgestelde artikelen betrekkelijk de regering der kerk en wordt het voorgestelde 6e artikel met meerderheid van stemmen met eenige veranderingen aldus aangenomen:

Art. 6. In zoodanige dingen, die niet in het Woord Gods uitgedrukt staan, maar nogtans naar den toestand der kerk en het welzijn der gemeente eene bepaling vereischen, behooren wel de opzieners der gemeente bestiering te geven, en mag wederkeerig niemand wil-

lekeurig daarvan afwijken, evenwel mag nooit van zoodanige gevallen een last of dwang gemaakt worden.

ART. 77.

Daarop wordt nog een volgend artikel voorgesteld, hetwelk met eenige verandering aldus wordt aangenomen met meerderheid van stemmen:

Art. 7. Dezelfde bedienende magt, welke door eenen kerkeraad over eene gemeente wordt uitgeoefend, komt ook toe aan meerdere kerkeraden, die gezamenlijk vereenigd zijn, over de meerdere gemeenten waarover zij gesteld zijn. Geen gedeelte der opzieners zal zich ook mogen onttrekken aan de vereenigde vergaderingen der overige opzieners.

ART. 78.

De Vergadering wordt met dankzegging gesloten door den broeder B. H. PLOEG, na het zingen van Ps. II: 3.

DERTIENDE ZITTING.

ART. 79.

De Vergadering wordt door den Scriba geopend met het gebed, na het zingen van Ps. LXII: 4, 8.

ART. 80.

Wordt door den Praeses voorgelezen een brief, onderteekend door twee onderlingen der gemeente te Amsterdam, MIDDEL en GEUL. Wordt besloten om

dezen brief voor notificatie aan te nemen; de beide onderteekenaars zullen, namens de Vergadering, worden aangeschreven, dat sommige der daarin verhandelde zaken vooreerst behooren tot den kerkeraad, en verder tot de volgende kerkelijke vergaderingen.

ART. 81.

Wordt gesproken over het tijdschrift *de Reformatie*, en wordt geoordeeld: dat, daar dit tijdschrift niet door de kerk, maar door eene particuliere redactie wordt uitgegeven, in het vervolg op den titel zal geplaatst worden, in plaats van *der* Gereformeerde kerk, *voor de* Gereformeerde kerk, en dat in het tijdschrift melding zal gemaakt worden, dat het niet wordt uitgegeven door de op de vorige Synode benoemde Commissie. Tevens wordt aan alle predikanten, van wege de Vergadering, de zorg opgedragen, om het tijdschrift naauwkeurig na te gaan, opdat, in geval van gegronde aanmerkingen, hiervan melding gemaakt worde in een volgend nommer, hetwelk dan zal dienen, in plaats van de gewone manier, om kerkelijk goed te keuren.

ART. 82.

Wordt gehandeld over de censuur der boeken, dewijl daarin veel misbruik is opgemerkt, en wordt besloten dat de provinciale vergaderingen zullen worden aangeschreven, om de censores librorum te vermanen, om ernstig te letten op de daarover bepaalde artikelen 38 en 45 der Synode van Amsterdam 1836.

ART. 83.

De Vergadering wordt gesloten met dankzegging door den broeder K. DE JONG, na het zingen van Ps. LXII: 6.

VEERTIENDE ZITTING.

ART. 84.

De Vergadering wordt met gebed geopend door den broeder A. SCHOUWENBURG, na het zingen van Ps. XXXVII: 12.

ART. 85.

De notulen van de tiende en elfde zitting worden gelezen en goedgekeurd.

ART. 86.

Het 1ste art. wordt aangenomen met verandering van het woord *ceremoniën* in *gebruiken*.

Het 2de art. wordt met meerderheid van stemmen aldus aangenomen: De diensten zijn driederlei: dienaren des Woords, ouderlingen en diakenen.

Het 3de art. wordt aangenomen met deze verandering: *Zoo min de dienst des Woords als der Sacramenten*, en achter *daartoe beroepen* zal gevoegd worden: *en gezonden*.

Art. 4 wordt vervangen door art. 44 der Synode van Amsterdam, met eenige veranderingen, aldus:

Allen, die tot het Herders- en Leeraarsambt

worden toegelaten, behooren de volgende vereischten te bezitten: goede getuigenis, enz.

ART. 87.

De Vergadering wordt met dankzegging geëindigd door den broeder J. NIERMEIJER, na het zingen van Ps. LXV: 2.

VIJFTIENDE ZITTING.

ART. 88.

De Vergadering wordt geopend met gebed door den broeder J. STRAVER, na het zingen van Ps. CV: 2.

ART. 89.

De navolgende veranderingen in art. 44 der Synode van Amsterdam worden aangenomen:

In art. 1. b., in plaats van „de kerk behoudt de vrijheid" enz., alzoo: *de kerk heeft echter de vrijheid om, indien andere buitengewone gaven des geestes dit wettigen, het examen in de talen achterwege te laten.*

In art. 2, in plaats van „bij een lid der Commissie" enz., alzoo: *bij den kerkeraad hunner woonplaats, welke daarvan kennis geeft aan de provinciale synode.*

In art. 3., in plaats van „Commissie" wordt gesteld: *Synode.*

In art. 4, in plaats van „ten zij er bewijzen zijn", enz., alzoo: *het zij dat er bewijzen zijn, dat de waarheid niet aan zijn hart geheiligd is.*

In art. 9, achter „mans ledematen", moet gesteld worden: *die tot het heilig Avondmaal worden toegelaten.*

In art. 11, in plaats van „den algemeenen correspondent", moet gesteld worden: *de onderscheidene provinciale kerkvergaderingen.*

In art. 12, achter de woorden „naastbij staande predikant", moet gesteld worden: *den geëxamineerden in de heilige Dienst bevestigen;* het overige van dit artikel vervalt.

Art. 90.

Het vijfde artikel van Dordrecht is, met de volgende veranderingen, aldus aangenomen:

Nopens de dienaars, die, nu alreeds in de dienst des Woords zijnde, tot eene andere gemeente beroepen worden, zal insgelijks zoodanige beroeping geschieden als boven gezegd is, met advijs of toestemming van de classis, alwaar de voorschrevene beroepenen vertoonen zullen goede kerkelijke attestatie van leer en leven, en zullen zij met voorgaande verbindtenis en gebeden bevestigd worden.

Art. 6 van Dordrecht wordt weggelaten.

Art. 7 wordt met de volgende veranderingen aangenomen:

Niemand zal de dienst des Woords mogen uitoefenen, zonder aan eene bepaalde gemeente verbonden te zijn, ten ware, —.

Art. 8 wordt met de volgende veranderingen aangenomen:

Voor „die niet gestudeerd hebben": *die niet in de talen geoefend zijn;* voor „zal de classis": *zal de provinciale vergadering;* voor „laten in 't privé proponeeren": *in het bijzonder voorstellen laten doen.*

Art. 9 wordt met de volgende veranderingen aangenomen:

Voor „Mispriesters, Monniken": *Candidaten, Proponenten*, en achter het slot: *ten zij de kerk van hunne opregtheid genoegzaam verzekerd zij.*

Art. 10 wordt aangenomen met de volgende veranderingen:

Uit te laten: „daar hij zonder conditie aangenomen is"; in plaats van „en diegenen, die te voren in de dienst van ouderlingschap en diakenschap geweest zijn, mitsgaders die van de magistraat, en met voorweten der classe", wordt gesteld: *die evenwel in geval van weigering grondige redenen zullen moeten opgeven, staande ter beoordeeling der provinciale synode, gelijk ook.*

Art. 11 wordt aangenomen met verandering van „representerende" in *vertegenwoordigende.*

ART. 91.

De Vergadering wordt met dankzegging gesloten door den broeder P. S. VAN DER WOUDE, na het zingen van Ps. XXV: 6.

ZESTIENDE ZITTING.

Art. 92.

De Vergadering wordt met gebed geopend door den broeder D. VAN ENK, na het zingen van Ps. CXXXIV: 2, 3.

Art. 93.

De notulen der twaalfde, dertiende en veertiende zitting worden door den Scriba gelezen en goedgekeurd.

Art. 94.

Wordt voortgegaan met het nazien van de artikelen der Dordsche kerkeördening.

Art. 12, 13, 14 worden aangenomen.

Art. 15 wordt aangenomen met eenige verandering, aldus: in plaats van „consent en autoriteit der Synode", wordt gesteld: *toestemming en magtiging van zijne synode.*

Art. 16, 17 worden aangenomen.

Art. 95.

Art. 18 wordt met meerderheid van stemmen aangenomen en aldus veranderd:

De dienaren des Woords zullen, tot onderwijzing der aankomende dienaren, zich zoeken te bedienen van de hulp van Doctoren of Professoren, mits deze zijn lidmaten der gemeente, en zij zich verbinden aan de Formulieren van eenigheid.

Art. 96.

Art. 19 wordt aangenomen, aldus veranderd:

De gemeenten zullen arbeiden, dat er studenten in de godgeleerdheid zijn, die, zoo het noodig zij, op kosten der gemeente onderhouden worden.

Art. 20 wordt met algemeene stemmen weggelaten.

Art. 21 wordt, aldus veranderd, met algemeene stemmen aangenomen:

De kerkeraden zullen alom toezien, dat de kinderen onderwezen worden, niet alleen in het lezen, schrijven, rekenen en psalmzingen, maar ook in de leer der waarheid, die naar de godzaligheid is, volgende den leiddraad van den Heidelbergschen Catechismus.

Art. 22 wordt aldus veranderd aangenomen:

a. De ouderlingen zullen beroepen worden, het zij door de gemeente, (in welk geval de mansledematen, die tot het Avondmaal worden toegelaten, bij keurstemmen het beroep doen,) het zij op voorstel van eenige personen, door den kerkeraad, uit welke de gemeente het vereischte getal kiest, waarbij vermaand zal worden tot vasten en bidden.

b. Het moet vrijgelaten worden, naar de behoefte van iedere gemeente, zoo veel ouderlingen te beroepen als noodig is.

c. Alvorens iemand in het ouderlingschap worde bevestigd, moet hij aan de gemeente worden voorgesteld, opdat de bevestiging niet geschiede, dan nadat hij beproefd zij volgens Gods Woord.

d. De bevestiging geschiedt door eenen Herder en Leeraar, met openbare gebeden, verbindtenis en op-

legging der handen, volgende het Formulier, daarvan in onze kerk gebruikelijk.

ART. 97.

De Vergadering wordt met dankzegging gesloten door den broeder D. HOKSBERGEN, na het zingen van Ps. CXIX: 67, 68.

ZEVENTIENDE ZITTING.

ART. 98.

De Vergadering wordt met gebed geopend door den Praeses, na het zingen van Ps. CXL: 6, 7.

ART. 99.

Wordt voortgegaan met de kerkeördening van Dordrecht na te zien.

Art. 23 wordt aangenomen.

Art. 24 wordt aangenomen.

Art. 25 wordt aangenomen met deze verandering: waarvan zij ten minste eenmaal in het jaar rekening zullen doen in den kerkeraad.

Art. 26 wordt weggelaten.

Art. 27 wordt aldus gesteld: De ouderlingen en diakenen zullen blijven dienen tot tijd en wijle, dat zij, om gewigtige oorzaken, hunne dienst voor eenen tijd moeten nalaten, hetwelk zonder advijs van den kerkeraad niet zal kunnen geschieden. Evenwel mogen de eenmaal verkorene ouderlingen en diakenen,

wanneer zij zich dit ambt niet onwaardig betoonen, nooit van de bediening ontzet worden.

Art. 28 wordt aangenomen met deze veranderingen: Magistraat in *overheden*; Correspondentie, geheel weg.

Art. 100.

Wordt het volgende Artikel voorgesteld:

Elk en een iegelijk, die tot de dienst des Woords en der Sacramenten en der Kerkregering aangesteld wordt, heeft hetzelfde regt en dezelfde magt, om daar, waar hij geroepen wordt, de dienst uit te oefenen, met inachtneming evenwel van hetgeen wegens de verkiezing en bevestiging gezegd is. Hetzelfde is van toepassing op de ouderlingen en diakenen. Hetwelk wordt aangenomen.

Art. 101.

Wordt door den Praeses voorgesteld om aan de provinciale vergaderingen van Zuid-Holland, Utrecht en Beneden-Gelderland te schrijven, om datgene, wat in hare kerkeördening met voornoemd artikel in strijd is, daarin te veranderen. Daartoe wordt benoemd Ds. G. F. GEZELLE MEERBURG.

Art. 102.

De Vergadering wordt met dankzegging gesloten door den broeder ouderling C. G. DE MOEN, na het zingen van Ps. LXIX: 14.

ACHTTIENDE ZITTING.

ART. 103.

De Vergadering wordt met gebed geopend door den broeder Ouderling J. VAN DE LUIJSTER, na het zingen van Ps. LXXXIX: 13, 14.

ART. 104.

Wordt weder overgegaan tot de behandeling der Dordsche kerkeördening.

Art. 29 tot 36 worden aangenomen:

Art. 37 wordt aldus veranderd aangenomen:

In elke gemeente zal een kerkeraad zijn, bestaande uit de opzieners en diakenen, welke, zoo veel mogelijk, alle weken eens te zamen zullen komen, alwaar de opzieners bij beurten zullen voorzitten, en in geval er een dienaar des Woords onder hen is, zal deze het voorzitterschap waarnemen.

Art. 38 wordt met 39 te zamen gevoegd en aldus aangenomen:

In plaatsen, daar de kerkeraad van nieuws moet opgerigt worden, zal hetzelve niet geschieden dan met advijs der classis, doch zoo lang er nog geen kerkeraad aanwezig is, zal de classis doen hetgeen des kerkeraads is.

Art. 40 wordt weggelaten.

Art. 41 wordt aldus gesteld:

De classicale vergaderingen zullen bestaan uit naburige gemeenten, welker opzieners ter plaats en tijd,

bij hen in het scheiden van elke vergadering besloten, zullen bijeenkomen. Deze vergaderingen zullen niet minder dan viermaal 's jaars gehouden worden. De afgevaardigden behooren van geloofsbrieven voorzien te zijn, in welke zamenkomsten de opzieners bij beurten, of anderzins die van dezelfde vergadering verkozen wordt, voorzitten, enz.; met de navolgende verdere veranderingen: voor „kerke", *gemeente*; voor „discipline", *tucht;* voor „scholen", *onderwijs der kinderen*, en het slot, te beginnen met de woorden: *De dienaar*, *die 't in de voorgaande classis*, enz., wordt weggelaten.

Art. 42 wordt weggelaten.

Art. 43 wordt aangenomen met de volgende verandering in het slot: *of de getrouwe vermaning der mindere zamenkomsten veracht zal hebben.*

Art. 44 wordt aangenomen met eenige verandering van woorden, als: voor „dienaren", *opzieners;* voor „kerk", *gemeente;* voor „leeraars", *opzieners;* voor „schoolmeesters", *onderwijzers der jeugd;* voor „profijt", *voordeel;* voor „scholen", *onderwijs der kinderen;* voor „continueren", *doen voortvaren.*

Art. 45 wordt aangenomen met veranderingen als voren.

Art. 46 wordt aangenomen met verandering van het woord „besluitingen" in *handelingen.*

Art. 47 wordt aldus veranderd aangenomen:

De classes uit iedere provincie zullen ten minste eenmaal des jaars bijeenkomen tot eene provinciale synode. Bij het scheiden, zoo wel van de provinciale als nationale synode, zal aan eene gemeente de last

worden opgedragen om, met advijs der classis, de tijd en plaats der navolgende synode te bepalen.

Art. 48 wordt aangenomen.

Art. 49 wordt aangenomen met uitlating van den volgenden zin: „mede om t' samen of in minder getal over alle examina der aankomende predikanten te staan".

Art. 50 wordt aldus aangenomen:

De nationale synode zal gehouden worden, wanneer de toestand der kerk dit vordert. Bij de uitnoodiging hiertoe, met opgave van ontwikkelde redenen, door eene provinciale synode, zullen de overige provinciale synoden daartoe behooren mede te werken. Een gelijk getal opzieners zal uit elke provincie worden gezonden.

Art. 51 en 52 worden weggelaten.

Art. 105.

Wordt voorgedragen de vraag, of het naar Gods Woord geoorloofd is, dat iemand de zuster van zijne overledene vrouw vermag te huwelijken. Deze vraag wordt voorgedragen op verzoek der provinciale vergadering van Boven-Gelderland; de daartoe betrekkelijke stukken worden gesteld in handen eener commissie, bestaande uit Ds. GEZELLE MEERBURG en de Ouderlingen BAAIJ en WILDEBOER.

Art. 106.

De Vergadering wordt met dankzegging geëindigd door Ds. DE COCK, na het zingen van Ps. LXXXIV: 3.

NEGENTIENDE ZITTING.

ART. 107.

De Vergadering wordt geopend met gebed door Ds. BRUMMELKAMP, na het zingen van Ps. XLI: 6, 7; waarna de notulen der 15e, 16e, 17e en 18e zitting worden gelezen en goedgekeurd.

ART. 108.

Wordt door eenige broeders voorgesteld om achter Art. 50 te voegen: het getal der afgevaardigden zal voor elke provincie niet grooter mogen zijn dan vier. Hetwelk door de meerderheid wordt aangenomen.

ART. 109.

Art. 53 van Dordrecht wordt aldus veranderd aangenomen:

De dienaren des Goddelijken Woords, de ouderlingen en diakenen, zullen de Formulieren van eenigheid der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland onderteekenen, *omdat* dezelve in alles met Gods Woord overeenkomen, en zij, die zulks weigeren, zullen door den kerkeraad of classis met der daad in hunne dienst geschorst worden, tot zoo lang zij zich daarin geheel verklaard zullen hebben, en indien zij hardnekkig blijven weigeren, zullen zij geheel van hunne dienst afgezet worden.

Art. 54 wordt aldus aangenomen.

Insgelijks zullen alle onderwijzers gehouden zijn, om de Formulieren van eenigheid te onderteekenen.

Art. 55. Niemand zal eenig boek of geschrift, handelende over de godsdienst, door hem zelven of door een' ander gemaakt of overgezet, mogen laten drukken of uitgeven, dan bijaldien hetzelve alvorens is nagezien en goedgekeurd. Deze goedkeuring moet geschieden door de visitatores librorum der provincie, in welke hij woont, en die door de provinciale synode daartoe benoemd zijn. De namen der visitatores librorum zullen onder de approbatie geplaatst worden.

Art. 56 wordt, met eenige verandering, aldus aangenomen:

Het verbond Gods zal aan de kinderen der Christenen met den heiligen Doop, zoo haast als men de bediening deszelven hebben kan, bezegeld worden. Deze bediening moet geschieden, zoo veel mogelijk, in de openbare bijeenkomsten, bij de prediking van Gods Woord.

Art. 57 wordt aangenomen met verandering van „vader" in *ouders*, „presenteren" in *houden*; achter „neffens den vader" moet geplaatst worden *of moeder*.

Art. 58 tot 61 worden aangenomen.

Art. 62 wordt aldus aangenomen:

Iedere gemeente zal zoodanige manier van bediening des Avondmaals gebruiken, als zij oordeelt tot de meeste stichting te dienen, wel verstaande nogtans, dat de uitwendige gebruiken, in Gods Woord voorgeschreven, niet veranderd en alle bijgeloof vermeden worde, en dat na de voleinding der predikatie het Formulier des Avondmaals gelezen worde.

Art. 63 wordt aldus veranderd aangenomen:

De tijd der bediening van het heilig Avondmaal des Heeren zal in de vrijheid der kerkeraden staan, welke tevens vermaand zullen worden, hetzelve niet te veronachtzamen.

Art. 64 wordt aldus veranderd aangenomen:

Alzoo de avondgebeden vruchtbaar geacht worden, zoo worden de gemeenten vermaand, in het gebruik derzelve te volgen hetgeen zij achten tot hare meeste stichting te dienen.

Art. 65 wordt weggelaten.

Art. 66. In tijden van oorlog, pestilentie, duren tijd, zware vervolging der kerk en andere algemeene zwarigheden, zullen de opzieners der gemeente zorgen dat er openbare vast- en biddagen aangesteld en geheiligd worden. Zij zullen ook de overheden, zoo veel mogelijk, aanmanen om hiertoe mede te werken.

Art. 67 wordt aldus veranderd aangenomen:

De gemeenten zullen ernstiglijk vermaand worden tot getrouwe heiliging van den dag des Heeren, op welken dag, zoo dikwijls als zulks tot stichting noodig bevonden wordt, de gemeenten hare onderlinge bijeenkomsten zullen houden.

Buiten de werken der barmhartigheid, liefdadigheid en noodzakelijkheid, zullen alsdan de wekelijksche arbeid en nering stilstaan; opdat niet de toorn des Heeren over Zijne gemeente grootelijks ontsteke, wegens de schending van den Sabbath.

Art. 110.

Wordt het navolgende artikel voorgesteld en aangenomen:

Daar de onderhouding van feestdagen niet in Gods Woord wordt voorgeschreven, zoo mag men nooit eenigen nood daarvan aan iemand opleggen; veel minder dezelve gelijkstellen met den rustdag. Daar echter, waar men op die dagen niet werkt, zal men dezelve zoo veel mogelijk stichtelijk zoeken door te brengen.

Art. 111.

Het 68e artikel van Dordrecht wordt aangenomen met de verandering van „des zondags" in: *op den dag des Heeren.*

Art. 69 wordt aldus veranderd aangenomen:

In de bijeenkomsten der gemeente zal alleen gebruikt worden het boek der psalmen, de tien geboden, het gebed des Heeren, de twaalf artikelen des geloofs, enz.

Art. 112.

De Vergadering wordt met dankzegging gesloten door Ds. MEERBURG, na het zingen van Ps. CX: 3, 4.

TWINTIGSTE ZITTING.

Art. 113.

De Vergadering wordt met het gebed geopend door den broeder Ouderling WILDEBOER, na het zingen van Ps. CXLIII: 10, 11.

Art. 114.

Het 70e artikel van Dordrecht wordt aldus veranderd aangenomen:

a. Het huwelijk van personen, die zich tot de gemeente gevoegd hebben, dient in de gemeente te worden bevestigd, nadat aan de burgerlijke formaliteiten voldaan is. Twee of drie weken voor deze bevestiging moet hetzelve aan de gemeente worden aangekondigd, terwijl ook de toestemming der ouders of voogden aan den kerkeraad kenbaar gemaakt moet worden.

b. De opzieners der gemeenten behooren naauwkeurig toe te zien, dat geene huwelijken in de verbodene graden van bloedverwantschap worden voltrokken, al is het, dat zulks door de burgerlijke overheid toegelaten wordt.

c. De bevestiging van het huwelijk der lidmaten behoort te geschieden door eenen dienaar des Woords, volgende het Formulier, daarvan in onze kerk gebruikelijk; in gevalle er noodzaak is, dat het huwelijk voortgang hebbe, en geen dienaar des Woords aanwezig kan zijn, zal een ouderling den zegen des Heeren over het huwelijk afsmeeken.

Art. 115.

De artikelen 71 tot 78 worden onbepaald aangenomen.

Art. 79 wordt aldus veranderd aangenomen:

Achter „bij de overheid strafwaardig is" zullen zij wel terstond door voorgaand oordeel huns kerkeraads en der naastgelegene gemeente in hunne dienst ge-

schorst worden. Maar of zij geheel van hunne dienst af te zetten zijn, zal in het oordeel der classis staan.

Art. 80 tot 82 worden aangenomen.

Art. 83 wordt aangenomen met verandering van „na discretie" in: *na hunnen toestand.*

Art. 84 en 85 worden aangenomen.

Art. 116.

Wordt het volgende artikel voorgesteld en aangenomen:

Een iegelijk lidmaat zal vermaand worden naar de gave der profetie te ijveren, volgens 1 Cor. XIV. Niemand evenwel zal tot de besteding van deze gaven worden toegelaten dan met toestemming des kerkeraads.

Door *Profeten* verstaan wij de zoodanigen, die de gaven ontvangen om in de gemeente het Woord bekwamelijk uit te leggen tot stichting, vermaning en vertroosting, als broeders, en niet als dienaars des Woords, die dit doen met magt en gezag Gods. Maar wat aangaat de manier van profeteren, daarin kan men niets bijzonders iemand voorschrijven, dan alleenlijk, dat ieder, naar de gaven, van den Heiligen Geest ontvangen, zal trachten de Heilige Schrift op het duidelijkste uit te leggen en op het allerbekwaamste naar het begrip der toehoorders toe te passen, vermijdende alle hatelijke gemaaktheid en hoogdravendheid in het bezigen van velerhande spitsvondige zinspelingen, meer strekkende tot ijdele vertooning, dan tot stichting.

ART. 117.

De Vergadering wordt gesloten met dankzegging door den broeder ouderling BAAIJ, na het zingen van het gebed des Heeren, vs. 3, 6, 7.

EEN EN TWINTIGSTE ZITTING.

ART. 118.

De Vergadering wordt geopend met gebed door den Scriba, na het zingen van Ps. LXXVII: 6, 7. De notulen der 19e en 20e zitting worden door den Scriba gelezen en goedgekeurd.

ART. 119.

Wordt door Ds. A. BRUMMELKAMP, aan wien deze last was opgedragen, voorgelezen een brief aan de provinciale vergaderingen van Groningen en Drenthe, betrekkelijk de ongegronde beschuldigingen dier vergaderingen, ingebragt tegen Ds. H. P. SCHOLTE, waarbij die vergaderingen worden aangemaand, om dezelve in te trekken, en aan Ds. H. P. SCHOLTE haar leedwezen te betuigen over hare ligtvaardige beschuldiging.

Deze brief wordt door de Vergadering goedgekeurd.

ART. 120.

Wordt voorgesteld het slotartikel der Dordsche kerkeördening en aldus aangenomen:

Deze artikelen, de wettelijke en behoorlijke orde der kerke betreffende, zijn alzoo gesteld, dat ze (zoo de nuttigheid der kerk het vereischt) veranderd, vermeerderd en verminderd mogen en behooren te worden. Nogtans zal het aan geene bijzondere gemeente of provincie vrijstaan zulks te doen, maar alle gemeenten zullen arbeiden deze te onderhouden, tot dat in eene synodale vergadering anders besloten wordt.

ART. 121.

Wordt besloten om het opschrift der kerkeördening van Wezel aldus aan te nemen:

Kerkeördening, waarin de opzieners der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland vervat hebben hetgeen zij tot welstand derzelve oordeelen, ten deele noodzakelijk, ten deele profijtelijk te zijn.

ART. 122.

Wordt besloten, dat de handelingen dezer Synode zullen gedrukt worden, opdat de gemeenten mogen weten, hoedanig de opzieners in deze hoogst gewigtige omstandigheid der Kerk de zaken behartigd hebben.

Tevens wordt besloten, dat de kerkeördening uit deze handelingen in orde gebragt en gedrukt zal worden.

ART. 123.

Tot de bezorging van het in het vorige artikel bepaalde, worden benoemd, benevens den Praeses en

Scriba, Ds. BRUMMELKAMP en Ds. VAN RAALTE, alsmede de Ouderlingen DE MOEN en WILDEBOER.

ART. 124.

Dewijl de naam van correspondent bij sommigen tot een verkeerd begrip aanleiding heeft gegeven, acht de Synode het goed, dat deze naam niet meer gebruikt worde, maar dat de Scribaas der onderscheidene provinciale kerkvergaderingen de correspondentie zullen onderhouden.

ART. 125.

Wordt door Ds. MEERBURG, aan wien dit was opgedragen, voorlezing gedaan van onderscheidene brieven aan onderscheidene provinciale kerkvergaderingen, alsmede aan eenige bijzondere personen; al deze brieven worden goedgekeurd en door den Praeses en Scriba geteekend.

ART. 126.

Ds. DE COCK levert een antwoord op de vraag in, aan Z. Eerw. voorgesteld Art. 63, hetwelk aldus luidt: Gevraagd door Ds. SCHOLTE, of in onze Geloofsbelijdenis, Art. 27—30, gevonden wordt eene duidelijke en volledige beschrijving der ware kerke CHRISTI, die èn onzigtbaar èn zigtbaar is, en of alzoo ook in dit gedeelte de waarachtige en volkomene leer der zaligheid geleerd wordt, waarop ik reeds eerder geantwoord heb; zoo verklaar ik bij dezen nogmaals, dat ik geloof, dat Art. 27 de beschrijving is van de onzigtbare gemeente des Heeren, die zoodanig voor het

oog van God is, welke ook doorgaans in de overige artikelen bedoeld wordt, daar die gemeente ook als kenbaar door hare belijdenis zich vertoont en openbaart in de wereld, voor zoo veel zij dit doet, en zich ook tot dezelve voegen, die voor God zoodanig niet zijn, maar onbekeerd, gelijk dit ook het geval is met de meeste kinderen, die in dezelve geboren worden, en van der jeugd aan niet geheiligd worden in dien zin, als zulks het geval was met JEREMIAS en JOHANNES den Dooper, maar alleen door eene betrekkelijke verbondsheiligheid, waardoor zij, onder de voorregten daarvan, in dezen onderscheiden zijn van de kinderen der ongeloovigen.

Deze gemeenschappelijke vergadering van ware bekeerden en onbekeerden wordt daar genoemd *het ligchaam der kerke*, dat is de zigtbare kerk, die verder zich uitstrekt dan de onzigtbare. De onbekeerden, die daarin zijn, zijn niet vreemd van dezelve geheel en al, noch te beschouwen of te benoemen als Heidenen en Turken, maar genieten nog als zoodanig groote voorregten, onder de uitwendige bediening des verbonds en verkeerende in dat huisgezin des Heeren, waarin de Heere krachtiglijk werkt en toebrengt gedurig die onder het zegel der verkiezing liggen. Zoo lang zij echter dit voorregt niet deelachtig zijn, behooren zij niet in de daad tot die onzigtbare gemeente, die, als zoodanig, voor God is. En in dit opzigt, zegt onze Belijdenis te regt, zijn zij niet van de kerk; zoo dat hier, schoon kort en beknopt, de leer omtrent de kerk wordt voorgesteld vooral ten aanzien van de zigtbare kerk, daar hier vooral het doel was te

spreken over de onzigtbare, in tegenstelling van de Roomsche.

ART. 127.

Ds. DE COCK draagt tevens een protest voor tegen de voorbereidende artikelen der kerkeördening, van den navolgenden inhoud:

De ondergeteekenden, leden van de Synode van Utrecht, vinden zich grootelijks bezwaard in de grondslagen, die voor de tegenwoordige kerkeördening gelegd zijn, daar in het eerste artikel van die grondslagen geëischt wordt, dat wij alle belijders met hunne kinderen erkennen moeten als lidmaten van de gemeente van CHRISTUS, terwijl als zoodanig alleen erkend wordt de beschrijving van die kerk, Zondag 21, en Art. 27 van onze Belijdenis, daar in die beschrijving noch de kinderen noch de huichelaren voorkomen, gevonden worden, of gevonden kunnen worden, en bij gevolgtrekking hieruit noodzakelijk moet voortkomen eene erkentenis, dat men uit het verbond der genade kan uitvallen, en daar de andere artikelen op dezen grondslag gebouwd zijn, zoo moeten wij tegen dezelve protesteren.

H. DE COCK.
A. SCHOUWENBURG.
D. HOKSBERGEN.
F. A. KOK.
D. VAN ENK.

ART. 128.

Met voorgaand protest vereenigt zich insgelijks de broeder ouderling D. D. DRUKKER, met uitzondering

der daarin gemaakte gevolgtrekking wegens het uitvallen uit het verbond der genade.

ART. 129.

De Praeses draagt den Scriba op, om onverwijld tegen voornoemd protest de gronden der Synode, gelijk die uit den loop der gesprekken gebleken zijn, schriftelijk bloot te leggen, om alle verkeerd vermoeden en verward begrip tegen te gaan.

En wordt tevens besloten, dat, na den afloop der nog te verhandelen zaken, een mondgesprek zal plaats hebben tusschen Ds. DE COCK en den Scriba, in tegenwoordigheid der Synode.

ART. 130.

Wordt bij monde van Ds. MEERBURG verslag uitgebragt over de zaak van het huwelijk, Art. 105. Dit verslag gehoord en Gods Woord geraadpleegd hebbende, heeft de Synode geene vrijheid gevonden, om het huwelijk met de zuster eener overledene vrouw als bloedschendig te verbieden. Evenwel oordeelt de Synode, over zulk eene gewigtige zaak geen overhaastend oordeel te moeten vellen, maar in deze het oordeel der buitenlandsche kerken te moeten vragen.

Aan Ds. MEERBURG wordt opgedragen, een antwoord op te maken aan de provinciale kerkvergadering van Gelderland, bovengedeelte.

ART. 131.

De Scriba draagt voor de navolgende schriftelijke voorstelling van de gronden der Synode:

De Synode, ontvangen hebbende een protest van Ds. DE COCK met eenige ouderlingen, tegen de voorbereidende artikelen der gereedgemaakte kerkeördening, rekent zich verpligt om, ter voorkoming van misverstand in de gemeente, de navolgende verklaring nevens het protest te plaatsen.

„De Synode kent en erkent, op grond van Gods Woord en de daarmede in alles overeenstemmende Formulieren van eenigheid, slechts ééne kerk, die *en* inwendig *en* uitwendig is: *inwendig* ten aanzien van het verborgen geestelijk leven, hetwelk alleen voor God kenbaar is; *uitwendig* ten aanzien van de belijdenis en wandel.

Van deze kerk wordt in de Formulieren van eenigheid gesproken, en dewijl de Synode de beschrijving der kerk in die Formulieren volledig oordeelt, en in volkomene overeenstemming met Gods Woord, zoo erkent de Synode tevens, dat ook in dit gedeelte onzer Formulieren de waarachtige en volkomene leer der zaligheid geleerd wordt. Met Art. 34 onzer Geloofsbelijdenis, en Catechismus, Antw. 74, gelooft de Synode, dat de kinderen der geloovigen met hunne ouders in het verbond Gods en Zijne gemeente begrepen zijn, uit kracht van Gods beloften; en daarom gelooft de Synode, met Hoofdst. I, Art. 17, der Dordsche Leerregels, de godzalige ouders te moeten vermanen, om niet te twijfelen aan de verkiezing en zaligheid hunner kinderen, die God in hunne kindscheid uit dit leven wegneemt. Daarom rekent de Synode, met het Doopformulier, de kinderen der geloovigen te moeten houden voor lidmaten der gemeente

CHRISTI, voor erfgenamen des rijks Gods en Zijns verbonds.

Dewijl echter het Woord Gods duidelijk leert, dat niet allen Israël zijn, die uit Israël zijn, en de kinderen der beloften voor het zaad worden gerekend; zoo houdt de Synode geenszins allen en een' iegelijk hoofd voor hoofd, zoo min kinderen als volwassene belijders, voor ware begenadigden of wedergeborenen. Dewijl de Synode evenwel niet naar den verborgenen raad Gods, maar naar Zijn geopenbaard Woord wenscht te oordeelen en te handelen, zoo kan en mag zij ook geene scheiding maken in de regering der kerk tusschen leden en leden, waarvan een gedeelte bij ons als bekeerden, een ander gedeelte als onbekeerden te boek zoude staan.

In de prediking blijft echter ten sterkste de onderscheiding van het inwendig geestelijk leven aanbevolen, ter ontdekking der *hypocriten*. In de prediking verkondigen wij, dat niemand tot de kerk behoort dan de ware begenadigden, en op dien grond verkondigen wij allen onbekeerden, dat zij niet tot de kerk behooren, en, indien zij onbekeerd sterven, gewisselijk zullen verloren gaan. Hierdoor leeren wij geenszins eenen afval der heiligen of een uitvallen uit het verbond der genade, maar wekken integendeel een' iegelijk' lidmaat ernstig op tot zelfonderzoeking en beproeving voor God, en vermanen de bekommerden en verlegenen van wege hunne zonden, om hunne roeping en verkiezing vast te maken. Met deze gronden komen volkomen overeen de artikelen, in den aanvang der kerkeördening gesteld en aangenomen.

Art. 132.

Al de leden der Synode, behalve de protesterende broeders, betuigen hunne hartelijke en volkomene overeenstemming met deze verklaring, weshalve dezelve als het oordeel der Synode in de notulen wordt opgenomen.

Art. 133.

Ds. MEERBURG leest voor het antwoord aan de provinciale kerkvergadering van Gelderland, bovengedeelte, betrekkelijk de vraag over het huwelijk; welk antwoord wordt goedgekeurd.

Art. 134.

Niemand verder iets voor te stellen hebbende, wordt overgegaan tot het voorgestelde gesprek tusschen den Scriba en Ds. DE COCK.

De Scriba stelt voor, dat in deze onderhandeling alleen in aanmerking genomen mag worden Gods Woord en de daarmede in alles overeenkomende Formulieren van eenigheid volgens de afgelegde belofte Art. 10; waarmede de geheele Vergadering instemt. Het gesprek loopt over *de kerk*, *de sacramenten*, *het geloof* en het *genadeverbond*.

In het gesprek zijn voornamelijk behandeld de Geloofsbelijdenis Art. 27 enz., 33, 34, 35; Leerregels, Hoofdst. I, Art. 7-10; Ps. XXXVIII; Ezech. XXXIII: 13, 14; Hebr. III: 6, 14.

ART. 135.

Na den afloop van dit gesprek doet de Praeses Ds. DE COCK opmerken, dat uit het over- en wedergesprokene duidelijk is geworden, dat er eigenlijk geen verschil bestaat in de leer, maar alleen in de onderscheidene wijze van ontwikkeling en gebruikmaking; dat dus het vermoeden, alsof in deze vergadering verkeerde grondslagen gelegd waren, ten eenen male ongegrond is; weshalve de Praeses Ds. DE COCK vermaant om die ongegronde vermoedens te laten varen en gemeenschappelijk te werken tot opbouwing des ligchaams CHRISTI, hetwelk is de gemeente, dewijl de *Heere* het nu weder zoo genadiglijk bestuurd heeft, dat tegen alle verwachting aan de vernieuwde grondslagen dier vereeniging gelegd zijn in de aangenomene kerkeördening.

ART. 136.

Ds. DE COCK zegt alsnog bezwaard te zijn en draagt daarom het navolgende gereed gemaakte protest voor:

„De ondergeteekenden, opzieners, protesteren tegen de menigvuldige onnoodige veranderingen, in de kerkeordening gemaakt, waarbij zij wenschen te blijven; alleen met deze bijvoeging: voor zoo veel dezelve thans gebruikt kan worden bij gebrek aan leeraren, en zoo hier of daar de magt der overheden *in* de kerk moge erkend worden; terwijl wij blijven bij de erkentenis en verpligting dier magt *omtrent* de kerk naar Art. 30 onzer Belijdenis. Bezwaard in het bijzonder ook nog door de verandering der diensten in de kerk,

in alle vorige Synoden bepaald tot vier, en nu ingekrompen tot drie; gelijk mede omtrent de verouderde bepalingen nopens de ordinering en aftreding der ouderlingen en diakenen, waarin de weg aller Gereformeerde kerkeördeningen verlaten wordt, en aangenomen met de daad en ook met hunne redenen het gevoelen der Brownisten, dat het ongeoorloofd is dat de ouderlingen en diakenen alle twee jaren veranderen, meenende dat zij altijd voor hun leven moeten blijven. 1°. Bekennen ondergeteekende protesterende leden, dat zulk een onderzoek der verkorene ouderlingen en diakenen ligtelijk aanleiding kan geven tot afschrikking der kleinen en der ware geloovigen, tot partijschap en voortrekking en tot vernietiging van de stemming der gemeente, hetwelk tegen de praktijk der Apostelen is, die wel vraagden om mannen te verkiezen vol des Heiligen Geestes, maar daarna zich over dezelve het oordeel niet aanmatigden, Hand. VI. Terwijl ten aanzien hunner aftreding, ook der gemeente de gelegenheid ontnomen wordt om voor ouderlingen die minder getrouw zijn, maar echter onberispelijk, andere meer getrouwe en vrijmoedige te verkiezen, waardoor dan ook ligter aanleiding komt tot indringing en aanhouding van valsche leer en gevoelens. Waarom wij, zoo veel ons aangaat, wenschen te blijven bij den weg der Gereformeerden in dezen van den beginne der Reformatie af aan, hetwelk naar ons inzien niet alleen niet strijdt tegen Gods Woord als nergens verboden, maar uit den aard der zaak is vloeijende, daar ouderlingen en diakenen, niet onderhouden door de Kerk, somtijds door den last hunner aardsche omstandigheden, of somtijds door ver-

huizing van de eene plaats naar de andere, dienen af te gaan. Terwijl eene tweejarige keuze nimmer eenig lid der kerke of ook deze zelf bezwaren kan, maar wel een nuttig middel kan zijn om hen te doen verkiezen, die de meeste vrijmoedigheid, licht en kracht van den Heere ontvangen hebben, en dienen alzoo tot handhaving der waarheid en bevordering van den welstand en het heil van de gemeente des Heeren.

H. DE COCK,
A. SCHOUWENBURG,
D. HOKSBERGEN,
F. A. KOK,
D. D. DRUKKER,
D. VAN ENK.

ART. 137.

De Praeses stelt aan Ds. DE COCK voor het ongegronde van dit laatste protest, dewijl de bepaalde zaken in de Vergadering duidelijk ontwikkeld en met Gods Woord gestaafd zijn, waartegen Ds. DE COCK en zijne medeprotestanten zich beriepen op vroegere praktijk. Terwijl het bovendien onwaar is, dat de bestredene artikelen alleen een gevoelen zouden zijn van Brownisten, dewijl dezelfde praktijk in onderscheidene Gereformeerde kerken, in ons vaderland zelfs, in gebruik is geweest. Maar bovenal dewijl wij als dienstknechten des Heeren niet hebben te vragen wat wij liever of niet liever willen, maar wat de Heere als Koning der Kerk ons in Zijn Woord voorschrijft. Bepalende de Praeses Ds. DE

COCK bovendien bij de verwarringen, waarvan Z. Eerw. door zoodanige protesten oorzaak zou zijn, met vermaning om dezelve terug te nemen en in tegendeel, in gemeenschap met de geheele Kerk, het heil van Sion te zoeken, en de lasten der gemeente met eenen eenparigen schouder te dragen.

Ds. DE COCK zegt, er nog wel eens met zijne provinciale vergaderingen over te zullen spreken, of de protesten ingetrokken kunnen worden.

ART. 138.

De Scriba leest daarop voor eene missive van den kerkeraad der gemeente Assen, behelzende een verzoek aan de Synode om de belangen der gemeente ter harte te nemen, dewijl dezelve niet vereenigd is met de door Ds. DE COCK gevolgde praktijk, om, in plaats van Gods Woord en de daarop gegronde Formulieren van eenigheid, vroegere gebruiken en gewoonten tot regel te stellen. De Synode oordeelt, op dit verzoek geen besluit te moeten nemen, dewijl het van zelf volgt, dat iedere gemeente, welke getrouw blijft in de gemeenschap der kerke, door de opzieners der kerk behoort geholpen te worden in alles, waarin dezelve die hulp zou noodig hebben, tegen afwijkende leeringen en praktijken.

ART. 139.

Wordt besloten, dat namens de Synode eene duidelijke verklaring achter de handelingen dezer Vergade-

ring geplaatst zal worden, om de gemeente te onderrigten en te waarschuwen tegen de misvattingen, welke uit het protest van D^s. DE COCK en eenige ouderlingen zouden kunnen voortvloeijen.

ART. 140.

Wordt gehandeld over de regeling der volgende Nationale Synode, en vastgesteld dat de zorg daarvoor is opgedragen aan de Provinciale Kerkvergadering van Gelderland.

ART. 141.

De Synode wordt met dankzegging tot God gesloten door den Praeses, na het zingen van Ps. LXVIII: 14, 17; en wordt de vergadering geëindigd met het zingen van Ps. LXXII: 11.

Namens de Synode:

S. VAN VELZEN, V. D. M. *Synodi Praeses.*

H. P. SCHOLTE, V. D. M. *Synodi Scriba.*

Deze handelingen zijn nagezien en in orde bevonden door de ondergeteekende, daartoe benoemde commissie; welke tevens van belang acht, dewijl dit niet in de notulen is opgeteekend, tot nadere inlichting van Art. 17 der kerkeördening hierbij te voegen, dat de bedoeling der Synode, met het overdragen der examina van aankomende Leeraars op de Provinciale Synoden, geweest is, dat voortaan, in plaats van de vroegere benoemde commissie, ten

minste drie Herders en Leeraars op dezelve tot het afnemen der examina behooren tegenwoordig te wezen.

A. BRUMMELKAMP, V. D. M.
A. C. VAN RAALTE, V. D. M.
C. G. DE MOEN, *Ouderling.*
K. M. WILDEBOER, *Ouderling.*

VERKLARING namens de Nationale Synode betrekkelijk het laatste protest van Ds. DE COCK en eenige Ouderlingen.

Dewijl de Synode bij de behandeling der Kerkeordening den opbouw en den vrede der Kerk, overeenkomstig Gods Woord, bedoeld heeft, zoo heeft zij noodig geoordeeld, de navolgende verklaringen hierbij te voegen, naardien het laatste protest van Ds. DE COCK welligt aanleiding zoude kunnen geven tot misvattingen, en de gemeente betrekkelijk de besluiten en bedoelingen der Synode in onzekerheid zoude kunnen gebragt worden.

1°. Het is waar, dat er menigvuldige veranderingen in de Kerkeördening van de Synode te Dordrecht, in 1619 gehouden, en die thans als leiddraad gevolgd is, gemaakt zijn; maar die veranderingen waren niet onnoodig. Wie eenigermate bekend is met het verschil tusschen den toestand der Kerk in het jaar 1619 en den toestand der Kerk in het jaar 1837, zal reeds dadelijk kunnen begrijpen dat de ordening of regeling van hetgene tot de Kerk betrekking heeft,

noodzakelijk verschillend moet wezen. Toen had de Heere eenige honderden leeraars aan Zijne uitgebreide gemeente toegevoegd, thans bezit het kleine kuddeken, hoewel verspreid over het geheele land, slechts zeven herders en leeraars. Toen werd de Kerk door den staat beschermd, thans wordt zij door denzelven verdrukt; terwijl ook daarenboven tegenwoordig bij sommigen onvastheid of onkunde is openbaar geworden aangaande de bediening der Sacramenten. Hoewel dus de leer der Kerk onveranderlijk dezelfde blijft, moest nogtans de Synode om de gezegde redenen, of omdat zij in Gods Woord en onze daarmede overeenkomende Formulieren van eenigheid, aanleiding vond, de bedoelde veranderingen en bijvoegsels maken. Het zoude voorzeker wel zoo gemakkelijk geweest zijn, met te zeggen, dat wij de kerkeördening van Dordrecht aannamen, voor zoo verre zulks in onzen toestand mogelijk is. Zoo is ook gesproken, toen de gelegenheid om ons nader te verklaren ontbrak. Doch zoo dra die gelegenheid ons van den Heere der kerk geschonken en eene Nationale Synode gehouden werd, waarvoor het gebed van velen was opgezonden, moest ook de Synode zich bepaald en duidelijk over de kerkeördening uitdrukken. Toen was zij verpligt aan de gemeente te zeggen, wat in de vroegere kerkeördening goed, en wat niet goed is, hoe verre in onzen toestand het mogelijk is en in hoe verre het thans niet mogelijk is, dezelve te onderhouden, en wat daarin volgens Gods Woord en de leer onzer Vaderen naar de behoefte der gemeente moest veranderd of vermeerderd worden. Indien de

Opzieners der gemeente zulks nu hadden nagelaten, het zij dan uit achting voor eene vroegere kerkeördening, of uit vrees om aan sommigen te mishagen, die het oude zonder verstand willen behouden, dan zouden zij bij de voorzigtigheid, die de Heere aanprijst, de opregtheid der duiven niet hebben betoond; dan zouden zij als Opzieners der gemeente hunne roeping, om te bezorgen hetgene tot vrede en stichting der gemeente dient, hetgene tot de orde noodig is en hetgene eerlijk is en wel luidt, hebben verwaarloosd; dan ook zouden zij het werk van menschen boven Gods Woord hebben gesteld; dan zouden zij niettegenstaande hunne openbare getuigenis, dat zij van God zelven tot Zijne dienst geroepen zijn, de menschen meer hebben gevreesd dan God; moedwillig zouden zij alzoo Gods ongenoegen hebben uitgedaagd.

Zoo lang dus iemand niet bewijzen kan, dat de Synode eenige verordening of verandering tegen Gods Woord gemaakt heeft, maar dat integendeel dat Woord en de behoefte der gemeente als de eenige redenen worden opgegeven, waarom de Opzieners veranderingen in de kerkeördening van Dordrecht gemaakt hebben, behoorde niemand eene vergadering der kerk, aan welke de Heere Zijnen Geest tot leiding in alle waarheid beloofd heeft, van onnoodige veranderingen te beschuldigen.

2°. Ook de Synode blijft in haar gevoelen, betrekkelijk de magt der Overheden omtrent de kerk, vasthouden aan hetgeen daarvan uitgedrukt staat in Art.

30 onzer geloofsbelijdenis. Ziet slechts Art. 44, 76, 85 en 93 der kerkeördening. Daar zij echter den toestand van ons Vaderland, betrekkelijk de dienst des Heeren, kent als van dien aard: *dat de staat als zoodanig geene Godsdienst belijdt*, moest zij zich in hare kerkeördening duidelijk verklaren betrekkelijk hare erkentenis van den Heere JEZUS als Koning Zijner kerk, opdat niet misschien hare nalatigheid in dezen aanleiding geven mogt, dat de kerk van CHRISTUS, vroeg of laat, beschouwd worde, als een gedeelte der aan de zorg der wereldsche Overheid toebetrouwde takken van bestuur.

Tevens wist de Synode uit de Post-acta der Dordsche Synode, dat juist de gedurige aanraking van kerkelijke met politieke personen, en de vermenging van het kerkelijk en burgerlijk bestuur, groote verwarring voor de kerk hadden opgeleverd; terwijl die Synode alleen had toegegeven, in zoo verre als zij zulks beschouwde te moeten doen, om van de politieke Overheid de handhaving en bekrachtiging der kerkeördening te verkrijgen. Uit die Post-acta blijkt tevens, dat de Synode daarin toegaf *tegen hare overtuiging*, zonder evenwel immer verkregen te hebben hetgene zij er mede bedoelde.

Bovendien is de poging, om de wettelijke ordening der kerk meer gezag te doen verkrijgen door de approbatie der Overheden, een dadelijk wantrouwen aan de magt van Koning JEZUS, en een bewijs, dat zij, die als Zijne gezanten en dienaars in de regering der Kerk arbeiden, de zorg voor Zijne Gemeente niet geheel en alleen aan den Heere overgeven.

3°. De Synode heeft, na rijp beraad met Gods Woord en de daarop gegronde Formulieren van eenigheid, gezegd: *de diensten zijn driederlei*, Art. 14 der kerkeördening. Zij heeft dit niet gedaan, om daardoor de hulp van Doctoren of Professoren te verwerpen; Art. 34 der kerkeördening bewijst het tegendeel. De Synode is echter in gemoede overtuigd geworden, dat zulk een Professorsambt geene afzonderlijke kerkelijke dienst is. En hoewel sommige vroegere Synoden hetzelve onder de kerkelijke diensten hebben gerangschikt, evenwel hebben niet alle dit gedaan. In Gods Woord vinden wij in het geheel geen spoor van zoodanige kerkelijke dienst, afgezonderd van het Herders- en Leeraarsambt. Integendeel, wij vinden de zorg voor aankomende Dienaren aan Herders en Leeraars opgedragen, 2 Tim. II: 2; Tit. I: 5. Er wordt wel gewag gemaakt, 1 Cor. XII: 28-31 van de gaven der talen, doch niet als van eene afzonderlijke personele dienst. Die gave staat in gelijken rang met de gave der gezondmaking. En even min als de Synode de Medicinæ Doctores, die op de gewone wijze de gaven der gezondmaking ontvangen, onder de kerkelijke diensten heeft durven rangschikken, even min mogt zij dit doen met Doctoren of Professoren van eene andere wetenschap. Onze Formulieren van eenigheid kennen ook zulk eene kerkelijke dienst niet. De Geloofsbelijdenis spreekt alleen van Dienaren des Woords, Ouderlingen en Diakenen. Voor dezen alleen vinden wij Formulieren ter bevestiging in onze Liturgische Schriften.

In onze vroegere kerkeördeningen worden de *Doc-*

toren het eerst in die van Middelburg, Anno 1581, Art. 2, onder de kerkelijke diensten gerangschikt. In de kerkeördening van Wezel, Anno 1568, vinden wij wel in Art. 14 van *Leeraars*, in onderscheiding van de Dienaren des Woords, gewag gemaakt; maar wij lezen ook in Art. 15 dadelijk: *van dusdanige leeraars en kan men voor alsnu niet sekers beramen, tot dat de tijd en vooryal der saken 't zelve zal leeren dengenen die in de Synode t' sijner tijd sullen bijeenkomen.* Daardoor gaf die Synode dadelijk bewijs, dat zij in Gods Woord geene bepalingen daaromtrent vond, terwijl zij integendeel naar Gods Woord zeer uitvoerige verordeningen maakte omtrent de Profeten, Art. 16-19. Ook blijkt uit die verordeningen, dat de gezegde Synode door Profeten of Leeraars geenszins verstaan heeft eene orde van *oefenaars*, die in de openbare bijeenkomsten bij gebrek aan Dienaren des Woords als vaste of bezoldigde kerkelijke dienaren de godsdienstoefening zouden leiden. De protesterende leden op onze Synode te Utrecht gaven duidelijk te kennen, dat zij meenden onder den naam van Doctoren en Professoren ook *oefenaars* te mogen verstaan. Doch hiervan is geen spoor, noch in de kerkeördeningen, noch in de Formulieren, noch in den Bijbel. Van de oefenaars, gelijk er heden sommige zijn, vindt men niets bij onze voorvaders. De profeten, waarvan zij spreken, waren er niet om in het gebrek van predikanten te voorzien. Maar tot de Profeten behoorden oudtijds zoo wel predikanten, ouderlingen en diakenen als particuliere leden. En zoodanige profeten kwamen, na de gewone bijeenkomsten

des zondags of ook in de week, bijeen, om een gedeelte uit de Heilige Schriften te verklaren en tot onderwijzing te gebruiken, niet om over een of twee verzen te prediken.

In de kerkeördening van Emden, Anno 1571, en in die van Dordrecht, Anno 1574, vindt men wederom niets van Doctoren of Professoren. Eerst in die van Dordrecht, Anno 1578, vinden wij van Professoren der Theologie gewag gemaakt, Art. 50, 51, 52; doch geenszins als eene kerkelijke dienst. In het opschrift dier kerkeördening vinden wij alleen *Dienaren des Woords Gods*, *Ouderlingen* en *Diakenen*. De opneming van bepalingen omtrent Doctoren of Professoren in die kerkeördening kwam zeker daarvan, dat in 1575 te Leyden eene Hoogeschool was opgerigt, bij octrooi van Prins WILLEM I. Toen moest de kerk zorgen, dat zij verzekering kreeg van die Leeraars, dat de jongelingen, welke aan hun onderwijs werden toebetrouwd, in de regtzinnige leer der waarheid onderwezen werden, en van daar, volgens ons oordeel, Art. 50 in de kerkeördening van 1578. Uit Art. 51 blijkt evenwel allerduidelijkst, dat men toen in geenen deele de dienst der Doctoren of Professoren onder de kerkelijke diensten heeft gerangschikt.

Eerst in de kerkeördening van Middelburg, Anno 1581, vinden wij: *de diensten zijn vierderlei*, hoewel ook daar uit Art. 12 en 13 duidelijk blijkt, dat men onder die vierde dienst geene profeten of voorgangers in de bijeenkomsten der gemeente verstond, maar *onderwijzers van eenen hoogeren rang*. De reden, waarom de Synode te Middelburg de on-

derwijzers tot eene vierde dienst in de kerk verhief, is ons onbekend. En dewijl onze Synode te Utrecht overvloedige reden vond in hetgene hierboven gezegd is, om de Doctoren of Professoren niet als eene kerkelijke dienst in onderscheiding der gewone herders en leeraars aan te merken, heeft zij ook dit latere bijvoegsel afgeschaft, en gezegd: de diensten zijn *driederlei:* Dienaren des Goddelijken Woords, Ouderlingen en Diakenen.

4°. De Synode heeft geoordeeld duidelijk te moeten uitdrukken, dat zoo wel betrekkelijk de Ouderlingen en Diakenen, als betrekkelijk de Dienaren des Woords de roeping en verkiezing des Heeren onbepaald is ten opzigte van den tijd hunner bediening; dat zij daarom wel tot eene meerdere dienst, waarin de vorige opgesloten ligt, kunnen bevorderd worden, doch dat het niet staat in de magt van eenig mensch, hun na twee of drie jaren die bediening te ontnemen. Ook de Synode zoude welligt, wanneer zij alleen acht gaf op de bezwaren bij deze zaak, met de protesterende Broeders instemmen. Zij erkent, dat in de bediening des ouderlingschaps van de vroegste tijden af gebreken zijn ingeslopen, die ook nog voortduren, en hoogst moeijelijk kunnen weggenomen worden; maar daarom mogt zij niet beginnen met bepalingen te maken buiten of tegen Gods Woord. Zij heeft, aanmerkende de groote moeijelijkheden, die, vooral bij de waarneming van een beroep, aan dit ambt verbonden zijn, de Ouderlingen niet willen dwingen onbepaald, hun leven lang, de dienst des ouderlingschaps

waar te nemen. Uit Art. 42 onzer kerkeördening blijkt, dat zij, bij opgave van gewigtige redenen, de Ouderlingen niet wil bezwaren, om de dienst uit te oefenen, wanneer zij daarin verhinderd worden. Maar dit alleen wilde de Synode verklaard hebben, dat de Ouderlingen en Diakenen, zoo wel als de Dienaars des Woords, verpligt zijn hun ambt zoo ijverig en zoo lang als mogelijk is waar te nemen, en dat zij daarvan dus ook niet mogen ontzet worden, ten ware zij door leer of wandel zich die bediening onwaardig maken. — En mogt de Synode anders? Heeft God niet de behulpsels en regeringen in de kerk gesteld? Getuigen niet de Ouderlingen en Diakenen, zoo wel als de Dienaars des Woords, dat zij in hun harte gevoelen wettiglijk van Gods gemeente en mitsdien van God zelven tot hunne heilige diensten geroepen te zijn? Wáár in Gods Woord is die dienst tot twee, of drie, of meerdere jaren bepaald? En zullen wij dan in zulke zaken, zelfs wanneer wij lezen, dat de genadegiften en roepinge Gods onberouwelijk zijn, bepalingen maken, waar de Heere zulks niet gedaan heeft? De Synode heeft gevreesd, iets toe te voegen aan het Woord van God. — Wanneer het dus blijkt, dat wij in deze zaak den weg aller vroegere kerkeördeningen verlaten hebben, en tot den Bijbel, onzen eenigen regel, zijn teruggekeerd, dan mag de gemeente zich daarover verheugen. Wij moeten evenwel hierbij aanmerken, dat ook reeds vroeger in de Gereformeerde kerk dezelfde praktijk gevonden werd. De Schotsche kerk volgde ook in dezen Gods Woord, eer dat de secte der Brownisten nog bekend

was, en wist van geene Ouderlingen voor eenen bepaalden tijd. Professor VOET zegt in zijnen tijd, Polit. eccl., Part. II, Lib. II, pag. 466: „In de Nederlandsche kerk te Londen zijn de Ouderlingen nog voor hun leven, ook in de hedendaagsche kerk van Groningen; voor dezen is dat in andere kerken ook hier in Nederland beproefd, bij voorbeeld in de kerk van Leyden in het jaar 1579." Waaruit dus tevens blijkt, hoe onredelijk het is, wanneer deze praktijk voor Brownisterij uitgekreten wordt.

De bezwaren, tegen de beproeving der verkorene Ouderlingen en Diakenen, zijn ten eenen male strijdig met het uitdrukkelijk bevel van Gods Woord. Van de Diakenen wordt gezegd, 1 Tim. III: 10: *En dat deze ook eerst beproefd worden, en dat zij daarna dienen, zoo zij onbestraffelijk zijn;* terwijl de vermaning om in de bevestiging niet *haastiglijk* te werk te gaan, Hoofdd. V: 22, allerduidelijkst eene voorafgaande beproeving vooronderstelt, en tevens eene waarschuwing bevat, die ten allen tijde wel in acht genomen mag worden.

De bezwaren, tegen de verkiezing en bevestiging na voorafgaand vasten en bidden, en met oplegging der handen, zijn ook strijdig met de voorbeelden in Gods Woord, Hand. XIII: 2, 3. En dat dit niet alleen geschiedde bij de zending van Dienaren des Woords, blijkt uit Hand. XIV: 23; waar bij de verkiezing van Ouderlingen in elke gemeente gewag wordt gemaakt van *vasten en bidden*. Van de bevestiging met oplegging der handen lezen wij duidelijk, Hand. VI: 6, waar van de Diakenen gesproken

wordt. Ziet ook Hoofdd. XIII: 3; 1 Tim. IV: 14 en V: 22.

De overeenkomst der kerkeördening met Gods Woord hebbende aangetoond, zal het wel onnoodig zijn, de gemaakte bepalingen tegen de gevolgtrekkingen, die in het protest worden aangevoerd, vrij te waren. Wij erkennen gereedelijk, dat de beste instellingen ontheiligd en misbruikt kunnen worden. De schuld daarvan ligt echter niet voor rekening van den insteller, maar van den misbruiker en ontheiliger. Wij vertrouwen, dat onze, in opregtheid protesterende, broeders bij nadere overweging niet zullen voortgaan, datgene, wat de HEERE in Zijn Woord voorschrijft, als nadeelig voor de gemeente te verwerpen, omdat het niet alzoo in vroegere kerkeördeningen gevonden wordt. Dit zou lijnregt strijden met de uitdrukkelijke verklaring onzer Vaderen in hunne kerkeördeningen. Zie de slotartikelen van Wezel, 1568, Cap. VIII, Art. 22; Emden, 1571, Art. 53; Dordrecht, 1574, Art. 91; Middelburg, 1581, Art. 69; 's Gravenhage, 1586, Art. 79; Dordrecht, 1619, Art. 86. Het zou lijnregt strijden met onze Geloofsbelijdenis, Art. 7 en 32; ja, het zou doodelijk zijn voor alle ware Reformatie, welke daarin bestaat, dat de gemeente des Heeren, zich zelve gedurig onderzoekende en beproevende naar Gods Woord, alle daarmede strijdende leeringen en praktijken laat varen. De Koning der Kerk schenke aan Zijne Dienaren en Huisverzorgers geloofslicht en geloofskracht, om in Zijnen naam en

naar Zijn Woord Zijne gemeente te leiden en te regeren. Hij schenke aan Zijne gemeente genade, om te hooren en te betrachten de Apostolische vermaning, Hebr. XIII: 17: „Zijt uwen voorgangeren gehoorzaam en zijt hun onderdanig. Want zij waken voor uwe zielen, als die rekenschap geven zullen, opdat zij dat doen mogen met vreugde, en niet al zuchtende. Want dat is u niet nuttig."

Zijnen Naam zij de eere tot in eeuwigheid! Amen.

Uit naam en op last der Synode,

S. VAN VELZEN, *Synodi Praeses.*
H. P. SCHOLTE, *Synodi Scriba.*

De brief van de Opzieners der gemeente in de provinciën Groningen en Drenthe, die hier volgt, benevens eene verklaring van den Weleerwaardigen Ds. H. DE COCK zijn hier bijgevoegd, opdat de gemeenten zouden weten, dat de afgevaardigden uit de genoemde provinciën hun protest hebben ingetrokken, en dat de Opzieners der gemeenten in die streken, ook ten aanzien der kerkeördening, met de overige gemeenten in eensgezindheid begeeren te wandelen.

Aan de Broederschap, Opzieners
van de gemeente JESU CHRISTI,
in de provincie Overijssel.

Geliefden in den Heere!

Genade zij u en vrede van God den Vader en onzen Heere JESU CHRISTO, Die Zich zelven gegeven heeft voor onze zonden, opdat Hij ons trekken zoude uit deze tegenwoordige booze wereld, naar den wil onzes Gods en Vaders. Denwelken zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid! Amen.

Geliefden! Op heden den 28. October vergaderde de classis van Veendam, in welks midden wij, door de weldadigheid des Heeren, de beminde dienstknechten Gods, de Weleerwaardige D.D. H. DE COCK en A. C. VAN RAALTE, zagen. Na de gebeden en het psalmgezang werd der Vergadering verslag gedaan nopens de handelingen en bepalingen der jongst gehoudene Synode te Utrecht, en na een en ander gehoord, bedaard en in liefde overwogen te hebben, is het algemeen gevoelen dus: De Eerwaarde Herder en Leeraar H. DE COCK, benevens de afgevaardigden uit deze provincie naar de Synode, laatst gehouden te Utrecht, en de Broederschap ~~Ouderlingen~~ van JESU gemeente in de classis Veendam, betuigen de gemaakte kerkeördening aan te nemen, onder beding, dat van wege het besluit omtrent de drie- of vierderlei diensten in de gemeente, en omtrent de bepaling der Ouderlingen en Armverzorgers, bij voortduring

aan de gemeenten, welke de Vergadering vertegenwoordigt, de vrijheid gelaten worde; betuigende tevens, dat zij zich vereenigd gevoelen met de artikelen, die door de Eerwaardige Synode gesteld zijn, en met de verklaring derzelve, als zijnde Gereformeerd. De Broeders, overtuigd dat de bepalingen, niet strijdig zijnde met Gods Woord of onze Formulieren van eenigheid, ook geene oorzaak van verdenking behooren te zijn, alsof de Eerwaardige Synode van het spoor der waarheid was afgeweken, veel min van verwijdering of scheuring, zagen, met biddend opzien tot den Heere CHRISTUS, den Profeet en Koning Zijner Kerk, zoo gaarne, dat ook de Broeders Ouderlingen van des Heeren gemeente in Overijssel zich met de Ouderlingen alhier, om de eere Gods en het behoud der vrede en eenheid, vereenigden, gedenkende het woord des Heeren door de dienst PAULI, Efez. IV: 1-6: „Soo bidde ick u dan, ick de gevangene in den Heere, dat gy wandelt weerdighlick der roepinge, met welcke gy geroepen zijt. Met alle ootmoedicheyt ende sachtmoedicheyt, met lanckmoedicheyt verdragende malkanderen in liefde. U beneerstigende te behouden de eenigheid des Geests, door den band des vredes. Een lichaem is het, ende eenen Geest, gelijckerwijs gy oock geroepen zijt tot ééne hope uwer beroepinge. Een Heer, een geloove, een doop. Een God ende Vader van allen, die daer is boven allen ende door allen ende in allen." En vs. 31, 32: „Alle bitterheyt ende toornicheyt ende gramschap ende geroep ende lasteringe zy van u geweert met alle boosheyt. Maer zijt tegen malkanderen goedertieren, barm-

hertigh, vergevende malkanderen, gelijckerwijs oock Godt in CHRISTO ulieden vergeven heeft."

De schrijver dezes, als daartoe verzocht zijnde van de Eerwaardige Vergadering, u dezen te doen geworden, kon niet nalaten, hiernevens de woorden van zekeren reeds lang ontslapenen Leeraar te laten volgen, en mogt de Heere Zijner Gemeente alles tot eere Zijns naams en zegen Zijns volks doen gedijen: „In het noodzakelijke eenheid, in het niet noodzakelijke vrijheid, in alles liefde." Een regel, waardoor veel twist in zaken van godsdienst met broeders konde voorgekomen worden. Die het laatste lid van dien regel betracht, zal nooit liefdeloos twisten, zal nooit om verschillen met broeders, die het in het noodzakelijke eens zijn, maar in het min noodzakelijke vrijheid hebben, twisten. Een dienstknecht des Heeren moet, naar het oordeel van den Apostel PAULUS, niet twisten, maar vriendelijk zijn jegens allen, bekwaam om te leeren, en die de kwaden kan verdragen. Met zachtmoedigheid onderwijzende degenen, die tegenstaan, of hun God te eeniger tijd bekeeringe gave tot erkentenis der waarheid, en zij wederom ontwaken mogten uit den strik des duivels, onder welken zij gevangen waren tot zijnen wil. Dengenen nu, die zwak is in het geloove, neemt aan, maar niet tot twistige zamensprekingen. Indien er dan eenige vertroosting is in CHRISTO, indien er eenige troost is der liefde, indien er eenige gemeenschap is des Geestes, indien er eenige innerlijke bewegingen en ontfermingen zijn, zoo vervult mijne blijdschap dat gij moogt eensgezind zijn, dezelfde liefde hebbende,

van een gemoed en van een gevoelen zijnde; en doet geen ding door twisting of ijdele eere, maar door ootmoedigheid achte de een den anderen uitnemender dan hemzelven.'

Wanneer dit met der daad betracht werd, alle broedertwisten hadden een einde, en hoe heerlijk zoude de gedaante van de Kerk zijn! Zij zoude uitzien als de dageraad, schoon gelijk de maan, zuiver als de zon, schrikkelijk als slagorden met banieren. Dan zouden wij van dat broederschap kunnen zingen: ziet, hoe goed en hoe liefelijk is het, dat broeders ook te zamen wonen. Dan, wanneer de Priesters zoo eenparig trompetteden en zongen, om eene eenparige stem te doen hooren, prijzende en lovende den Heere, zoude des Heeren heerlijkheid het huis vervullen. — Dat het bij ons zij: laat alle volken nu wandelen, elk in den naam van hunnen God, maar wij zullen wandelen in den naam des Heeren onzes Gods eeuwiglijk en altoos. O, mogt de aarde vol zijn van de kennisse des Heeren, gelijk de wateren den bodem der zee bedekken. Deze wijsheid, welke van boven is, is ten eerste zuiver, daarna vreedzaam, bescheiden, gezeggelijk, vol van barmhartigheid en van goede vruchten, niet partijdiglijk oordeelende en ongeveinsd.

Het is waar, die de wet verlaten, prijzen de goddeloozen, maar die de wet bewaren, mengen zich in strijd tegen hen, Spreuk. XXVIII: 4. Maar dit past op ons niet, al bleef er ook nog eenig gering verschil, dat aan de godsdienst geen nadeel doet; God weet, dat wij niet goddeloos zijn.

Stort dan, o JEZUS! veel uit van dien Geest der

wijsheid en des verstands, opdat die dag kome, in welken de Heere tot Koning zijn zal over de gansche aarde, de Heere één zal zijn en Zijn naam één. Amen!

Zoo spreken allen, die den naam van onzen Heere JEZUS CHRISTUS aanroepen in alle plaatsen, beiden van hunnen en onzen Heere, die eensgezind zijn onder malkanderen naar CHRISTUS JEZUS, opdat zij eendragtelijk met eenen mond verheerlijken mogen den God en Vader van onzen Heere JEZUS CHRISTUS. Amen.

Broeders! dat de Heere het ons geve, om onze handen en oogen en harten biddende naar het heiligdom op te heffen, om de verheerlijking van des Heeren naam en het heil van het Sion Gods, in strijd op aarde. Dat wij alle behoeften uit de volheid der eeuwige en vrije genade Gods vervuld mogen vinden. Dit geve de Heere!

Na u voor het ligchaam en vooràl voor de ziel alle heil toegewenscht te hebben, noem ik mij uwen vriend en in hope broeder in den Heere CHRISTO,

P. DE WIT.

Wildervank, den 28. October 1837.

Namens de classis van Veendam,
H. DE COCK.

Deze brief, op de onderstaande classes gelezen zijnde, hebben de Opzieners aldaar zich met den-

zelven vereenigd, ten bewijze waarvan dezelve ook aldus geteekend is:

Appingadam, den 31. October 1837.
Namens de classis van Appingadam,
J. NIENHUIS, *Scriba*.

Worffum, den 2. November 1837.
Namens de classis van Worffum,
F. HEKMA, *Scriba*.

Groningen, den 3. November 1837.
Namens de classis van Groningen,
E. LINDEMAN, *Scriba*.

Den 4. November 1837.
Namens de Provinciale Kerkvergadering van Drenthe,
F. A. KOK, *Scriba*.

BIJLAGE.

De ondergeteekende, nader gezien de verklaring der Synode, gevolgd op ons protest (*), als niet wezentlijk in strijd met de beschrijving der zigtbare kerk door URZINUS vroeger aangegeven en aangehaald, verklaart, door wantrouwen en misverstand tot verkeerde verdenkingen en gevolgtrekkingen te zijn vervoerd. Waarom hij ook gaarne die terugneęmt, en verklaart te berusten in de geheele kerkeördening,

(*) Zie bladz. 62 en 67.

alleen voor zich en de door hem vertegenwoordigde gemeenten de vrijheid behoudende, nopens het onderscheid van de drie- of vierderlei dienst, en de verordeningen aangaande de verkiezing en bevestiging van de ouderlingen en diakenen.

Deze verklaring doet de ondergeteekende uit liefde tot het behoud van de eenigheid van Gods Kerk en Gemeente, om welker oorzake wille ook de protesterende leden van Groningen en Drenthe nevens hem, volgaarne ingestemd hebben met de opwekking hiertoe aan de Overijsselsche broeders.

H. DE COCK,

Gereformeerd Leeraar onder 't Kruis.

VERBETERINGEN.

Bladz. 16. Den laatsten regel van onder, achter het woord „verklaren", moet worden ingevuld: dat daardoor verstaan moet worden.

Bladz. 41. Het begin van Art. 86 moet zijn: Wordt overgegaan tot behandeling van de Kerkeördening van Dordrecht van 1619.

—ol

